

II

TRIMDAS RAKSTNIEKU VĒSTULES

299177

B, L

L 94-3

334

okul. L

221

TRIMDAS
RAKSTNIEKU
VĒSTULES

II

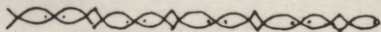
PASAULES KLAIDĀ

1949 - 1981

Rediģējis

Arturs Plaudis

1 9 A 8 2

43

National Library of Australia card number and ISBN
0 9596421 7 X

Uz vāka Kārļa Sūniņa zīmējums

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~99~~ 14.589

0306021511

Published by J.A.Janson's Memorial Fund
29 Euston Ave, Park Orchards 3114, Australia.
Printed by P.I.T. Press Bundoora, Australia

SATURĀ

- Bērziņš Ludis 4-6
Stērste Elza 7-21
Iksens Andrejs 22
Dzelzītis Kārlis 22-24
Ērmanis Pēteris 24-25
Ābele Kārlis 25-32
Aistars Ernests 32-38
Draviņš Kārlis 39
Rabācs Kārlis 39-40
Širmanis Jānis 40-41
Dravnieks Arvīds 41-44
Dziesma Fricis 44-47
Liepiņš Olgerts 47-65
Tomsons Teodors 65-68
Rudzītis Jānis 68-71
Lesiņš Knuts 72-82
Kalējs Oskars 83-84
Eglītis Mintauts 84-94.
Kalniņš Nikolajs 94-100
Zanders Jānis 100-102
Toma Velta 103
Klāns Pāvils 104-218
Klīdzējs Jānis 219-222
Gubiņa Indra 222-224
Indekss 225-232

LUDIS BĒRZIŅŠ

1870

No kreisās :

prēksā : Vilis, vectēvs, vecmāmiņa,
Kaspars

vidū : Ansis, Ieva, Kristīne,

Pauls, Jūris

šķēnā : Ansis, Anka, Ina,
Andrijs

(Paskaidrojumi L. Bērziņa paša rakstīti)

24. 1. 52.

Ir nevien bēdas, bet arī tīrais Dieva brīnums, kad apdomā, kur mēs visur esam izklīdināti. Izklīdināti visos kontinentos, un tomēr mēs varam sasaukties, izņemot tos, ko no mums atdala necilvēka priekšskars. Tā nu arī no Jums simpātiskā kārtā esam saņēmuši dzīvības ziņas. Par tām Jums mīļš paldies. Ir mums Austrālijā liela rinda labu pazīstamu, pat radu. Esam arī pāris vēstules apmainījuši ar prof. Jureviču, ar viņa namu un viņam tuvu stāvošo Plateru ģimeni, ar kurudzīvojam vienā pilsētā, Emmendingenā. Būtu bijis iemesla diezgan korespondēt vēl ar dažu citu austrālieti, bet varat iedomāties, ka tas nav cilvēkam pa spēkam. - Te Sav. Valstīs mūs ar bērniem, radiem un veciem audzēkņiem, arī citiem draugiem, saista daudz pavedienu. Mājās dzīvojam pie Anšiem, kur vecmāmiņa vada saimniecību un kopj bērnus. Ansis un Antra strādā kādā filmu iestādē. 4 bērni iet skolā. Pa dienu mājās ir tikai nepilni 2 gadi vecā, Amerikā dzimusē Kristīne. Andra ģimene mīt mūsu galvaspilsētā Denverā. Tur Ina dabūja ārstes vietu, kas ir tā sakot notikums. Andrim pašam ar iebraukšanu bija sarežģījumi gadiem ilgi. Beidzot veca gada pēdējā dienā viņš ieradās pie savējiem. Rutai Ņujorkā ir darbs kādā birojā, Dr. Keggi praktizē kādā hospitālī. Ir izredzes, ka viņš drīz iegūs Amerikas ārsta tiesības. Keggi puikas spoži progresē mācībās. Irēne ar savu vīru gleznotāju Eberšteinu mīt Venecuēlā. Viņiem dienas kārtībā ir izstādes rīkošana. - Es apkalpoju kā mācītājs mazu draudzīti, no kam rodas arī mazs algas ienākums. Ar veselību jau šis tas aizķeras. Bet ja ņem vērā, ka esmu jau ar 4 mēnešiem iegājis mūža 82. gadā, tad jādod Dievam gods, ka esmu vēl diezgan spirts. -

Jums nu novēlu tālajā kontinentā gūt auglīgu pieredzi un ar to, ja Dievs dod, kalpot tautai un tēvzemei. Domāju, ka rakstniecības laukā darbi Jūs vēl gaida. - Ja nu satiekat vecus draugus, tad lūdzam tos no mums sveicināt.

*

24. 2. 54.

Pēdējā laikā man iznāca sarakstīšanās ar Kārli Poli, kas Kultūras fondam ir iesniedzis savu mitoloģiju. Bez tam Vilis Ešots vēlas savam 'Viesim' no mums kādu rakstu gabalu. -
5 4 mazdēli Ņujorkā visi ir studentu pakāpē. Znots Eberšteins Karakasā gūst panākumus ar gleznām, īpaši portretjām, un

mūsu meita Irēne arī netur rokas klēpī, diezgan daudzpusīgi nodarbodamās. - Andris ir patlaban atvaļinājumā un, izmantodams priekšrocības, ko viņam piešķir darbs lidlaukā, izdara brīvu lidojumu uz Ņujorku etc. 7. martā man jābūt uz dievvardiem Losandželosā, Andris man laikam izgādās lidojumu par puscenu. -

*

26. 7. 54.

Bija man patiens prieks, saņemot Jūsu sveicienu no tālās Austrālijas. Un šis prieks pieaug, kad šodien Jūsu vēstuli pār-lasu par jaunu. Redzu, ka sveicieni nav tikai formas lieta, bet, ka, veco direktoru sveicinādami, Jūs atmiņā atmodināt laikus, pilnus dzīvības un spirtuma. Līdz ar to jau arī man mostas gaišas atmiņas un man priekšā stājas lieli laiki un mīļi cil-vēki. Lai tad Jums par šo atmiņu modināšanu liels paldies!

Patlaban mūsu mājās ir it kā apmulsums, jo ar veselību ir grūtības. Pats tiku operēts 20. III. Izgriezta prostata dzie-dzerī. Panākumi bij labi, bet slimības pētīšana un ārstēšana parasto dzīvi, protams, izsvieda no sliedēm. Bet tas tagad bū-tu aiz muguras. Mana dzīves biedre turpretim jau ilgāku lai-ku slimo, gan pati sevi kopardama. Pēdējā laikā nepieciešama tapa slimnīca. Tā nu mūsu vecmāmiņa gul Denverā un gai-dām, kādu Denveras autoritātes dos atsauksmi. Varbūt nāk-sies arī man pārceļties uz Denveru.

Ģimenes dzīvē ir bez slimībām mums arī priecīgi notiku-mi, jo 8. 9. iesvētījām Ansim 3 dēlus. Brangi puikas. Bet priekš tam bijām Ņujorkā, arī vecmāmiņa ar visu savu grū-to slimošanu. Tur piedzīvojām pirmās mazdēla laulības, jo Kristaps Keggi 27. VII slēdza mūža derību ar kādu amerikā-nieti. Bij kuplas kāzas. Saderinājies ir arī otrs mazdēls Jā-nis Keggi. Tā laiks rit. -

Par Sav. Valstīm, kur mēs esam nonākuši, es ar Jāņa evan-geliju allaž saku: 'Citi pirms jums ir strādājuši un jūs esat nākuši viņu darbā', jo dzīves standarts ir augsts un nāk ie-braucējiem par labu.

*

Denverā 22. X. 60.

Ņujorkā ilgāk kā mēnesi jāņojuši, esam atkal savā dzīves vietā Denverā un cenšamies atbildēt uz mīļiem sveicieniem. Kopā būt un vaigu vaigā redzēties nevaram, bet ir jauki, ka nepārtrūkst garīgās saites, īpaši tās, kas vijas ap veca sko-lotāja sirdi.

*

ELZA STĒRSTE

1885

1970. g. ar meitu Amarilis

1970. g. 18. martā. Lasa V. Ļudēns, pa labi - F. Ertnerē

Edwards studē un stādā tēlozrīdā.
Ameri stādā tēlozrīdā. Cīn
jūs esat laimīga, ko jums tūs maz-
meitones! Man ir uzrakstīta lēn
gramata, bet nar ūk nīgei pīo vār-
da tīkt. Esmu jāma nēs svainīnes
clēs Viteits Lūdēns ir daudz dācās
jāmo dzejnieks. - Daudz ir pārdzīvots,
mīcā nīmē, un tīkai skaistums, ko
pārādas mākslā, vēl palīdz dzevā.
Būt sīsmīgī raicināta un vēl nīz
paldeis par sīto vēstuli!

Ar sīsmīgēm suicidēnēm
Jūs

E. Stevete

* Šīs vēstules rakstītas uz Austrāliju Irēnei Štegmānei (mi-
rusi 1880. g. Araratā), kādreizējai Billīšu kaimiņienei Salga-

les Keikuļos.

Rīgā 21. 9. 66.

Jūsu vēstuli tikko dabūju, pārbraukusi no vasaras dzīves.
Jūs esat rakstījusi rudenī un te arī tagad ir rudenis. Par
Austrālijas dabu tik ļoti maz zinu, bet jums tur ir bijusi
rakstniece Katrina Mensfīld, kas man patīk. Vēl pērngad da-
žas vecās dzejnieces papildinājāties angļu valodā, kas sko-
las gados nemaz nepatika. Jūsu vēstule atgādināja tik daudz
no mūsu kopējās dzīves, kas ir aizgājusi. Lauku mājās nees-
mu bijusi gadus 17. Tur tagad valda kolhozs. Dzīvoju aiz Za-
ļeniekiem kopā ar māsu Heleni, bet pēc viņas nožēlojamās
aiziešanas vairāk tuos pie Jūrmalas, kur rakstniekiem sa-
va Jaunrades māja (esmu Rakstnieku Savienības biedrene).
Daudz smaga ir pārdzīvots, ko nevar ar cilvēka spēkiem celt.
Tikai skaistums, kas parādās mākslā, vēl palīdz dzīvot. Man
jau ir astoņdesmit otrais gads, bet enerģijas netrūkst. Slikti,
ka esmu paralizēta un kreisā roka neatiet. Tomēr rakstīt va-
ru brīvi un es pa starpām rakstu savas mūža atmiņas, kas
ir ļoti bagātīgas. Arī dzejoļi vēl padodas, bet jaunajiem priekš-

roka. Mana ģimene, gan sairusi, dzīvo Mellužos jau no tā laika, kad es aizbraucu. Amarillis turas vēl jauna, dzīvo viena ar bērniem. Anna-Veļēda šogad beidza skolu un aizbrauca studēt ugro-somu valodas uz Tartu. Vispāri, igauņi visādi mums ņemami par priekšzīmi. Viņa domā vēlāk strādāt kā tulkotāja. Eduards studē un strādā televīzijā. Amari strādā tīklu laboratorijā. - Man ir uzrakstīta bērnu grāmatīņa. Nav tik viegli pie vārda tikt.

*

Rīgā 11. janvārī 1967.

Paldies par vēstuli, kas manī sacēla tik daudz skaistu atmiņu. Daudz kas ir mainījies, pazudis un no jauna radies, kamēr Jūsu vairs šeit nav. Pati sen neesmu bijusi tanīpusē, kur senāk dzīvojām, bet šo to esmu dzirdējusi. Am, šad tad apciemo tantes. Jūs man jautājat par Jums aizsūtītās bērnu grāmatas autoru Vitautu Ludēnu. Tas ir manas jaunākās svainienes Zelmas jaunākais dēls, liels talants, ko sagaida spoža nākotne. Tur visa ģimene ir dzīva un kopā. Bačas ir tukšas - dzīvs vienīgi Artura dēla dēls. Arī mūsu kaimiņi Rūķi tukši, visi apmiruši. Abas svainienes Alīda un Valija Rinka dzīvo kopā, jo vecākā māsa Emīlija, kas man bija vistuvākā, nomira 80 g. vecumā. Man jau martā būs 82, bet šī vasara ir stipri uzlabojusi veselību. Amarī vēl izskatās meitenīga un jauna, kaut viņai ar jau 45. Viņai ir interesanta darba vieta, Doma baznīcas muzejā, blakus 'koncertzālei', bijušai baznīcas telpai. Vai Jūs neesat dzirdējusi, kur atrodas viņas pirmais vīrs - būtu jānosūta dēla fotogrāfija, tas ir skaists zēns. Lai gan bieži aprūkst padoma, kā savilkt kopā galus, tomēr mūsu dzīvē ir garīgas vērtības, kas aizstāj materiālās. Ir labi koncerti, izstādes, teātri. Daudz jaunu talantu. Man pašai nav grāmatu Padomju laikā, tikai tulkojumi un pie Rollāna 'Kola Brinjona', ko tulkoju pirms 20 gadiem, vēl patlaban strādāju. Sakarā ar Rolāna Kopotiem rakstiem vajadzēja pārtaisīt, bija jāievied atskaņas prozā, kā to prasa autors, un latviešu valodā tas klan diezgan dīvaini. Mans tulkojums ietilpst XI sējumā un tik drīz neiznāks. Ilgus gadus interesējos par mūsu leļļu teātri. Am, vīrs to radīja un ilgus gadus tur strādāja kā direktors. Arī Am, tur sākumā strādāja un es biju dramaturgs. Tur ir uzvestas 3 manas lugas (pantos un ar atskaņām sarakstītās). Viena no tām, 'Tips un Taps' izpelnījās pirmo vietu Varšavas starptaut. festivalā. Patlaban ražošanā nodots

mans dzejoļu krājums 'Atstari', pirmais Padomju laikā, pie tam maza plāna grāmatiņa. Nosūtīšu Jums, tiklīdz iznāks. Kā redzat, strādāts ir daudz, visu mūžu daudz darīts. Vakars jau klāt, vēls vakars un gribas pie miera. Pēc māsas Helenas aiziešanas esmu viena un vientuļa. Man ir daudz draugu, bet dzīve vecāku mājā ir atstājusi pār daudz dziļas un gaišas pēdas, ka nevar pierast pie jauniem laikiem un cilvēkiem. Arī brālis nomira, kas bija šeit palicis, bet Amarī un māsas dēls Andrejs jau pieder citai paaudzei.

*

Dubultos 16. 5. 1967.

Cik grūti iedomāties, ka tagad var būt rudenīgas noskaņas. Pie mums taču ir dievmātes maijs un nūpat atrisušas pirmās lapas, kas sevišķi bērzos viz kā dārgakmeņi. Kad daba mostas, man grūti sevi noturēt mūros un es braucu uz rakstnieku Jaunrades māju Dubultos. Tā šogad jau septīto gadu pavadu tur un rakstu Jums pie galda savā istabā Šveices mājiņā. Astoņas mājas aptver šī grupa, un pa vidu stiepjas liels parks. Bružu māja vidū, kur tagad ēdnīca. Pats centrs ir Maskavā, šeit tikai filiāle. Lai gan visam dots Raiņa vārds, te reti iemaldās kāds latvietis, viscauri Maskavas publika. Un te uzrakstīta viena otra laba grāmata, piem., Pustovska 'Zelta Roga'. Ar grāmatām diezgan grūti, vienu eksemplaru gan saņemu caur rakstnieku grāmatnīcu, bet tas par maz, tā kā Jums neko neesmu sūtījusi. Nav vairs ilgi jāgaida, kad nosūtīšu savu dzejoļu krājumu, kas drīzumā iznāks. Plāna grāmatiņa (nav papīra!) un niecīgā metienā. Ko nu vecie rakstnieki vairs var uzrakstīt! Nevaru teikt, ka man tur būtu bijusi kāda teikšana, par visu rūpējās citi. Jāsaka, daudz nepatīkšanu dabuju šoziem piedzīvot. Kad šo grāmatiņu turēšu rokā, tad gan ticēšu, ka tā iznākusi! Otra grāmata, pie kā šoziem strādāju, bija Romēna Rollāna 'Kola Brinjons'. Februārī vēl piemetās plaušu karsonis. Mūsu zemē gaiss ir tik ļoti nepastāvīgs, ka nemaz vairs nevar pazīt mīlīgo Latviju. Naviens nevar paredzēt, kāds laiks būs rīt un velti nopūlas ar laika prognozi. Vecākiem cilvēkiem šādas svārstības grūti panesamas, un cilvēki krīt kā rudens lapas. Žēl tikai, ka aiziet vērtīgi kultūras darbinieki, kā nūpat Otto Skulme un daudzi citi. Šoziem neesmu ne reizi bijusi teātrī, nav vairs lieka spēka. Koncertzālēs vispār netieku, jāapmierinās ar radio. Reiz taču ir jāsaprot, ka jāmet miers un jāšak mierīga vecmāmuļas dzīve! Apstākļi vairs nav agrākie. Jau-

nākie visi strādā un pa dienu māja ir tukša. Amerī šovasar strādā dārzniecībā un diezgan grūti panes šo darbu. Visilabprāt meklē naktssarga vietu, lai pa dienu varētu ko savās mājās darīt. Darba algas jau ir neapskaužami niecīgas, tā ka apgērbties un paēst nav iespējams. Spīdošs izņēmums ir kvalificētu strādnieku darba algas, un viņi ir arī laika balsts. Jums grūti saprast mūsu dzīvi, jo nav nekāda salīdzinājuma. Labi tiem, kas dzīvo ģimenē, un ģimene sevišķi augsti stādāma šajos laikos.

*

Rīgā 8. 4. 1968.

Vai tiešām Lieldienas Jums iekrīt rudenī? Ola taču ir dzīvības simbols, un rudenī vistas stāj dēt! Pēc ļoti auksta decembra pavadījām mainīgu ziemu, kur viena diena nemaz nelīdzinājās otrai. Tādēļ cilvēki cieš no gaisa spiediena maiņas un daudzi, vecākie, sabira kapā. Slikti, ka nāve pie mums visbiežāk ķer vērtīgākos kultūrdarbiniekus, kam vēl daudz ko darīt. Arī sen aizgājušie tiek ar godu pieminēti. Pavisam nesen bija Bārdas piemiņas vakars (50 g.), Ērika Ādamsona (60 g.) un Aspazijas (100 g.). Aspazija tiek rehabilitēta sakarā ar to, ka sāk atzīt pagātnes mantojumu. Varbūt, ka sakarā ar to nodomāts izdot arī Austras Dāles-Keņiņas un Paulīnas Bārdas dzejas grāmatas. Abas vecās dzejnieces ir sirmas, bet izskatās svaigas. Viņas ik gadus ierodas pie manis, kopš pārbraucu no svešuma, un nu jau ir trīspadsmitais gads. Šogad manā gadu mijā bija atnācis tāds daudzums viesu, ka tikko bija vietas. Tā sveču gaismā un puķu smaržās lasījām dzejoļus un noklausījāmies magnetofonā manu dzejas raidījumu ar mūziku, ko radiofons bija iecerējis marta sākumā. Esmu arī saņēmusi divas ļoti labas kritikas vadošajos preses orgānos. To nesaku sevi izceldama. Esmu gluži pazemīga, bet rakstu tādēļ, ka nevaru klusēt. Nu jau atzīst, ka subjektīvā lirika līdzvērtīga sabiedriskai dzejai. Tas iepriecina, bet nu spēki ir galā, un lauzu galvu, kur es palikšu, ja nespēks vairosies. Miera vien gribas, un gribas ap sevi labus cilvēkus.

*

Rendas slimnīcā 23. 6. 1968.

Rakstu Jums Jāņu vakarā. Gribētu, kaut Jūs no šīm rindām justu, cik laimīgi esam, ka drīkstam šogad līgot un svinēt šos sensenos tautas svētkus, kā tos svinēja visa tauta. Jā, tie ir vienīgie senie tautas svētki un kā to citādi pa-

visam var domāt! Mums ir 1000 Līgo dziesmu, un tādas folkloras bagātības nav nevienai Eiropas tautai. Mēs jau ar savu valodu esam visvecākā āriešu tauta Eiropā, bet skaitliski maza, nekad neesam liela bijusi.

Mēs te esam un turamies cik iespējams kopā, lai lielle vēji, kas staigā pa pasauli, mūs neizkaisa kā rudens lapas. Atbraucu jau jūnija sākumā un esmu stipri atlabusi Rendas jaukajā gaisā un dzīvojot labu cilvēku vidū. Te nav kari gājuši pāri, un to jūt pie šejienes cilvēkiem. Viņi ir drošāki, brīvāki un labāki. Nostrādā savas stundas kolhozā un pārīet savās mājās. Visiem ir lopi, ir dārzs tāpat kā senāk. Uz lielceļa lieli un mazi sveicina. Cik savādāk bija tur, kur mums ar mūsu bija piešķirta dārza (vecā saimnieka) māja tēva bijušā īpašumā Krimūnās. Tur nebija neviena latvieša, visu lielo sovhozu, kas sastāv no kviešu lauka līdzenuma aiz Jelgavas, apstrādā krievu ģimenes, un šoziem viņu zeņķi izdemolējuši un noplēsuši manu dārza mājiņu. Neesmu vairs tur bijusi - būtu par daudz bēdīgi visu to redzēt. . . Tas ir paldies par to, ka mēs abas ar mūsu mācītājam bērņus, ārstējām un visādi palīdzējām, kad mātes pie mums nāca. Daudz vasaras es tur braucu un sarakstīju Lāmu verandā daudz no tā, kas strādāts Padomju laikā. Rakstnieku Savienība gribēja iejaukties, bet es lūdzu, lai to nedara. Labāk izturēties klusāk. Rendā esmu jau trešo vasaru, un man nu vairs citur nav kur palikt. Bet kas zina, cik ilgi vēl te būšu? Mūsu zemē viņnedēļ bija ārkārtīgi karsts laiks, un pa dienu sēdēju istabā.

*

Lielrendā 12. 9. 1968.

Šī mūsu vasara, sevišķi vasaras gals bija pārsniedzis visu iepriekšējo. Kad septembrī ēnā stāv 30 gr., nav bieži piedzīvots. Tāds karstums stāvēja ilgi un ar tādu mācības iestādēm vajadzēja darbu sākt. Tādēļ, kas varēja, glābās zaļajā pašaulē, un arī mūsu dzīvoklis vēl stāv tukšs. Pie tam man vēl jāmeklē cita izpalīdzē. Nu jau 13-ais gads kā atgriezies mājās no tālā ceļojuma, un roka kā bija, tā palika nelietojama. Tā man ir lielā tragēdija, jo sameklēt Rīgā izpalīgu tikpat kā neiespējami. Pērn visiem, kam bija mazas algas, pielika klāt, tā kā šimbrīžam nav mazākas izpeļņas par 70 rubļiem mēnesī, bet cik par to var nopirkt? Tādēļ neviens negrib kustēt ārpus mājas un iztieks kā varēdams. Esmu jau ievingrinājusies, veiklāka kļuvusi. No lielā straujuma jaunībā esmu pārgājusi

uz pavisam lēnu tempu, arī šo to varu izdarīt ar vienu roku. Galva darbojas labi, arī atmiņa laba. Šovasar šeit Rendā arī rakstu Atmiņas, kas aptver pāri par 500 lapu mašīnrakstā. Dzīve ir bijusi ļoti bagāta kā tēva mājās, tā vēlāk. Pirmo daļu līdz 20. g. s. nodevu Raiņa muzejā. Patlaban Rīgā svin Raiņa dienas. Tā ir vesela virkne svinību, kur dzejnieki, literāti tiek pie vārda. Ir īpašs almanachs - 'Dzejas diena'. Šovasar ir iznākusi liela dzejas raža. Visi radošie dzejnieki - Ziedonis, Vācietis, Saulītis - ir izdevuši jaunas dzejas grāmatas. Dzeja viscauri, še un tur, stāv ļoti augstu, un mēs varam ar to lepoties. Protams, pārsvarā sabiedriska dzeja, Arī nelaiķā aizgājušā dzejnieka V. Grēviņa grāmata iznākusi pēc ilgās klusēšanas un ir sevišķi laba. 'Tas trakais kavalieru gads' dziedāts pie viņa kapa...

Kur vien raugies - kapi, kapi vai vientuļi sirmgalvji tukšās mājās, kas brūk kopā. Jūsu kaimiņos arī pārmaiņas - Pūķu Alīde, palikusi viena, aiziet dzīvot pie jaunākās māšas Zēlmas, lieliskā dzejnieka Vitauta Ludēna mātes, un pārdod savu mājiņu. Mūsu paudze aiziet un cita nāk vietā... Šajās dienās aizbraucu uz Rīgu. Esmu ļoti apmierināta ar Rendas vasaru.

*

Mellužos 7. 7. 1969.

Mana vēstule nav Jums pienākusi. Rakstīju Jums aprīlī un 23. datumā aizbraucu uz Mālpils slimnīcu, domādama tur sagaidīt lapplauku. Pavasaris bija neparasti vēss un vējains un beidzot saslimu ar grūtu bronchial-kataru, kurš manos gados ilgāk turas. Pa dienām un naktīm stipri klepodama, pārbraucu uz Rīgu un nemaz nevarēju ārā iet. Man jau bija apsolīta vasaras dzīve Rendā un 3. jūnijā taisījās turp braukt, kad jaunā priekšniece ziņoja, lai vēl pagaidot. Aizbraucām abas ar Amarilli uz Mellužiem, kur viņas ģimene jau dzīvo 18 gadu. Arī es te esmu katru vasaru kādu laiku dzīvojusi, bet pirms 3 gadiem vārīgi kritu un ārsts man vairs neatļāva te palikt, jo pa dienu bieži nav neviena mājās un nav kas mani pieceltu. Tad nu 3 gadi biju Rendā, ko pats ārsts man ierīkoja, un tur bija sevišķi labi veselībai un garam. Labi cilvēki un skaista daba. Pēdējā vadītājas atbilde tomēr bija negatīva - uz Rendu es netieku. Tas man bija liels sitiens, un to arī jaunā vadītāja dārgi samaksās. Jau ir atteikušās divas darbinieces, un neviens jauno kārtību necieš. Es jau labi satiku ar visu personālu, vai tā bija virtuve, kur iegāju ar la-

bām receptēm, vai sēdējām zem kuplas baltās dzidrās un runājām par kādu literāru tēmu - latviešu dvēseles garīgā centība ir apbrīnojama! Rendā arī daudz rakstīju un staigāju pa mežu. Nav tādu ogu, kas tur nebūtu - arī lācenes un dzērvenes! Tā darbā un atpūtā nemanot pagāja vasara un pa ziemu man vēl arvien nāca vēstules no Rendas. Tas nu viss ir izpostīts, sarauts kā skaists tīkls. Mans ārsts pēc studijām tur bijis 6 gadus un visu iekārtojis. Viņš arī ir dzejnieks. *)Mellužos ir skaistāk, ir jūra, bet es esmu viena un, kad visi aizbrauc uz pilsētu, mani ieslēdz, jo Amarillis darbā ļoti baidās, ka es varētu krist. Bez tam ar mani pienāk vēl viens nevarīgs cilvēks klāt, kas nevar citiem palīdzēt, un Amari pilnas rokas darba. Tā nu iet mūsu dzīvē. Bet prieka sirdī man šogad nav, kaut cerīni ziedēja kā nekad un lapas nemaz neredzēja. Pie mums ir pavēsa vasara un jūnijā bija liels sausums. Līgošana ar pa vecam!

* Jānis Liepiņš

Rīgā 12. IV 1970.

Jūsu vēstuli saņēmu šajās dienās, kad bija daudz pasta. Martā man mainās gadi un tā kā to bija jau 85, tad daudzi atsaucās un pie manis sanāca (bez aicinājuma) ap 50 cilvēku. Parasti mēs tad lasām dzejoļus un es, kā vecākā, iesāku. Bija viss pasakaini jauki, pie svecēm, kā vecāku mājās, dzērām kafiju un visu telpu pildīja burvīgs puķu aroms, lai gan rozes šajā laikā bija ļoti dārgas. Izturēju labi, bet pēc tam vairāk kā nedēļu nebiju nekur liekama, bet viens otrs vēl nāca iepriekš un pēc tam. Tad nu nospriedu, ka pietiek! 15 reizes draugi tajā dienā ir salasījušies, un tā bija mūsu vecās un jaunās paaudzes dzejas diena. No vecās paaudzes vēl ir Austra Dāle-Kēniņa (78 g.), kurai nupat iznāca grāmata, Paulīne Bārda, kurai vasaru būs 80 un arī vēl grāmata. Pie mūsu četrjūga pieder Austra Kārklīņa, literatūrvēsturniece, gudra un laba dāma. No šīs pasaules aizgāja Anta Klinte, kurai bija grandiozas bēres. Nomira arī mūsu rakstnieku seniors Kārlis Štrāls, un nu es esmu vecākā un vēl rakstu. Rudeni iznāca grāmatīņa leļļu teātrim skolas pašdarbības sērijā. Pie mums kļūst grūti dabūt grāmatas, izpārdod vienā stundā. Ja dabūšu vēl, nosūtīšu Jums Austru Dāli, viņa ir mūsu laika. Pēc bargas ziemas nāk lēnām pavasars, bet tas būs vēl un vēss.

No Čukasām nu Alīda aizgāja dzīvot pie māsas Lūdēnas, mā-
ju pārdeva, tā kā mūsu pusē vairs nav Dzejnieka radu. *)

* Ar Dzejnieku saprotams Fdvards Virza

*

Mellužos 13. 7. 1970.

Sūtu Jums fotouzņēmumus no manas 85 gadu maiņas, kas
izvērtās diezgan plaša kā radiofonā un televīzijā, tā mājās.
Nekad nezinām, cik viesu sanāks, bet šoreiz bijuši 52. Ja tas
būtu vienā dienā, to es vēl varētu panest, bet nedēļu iepriekš
un pēc man bija par grūtu. 30. aprīlī steidzīgi devos uz Du-
bultu Jaunrades māju, kur absolūtā klusumā nodzīvoju visu
kursa laiku - 24 dienas. Tur redzēju atplaukstam bērzus, kas
notika vienā naktī. No Jaunrades nama aizbraucu tieši uz Mel-
lužiem pie Amarillis, kur drīz sagaidīju ievu ziedēšanu. Ceri-
ņi šogad ziedēja ļoti skopi, toties jasmīni patlaban pilnīgi bal-
ti kā līgavas. Var teikt, ka pavasara tikpat kā nav bijis, vēss,
vējains, nemīlīgs. Tikai pateicoties dažai siltai dienai izplau-
ka koki, citādi maijs būtu jāsaņem bez zaļuma. Taisnība, ti-
kai zaļajā pasaulē varam meklēt un atrast dvēseles mieru, kā
putniņš, tā cilvēks. Kā gribas Jūs paņemt un sasildīt savās ro-
kās, jo redzu, ka Jūs tur salstat. Arī es bieži salstu. . . Mums
drīz vien būs Dziesmu un deju svētki. Atbrauks arī daži drau-
gi no ASV. Vakar laikraksts atnesa sēru vēsti - miris ļoti la-
bais dzejnieks Bruno Saulītis. Un cik liktenīgi - iedzēlusi bite
deniņos un pēc 10 minūtēm bijis beigts! Daudzi aiziet, bet
viņš ir 1922. gada, gadu jaunāks par Amarilli.

Viņa cīnās kā vilku māte. Noskatos un nožēloju viņas likte-
ni, bet priecājos, ka pamatos viņa ir tik taisnīgs un labs cil-
vēks. Nu esam visi kopā, arī Edijs un Anniņa. Viņa ir mana ve-
cuma saulīte! Dzeņi kaļ priedēs, vāverītes tekā pa zariem -
viss ierosina tādu bērniņu. Labi, ka redzat Plesickaju. Viņa ir
reti dvēselīga, un mums tāda bija Anna Priede.

8. jūnijā Paulīna Bārda nosvinēja savus 80 gadus, un viņai
sola dzejas grāmatu. Austrai Dālei iznāca laba maza grāma-
tiņa un vēl būs Antonam Bārdam. Tā mēs, vecie, nu tiekam
pie vārda. Man arī vēl būs, nezinu kad, bet iesniegts ir. Vinne-
dēļ mūs te apciemoja Lūdēni, vecāki un dzejnieks ar Veltu, arī
Līda Pūķis, Jūsu kaimiņiene. Veselu mūžību nebijām tikušies
un likās kā no citas pasaules.

1 15 Vasara ir uzvarējusi, bet ir ļoti sausa, tikai pēdējā laikā
drusku lijis.

*

99 - 4589

Rīgā 3. 12. 1970.

Šī vasara ne tikai pie Jums bijusi mitra, karsta. To pašu man raksta brālis no ASV un vēl no Kaukaza mana vecā no-
metnes brigadiere. Mūsu zemītē nav asu kontrastu, lai gan
svārstības jūtamās vai ikdienu. Tās ļoti krīt uz sirdi un ner-
viem. Daudzi nelaikā aizgājuši no šīs pasaules. Lielā vecu-
mā ir miris Andrejs Upīts, vecākais no rakstniekiem, kurš
nekad nav šaudījies, bet izturējis savu sirdsapziņas līmeni.
Šoruden jau pārbraucu septembra vidū no jūrmalas, jo sākās
lietains laiks un vajadzēja ārstēt iekšējos iekaisumus, kas bi-
ja radušies no nelaimīgā kritiena jūlija vidū. Šogad Raiņa die-
na pagāja mazliet klusāk, arī 'Dzejas diena' iznāk uz pusi ma-
zākā metienā un es tikko noķēru, ko Jums aizsūtīt. Mums tie-
šām ir radusies daudzpusīga un laba dzeja, pārāka par to, kas
viņā pusē. Uz Dziesmu svētkiem bija atbraucēji no tālienes.

*

Rīgā 12. 3. 1971.

Tikko biju saņēmusi Jūsu vēstuli, kad jau klāt bija arī pa-
ziņojums, ka pienācis Jūsu tik mīli man sūtītais sainītis ar
siltām lietiniņām. Tiešām tas bija ļoti vajadzīgs, jo Vācijas vil-
nas zeķītēs nav ne šķipsnas vilnas un mana studiju biedrene
Parīzē šoziem nebija tās atsūtījusi. Tāda savāda kārtība te
ir, ka mūsu siltās lietas saņemam ne mēs, bet citi, laimīgā-
ki cilvēki. Ap šo karsto vasaru Jūs arvien vēstulēs runājat
par neciešamo Austrālijas klimatu. Tā gan ir - laimīgs tas,
kam dzīve paiet tur, kur viņš dzimis. Jauki ir pacēlot pa sve-
šām zemēm, bet arvienu gribas pēc tam būt mājās! Manējie
arī nepanes vasaras karstumu Savien. Valstīs un māsa ar
svaini taisās uz Itāliju. Māsas dēls Andrejs, atšķirts no ģime-
nes, dzīvo pie manis blakus istabā, un viņa otrā dzīves bied-
rene Irēne ir mana maizes māte. Jāsāk domāt par vasaru, lai-
kam jau atkal būšu Mellužos pie Amarillis. Šoziem viņas An-
niņa ņēma akadēmisko atvaļinājumu un auklē pie mātes savu
mazo Diānu. Ziema pagāja diezgan klusi, nekur neizkustēju
no mājas, jo bija jātiek vaļā no vasaras kritiena sekām. Ti-
kai 21. febr. izbraucu ar draugiem uz Zaļeniekiem, kur L.
Technikums atzīmēja mana tēva 50. nāves dienu. Tas bija
kaut kas tik brīnišķīgs, ka nemaz nevar vārdos izteikt! Tech-
nikuma autobuss mūs aizveda un atveda. Piebraucām pie ka-
pa, kur viss bija puškots ar dzīviem ziediem un svecītēm. Bi-
ja jaukas runas, dzejoļi, tautas dziesmas. Tad mūs aizveda

uz Zaļenieku Teknikumu, kas ir grafa pilī, un lielā aula bija vienās svecēs, nolasīja manu referātu (todien runāja tikai par tēvu kā valodnieku), valodnieki runāja par tēva ievestiem jaunvārdiem. Pēc tam direktore aicināja pie galda - zemgaliski plašā viesmīlībā. Atkal runas, dziesmas etc. Tas viss nav aizmirstams...

Ar grāmatām iet arvien grūtāk, metiens ir mazāks un labāko grūti dabūt. Pati gaidu bērnu grāmatu uz rudenī un pēc tam - pēdējo dzeju grāmatu, kas jau ir iespiesta.

*

Mellužos 24. 6. 1971.

Patlaban te tika svinēti Līgo svētki un arī radiofonā bija uzņemta vesela virkne Jāņu dziesmu. Kas zin, cik tūkstotīgu gadu jau latvieši pavada tā sauli, bet dziesmu ir vesels tūkstotis un tās bija iznākušas grāmatā. Daļa vasaras nu jau pagājusi, bet vēl jau laba tiesa priekšā. Vārbūt tā būs tāda pat kā šī sākumā - pārlicīgs sausums, tā ka nokrituši un sažuvuši visi ābeļu ziedi, bet tagad lietus periods. Līst ikdien un pūdē dobēs jūrmalas dārgumu - zemenes. Esmu vēl pie saviešiem Mellužos. Te man sava istaba un visapkārt priedes. Aiz tām pavisam tuvu ir jūra. Sākumā pēc plaušu karšona biju tik vārga, ka pirmās nedēļas neko nestaigāju. Bija arī tik auksts, ka ikdien kurinājām. Šogad pie mums dzīvo mazmeita Anna-Velēda ar savu mazulīti Dianu, kas ir mūsu Saulīte. Viņa šogad beidz pēdējo kursu Tērbatas augstskolā ar trim svešvalodām - igauņu, somu un ungaru - ugro somu celma. Mazdēls Edijs (Eduards) nupat bija divi nedēļas Budapeštā, un tādas ekskursijas te notiek arī rakstniekiem. Šeit Mellužos manējie dzīvo jau 20 gadus, bērni te uzauga un beidza vidusskolu. Am. necieš Rīgu. Rīgas dzīvoklis mums jau ir 30 gadu. 3 istabas paturējām sev un tur vienā lielā (zālē) un saulainā mitinos es. Blakus pārējās ir māsas dēls Andrejs ar savu Irēni un viņas jaunāko dēlu. Te, Mellužos, manējās abas ir ļoti pārslogotas darbos, jo izpeļņa nepietiekoša ģimenei. Tādēļ taisījos uz Rendas slimnīcu braukt, kur esmu jau 3 vasaras dzīvojusi. Tomēr līdz šim vēl nekas nav zināms. Liels prieks, ka man vēl iznāks 2-3 grāmatas. Pirmā būs 'bilžu grāmata' mazajiem 'Saulītei ir liela vara'. Pie tās jau strādā. Otra būs mans pēdējais dzejoļu krājums, kas jau 2 gadi kā iesniegts. Uzaicināja arī iesniegt izlasi prozā. Visu to Jūs dabūsat! Drīz būs atkal Raiņa dienas ar grāma-

Latvijas Nacionālā

BIBLIOTĒKA

99 - 14.589

tu 'Dziesmu diena'. Tagad ļoti grūti to dabūt. Tikko parādas, ir izpirkts. Es kā Rakstn. Sav. biedre vieglāk tieku pie jaunām grāmatām. Vienu eksemplāru arvienu dabūju.

Māsa man atsūtījusi no ASV recepti pret plaušu karsoni - sakasīt alves lapu mīkstumu un sajaukt ar medu.

*

Blomē 14. 9. 1971.

Šo vasaru pavadīju kopā ar Amarilli un viņas ģimeni - abiem bērniem un mazo Dianīnu. Viņa bija mana Saulīte un kas var saskaitīt, cik reizes dienā es iegāju pie viņas pajokoties un papriecāties. Nupat viņai apritēja gads. 20-tā augustā, nedabūjusi Rīgā palīdzī, atbraucu uz Blomi, kas ir vēl aiz Smiltenes. Tur nonācu gandrīz nejauši un nevaru beigt slāvēt šo izvēli. Esmu nonākusi lauku mājā, kur jauka daba ar upīti un augstiem kokiem gar to, zaļiem govu un zirgu aplokiem, kas piederot kolhozam. Manas maizes mātes mājiņa viena pa vidu stāv klusa, atmiņās iegrimusi, un pati viņa, pensionāre, cilā vecāku rūpīga darba mantojumu. Te ir labi un klusi. Ir liels sakņu dārzs mūsu galdam. Ar smagu sirdi atvadījos no sava bērna, jo ar katru gadu viņas nervi top sliemāki. Jūs jautājat, vai viņa vēl esot tik skaista? Grūtie apstākļi, kādus viņa viena nes, ģimenes smagās rūpes un konevar segt mana mazā palīdzība, ir darījuši savu. Viņa ilgi turējās jauna un meitenīga, bet nu jau pieminējām (augustā) viņas 50 gadus, un lielā atbildība par ģimeni ir salauzusi viņas spēkus. Neizprotams ir Mikus, kuram tas viss ir zināms, bet viņš staigājot pa Ņujorkas ielām un neliekas ne zinis. *) Būtu kaut dēlam kādu paciņu atsūtījis! Tādi šos laikus ir mūsu vīrieši! Bez sirds. Edijs ir slaidis skaists jauneklis, daudz izskatīgāks par tēvu, un strādā televīzijā. -

Nupat, 11. sept. sākās Raiņa dienas un tās būs veselu mēnesi. Rakstnieku grupas tad apbraukā provinci, bet pirmajā dienā svinības notiek pie Raiņa kapa un pieminekļa. Reiz arī es biju aicināta nolasīt dzejoļus. Rīgā ieradīšos, kad mani radīni atgriezīsies no vasaras dzīves Bergu ciemā pie Juglas. Jums nāk pavasaris, mums rudenis. Pasapņojiet vēl, kamēr esat zemes virsū, un pieminiet labo un skaisto, ko dzīve ir devusi.

Mikus Pūrītis (vai Pūris)

*

Latvian National
BIBLIOTĒKA

99 - 14. 88

Rīgā 23. 1. 1972.

Jūtos atdzimusi, vesela un priecīga kā reti kad, jo Blomē tiešām atradu pilnīgi sev piemērotu atpūtu un laipnu uzņemšanu. Tiku pāri kaudzei visādu darbu, sagatavoju savas pēdējās dzejas grāmatai. Nu viss ir nokārtots, un grāmatu sola uz marta beigām. Šoreiz negāja ar nosaukumu tik gludi kā parasti (vispār, tā nav viegla lieta!). Saucās 'Dvēseles dārzā', bet man lāgā nepatika. Tad pēkšņi kā zibens nāca īstais vārds - 'Saules koks' - no Dainu pasaules, tas, ko visu mūžu meklē... Šie darbi bija saistīti ar manējo slimības laiku mājā. Slimoja bērni un lielie, vēja bakas un gripa, bet tagad angīna. Lieļtains ilgais rudenis nebija nekāds labais veselībai. Un tad viņnedēļ nāca stindzinošs aukstums. Ilgu laiku biju vienīgā veselā mājās - 'Unkraut vergeht nicht!'

Šodien ir svētdiena, krāsniš jau izkurinātas, sola sniegu. Aukstums bez sniega bija dārziem bīstams. Diez kā nu Jūsu dārzā? Amarī bija aizbraukusi aplūkot to vidu un bijusi arī Jūsu mājā. Svainiene ļoti nožēlo, ka pārdevusi savu māju. Pēc manas uzturēšanās Blomē varu tikai slavēt lauku dzīvi. Vienīgi tā var tautu glābt! Bet kas gan prasa pēc mūsu domām?

Skulte ir sacerējis jaunu operu 'Princese Gundega un karalis Brusubārda'. Labas atsauksmes. Bet es vairs nekur neju.

*

Rīgā 28. 10. 1972.

Kādu mēnesi pēc 'Saules koka' iznāca bērnu grāmata 'Saulītei ir tāda vara'. Tā ir domāta mazajiem līdz apmēram 5 gadiem. Arī to saņēma labvēlīgi, un tas nu ir pēdējais, ko no sevis varu dot. Šovasar Raiņa muzejs lūdza uzrakstīt atmiņas par manu tēvu, bet man bija jātaupa acis un mazais draudzīnš Diana pastāvīgi traucēja. Tad nu aizbraucu uz trijām nedēļām uz Šampētri, kur nekad nebiju bijusi, un tur uzrakstīju. Tā pa ziņa, pie kuras nodzīvoju 1 1/2 mēneša pērn Blomē, ir pārdevusi tēva māju un nopirkusi Šampētrī māju ar prāvu dārzu, kur tekā un strādā no rīta līdz vakaram.

Pēc 25 gadiem biju Billītēs. Tur vairs nevar pazīt neko - viss aizaudzis, pārbūvēts, kolhoza centrs. Jauna dzīve sākusies, un tur vairs neviens negaida.

*

Rīgā 11. 12. 1972.

Nupat nodevu mūsu mākslas izdevumam 'Karogam' vasaras dzejoļus - nevaru tikt valā no rakstīšanas! Ko lai dara pa šīm tumšajām dienām istabā, kur gan ir plašais logs, bet maz gaismas? Ziemsvētku kaktuss gan uzziedēja ar 7 ziediem! Senāk es biju traka uz puķēm un cauru dienu varēju rakties pa zemi, bet tagad man nav vairāk zemes kā puķu podā, un nemaz nezinu, kā būs ar vasaru. . . Pēdējos gados biju 4 mēneši pie Amarillis un tikai uz rudeni kur aizbraucu. Tas viņai tomēr ir par grūtu, jo es nevaru visu ēst kā jaunie un esmu invalīde. Pa daudzajiem gadiem (17) esmu pieradusi un pati sevi piespiedusi daudz ko darīt, bet nu tas vairs nav viegli. Martā jau būs 88. Tagad jau daudziem šē ir ap 80 g., cilvēki dzīvo ilgāk. Nesen ir mirusi mana svainiene Vallija Rinka. Izmirusi visa ģimene. Dēls Andrejs, gadu vecāks par Amarī, ir labs rentgenologs.

Neesmu vēl nosūtījusi savu bērnu grāmatu - nav kas aiznes uz pastu! Jūs to saprotat, jo zināt, kādi mūsu apstākļi. Man ir kā no debesīm sūtīts palīgs, kas atnes grāmatas no rakstnieku savienības veikala un aiznes, ja vajadzīgs, uz pastu, bet nu ilgi nav rādījies. Jāgaida.

*

Rīgā 27. 3. 1973.

Patlaban ir iznākusi Paulīnas Bārdas dzejoļu grāmata 'Rudens putniņš'. Pārsvarā viņas bēdīgā likteņa maigi mīlestības dzejoļi aizgājušam mūža draugam. Savās vēstulēs Jūs nekad neesat par šo dzejnieku un viņa dēlu minējusi. Vai nekad neesat kopā bijuši? Nezinu, kādēļ viņš tik reti iedomā savu jauko māti, kura taču bez dzejas būtu pilnīgi viena. Šogad mums iznāk mazāk grāmatu nekā citiem gadiem un tās grūtāk dabūt. Ļoti plaši atzīmēja un pieminēja prof. Endzelīna 100 g. dzimšanas dienu. Vispārīgi garīgā plāksnē iet rosīgs darbs. Šorīt saņēmu nāves ziņu - miris brīnišķīgais dziedātājs J. Zābers, jauns, apdāvināts, izskatīgs. Tas mani ļoti satrieca. Martā pārkāpu gadusliksni un man jau palika 88 g. - liels vecums un būtu jāiet pie miera, bet mirst jaunie, tie, kam jānāk mūsu vietā! - Ir vēl cits jaunums - mana studiju biedrene aicina mani uz Parīzi un sedz visus izdevumus. Ja izlaidīs - būs jābrauc! -

*

Rīgā 12. 5. 1973.

Atrakstiet pirms aizbraukšanas, lai es zinu, kur Jūs domās meklēt. Tā ir dvēseles valoda un iet pie sirds. Tādēļ Jums šī pēdējā vēstule, jo trešdien aizbraucu uz Dubultiem, uz rakstnieku Jaunrades namu. Ir arī komponistiem savs un gleznotājiem savs. Pie mums atpūšas un raksta - notiek jaunrade. (Nupat ir uzcelts jauns debesskrāpis, neatceros cik stāvu, bet ļoti moderns un elegants, ne jau mūsu rakstnieku mērogā, un dārgs). Dabūju, protams, lētāk, jo šajā aprīlī man apritēja 70 darba gadi (!). Esmu patlaban vecākā latviešu rakstnieku saimē. Ir uznākusi tāda savāda vienaldzība pret visu. Pat pavasaris vairs neiepriecina. Neesmu arī pasūtījis sēklas, kas man visu mūžu ir darījušas prieku. Un tagad, kur vairs nav zemes, izdalīju tās saviem draugiem vai aizvedu Amarī uz Mellužiem. Tur bagātīgi zied puķes un uz turieni došos pēc 10. jūnija, kad beidzas ārstēšanās un atpūtas kurss Dubultos.

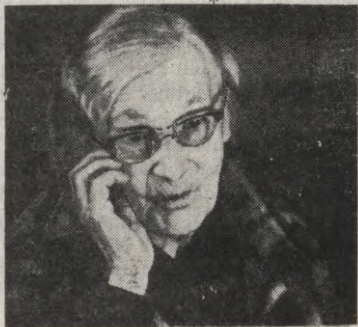
Komponistam Zariņam interesants romāns 'Viltotais Fausts'. Ja dabūšu, aizsūtīšu. Es jau pati vairs nekur neju, tādēļ pagrūti ko dabūt.

*

Rīgā 18. 10. 1973.

Šī vasara ar savu neparasto karstumu nebija laba. Jūnijā Jaunrades mājā bija tāds kritiens, ka gandrīz vai nositos. Pēc tam pārbraucu pie Amarī Mellužos, kur nodzīvoju līdz galam. Vai nu kritiena sekas vai kas cits, bet ļoti ciešu sāpes staigājos. Ārste sūta uz slimnīcu acis ārstēt, jo tur jau sācies process. Tādēļ šī vēstule būs īsa - nedrīkst lasīt, ne rakstīt. No grāmatas arī nekas prātīgs nav iznācis.

*

ANDREJS IKSENS

1888

Brisbanē 1953. 28. 9.

Būtu priecīgs dzirdēt, kā Jums iet šajā kontinentā, vai ir kāda iespēja arī literāri darboties? Par sevi varu teikt, ka es vegetēju kā vecs pārstādīts koks, kurš nevar aklimatizēties. Algotu darbu manos gados vairs nedod, esmu vistu un mazbērnu gans, par ko garantēts jumts virs galvas, gulta un pilns vēders. Tabakas nauda ienāk par rindiņām. Veselība ļoti laba, un šajā subtropikā nekādā gadījumā un virzienā neiet uz slikto pusi. Kad nozogu laiku miegam, tad rakstu šo to arī tādu lielāku, un ceru nākošos gados paveikt 2-3 grāmatas. Iespēšanas iespēja ir tepat, pie tam samērā lēti, jo arī pašam iespēja tehniski strādāt klāt.

*

KĀRLIS DZELZĪTIS

1892

Danidinā (Jaunzēlandē) 1951. g. 10. sept.

No laikrakstiem esmu dabūjis zināt, ka Jūs esat pārcēlušies man kaimiņos - Austrālijā.

Kā daudzi citi inteligenti, arī es emigrācijā nekādu karjeru neesmu taisījis. Nebiju iemācījies ne kurpnieka, ne mūrnieka, ne citu kādu ienesīgu amatu, un mani muskuļi pa gariem gara darbinieka gadiem arī ir atrofējušies un pēc piecdesmit gadiem neparko negrib vairs attīstīties, bet garīgu darbu šajā zemē, kā Jūs to jau paši būsat novērojuši, mums, bijušiem dīpišiem, negrib dot. Mēs esam paredzēti netīriem un smagiem darbiem, kurus valdošās nācijās piederīgie paši ne visai labprāt grib darīt, tā kā šajās branšās arvien ir vakantas vietas. Mūs ar sievu šeit nolika vienu dārznieka, pareizāki sakot dārza strādnieka darbā, bet otru par mājkalpotāju. Bet bez attiecīgā treniņa mūsu spēcīņi izrādījās par vājiem un jau pēc 4 mēnešiem ārsti mūs izņēma no ierindas. Sievu pat nācās ievietot slimnīcā, un arī man 2 mēnešus bija jāārstējas no rakšanas darbos dabūtajiem sirds darbības traucējumiem. Pēc atlabošanās nu jau 3 mēnešus eksistējam tikai no bezdarbnieku pabalsta 5/12/0 nedēļā. Par to nu gan var kaut kā pārtikt, bet ne maksāt parādus, ku-

ri ir diezgan lieli par uz nomaksu paņemtām mēbelēm un citām nepieciešamām lietām. Darba pārvalde visu laiku meklē priekš manis kādu vieglāku, manai veselībai piemērotu darbu, bet vēl neko nav varējusi sameklēt.

Drusku gan esmu ar Jums pretenzijā, ka Jūs Rudzīša 'kritikas' par 'Trimdas rakstniekiem', ieskaitot tātad arī man vēltītos rupjos un neobjektīvos uzbrukumus, apzīmējāt savā rakstā - 'Atbilde kritiķiem' - par 'visizsmelošākām un lietišķākām'. *) Tas nu ir par traku glaudīts, sevišķi tāds paviršs bezviedokļa recenzents, kura vienīgais viedoklis līdz šim bijis diktātoriskā Ulmaņa režīma slavināšana vietā un nevietā. Rudzītis ir šajā diktātoriskā režīmā izaudzis un guvis savu atzīšanu un tamdēļ viņam katrs, kas iedrošinās viņa patronu kritizēt, liekas jau par komunistu tāpat kā Staļina draudzei katrs nekomunists ir jau fašists. Biju domājis, ka Jūs kā brīvās tribīnes uzstādītājs savā izdevumā ņemsat rakstniekus savā aizsardzībā un nesolidarizēsaties ar kailiem politiķiem uzbrukumiem, apzīmējot tādus par 'vislietišķākiem'. Cik lietišķi ir bijuši Rudzīša uzbrukumi, varēsat spriest kauču no tā, ka vairāki rakstnieki un sabiedriski darbinieki atraduši par vajadzīgu izteikt man sakarā ar Rudzīša nekorektajiem uzbrukumiem līdzjūtību. Es domāju gan, ka tāda līdzjūtības izteikšana patiesībā nebija vajadzīga, jo Rudzītis visu intelligentu cilvēku acīs tikai pats sevi izpēra, kaut arī ulmaniskā 'Latvijas' redakcija taisni visnozīmīgākās vietas manās replikās bija strīpojusi un, pretim vispār atzītai kārtībai, pēdējo vārdu deva nevis apvainotam, bet gan apsūdzētājam-uzbrucējam un pie tam vēl nodrukājot prokurora 'gala vārdu' divas reizes!

Tā jau nu ir mūsu nacionālā nelaime, ka emigrācijā ir devušies visi ulmanieši un vācu kolaboranti, un tā mūsu emigrācijas sastāvs un mentalitāte nepavisam neatbilst mūsu tautas 95% pārējai daļai, kura palika aiz dzelzs priekškara. Mūsu emigrācijas autoritārā prese (izņemot 'Latvju Ziņas' Zviedrijā), mūsu sūtni un emigrācijas sabiedriskie darbinieki turpina paust autoritāro, fašistisko ideologiju un sapņo par ulmaņveidīgas diktatūras atjaunošanu atbrīvotā Latvijā, bet Latvijas atbrīvošanu cer gūt ar rietumu lielo demokrātiju palīdzību. Tā ir dziļa būtiska un taktiska pretruna, un naīvi būtu iedomāties, ka rietumu demokrātiju iestādes nebūtu pilnīgi informētas par šo mūsu sabiedrisko darbinieku un

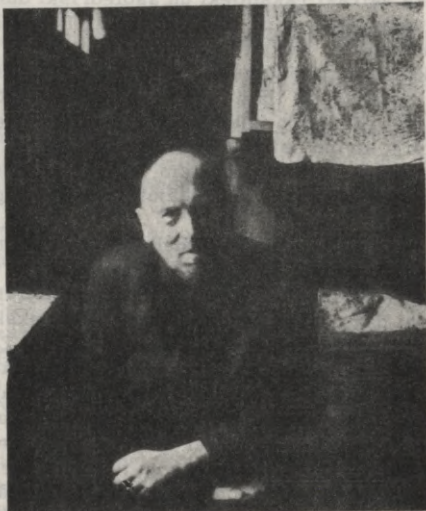
preses nostāju. Šai nostājā, šai lielā pretrunā lielā mērā meklējami iemesli, kamdēļ, visiem mūsu sūtņu un emigrācijas organizāciju iesniegumiem un atbrīvošanas propagandai ir līdz šim bijuši tikai niecīgi panākumi. Latvijas 'pilnvaru nesēju' Londonā Anglijas demokrātiskā strādnieku valdība pat nepieņem un tikko cieš Londonā vienīgi tamdēļ, ka Latvijai pašulaik trūkst citas demokrātiskas pārstāvības. (Sal. Anglijas nostāju pret līdzīgu Franko diktatorisko valdību Spānijā).

* Kaņķ Rudzīša recenzijām bij savi trūkumi un viņa paustie uzskati vietām stipri apstrīdami, salīdzinot ar citu autoru rakstītajām, viņa publicētās bija tās 'izsmelošākās un lie-tišķākās', un šie mani apzīmējumi jāsaprot tikai šādā relati-vā, ne kādā absolūtā nozīmē. Ka Rudzīša un mani uzskati vār-da brīvības jautājumā nesaskanēja, rāda viņa 16. 10. 1948. g. man rakstītā vēstule (Šī krājuma I daļas 114. lappusē).

*

PĒTERIS ĒRMANIS

1893

Ingolštātē 1952. g. 8. jūlijā

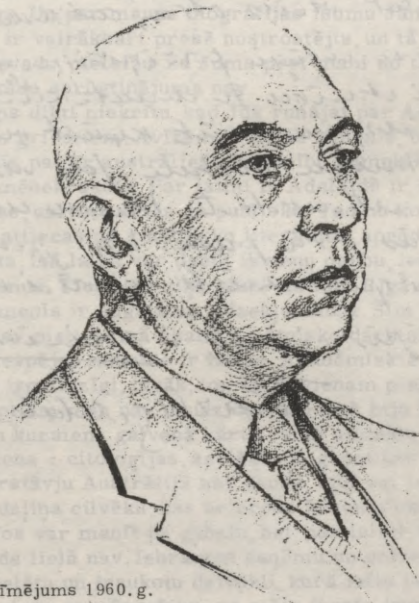
Par Jūsu klusēšanu domāju, ka Jums pamodies rūgtums, atceroties aso vēstuli, kuru no Vircburgas Jums rakstīju Irmas Grebzdes noveļu lietā. Jo tiešām cita nekāda konflikta mums nav bijis un nevar būt. *)

* Ar Ērmani esmu ticis tikai vienu vai divas reizes Vircburgā. Kaut arī mums iznāca labu laiku sadarboties, visa sazināšanās notika pa pastu un nekāda ciešāka tuvība mūsu starpā neizveidojās. Jutu, ka esam raksturi, kas drīzāk atgrūžas, nekā pievelkas. Ne jau pēc asā 1947. g. konflikta iestājās svešatnība, tāda pastāvēja no paša sākuma, kādēļ drīzāk būtu sākāms, ka tāda sadursme varēja notikt tikai mūsu svešatnības dēļ.

*

KĀRLIS ĀBELE

1896

I. Ērnas zīmējums 1960. g.

Academiē, 1956. gada 30. nov.

Mēs esam plaša runas,
dabūjis zināt, ka esat Austrā-
lijā, kurā jau novaldījis jums ne-
izšķēstījis. Kaut gan nestāje
pārēnēt rakāda vaida lītāru
kopdarību, sirds tomēr kļuva
nīta zinot jūs vismaz tai pašā
kontinentā esam. Mēģināsim he-
paraukt oicis otru, adūne mai-
pas savāicīgi pazīnām. Ga ē-
gā vīdētāru te dūmēkūit
dūmārs, un prāt kēst vīdēs.
Ja sū mēru vēstule jūs vānā,
vānā atvāstīt. Mēru adūse
sūs iēpas otru puse. Vai jūms te
Austrālijā in kēli lītāru nodō-
mē?

Jūs sūmāji solīcēt-

Karlis Šķelē

Adelaidē, 1950. gada 23. decembrī

Sirsnīgi nopriecājos, saņēmis Jūsu vēstuli. Man jau kops Vācijas laikiem ir tāda zināma vainas apziņa pret Jums, jo es biju nelietderīgi rūcīgs un nepretimnācīgs, kad Jums vajadzēja manu foto un biogrāfiju. Bet es jau Jūs nepazīnu un arī nestādījos priekšā, ka Jūsu Trimdas rakstnieki būs tik solīds izdevums. Bez tam, kā to Ērmanis pareizi mana Vēlā viesa priekšvārdā ir atzīmējis, esmu savrūpcilvēks un diez-kā publicitāti nemīlu. Es nedomāju, ka tā būtu pārāk reta cilvēku īpašība. Ja mēs atceramies Krečmera cilvēku tipu bioloģisko sadalījumu, tad es esmu tipisks pikniķis, un starp pikniķiem savrūpļaudis nav reti. Pie tam šī īpašība nesaitās ar naidu vai nepatiku pret cilvēkiem, kā to varētu domāt, ne arī ar kādu citu nelabu kompleksu - nē, pikniskais cilvēks parasti ir laimīgi līdzsvarots, bet nejūtas labi ar svešiem un nepazīstamiem; ar tiem, kas viņam tuvi, viņš var būt reti sirsnīgs. Un par manas biogrāfijas īsumu Jānis Rudzītis jau mani ir vairākkārt presē nostostējis, un tā, ņemot kopā visu šo ievadu, pielaižu, ka Jums pret mani no tiem laikiem vairs nekāda sarūgtinājuma nav.

Es Jums dikti piekrītu, kad Jūs runājat par Austrālijas zemajiem griestiem. Avīzēm ir zems līmenis, un es neesmu varējis pat ar austrāliešu palīdzību sameklēt nevienu literāru mēnešrakstu. Par laimi te Adelaidē ir divas lielas bibliotēkas, universitātes un publiskā. Tad nu ko lasīt ir. Bez tam, kas attiecas uz zinātnisko literātūru, apgāde ir ļoti labi organizēta. Īsā laikā var dabūt ikvienu darbu, ieskaitot padomju izdevumus. Tieši šai ziņā gluži tik labi Rīgā nebija. Arī zinātnes līmenis ir augsts un līdzekļu daudz. Šim lielam kontinentam nav pietiekamā skaitā zinātnisko darbinieku, tāpēc attīstības iespējas nākotnē ir lielas. Akadēmiskie ļaudis ir ļoti laipni un izpalīdzīgi, tuvāk, tomēr, nevienam piegājis neesmu. Ar studentiem man nav daudz darīšanu, kā bija Rīgā, tikai ar vecākiem kursiem, galvenā kārtā esmu aicināts sava pētīšanas virziena - citoloģijas, sevišķi citogenētikas izkopšanai, kādas pārstāvju Austrālijā nav daudz, divi vai trīs. Zināms, ir maza daļiņa cilvēku, kas neieredz ārzemniekus, varbūt neangļus. Tos var manīt pa gabalu, bet, par laimi, teikšana tiem gan nekāda lielā nav. Iebraucot saņēmu no universitātes 4 istabu mēbelētu un traukotu dzīvokli, kurā mītu jau gadu. Sola dot drīz vienu savrūpmājiņu no māju tresta jaunceltnēm. Vi-

si mani bērni iet labās skolās, bērnu man ir trīs. Neraugoties uz šo ārējo, varētu teikt, mēreno labklājību, svešuma sajūta nomāc prātu, un dikti gribas mājās. Bet kā būs ar mājās tikšanu? Mums pieciem cilvēkiem vajadzēs ap 1000 mārciņu! Kur to ņemt? Katru rītu nepacietīgi izlasu kara ziņas un atkal noskumstu - vēl nav nekā! Interesanti, ka šai politiski satrauktajā laikā, kad Korejā šauda jau netik ar plintēm vien un kad Trūmanis kļuvis tik nervozs, ka draud piekaut mūzikas recenzentu, austrālieši par politiku neinteresējas, notikumiem neseko un politiskas sarunas neved.

Balādes padomā ir vairākas, esmu dažus tematus arī iemīļojis, bet pabeigta nav daudz. Nav miera un nav priecīgas sirds. Tas, ka nav izredžu drīzumā iespiest uzrakstīto sakoportā veidā, visumā mani nekavē rakstīt. Te ir atbraucis grāmatu izdevējs Dārziņš, un taisās šo to izdot un iespiest. Jūs jau gan zināt, ko viņš Vācijā izdeva, bet kā Jūs domājat, vai ar viņu varētu kādu sadarbību attīstīt?

Nošlēdzot savu vēstījumu gribu teikt, ka sajūtu pret Jums lielu draudzību, ko vēl kāpina svešums un laika nezināmā liktenība nākotnē. Ja kāds mainīsim adresi, to tūdaļ paziņosim viens otram. Jūs jau, laikam gan, netaisaties Adelaidē apmesties? Būtu jau tas jauki. Stāsta, ka klimatiski te esot labākā vieta Austrālijā. Latviešu te ap 2000. Uz 18. novembra svētkiem bija sanākuši savi 800. Mintauts Eglītis man ir pazudis un uz pēdējā laika vēstulēm neatbild.

Pats par sevi sīkais epizods ar Trūmaņa draudiem mūzikas kritikim rāda, cik neintelligenti un brutāli cilvēki pašulā ir pasaules priekšgalā. Kļūst skumīgi apdomājot, ka tie vada pasaules likteņus!

*

1951. g. 27. augustā

Sidnejas Latviešu biedrība esot Jūs aicinājusi piedalīties sarīkojamās rakstnieku dienās š. g. 27-29. decembrim. Jūs esot apsolījis gan ierasties, bet vairoties no katras līdzdalības. Sidnejieši tomēr nav zaudējuši cerības Jūsu atturības cietoksni iesturmēt, un, iesākot artilērijas apšaudi, aicina arī mani iedarbināt kādu lielgabalu.

Man nu iznāk runāt pro domo sua. Cenšos kopā ar Austrālijas latviešiem kopt tautību cik vien mācēdams un spēdams. Tikai tādēļ esmu kādreiz Adelaidē runājis, un tikai tādēļ mēroju tālo ceļu uz Sidneju. Ja viņiem Sidnejā būtu 3-4 rakstnieki, kas piedalās, es paliktu mierīgi mājā. Bet to viņiem

nav. Tagad sidnejieši grib manu runāšanu ievadīt ar Īsu referātu. Tas ir viņu ierosinājums. Es būtu ļoti priecīgs, ja Jūs to uzņemt, kā to viņi vēlas. Varbūt no pagātnes Jums ir palicis iespaids, ka popularizēšanu es pārāk necieņu. Bet arī šoreiz es nesagaidu, lai Jūs mani augsti teiktu un slavīnātu. Referāts būtu tikai manas rakstīšanas raksturojums varbūt ar kādiem īsiem vārdiem par balādi vispārīgi. Esmu pieredzējis, ka šāds ievads tuvina autoru publikai. Pinnebergā mani aicināja lasīt Latvijas filologu kopas rīkotā sanāksmē. Referēja par mani Rudzītis. Tas jaukākais, ko viņš par mani pateica un kas man vismīlāk ir palicis prātā, ir laipnais teiciens, ka varbūt kādreiz kāds savukārt rakstīsot par mani balādi, atcerēdamies, kā es nometnes postā un šaurībā rakstījis balādes.

Mana balāžu grāmatiņa Vēlais viesis Jums bija Vācijā. Varbūt Jūs varētu izlietot manus rakstīņus par balādēm, kas iespiesti Ceļā. Tad nu domāju, ka pārāk lielas pūles šim Īsajam referātam no Jums nevajadzētu prasīt. Kaut neesmu Jūs redzējis, tomēr Jūs līdz zināmai pakāpei pazīstu un Jums uzticos. Man būtu daudz grūtāk šai gadījumā sastrādāt ar kādu citu man galīgi svešu personu.

Tā. Mans lielgabals nu ir izšauts. . . Meklēsim Sidnejā izdevību satikties un parunāties. Es tur iebraukšu 28. decembra rītā un izbraukšu 29. decembra vakarā. Vai mums neiznāk kāds dzelzceļa gabals pa ceļam?

*

Adelaidē, 1957. g. 20. aprīlī

Cilvēks ir divains radījums, kas nereti nožēlo savu šķietami pārsteidzīgo piekrišanu kādam pasākumam. Šī sajūta moca cilvēku un apkrauj viņu ar noskumšanas un nožēlu nastu. Es pazīstu šo sajūtu un esmu to novērojis pie sevis paša.

Labi, paklausot Jūsu balsij, svītrosim Jūs no piedalīšanās. Man ir žēl, ka Jūs kļūstat vientuļš. Varbūt Jūs tomēr būsit Adelaidē Kultūras dienās kā parastais apmeklētājs. Droši vien būs burzma un pazīstami.

*

1960. g. 10. augustā

Paldies par Jūsu vēstuli un par grāmatu. *) Latviešu literatūras vēsturē tā būs gan pirmā reize, kad autors neautografē savu ražojumu, ieteikdams grāmatu saņēmējam to iztirgot, ja nepatīktu glabāt!

Grāmatu lasīju ar saistīgu interesi, tā vitāli un spēcīgi rakstīta. Tikai pats stāstītājs ir bāls (domāts varonis), un viņu sevišķi necilu dara notikums 260. l. p., kur viņš it kā taisās, bet tomēr vilcinādamies neiet palīgā sievietei nāves briesmās, kas viņam atdevusies.

Tulkotāju var tikai apsveikt. Pie tulkojuma tiešām neatradu neko ko piezīmēt.

Izdošana, manuprāt, kļūst aizvien problēmatiskāka, pircēju skaits samazinās, īpaši dzejai. Vēl drusku velk tagadnes romāni - Kārklīnš, Anšlavs Eglītis. Mūsu tauta iznīkst kā trimdā, tā dzimtenē. Es būtu domājis par vienas vai otras savas grāmatīņas iespīšanu, bet pavisam neērti izdevējam par to runāt, jo cerību uz financiālu atmaksāšanos taču nav. Ko Jūs sakāt par visu šo lietu?

Ko Jūs brīnāties par žīdiem Jāzepā un brāļos! **) Kultūras dienu laikā Adelaidē man par to rakstīja anonīmas vēstules, ka Rainis esot sociālists un tāpēc Uguni un nakti nevaļagot rādīt. Un tur taču nebija neviena žīda.

Jūsu vēlēšanās pēc sarīkojuma, kas veltīts Ābelem vienam, ir piepildījies. Tas notiks Sidnejā š. g. 6. novembrī, un to rīko Uldis Siliņš. Lasīs referātus, Uldis lasīs balādes, Ābele norunās pāris dzejoļu (5 minūtes) kā bezmaksas pielikumu vakaram. To sauks par K. Ā. balāžu vakaru. Brauksit? Protams nē. Es jau arī nebrauktu, ja nebūtu visa tā būšana tieši man veltīta.

Zīverta lugām ir ļoti dažāds līmenis. Vara un Minchauzens ir labas lugas. Pārējās vājas vai pavisam vājas. Bet bieži režisori to neredz. Zīverta slava iesākās ar Minchauzenu un inercē turpinās. Ja kāds slavē rakstnieka lugas atzīs par vājām, tas riskē iekļūt neprašu kategorijā. To neviens negrib. Tā lūk ir.

Vedu sarunas ar Gulbergu par lugas rakstīšanu Sidnejas teātra jubilejas izrādei, ja tik pāri dažām komitejām. Ja viss būs kārtībā, tad rakstīšu par 1710. gada mēri vai ko tuvu tam laikam. Bet nezinu, vai tur kas iznāks. Varbūt iznāks, varbūt neiznāks. Vai nav arī gluži viena alga?

Daži laudis Sidnejā nemaz negrib jubileju ar izrādi atzīmēt. Pietiekot, ja teātris rīkojot šim gadījumam balli. Tātad ne spēlēt, bet dancot.

Mīlie Klauži:

Apsveikšana Ziemas svētkos un laimes vēlēšana jaunajā gadā ir cildēna paraža. Tomēr, šo apsveiku sūtīšana un atbildēšana man ir kļuvusi par smagu nastu. To skaitlis gan vēl nav jāraksta trim cipariem, bet daudz no tā netrūkst. Daudzās vēstules rakstot nevaru vairs atrast sirsniņus vārdus, tie iznāk sausi un kaulaini. Tāpēc, sākot ar šo gadu, apsveikumus

vairs negribu sūtīt.

Visiem, ar ko esmu apmainījies apsveikumiem līdz šim, novēlu priecīgus Ziemas svētkus kā šogad, tā turpmāk, un laimi visu mūžu. Būšu priecīgs, ja kāds mani pieminēs, un priecāšos saņemt no kāda apsveikumu, kas to atsūtīs, necerot saņemt atbildi.

Vēl vēlētos piebilst, ka neesmu ne sarūgtināts, nedz arī kļuvis par citu cilvēku apnicinātāju. Nepavisam ne. Ziemas svētku vakarā, un sagaidot jauno gadu, ar sirds siltumu piedomāšu pie visiem, ar ko mani dzīves ceļi ir krustojušies.

Daudzskārt sveicinot

Jūs

Kārlis Čudabē

9.12.60.

* N. Kazantzaka 'Aleksis Sorbas' manā tulkojumā.

**Te runa par dīvaino motivāciju iebildumos, kādi pret šīs
lugas izrādīšanu tika celti mūsu sabiedrībā.

*

Pēdējo reizi ar Kārli Ābeli tikāmies Rakstnieku dienās Sidnejā 1960. gada jūnijā, kad bijām kopā apmetināti pie Mintauta Eglīša. Šķiroties viņš atvadījās uz mūžu, izsakot cerību varbūt redzēties citā saulē. Uz Ziemsvētkiem saņē-
mām kartīti, kas redzama iepriekšējā lappusē.

Ne ilgi pēc tam - 1961. g. sākumā - pienāca baladiskā, sa-
triecošā vēsts par Kārļa Ābeles tragisko nāvi pēc cistas
autokatastrofas.

*

ERNESTS AISTARS

1899

Ernestis un Lidija Aistari

Čikāgā 1949. g. 13. septembrī

Tik tāl, kā redzat, nu beidzot esam. Amerikas zeme zem zolēm nu gan būtu, bet priekšā vēl sīva un sūra cīnīšanās par pašu cilvēcīgas dzīves sākumu. Abi ar vecāko dēlu esam ķerrinieki kādā preču stacijā un esam par to ļoti apmierināti. Mūsu ričas, ar kurām pārvadājam mantas no viena vagona uz otru, ir labi eļļotas, un pašu sviedri lieki nav jātērē. Mans otrs dēls ir traukupuīsis kādā kafejnīcā. Strādājam 40 stundu nedēļā un tā visādi varam būt mierā; tikai nav mums, nabagiem, sava paša brīva laika, jo nav vēl sava dzīvokļa, un te, citiem pa kājām mētādamies, visai reti varam būt par sevi vien. Vēl neesmu paguvis pajemt rokas nevienas grāmatas; svētdienās baznīcas, visādas tikšanās un runāšanās u. t. t.

Te iznāk latviešu avīze (2 r. mēnesī) - Tālos krastos. Mums par to ir prieks, bet šejienes 'veclatvieši' ne tikai nelasa šo izdevumu, bet pat ir atklāti saīguši, ka viņiem tie iebraucēji ar tādām 'vecām ziņām' tik daudz uzbāžas. Gadās gan arī starp vecajiem kādi, kas latviešu avīzīti prot sagaidīt kā latviešu lapu, un tad ir prieks tādus redzēt. Grūti man vēl spriest, cik katra šī grupa plaša. Tik jaušu, ka mūsu mīļajiem tautiešiem te vairākas partijas, un tad jau zināma lieta - ecēšanās vairāk kā darīšanas. Nu bet redzēsīm. Var jau būt, ka tas man pašā sākumā tik tā liekas.

Tikai tad, kad visas nometnes aiz muguras, var sākt apjaust, kas tā mums vēl bija par lielisku izdevību kopt pašiem savu dzīvi. Ne te, ne Austrālijā no visa tā vairs ne vēsts.

*

Čikāgā 1949. g. 26. oktobrī

Jūsu vēstule vienu mirkli mani pārcēla vecajā pusē, un par to Jums mīļš paldies. Cik tas savādi, ka arī Vāczemē nu radies kāds stūris, pie kura saistās daža laba tīkama atmiņa un noskaņa. No šejienes lūkojoties, gandrīz tikpat kā kāds stūrtis pašu zemes. Te šai krastā nodzīvojam dienu dienā, kad nedzam neviena paša latviešu vaiga, ja neskaitām tos pāris vecīšu, kas mums devuši pirmo pajumti un kam bez latviešu dievvārdiem baptistu baznīcā nekā vairāk latviska nav. Šakīna grāmatu galds, kur acīm paganīties, un Jūsu sarīkojumu zālīte mums te būtu nepieredzēta svētku reize, ja to visu varētu uz kādu nedēļas nogali no Jums aizņemties - te šai ba-

gātajā miljonu Čikāgā. Ar lielu interesi tagad gaidām 'Latvi-ju' un visi pēc kārtas laižam to caur rokām, kaut arī katru reizi tā apm. 1 mēnesi veda.

Mana darbdiena tagad jau diezgan ieregulējusies, un rādās, ka šo to varēšu atlicināt arī savam paša priekam, bet tikai, saprotams, pēc tam, kad būsim atraduši paši savu kaktu, kur katru brīdi nebūsim vairs viens otram pa kājām.

Jūsu pieminēto franču autoru tiešām nepazīstu. Es nezinu, vai Jums vajadzētu šķirties no grāmatas, kas Jums pašam tik tuva, kā to pieminējāt pagājušā vēstulē. *) Gaidīšu tagad no Jums kādas ziņas par Sirēnas tulkošanu.

* Te būs bijusi runa par A. St. Eksiperī un viņa Mazo prin-
ci vācu izdevumā.

*

Čikāgā 1950. g. 22. martā

Diezin, kas ar Jums tur nu notiek, ka nekādu ziņu vairs. Cik saprotu, tad ap šo laiku Jūs kādreiz paredzējāt savu likvidēšanos Vāc zemē. Jeb varbūt, ecēdamies ar Liepiņu par literatūras vēsturēm, būsit arī tos laika rēķinus aizmirsis.

Sāku jau pamazām gaidīt Sirēnas tulkojuma manuskriptu, ko Tomass jau februāra beigās man ziņoja, ka esot nu vienreiz galīgi galā un ka manuskriptus uz Hamburgu un Augsburgu jau izsūtījis. Visas tās lietas nu tik tālu gan ievilkušās, ka var sākt šaubīties, vai Jums vairs maz iznāks ar apgādu kādos līguma sakaros stāties. Rakstiet lūdzu, kā no Jūsu kras-
ta viss šis jautājums tagad izskatās un ko Jūs paredzat un ko ieteicat.

Te Čikāgā nu jau tāds pulciņš rakstu mīļotāju esam sara-
dušies. Arturs Baumanis tagad strādā zem tā paša jumta kur
es. Tātad, jau 2 autori krāj materiālus jauniem ratiņstūmēju
romāniem. Rosīgi te rīkojas baltu filologe Austrā Ozoliņa
(dzim. Cielēna), šo sestdien viņai arī referāts Fr. Bārda pie-
miņas vakarā. Ieradies arī Kreicers, tik to vēl neesmu sati-
cis. Tā, redzat, sanāk diezgan. Un kur jau ir, tur radīsies vēl
klāt.

*

Čikāgā 1950. g. 2. aprīlī

Ar to slimošanu gan Jums palaimējies, patiesi. Te Jūs bū-
tu beigti cilvēki abi divi, ja Jums būtu iznācis šai krastā tik
ilgi slimot. Te Jūs aizejat pie zobārsta vien un nezināt, kā
samaksāt, kur nu vēl tā. Bet tad jau nu varbūt būsit izslimo-
juši it visu nelabumu, cik vien iekšā bijis. -

Jā, ar to manuskriptu beigu beigās tā jau tad arī vislabāk būs iznācis: nu es saņemšu arī vēl kāda cita vācieša atsaukmi līdz ar pašu manuskriptu. Sirsnīgu paldies Jums par izpildzēšanu laikā, kamēr pats vēl biju atklāts ceļmalas cilvēks. Tagad ir sava paša stabila adrese un tad varu pats personīgi stāties sakaros ar vācu apgādu. Sirsnīgs paldies par Sirēnu izsūtīšanu (ar Zvirbuli)! Domāju, ka ar to man pagaidām pilnīgi pietiks un citam nevienam līdzī vairs nebūs jādod.

*

Čikāgā 1952. g. 23. martā

Es te esmu iesācis diezgan vienmuļu dzīvošanu. Latvijā nevienā vietā neesam ilgāk par 5 gadiem noturējušies; tā vien pa gadu, pa pāris gadiem ir pieticis. Un te nu šai prērijas dūmu mākonī būsim drīz nodzīvojuši 3 gadus un turklāt nemaz vēl nav paredzams, kad varētu no šejienes izkustēt. Esmu jau cienīgo veco vīru klasē, un tādiem Amerikā ikviena izkustēšanās ir risks, jo neviens darba devējs labprāt neņem veci, ja var dabūt jaunus. Vecākais dēls jau apprecējies un aizgājis savā dzīvē, viņš studē arī šejienes 'Mākslas akadēmijā' (Art Institute). Otrs dēls ar mazu piepelnīšanos cīnīdamies studē Illinoisas universitātē. Abi savu studiju dēļ pagaidām vēl vienmēr atbrīvoti no karaklausības. Pūlēšanās zēniem ir diezgan sīva, ar laika trūkumu cīnoties.

Jūs pieminat manu jauno romānu. Ar to ir iznācis diezgan neveiksmīgi. Manuskripts nu jau gandrīz veselu gadu, kamēr pie Štāla, bet nekur tālāk arī nav ticis. Tas cilvēks tagad nopūlas ar savu žurnālu. Kn. Lesiņš arī bija viņam iedevis manuskriptu (noveļu krājumu), nu jau sen, kamēr atņēmis atpakaļ. Es nupat aizrakstīju Štālam stingru vēstuli, bet kas zina, vai tas daudz ko līdzēs. Grāmatu sezona nu jau garām šā vai tā. - Tas ir vēsturisks romāns. Augsburgā pēc Sirēnas pabeigšanas sēdēju pilsētas bibliotēkā un archīvā, cik vien bija iespējams, un vācu tam materiālus. Uzrakstīju to šeit Čikāgā. Man pašam neko nepatīk, jo visu laiku bija jāturas vēsturisko notikumu gultnē.

Kā redzat, esmu mainījis adresi. No bulvāra noslīdējis līdz 17. ielai, istā ratinštumēju kvartālā. Bet nekas, man aizvien bijusi interese izdzīvoties visur, kur vien balts ūdens nelīst uz galvas.

*

Čikāgā 1955. g. 19. oktobrī

Jūsu vēstule man nāca rokās ar diezgan lielu nokavēšanos, jo ar Kalnāja kungu pēdējā laikā esmu saticies pavisam reti. Tas bija pavisam negaidīts un tāls sveiciens, bet varbūt taisni tāpēc jo sevišķi tīkams. Jūsu sparīgā iestāšanās par to, ka literātam ir jābūt godīgam ne tikai darbā, bet arī kautiņā, patiesi iesilda sirdi. Paldies! Bet tā laikam arī ir diezgan grūta mācība. Vismaz praksē.

Es nezinu, vai Ceļa Zīmju redaktors visā šai lietā ir tik vainīgs, kā, no malas skatoties, tas var likties. Vismaz nekādu nelāgu nolūku es viņa rīcībā nevaru saskatīt, kaut gan viss tas diezgan nesmuki beigu beigās ir iznācis. Es domāju, ja tas tā nebūtu, tad viņš man nebūtu atrakstījis īpašu simpātijas apliecinājumu privātā vēstulē. Viņš raksta, ka man taisni šīs polemikas dēļ esot radušies daudzi jauni draugi gan Anglijā, gan Zviedrijā. Viņš to zinot, viņš saka. Man arī pašam liekas, ka šai sīvajā kautiņā es nekā zaudējis neesmu, kaut arī uz sava oponenta pašu pēdējo rakstu ir domāt nedomāju vairs ko atbildēt. Nekā lietišķi jauna tur viņš vairs nepasaka, un pret viņa iepriekšējiem iebildumiem, to, kas man bija jāsaka, esmu jau pateicis. Dūres zibināšanu vai pat mēles rādīšanu var mierīgi atļaut katram pēc patikšanas. Nekā liela ar to tāpat nepanāks. *)

Priecājos dzirdēt par Jūsu literāro darbu. Jūs sakāt - neesot izdevēja. Jūs pats bijāt kādreiz labs izdevējs. Vai neesat domājis par to arī tagad? Tas būtu kaut kas vairāk nekā neizlietots manuskripts Jūsu atvilktņē.

Es dzīvoju samērā mierīgu dzīvi nemierīgajā Čikāgā. Darba laikā pildu sīku amatīņu (Railroad Clerk), viss pārējais laiks pieder man pašam. Lasu, rakstu šo to un priecājos par mazbērniem. Viestarts, mans vecākais dēls, precējies, studēja Čikāgas Mākslas Institūtā, tagad armijā un atrodas Francijā. Praktiski viņš tikpat kā no dienesta ir izņemts (ar sevišķu rīkojumu) un piekomandēts turienes štābam par dekorātoru. Caurām dienām viņš raujoties tikai ar sareni un spalvu, ar krāsām un tušām. Tam zēnam ir palaimējies. Aivars (studēja bibliotēkariju) un Raits (radio tehniku) savus zaldātu mundierus deldē tepat Amerikā. Mājās mums vēl palicis tikai Jancītis, arī jau gimnazijas priekšpēdējā klasē. Mana sieva katru mīļu dienu brauc kādas stundas paauklēt savu mazdēlu Aivara mājās (abas vedeklas skaidras latvietes).

* Te runa par autora polemiku ar E. Dunsdorfu sakarā ar romānu Plosti (Ceļa Zīmes Nr. 19, 20, 21, 22, 25). Tā kā no oponenta puses dispuāts noslīdēja zem respektējama līmeņa, tad pārmetu redakcijai tāda kultivēšanu un par savu neapmierinātību informēju arī E. Aistaru.

*

Čikāgā 1960. g. 13. aprīlī

Bija vēl ziema, kad saņēmu Jūsu tulkoto Kazancaki, un nu jau šodien izstaigāju pilsētu pirmo reizi bez mēteļa, ir pavaris, bet vēstuli Jums vēl neesmu uzrakstījis, kaut savās domās esmu pie Jums ciemojies jau tiku tikām. Paldies par jauko grāmatu! Tā bija pirmā, ko no šī slavenā autora savās mājās lasījām.

Nu mans Saules logs ir iznācis otrā izdevumā. Tepat Čikāgā. Tikami bija lasīt, ka Jums šī grāmata tomēr patikusi. Un taisni par to pašu nodaļu, ko Jūs sevišķi atzīmējāt (saruna ar veco skolotāju) šeit esmu saņēmis arī pamatīgu brāzienu. Tas nāca no stingra priestera mutes, kas bija noskaities, ka es biju piegājis par tuvu neaizskaramām lietām. Kas nu zina, kur taisnība?

*

Kalamazū 1972. g. 28. novembrī

Jūs vēstulē atskatījāties arī uz mūsu Augsburgas laikiem, kad visu mūsu rakstu ļaužu lapas salidoja ap Jums kā putni pajumtē. Tai pašā sakarā Jūs runājāt arī par toleranci. To tiešām manījām, kad pēc pabeigtā darba lapojām Jūsu sakārtoto krājumu. Ir taisnība - tolerance vajadzīga mums arī tagad. Galvenajiem mērķiem jābūt skaidriem, ceļi atļaujami katram savi. (Bet diemžēl gadās arī kāda personiska niezēšana, kas aizēno šos galvenos mērķus). Neiecietība ir viena no mūsu sadzīves visnelādzīgākajām kaitēm. Nezinu, kā Jūsu pusē. Bet mums te garu garie strīdiņi par un pret dzimtenes apmeklētājiem; par un pret iesaistīšanos tādā un tādā biedrībā u. t. t.

*

Kalamazū 1973. g. 15. augustā

Nupat tikko atvadījos no Garezera vidusskolas posma un sievu izvadīju pāris nedēļu izbraucienam pie austrumkrasta dēliem. Mājas klusumā pārcilāju rakstus uz galda. Tur vesels žūksnītis neatbildētu vēstuļu. Tā ir ar mūsu Garezeru. Tas paņem visu laiku no rīta līdz vakaram. Bet jauki paņem. Jau nās balsis visur ir dzidras.

Sakarā ar Jūsu pieminēto Ojāra Vācieša dzeju man nāk atmiņā nupat vienā vakarā pasēdēšana kopā ar dažiem valodīgiem vīriem. Viņu vidū bija arī kāds, kas sodījās par visu, itin visu, kas nāk no okupētās Latvijas. Redziet -, ir arī tādi ļaudis. Un kad pagājušā ziemā mūsu šejienes literārajā kopā bijām sarīkojuši īpašu vakaru par Alberta Bela Būri, tad viens no skaļākajiem biedrību vīriem labu laiku mums ne acīs negribēja skatīties. Ir visādi.

*

Kalamazū 1977. g. 9. maijā

Sen nebijām lasījuši kādu grāmatu ar tik lielu interesi kā šo J. A. Jansona krājumu, jo ar viņu mums abiem bijuši sakari tālajos saulainajos gados (mana sieva klausījusies viņa lekcijas skolotājuursos).

Ne tikai atmiņu, bet arī pārdomu bagāta grāmata. Jansons parādīts no tik daudzējādi dažādiem leņķiem, ka lasītājs viņu redz tikpat kā dzīvu. Plaši izvērsta un nozīmīga ir arī Jūsu intervija ar Ellu. Diezin, kā viņa pati tur aiz augstā žoga varēs šo grāmatu saņemt, kaut arī viņas atbildes ir visai piesardzīgas. - Tur mājās viņi Jāņa Alberta Jansona vārdu iegravēja akmenī, Jūs, visu šo plašo materiālu apzinot, savācot, redīgējot, esat uzcēlis viņam pieminēti rakstos.

*

Kalamazū 1978. g. 1. janvārī

Svētku laiks ik gadus nāk ar tik plašu sasaukšanās vilni visapkārt, ka dažam labam brīdim vēl jāpauz, pirms cilvēks spēj atjēgties. Šogad viena no visnozīmīgākajām tālas puses balsīm pienāca no Jums. Gribējām atsaukties tūlīt uz vietas, bet svētku murdoņā aizsvirkstēja diena pēc dienas, kamēr epibrējām grāmatas saturu. Visa šī epibrēšanas procedūra eo ipso postulēja ir individuālu kontemplāciju, ir komunikēta kontakta ekspresiju ekvivalentās diskusijās pirms kordiālā simpatijā transmisējam Jums vienu ekspresīvi sentautisku tencinām, mīlie Jūs, par tik amzīerīgi stimulējošu opusu. Gracio da capo! *)

*) Šī parodija sakarā ar izdevumu 'Reiz kas citādāk', manis tulkoto rietumtautu humora-satīras izlasi, ko biju Aistaram aizsūtījis.

*

KĀRLIS DRAVIŅŠ

1901

Lundā 1977. g. 12. aprīlī

Arī te tipografiju darbu cenas (ļoti augsto darbinieku algu dēļ) tā sakāpušas, ka rada milzīgas grūtības grāmatas publicēt. Jāpāriet uz ofsetu, ko jau izdarījuši daudzi starptautiski pazīstami zinātniski žurnāli. Tā arī Ceļu 16. sējums (šo rakstu krājumu izdod 'Akadēmiskā organizācija Rāmave') būs jālaiž klajā ofsetā. Tomēr labāk, ja raksti ir publicēti, nekā tie paliek autoru rakstāmgaldos.

Ar recenzentiem grūti. Gados jaunie vai nu nejūtas kompetenti vai arī atklāti atzīstas, ka nav ieinteresēti kavēt dārgo (studiju vai atpūtas) laiku, lai lasītu cauri maz interesantas grāmatas, rakstītu vairākus melnrakstus un beigās tīrrakstu un tad vēl piemaksātu par papīru, aploksnēm un pastmarkām - par visu to pretī nesaņemot nekā. Varbūt pat tikai citu niknus uzbrukumus vai atriebību.

Lai recenzijas rakstot pensionētas vecenītas vai vecīši!

*

KĀRLIS RABĀCS

1902

Nujorkā 1953. g. 11. dec.

Laika redakcija ir tādos ieskatos, ka nedēļā - arī sabiedriskās kustēšanās nedēļā - ik sešas darbdienu ir viena svētdiena un ka taisnība Kaudzīšu Reinim, kas ir teicis: 'Kam nav darbdienu, nav arī svētdienu'. Tāpēc redakcija domā, ka darbdienu-svētdienu attiecības (6:1) būtu jācenšas respektēt arī avīzē, un pirmā vietā paliek tās darbdienu latviešu cilvēki tajās ar saviem priekiem un bēdām. Tā kā svētdienu tomēr uzskata par kaut ko cildenāku nekā darbdienu, tad attiecībā uz 6:1 ieturētas, protams, netiek, bet tām tomēr vajadzētu būt vismaz 4:3. Es domāju, ka arī bez Laika rakstīšanas nemitēšies globālu apvienību dibināšana, organizēšana, statūtu izstrādāšana un gudru aicinājumu un pamācību publicēšana, tāpat kā nemitas vienības gara sēšana un pļaušana, slavēšana un pelšana, citu nozākāšana un saukšana pēc palīdzības u. t. t., u. t. t. Zeme joprojām griežas uz to pašu pusi kur sākumā.

Žēl, ka Pasaulei vajadzēja aiziet no pasaules. Bet es gan nedomāju, ka tas noticis tāpēc, ka Priedītis būtu vairījies resp. nebūtu gribējis riskēt iekrist parādos. Droši, ka viņš ir tajos iekritis un taisni tāpēc, kā Jūs sakāt, apdomājies: izklūšanā no parādiem parastī nav talcinieku.

*

JĀNIS ŠIRMANIS

1904

North Manchester, 20. 11. 1949.

Nu esmu te, Indīānas štatā. Dzīvoju mazas skolu un kole-džu pilsētiņās (ap 3500 iedz.) nomalē. Strādāju cāļu farmā 9 stundas dienā. Par to saņemu ap 130 dolaru mēnesī un 4 istabu savrūpmājiņu. Ne Ņujorkā, ne Vašingtonā es to nevarētu. Rabācs ir Ņujorkā, izpilda goda pilno sētnieka pienākumu un saņem 1 istabiņu ar virtuvi un 60 dolaru mēnesī. 95% latviešu, kas aizķeras Ņujorkā, kandidē uz sētnieka vietām. Es atrāvos. Un šobrīd to nenozēloju.

Aprūpi par manu dinastiju uzņēmās Mančesteras luterāņu draudze. Tie neredzēti gādīgi un draudzīgi ļaudis. Mūsu māja bija tukša un neremontēta. Un tad draudzes locekļi ar mācītāju priekšgalā veda mēbeles, tīrīja, krāsoja. Triju dienu laikā viss bija kārtībā. Mēs iegājām gatavā dzīvoklī. Protams - mēbeles lietotas. Pagrabā atradām pāri par 200 dažādu bundžu: gaļa, zivis, augļi. Mūs vienkārši iestādīja kā stādīņus labā melnzemē. Latviešu sabiedrībā kaut kas tāds nevarētu gadīties...

Mēs te esam trīs latviešu ģimenes: mūsu, Ernesta Ābeles un Mārtiņa Cielēna. Ir patīkami reizēm satikties. Ābele (Rīgas skolotāju institūta) strādā koledžas remontu un apkopēju grupā, Cielēns ved ar mašīnām no ielām projām koku lapas. Šeit visas ielas apstādītas ar kokiem. Kā jau skolu pilsētā te daudz intelīgences, tiek uzturēts pat simfoniskais orķestris.

Esmu briesmīgi ilgi bijis ceļā. Visi kontakti pārtrūkuši, no metnes pārceltas, nolikvidētas. Draugi pazuduši. Avīzes nelsītas. Nupat gan saņēmu Amerikas jaunās avīzes pirmo numru. Saucas Laiks, izdod Helmars Rudzītis Ņujorkā. Tam līdzā stāv Rabacis. Ja nu šie noturēsies virs ūdens, tad maza gaisma tiks iknedēļas. Bostonā arī iznāk latviešu avīze. Vienu lapu izlasīju, pietika. Tā bija kā Cīņas dvīņu māsa.

Pastāsti Eiropas jaunumus sadzīvē, politiķā, literātūrā un personīgajā dzīvē. Gaidīšu garu vēstuli.

*

St. Marys, Ohio, 18. 12. 1965.

Šai zemē biju vīstkopis, nabagmājas sētnieks. Nu jau divpadsmito gadu strādāju laboratorijā, analizēju pienu, dzera-
mo ūdeni, lopbarību, dabīgos un mākslīgos mēslus. Austrātai
pašā laboratorijā strādā par kalkulātoru.

Dzīvojam ezera krastā, kas atgādina Burtnieku, bet... maz
tas palīdz. Jūtamies vientuļīgi, jo esam tālu no radiem, no
seno dienu draugiem. Arī Mārīte, mazdēls un znots simtu jūd-
žu. Bet kam sūdzēsi? Jāiztiek.

*

Sirakūzās 11. sept. 1975.

Tavu vēstuli saņēmu, kad atgriezos no tālā ceļa - Mičiga-
nas. Pirms tam bija vēl otrs ceļš - drusku garāks - uz Naš-
vili Tenesijā. Sakarā ar to esmu aizkavējis darbus. Nu pūlos
drusku šur, drusku tur. Mani nevar salīdzināt ar tvaikoni, kas
atiet un pienāk noteiktā laikā. Mani drīzāk var pielīdzināt ve-
cam bureniekam, kas gaida labu vēju.

Par sevi jāsaka - esmu dabūjis pāris smagu belzienu. Pār-
cēlāmiem no St. Marys, Ohio, uz Sirakūzām, lai būtu tuvāk bēr-
niem, lai būtu pulciņā. Bet drīz vien mana mīlā aizgāja uz ve-
ļu valsti. Drusku vēlāk manējie darba dēļ pārcēlās uz Naš-
vili. Prom 900 jūdžu. Un es esmu viens. Rakstu. Spiežu sevi
kā citronu. Es nezinu, kā savas dienas vadītu, ja man nebūtu
tā indeve jau jaunībā piesitusies. Uz Ziemas svētkiem varbūt
iznāks mana jaunā grāmata Roze un dadzīši. Ar steigu ga-
tavoju nākamo. Braucu šurp un turpu. Draugi dēvē - klīsto-
šais latvietis.

Jums sirsnīgi vēlu palikt divatā. Grūti tam, kas paliek pē-
dējais. Smaidiet zālei, ziediem, zilām debesīm, kamēr vēl va-
rat atspiest plecu pret plecu.

*

ARVĪDS DRAVNIĒKS

1904

Longview, 1969. g. 16. februārī

'Kaut tu lepnis paliktu, kaut tu gaļu maizē apēstu - tu ma-
nu kumeliņu brāķēsi!' Pie Tevis šis čigāna lāsts ir rādī-
jies darbos: Tu mani uzrunā ar Jūs kā kādu svešu. *) Bet
bija prieks pēc tik ilgiem gadiem jaust kādu dzīvības zīmi.
Tu man izdarīji lielu pakalpojumu par E. Zicānu. Tas atbilst

tam, ko J. Zanders raksta ievadam E. Zicāna trimdas dzejai. Tā nu izmantoju Jūs abus, jo paša pieredzes te man mav. **

Esmu brīvkungs ar 64 gadu vecumu. 1957. g. dakteris man izņēma 2/3 māgas, jo bija t. s. kuņģa jēlums. Cietos vēl darbā, bet bija par grūtu, un tā ar 1967. g. 1. novembri esmu pensionārs. Pensija jau maza, tikai 158 dolāri mēnesī, bet ceru vēl saņemt ko arī no darba pārvaldes. Sieva vēl strādā, un tā iztikt varam. Gaidu pavasari, jo man nāk par labu stāigāšana pa āru. Pagājušā nedēļā bija iekaisums limfas dziedzerī sejas labajā pusē. Bija jārij penicilīna tabletes, sāpes pārstāja, bet bumbulis palika. Dakteris nelaida vaļā, vajadzēja operēt. Atrada, ka dziedzerī bijusi infekcija, nekādas citas ļaunas pazīmes analīzes nerādīja. Kādu laiku biju īsts hipijs - ar lielu bārdu un pārsietu kaklu un seju. Tagad nu labāk, bet griezumš dziļš un dzīst lēnām.

Esmu sācis darbu Skolas un skolu darbinieki. **) Vienotājs pavediens manis paša skolotāja darbs laukos un no 1930. g. Rīgā, kur gājis diezgan raibi, īpaši vācu laikā, kad biju spiests pieņemt aicinājumu uzņemties tautskolu direktora amatu, jo pretējā gadījumā tajā būtu nācis P. Kupčs, un tad skolu lietās viss būtu bijis citādāk. Tomēr no viņa neizbēgu, jo 1943. g. rudenī viņš nāca par skolu departamenta direktoru, un ar to sākās manas grūtās dienas. P. Kupča brālis - Niedras kabineta ministrs mācītājs J. Kupčs - partijā bija vecbiedrs, personīgi pazīstams ar Ādolfu, draugos ar Hermani. Bet aiz manis bija pašpārvalde un prof. M. Prīmanis, kas sargāja mani kā tēvs. Šajā laikā dabūju iepazīt daudzus skolu darbiniekus, un tos visus gribu te aprakstīt. Pirmuzmetums ir, bet tagad sāku pārrakstīt, bet ar mašīnu man neiet veikli, kā redzi no šīs vēstules. Tu varētu man pastāstīt par Liepājas skolām.

Meitai aug dēls un meita, kas runā mūsu pašu valodā. Dēls līdz projektēt jaunas lidmašīnas, bet vēl nav noskatījis latviešu meiteni. Man bailes, ka neieved mājās amerikānieti.

* Viņš vecos biedrus mēdza uzrunāt ar 'tu' (bijām gan apmeklējuši vienu skolu, bet dažādos laikos), taču no savas pušes vienmēr esmu turējies pie 'jūs'.

**Te runa par atmiņu krājumu 'Es atceros', Latvijas skolas un skolotāji, Grāmatu Draugs, 1970.

Sietlā 1975. g. 1. aug.

Pašlaik iespīēšanā mana šīnī zemē rakstītā literātūras vēsture. Ir vēl otrs darbs - Dzīmtā pusē - , kam izdevējs jau piesolījies. Gaidu tikai, lai tas nogūlas drusku un varu vēl reizi to pārļasīt. Dzīvojam tagad dēļa māļā Sietlā. Te patīkamāks klimats, jo pilsēta pie jūras un arvienu pūš spīrgts vējš. Lielu karstumu man grūti pacīest. Bij man vēl viena operācija. Citu problēmu veselībā nav, atskaitot to, ka naktī gulēt varu tikai ar miega zālēm. Ir jau 71 gads un tādēļ jāskatās uz vakara pusi.

*

*** 22. 8. 75.

Ceru, ka neņemsiet ļaunā, ja Jūsu rakstu mazļiet padakte-rēšu. *) Lietā tāda, ka tajā ievīesušās faktu kļūdas. Man at-mīņa nekad nav bijusi spoža, kādēļ nekad tai neesmu pilnā mērā uzticēļies, bet allaž centies tās sniegumu pārbaudīt. Par Jums man ievīdoļies ieskats, ka Jums atmīņa bijusi ļoti laba, kādēļ, radušam tai paļauties, Jums bijis vieglāk iekrist tās ļamatās, pieņemot tās sniegto uzticīgi un bez pār-baudes. Es, turpretī, pret savu atmīņu sāku izturēties vēl ar augošu neuzticību (uz to spīedusi pieredze). Gribētos Jums draudzīgi ieteikt padomāt par līdzīgu 'neuzticību'. Mandrus-ku bail, ka tikai Jūs pārāk neesat paļāvīes atmīņai, literātū-ras vēsturi rakstot. Tad var iznākt nepatīkšanas, jo šādās lietās jau pietiek ar nedaudz mīsekļiem, lai mestu garu ēnu pār visu darbu. Ja par šīm lietām runāju, tad tikai Jums la-bu vēļēdams. Būtu ļoti nepatīkami, ja sīku neveiklību dēļ bū-tu jācieš sen gaidītam un tik nepīeciešamam darbam. Mācī-damīes pats sev neuzticēties, gribēju ieteikt arī Jums šo recepti, īpaši, pamanīļis faktu mīsekļus Jūsu manuskriptā. Tie var būt nenozīmīgi sīkumi, bet tie dod rokā municīju tiem, kas grib Jūs apšaudīt. Un ar jaunu grāmatu nākt publi-ķas priekšā ir būt par dzīvu mērķi katram, kam patīk uz au-toru tēmēt. Vai tā nav? **)

* Atmīņas par J. A. Jansonu viņam veltītā rakstu krājumā - J. A. Jansons, Melburnā, 1977.

**Šādai visai uzmanīgi sastādītai vēstulei bija arī vēl citi iemesļi, kā izdevums 'Es atceros', kas bija stipri kļūdainis un arī citādi ar lielām nepilnībām, arī Dravnieķa paša vēs-tules, kas liecināja par sākušos atmīņas un domas neasumu, pat mīglainību, kā arī pīeteiktās vēstures izdevēja reklamē-

tais satura rādītājs, pēc kā bija skaidri redzams, ka te nebija viss kārtībā. Taču nelīdzēja ne vēstules autoram, ne brīdinājums izdevējam, galīgi nekompetentam, ka manuskripts nav iespiežams pirms lietpratēju pārbaudes, kā to prasījuši bija arī citi. Darbs, kāds nedrīkstēja atklātībā parādīties, jo slimības dēļ autors vairs nespēja nest pilnu atbildību par uzrakstīto, tomēr iznāca grāmatā, tā viena cilvēka tragiku padarot par publisku izsmieklu. Visam kroni vēl uzlika Ņujorkas Laiks ar recenziju, kas šo grāmatu ieteica skolu vajadzībām. Šis ir pats tragiskākais gadījums mūsu rakstniecībā, jo reizē tas rāda arī visas trimdas garīgo bankrotu.

*

FRICIS DZIESMA

1906

Fricis Dziesma savas ģimenes vidū

Sokholmā, 28. XI. 50.

Kā nekā tomēr ar tiem, kas atstāj Eiropu, ir mazliet dīvaini: viņi 'pazūd' kaut kā garīgi. Laikam jaunajā vietā viss ir tik ļoti savādāk, ka cilvēks apmulst un nevar attapties labu laiku.

Nuja - darba ziņā un vispār dzīvoju ar savējiem tāpat kā agrāk. Mazie aug, meitene jau iet zviedru skolā - tepat pa kalnu augšā - , puika 'munsturē' ar tēša darbarīkiem. Iegādājos fotopalielināmo aparātu, lai pats varētu pēc sava prāta iztaisīt vasaras bildītes u. t. t. Man līdzi arī kādas filmas no Latvijas ar dabas ainavu, rakstnieku un ģimenes uzņēmumiem. Mantnieks Beļģijā sludina izdot kādu dzimtenes skatu albumu; aizrakstīju piedāvājumu, solot vēl nekur nepublicētas ainavas, bet atbildes vēl nav. Jociģi iznāca ar Švābes Enciklopēdiju. Pavasarī (kad man vēl palielināmā nebija) viņš negribēja atlīdzināt pat kopēšanas naudu un vispār neuzrādīja nekādu sevišķu interesi par uzņēmumiem. Tā tie, savs pāris simtu, stāv un gaida. Citādi esmu vasarā krietni daudz maksšķerējis. Kopā ar Dzintaru Sodumu nopirkām tādu laiveļi pašā Lieldienu sestdienā; pārdevējs ar pagausu ķēveli aizveda to no sētas līdz ūdenim, mēs gāzām iekšā un pa pavisam trakiem vilņiem sāniski īrāmies uz kādu tiltu. Kā nekā cauri tikām, tad laidām ar vēju no muguras un brēcām viens uz otru, lai tikai neizlaiž no kursa, jo tad vairs nebūtu joki. Vēlāk vasarā mēs parasti sēdējām katrs savā laivas galā un 'cupējām'. Reizēm runājām arī par literatūru. Līdz īstam ķīviņam nekad nenonācām, jo tāds būtu traucējis maksšķerēšanas mieru, ko turam par visu augstāk. Šis izvilka vairāk asaru, es līdaku - lielāko vienu aršinu un vienu centimetru garu. Citādi neesmu uzrakstījis vai nevienu 'prātīgu' dzejoli, bet dialektā gan labu tiesu, tā ka iznāk atkal vienai grāmatai, pie tam biežākai nekā 'Dzīvšēn ceper kuldams'. Kā būs ar izdošanu, gan grūti zināt. Kāda bildīte pa vidu ļoti derētu, bet kad un kas to taisīs - un par ko? Būtu visai jauki, ja arī šo grāmatu, ko domāju saukt 'Smukam smuks indev', izdotu tas pats Baltes zvierbels, tikai tam tagad diezgan izplūktas spalvas - nabags pagāns. Stakars, kā zviedri saka. No grāmatas varētu arī izņemt kādu ap 130 rindu garu pārdomu peršu par šnabi 'Meditācij pa butel', uzrakstīt to ar roku īstā stila rakstā un dabūt klāt bildes un tad laist dobspiedumā vai citādā klišejā. Varbūt varēšu pielauzt Ed. Dzeni darbam, tikai ko es viņam, darbā labi atalgotam un no savu gleznu pārdošanas labi pārtikušam, varu materiāli piedāvāt? Neko - tikai to 'slavu', ko iznākšana varētu radīt. Vai ar tādu pietiktu? Kārdināt jau varētu. Mūsu rakstnieku padarīšanas šeit pamazām put laukā. PEN klubā,

kopš Art. Bērziņa un J. Kārklīņa vietā valdē nāca A. Švābe un A. Johansons, kopš pavasara bijis tikai viens pats vakars. Filologu b-ba un Rakstnieku un mākslinieku kopa, ko reiz traki mundri vadīja M. Vētra, klusi un mierīgi 'nolikusi karotī'. Cik to mākslinieku solistu ir, tie visi izdzirdēti atlikām un tiku tām un arī apguruši, tikai vecais Reiters ar savu kori turas kā pēdējais mohikānis. Lai jau viņam izdodas!

Būtu tiešām jauki saņemt no Jums kādas rindiņas, kā klājas, ko darāt? Un ja varat sazināties ar Mintautu Eglīti, tad sirsniņgi sveiciniet viņu no manis un sakiet, ka es labprāt saņemtu viņa adresi. Darba biedrs 'Tēvijā' man bija Mets Metums, varbūt arī viņa adrese Jums zināma?

*

Stokholmā, 18. 3. 51.

Nupat nomocījos ar diezgan kārtīgu bronchitu (mums vakar vēl sala ap 20 grādi, un Stokholmas apkārtnē ir sniegs līdz ceļiem), tā ka nekur neesmu ticis. Bet nu uznākusi kaklā tāda lieta, par ko rakstu pieliktajā vēstulē, kas domāta dzejniekam Tomsonam - viņš taču ir Austrālijā, vai nē? Lūdzu, lūdzu, esiet tik labs un nogādājiet to viņam, lai viņš tad ar lielāko ķengūra ātrumu sūta man atpakaļ prasītos manuskriptus. Krājumu sastādījis Rirdāns un zīmējis arī viņetes. Domāts iespiest Zviedrijā, un tā mani lūdz pārskatīt, vai komati vietās un vai teksti pareizi - un tad daudz atklājās tādi sagrozījumi, ka stingri jāapšaubā ļoti, ļoti daudzu dzejoļu pareizība, un tāpēc jāprasa autoriem, cik nu tie sadabūjami šādā vai tādā ceļā.

Par šo izpalīdzēšanu Rirdāns tad nu apņēmis gatavot bil-des mani dialekta peršu krājumiem. Dzenis tomēr atteica. Starp viņu un Strunki pastāv sīva sacensība par lielākā Zviedrijā esošā mākslinieka godu, un viņš laikam negrib zīmēt grāmatu tāpēc, ka tā kā tā avīzes rakstīšot slikti pēc salīdzināšanas ar Strunki. Man liekas, ka viņam par to nebūtu nemaz ko baidīties, bet vai nu esmu Dzenis. Nupat viņam slavenajā Lundā bija izstāde, un tajā viņš pārdeva 28 pastelus no izstādītajiem 43, starp kuriem bijusi arī daļa nemaz nepārdodamu darbu. Bet Strunkem tai pašā vietā priekš pāris gadiem, neizdevās pārdot nevienu darbu, un tā nu tauta runā, ka Dzenis reiz sītīs Strunki ar nokautu. Grūtības laikam gan būs ar izdošanu, jo nupat visur traki ceļas cenas, gaidāms jauns

līgums tipografijas ļaudīm, un papīra cenas tikušas pusotra reizes augstākas. Bet kad dzīvos, gan jau redzēs!

Esmu piedomājis par Jums daudzreiz šajā sniega ziemā, kopš rakstījāt par Jūsu karstajiem Ziemeļvētkiem. Kad saņēmu Jūsu vēstuli, man aiz loga bija tik biezi apsnigušas egles, ka zari liecās - nu taisni tā kā kartiņās. Tādi sniegi bijuši pēc tam vēl reizes trīs. Nupat vēl vilcieni palika sniegos uz līnijām, un augstāk ziemeļos būdām kupenas pāri dūmeņu galiem. Bet, pēc laikrakstu ziņām, tagad gan nākot pavasars ar steigu virsū. Lai nu nāktu arī! - Kad būšu atkopies, rakstīšu!

*

OLĢERTS LIEPIŅŠ

1906

Bostonā, 1953. g. 17. nov.

Paldies par jauko, sirsnīgo un ziņām bagāto vēstuli, kas bija viena no labākajām, ko pēdējā laikā esmu saņēmis. Prie cājos, ka Jums pārgājis 'melnaiss' (tas gan mēdz deprimētārcitus) un ka esat rosības pilns, pie jaunās avīzes darbodamies. Tā nu mums visiem tiešām jāsaudzē un jākopj, cik tik var, jo brīvam vārdam ārkārtīga nozīme. Visas vecās lapas paspējušas ar šo vai to saistīties, bet ja kāds ir neatkarīgs, to publika ātri pagied un tad nāk arī sekmes. Pirmais laiks, protams būs grūtāks - vajadzīga izturība. Bet gan jau entuziasms un, jācer, laimīgi apstākļi visu pārvarēs. Daži līdzstrādnieki vēl piesaistāmi. Tad es gribētu runāt tieši par Jūsu nozari - literatūras kritiku. To vajadzētu pie Pasaules so līdi ievest, katrā numurā dodot atsauksmi par kādu grāmatu. Grāmatas arvien vēl labprāt tiek lasītas un recenzijas vairo publikas interesi, nemaz nerunājot par izdevumu literārās vērtības celšanu. Tā kā Jums pašam vien būs jāņem spalva rokā un jāsāk stingri piestrādāt, jo no malas ar līdzstrādnieku darbiem šādu nodaļu daudz grūtāk sastādīt, un nav tad arī tā 'mugurkaula'.

Tad vēl, lūdzu, pasakiet Priedīša kungam, ka es ieteicu ņemt nost aizbildināšanos 'Parakstītie raksti nav redakcijas domas'. Šo formulu ieviesuši laipotāju izdevumi, praktiskas nozīmes tai nav, jo redaktors tā kā tā juridiski atbild par visu, kas iekšā. Un nevajag arī no atbildības vairīties. Laiks atjaunot latviešu labākās tradīcijas, kad bija virzieni un katra avīze ievietoja rakstus, kurus arī pati atzina.

Paldies par komplimentu par manu rakstiņu. Esmu ar mieru arī turpmāk ko sniegt. Tāpēc laipni lūdzu, informējiet mani, kas vajadzīgs. Pašulaik kārtoju vienu stāstu krājumiņu.

*

Bostonā 1953. g. 4. dec.

Skumstu par Pasaules pārāgro nāvi un jūtu līdzī. Ja tik maz numuru paspēja iznākt, tad jau gan nekādi nevar vainot redakciju, ka 'neuzminēja tautas gaumi'. Praktiski avīze līdz tautai nemaz nenonāca, it īpaši vēl ievērojot, ka citas avīzes aiz skaudības iznākšanas faktu nemaz neatzīmēja. Tātad vai nīgs ir budžets, avīzes izdevēji bija sazīmējuši par ma naudas, lai izdevums spētu noturēties, kamēr līdzekļi sāk nākt atpakaļ. Tāda pēkšņa strauja 'ieiešana' mūsu apstākļos ne-

maz nav iespējama. Pat Helmers, kad sāka Sav. Valstīs izdot vienīgo avīzi, pēc pašu redaktoru stāstiem 3 mēnešus cīnījies ar lielām grūtībām, bet daži lietpratēji stāsta, ka vēl veselu gadu avīze bijusi ļoti vārģa, līdz viņam palīdzēja Korejas karš un jaunais iecelotāju vilnis. Tagad, diemžēl, nav nekādi uzplūdu laiki, bet gan, kā Jūs rakstāt, grāmatniecība pa daļai vērojams 'sabrukums', arī jau iegājušamies žurnāliem, avīzēm lasītāju skaits vis nepieaug, bet drīzāk samazinās. Tās ir asimilācijas sekas, un ja tā turpināsies vēl gadu 20, tad mēs izputēsīm ar visu savu kultūru.

Redzu, ka esat kļuvis ļoti sabiedriski-kritisks; Jūs pašreiz sabiedriskajai dzīvei ar mieru piešķirt lielāku svaru nekā literatūrai. Bet vai tā pareizi? Protams, labi, ja var izteikt kritisku vārdu, slikti, ja jāklusē. Bet politiķi, arī sliktie, mums nodarīs mazāk ļauna tāpēc, ka no mūsu iekšējās politikas pašreiz nekas nav atkarīgs, mūsu nākotnei jau pavisam nē. Bet rakstniecībai pēc manām domām piešķirta pašreiz pirmā loma tautas gara uzturēšanā. Ar visiem grūtajiem apstākļiem rakstnieki arī var ko labu paliekošu uzrakstīt; pieminēsim Jūsu atzinīgo kritiku par Ilonas Leimanes Kailo dzīvību.

Jā, ir jau saprotams, ka kuļot put pelavas; piem. A. T. taču ir diletante, bet 'nodarbojas' kritikā. -Gribētos, lai Jūs neskumstat un nepārtraucat rakstīt. Arī Štālam neklājas viegli, Latvju Žurnāls nu jau pāris mēnešu nokavējies, jo Štāls nespēj reizē gatavot grāmatas un žurnālu. Bet lūkosim vēl cīnīties. Lūdzu padomājiet, ko Jūs uz priekšu varētu dot Latvju Žurnālam. Lai izdošana ieiet kārtīgās sliedēs, tad sarakstīsimies tuvāk.

*

Bostonā 1954. g. 4. jūnijā

Pavasara mēnešos bija jāgatavojas plašajai rakstnieku dienai, kas allaž maijā notiek Bostonā. Šoreiz arī izdevās īsti kupli. Tūlīt pēc tam bija jābrauc uz Linkolnu Nebraskas valstī atklāt piemiņas plāksni Ulmanim, kur viņš studējis. Arī tas izdevās, šķiet, teicami, bet nogurums vēl tagad ir kaušs, jo brauciens milzum tāls - tikpat kā Eiropā cauri vairākām zemēm.

Dzīves apstākļi jau letiņiem visur pagrūti: garas darba stundas, ne pārāk labi samaksātas, maz brīva laika, nav pa-

tapas. Taču cerēsim, ka šis stāvoklis nebūs mūžīgs, kautkas var arī pēkšņi grozīties. Rakstniekam vieglāk, ja viņš kaut- cik var strādāt savā arodā, kaut aizgūtnēm. Lai rakstītu, va- jag kautkur drukāties. Drukāšanās iespējas tagad nav labas. No savas puses varu piedāvāt Jums tikai Latvju Žurnālu, kas arī neiznāk pārāk bieži, tā ap 10 numuriem. gadā Štāls izlaiž, un kautko jau tur ierakstīt var. Jums it labi padodas grāmatu kritikas. Gaisa pasts pārāk ilgi neiet, domāju, ka par dažām lietām it ērti varētu sazināties. Tad Jūs pats runājat par hu- moru. Tas jau nu būtu ļoti vajadzīgs, jo humora ir stipri maz arī Amerikā. Pēdīgi paliek apraksti - reportāžas, kam lite- rārā nozīme mazāka, bet ir sava vērtība tautiešu sakaru uz- turēšanā visā pasaulē.

Preses biedrībā gan Jums vajadzētu stāties. Ja kādreiz uz vietām ir kādi kīviņi, tā tomēr ir globāla organizācija, un glo- bā spēks. Biedrība bez biedriem nevar pastāvēt. Labāk tak, kad sanāk vairāk labu cilvēku! Izstāšanās no organizācijām nekā nedod, tad nevar lietu gaitu ietekmēt.

Tomsona intervija savā ziņā sacēla 'trobēli', un tas mūsu mierīgajā gaisotnē ir ļoti labi. Protams, ka viņam no sava viedokļa taisnība - klasiskās skolas dzeja mūsu literatūrā tie- šām izbeidzas, nav vairs tādu meistaruru kā Virza. Viņa oponentimēģināja celt par šā laika lielākajiem dzejoņiem Zviedrijas Strēlerti un Glīti. Tāpēc arī laikam Šleiere tā bija noskaitu- sies.

Ar Leimani ir slikti, nemaz nelabojas. Vajadzētu vai nu dārgas ārstēšanas, kas biedrībai nav pa spēkam, vai arī kā- da cilvēka Parīzē, kam būtu ietekme, kas viņu iespaidotu.

J. Rudzītis kā kritiķis nav nopietni ņemams, jo raksta par- tejiski, kā patīk pašam un viņa uzdevumu devējam Švābem un tā sievietēm, bez tam viņš vācu okupācijas laikā bijis ciešās attieksmēs ar Gestapo.

Piekrītu, ka rakstniekam jātaisa sabiedrības kritika. Vai domājat vēlāk braukt uz Ameriku?

*

Bostonā 1954. g. 23. sept.

Sirsniņš paldies par vēstuli un pielikumu. Jūsu izredīgē- tais iesācēja darbs ir itin labs, ja pieliek klāt attiecīgas bil- des, izrāk teicams raksts žurnālam.

Jūs pats būtu varējis rakstīt par tām kultūras parādībām, kādas esat pieminējis un kur esat bijis klāt: Meilertes izstādi, teātra uzvedumiem u. t. t. Derētu arī kritiski rakstīt par teātri, par tām 'dārgajām biksēm'.

Jā, esmu sadūšojies un domāju mēģināt ar avīzi gluži tāpat kā Priedītis pirms gada. Pašreiz liekas, ka cerības ir ļoti labas. Kapitālu taisām uz pajām, griežoties pie biedriem, lai iegādā vismaz 1 paju a 100 dolāru. Tas Amerikā ir vienkārša strādnieka 2 nedēļu izpeļņa. Viena paja mums arī no Austrālijas. Varbūt pievienosīt savējo? Pavisam vajadzīgas 100 pajas, nav tik viegli savākt.

Lai nu ar naudas lietām kā, bet manuskriptu vajadzēs ļoti, kad sāks gada beigās iznākt, jo avīze rij milzīgi. Maksās arī honorāru.

*

Bostonā 1965. g. 7. okt.

Pagājuši ilgāki gadi, kopš sarakstījāties Vācijā. Kaut kā iznācis tā, ka katra kontinenta rakstnieki turas pa sevi kopā. Par Jums mums tāds iespaids, ka 'austrālieši' apmierināti ar sevi un ir sava noslēgta grupa. Taču tas nebūtu pareizi, mūsu attīstītajos laikos ģeografija vairs nedrīkstētu būt par šķērslī. Ar laiku gan jāreķinās - divdesmit gadi paiet kā nemanot, un līdz ar to esi jau iestājies citā paaudzē. Kaut kas jādara pret laika uzbrukumu, jādarbojas pretī. Un tā es personīgi domāju, ka vēlākajam mūža posmam jānodibina saskare ar domu un darba biedriem, ar tādiem latviešiem, ar kuriem saskan. Ja Jūs būtu atsaucīgs, gribētu ar Jums draudzēties, jo mums kādreiz ir bijusi laba harmonija, un Jūsu rakstus un darbību esmu augstu atzinis un vērtējis. Pēc tam darbojos arī pats pie izdevēja Štāla (vairākus gadus redīgēju 'Latvju Žurnālu'), bet žurnālam tagad nav izdevīgs planētu starojums, un pēdējos gados turos tikai pie avīzēm. Vēl joprojām iznāk un iznāks 'Amerikas Vēstnesis', ko redīgēju un kur raksta mani domu biedri. Vai drīkstu lūgt arī Jūs palīgā? Katram taču jāizsaka, kas viņam sakāms, jo gadu skaits nav neierobežots. Tikai jauneklīs domā un jūt tā, it kā viņš būtu 'nemirstīgs', kā izsakās kāds angļu rakstnieks. *) Kas publiski pateikts, uzrakstīts, tas vairs nezūd no ļaužu piemiņas. Gribētu Jums kā draugam ieteikt rakstīt 'Vēstnesī', jo te var ļoti brīvi izteikties, nav nekāda kliķe, ne partejības iestarojuma, bet ievērība vispārēja. Lūdzu, lūdzu, esiet tik labs un atšūtiēt kaut ko!

Austrālijā man mīt vēl viens otrs labs paziņa, bet vai nu 'attāluma' vai kādu citu apstākļu dēļ vēstis apmainās reti. Daži laika gājumā jau šķīrušies: vecais goda vīrs Svenne, kas manā uzdevumā, kad organizēju globālo preses biedrību, dibināja Austrālijas kopu, tad vecais avīžu draugs Andrejs Iksens un nupat aizgājis Herberts Sils, kuram nesen taisījos rakstīt

* Te domāts būs teikums 'Youth thinks itself immortal, that is why it challenges death', kas atrodams grieķu rakstnieka Nīkos Kazantzakis darbā 'Report to Greco'.

*

Bostonā 1966. g. 25. feb.

Jūs mani iepriecinājāt ar solījumu līdzstrādāt, bet mazlie apbēdinājāt ar klauzulu, ka par 'tekošām' grāmatām rakstīt negribat. Domāju Jūs taisni kā palīgu grāmatu recenzēšanā, jo maz tagad palicis spējīgu rakstītāju. Vācijas 'Latvijā' kādreiz atradu Jūsu atsauksmi par grāmatu (P. Kovaļevska Afrikas ceļojumu laikam). Tomēr jābūt mierā ar iespējām. Labprāt saņemtu no Jums rakstus arī par vispārējām temām, kur atstāju Jums brīvu izvēli. Varu patlaban iedomāties kā apcerējumu temas šādus 'mūžīgus' jautājumus: 'Vai dzīvi iespējams attēlot literātūrā', 'Vai pasaules rakstniecība attīstās vai iet atpakaļ' u. t. t., bet varbūt Jums pašam ir kādi labāki. - Joprojām nepārspēta ir Jūsu biogrāfiju antoloģija 'Trimdas rakstnieki' I, II, III. Laikam jau bibliografiskie materiāli bija Jūsu, jo Ērmanis nespēja visu galvā paturēt. Tagad Teodors Zeltiņš un Helmers Rudzītis nobraukuši līdz nožēlojamam bulvārisam, uzņemdami savos portretos par 'rakstniekiem' tādus vīrus kā prof. Spekki, bīskapus Kundziņu un Lūsi un tamlīdz. Vēl tikai trūkst rūpnieka Hirša, būvuzņēmēja Oskara Perro, Jūsu prāvesta Grosbacha un tā tālāk.

Starp citu dzirdēju, ka Jums pašam esot iznākusi grāmata. Vai varētu to man piesūtīt iepazīšanai? Dažus 'Vēstneša' numurus aizsūtīju.

*

Bostonā 1978. g. 22. feb.

Jā, savā laikā apmainījāmies it draudzīgām un saturīgām vēstulēm. Nav slikti, ka kaut kas no senās korespondences saglabājies.

Par mani tur laikam maz ko dzird, tāpat par Jums šeit. Taisu tādu 'Vēstnesi', mūsu vienīgo regulāro humora un sa-

tīras žurnālu trimdā. Lūdzam kuplināt ar piezīmēm, atcerēm, aizrādījumiem! Nesen bija saruna ar Rabācu, tam minēju, ka Jūs varētu nodarbināt 'Laika' kritikas nodaļā (labi rakstītāji apskūši), bet viņš domā, ka Jūs esat nodarbināts kaut kā citādi.

Ar interesi izlasīju par viesu-profesoru izrīcību Austrālijā. Jā, viņi ciena tikai paši sevi. Anšlavs Eglītis arī domā, ka tie esot par daudz iedomīgi. Nākošā vasarā jūlija sākumā Bostonā būs vispasaules latvju dziesmu svētki. Patiktu, ja Jūs arī ierastos, bet ko var zināt lielo attālumu pēc! Nollendorfa grupa jau separējas no LPB ar savu Laru, rīko īpašus svētkus jauniešiem mazā pilsētiņā trīs stundas no Bostonas. Skumji. Ir dažas raibas 'dzimtenes piekritēju' grupas. Saskaļdamies!

Atrakstiet, ko darāt. Lielā sniega dēļ mums ilgi nebija pasta.

*

***15. 3. 78.

Tā jau domāju, ka būsiet iesniguši. Kā gan tas ir ar mūsdienu augsto civilizāciju - ritentechnikai jākapitulē ziemas priekšā. Mēs savā pusē pārgājām uz slieci, bērtis vilka, šļūcām ar slēpēm, evelēdamies tām kupenām pa virsu. Nu Amerikā ne vairs zirgu, ne slieču, bet slēpo tikai olimpiādēs, kādēļ ar sniegiem netiek galā.

Jūs pieminat 'Laiku', Rabācu. -Visu avīžu apnicis, viengad pasūtīnāju 'Laiku' uz sešiem mēnešiem. Bet jau ar dažiem numuriem tas tā apriebās, ka nevarēju sagaidīt, kad abonements beigsies. Savā laikā - 50-to gadu sākumā -tiku jau pats piedāvājis viņiem rakstīt, bet tas pats Rabācs atbildēja, ka nevajagot, ka viņiem pietiekot ar Arnoldu Šmitu. Lieta jau tāda, ka Rabācam nekad es neesmu bijis īsti pa prātam. Var jau būt, ka tā tāda buršu kaite, bet var arī būt, kā ne reti gadās, ka kāds kāda nepanes ne aiz šā, ne tā. Nav mums nekāda konflikta nekad bijis, bet zināma pretība no viņa puses ir vienmēr pastāvējusi. Dzirdēju, ka 'Laikam' radušās redaktoru problēmas. Vienbrīd likās, vai tādēļ Kovaļevskis nebrauc uz Ameriku, bet tā vis nebūs. Par dažu 'kritiku', kādu 'Laikā' esmu atradis, gan bijis jābrīnās, kas tā tur par redakcija, kas visādus murgus ņem pretī.

Te pa Ziemsvētkiem bija sabraukuši Jūspuses zēlli, bīdīdami savus profesoru titulus redzami pa priekšu. Taču šie

skolmeistari runāja arī par lietām, kuras paši nepārzināja, nebija sagatavojušies (izņemot kādu dāmu, kas, kaut citādi paknapa, tomēr bija priekšnesumu apkopusi), kādēļ publikas priekšā lūkoja izsmugulēties ar vulgāritātēm, lētiem smiekliem, neizslēdzot pat jēlības. Vispār, par Džīlongas džamboreju jāsaka, ka tā nemaz nebija rakstnieku sanāksme. Tur dominēja skolmeistari, kurus papildināja visādi literāri plāpas un rīmjaļi. Rakstnieku saietos sastopamā gara uzdzirkstījuma - kaut vai pa kaktiem - te galīgi trūka.

Par Jūsu Noliņu man palika diezgan pašvaks iespaids - birokrats - 'augškāpis', kam dikti patīk verķīt savu biedrību un tēlot autoritāti, izlīdzoties ar visādiem stīķiem un niķiem, kā liekoties 'zinātniskam' un šķirojot parādības pa kastēm un velkot paralēles, kādu nemaz nav. Latviski runā bez akcenta, taču valodas izjūtā trūkumi, literārā bagāža viegla, imitē jeņķi, un man, viņā klausoties un skatoties, bij jādodomā par to vietu C. G. Junga atmiņās, kur viņš stāsta, kā vērojis strādnieku straumes plūdumu laukā no kādas Detroitas fabrikas un kā bijis pārsteigts par balto cilvēku indiāniskajiem vaibstiem un nēģerisko mentalitāti. Pats dīvainākais bija tas, ka Noliņš centās parādīt savas gudrības satiksmē ar tiem, kas ierodas te no Latvijas ar 'asti', kamēr pats nemaz nemanīja to, kāda bija pašam piekārusies.

Nesaprotu vienu - kāpēc mani tur aicināja runāt. Laikam jau būs noticis organizātoriskas dabas miseklis. Lasīju par trimdas rakstnieka problēmām, kas arī bija kļūda, jo tā jau nebija tā vieta, kur par tādām lietām runāt.

Ko daru? Dzīvoju atšķirti no sabiedrības, bet neatkarīgi. Daudzi vecie draugi tālumos paputējuši, cits kļuvis pavisam svešinieks, kā 'Janka muzikants'. Līdz vecumam bursis palikdams, nav viņš spējis brīvai domai ierādīt pirmo vietu, kā tas no rakstnieka-meklētāja dabīgi sagaidāms, kādēļ kļūva greizs uz mani, kad izteicu zināmu kritiku par korporāciju garīgo sastingumu un nespēju kļūt par virzītāju spēku sabiedrībā. - Tā kā pieredze mācījusi, ka nevar vairs ne uz redaktoriem, ne izdevējiem palaisties, lēnītēm driķēju un izdodu pats, ko esmu sastrādājis. Abucis saķēpāja manu romānu, salaida kļūdu tūkstošiem, bet korrektūras lasīt nedeļa, tāpat mācītājs Kīplok ar L. Bērziņa dzeju izlasi 'Mūža stiga'. Kas tur kļūdu! Pirmo izlaidu Jansona krājumu. Uz Ziemsvēt-

kiem dabūju gatavu savu tulkoto pigoru grāmatiņu - paša 'saliktu', paša brošētu - , lai būtu ļaudīm ko pasmaidīt par sevi un citiem. Līdz ar šo vēstuli nodošu pastā vienu arī Jums.

Vienvakar klausījos Platona Republikas raidījumu un priecājos, cik tas jauki, kad cilvēki var debatēt, strīdēties par lietām, kas nav ne praktiskas, ne personīgas, bet stāv ārpus tiešo interešu loka, var spriest par principiem. Atceros Liepājas gadus, kad līdzīgi par distantām lietām mēdzām debatēt ar kādu savu jaunības draugu, debatēt aiz tīra cīnīšanās prieka; metas gandrīz vai pašam sevis žēl, domājot par tukšumu visapkārt tagad. Savā laikā arī Kārlis Ābele, būdams Adelaides universitātes mācību spēks, smagi pūta tā paša iemesla dēļ. Tādēļ ir jauki, ja var apmainīt domas vēstulēs. Vismaz manā dzīvošanā vāstule ir kļuvusi par neatvietojamu sadzīves formu.

Uz svētkiem Bostonā? Kur nu!

*

Bostonā 1978. g. 27. maijā

Pateicos par izdoto grāmatu, bet vēl vairāk par konkrētiem, kaut rūgtiem spriedumiem. Jā, ar nollendorfiem cīnāmies arī mēs, arī te šie 'rakstnieki' uz dziesmu svētkiem piedrazos Bostonu un apkārtni. Slogs un lāsts mūsu tautai.

Jūs esat cīnījies to ticības cīnīšanos. Pašai mūsu jaunatnei, saprotams, tāpat kā visai pasaulei humora nav (tāpat kā nav goda jūtu, mīlestības u. c.). Modē cūcīga eksistence, sakņauga materiālisms - trula, izvirtusi banda. Tāds gadu simtenis!

Sāku sūtīt Jums 'Vēstnesi'. Varēja jau mūsu izdevums būt labāks, bet - kā Ulmanis teica, kādi māli, ar tādiem jāmūrē.

*

***15. 6. 78.

Paldies par 'Vēstnešiem'(1&2), kurus izlasīju ar interesi un patiku. Kritisks skatījums, smaidis un smīns tur, kur svētie apgalvojumi nesaskana ar patiesību, ir tikpat kā svaiga gaisa strāva piepelējušās istabās. Protams, šādu izdevumu gatavot nav viegli, tas prasa zināmu 'caurkomponēšanu', jo vēstījumam jāskan vairākos, vismaz divos līmeņos. Nelaiمة vēl tā, ka lasītājs ir tā samuļļāts, ka nav īsti nosakāms, kas viņš ir vai kur viņš ir (ja vispār vēl ir). Jo 'Laika' upuris. (Tas pats jau arvien vairāk sāk pārtikt no mirušajiem nekā dzīvajiem).

Būs interesanti dzirdēt, kā Bostonas 'gadatirgus' noritējis. Mani jau tās vēstis, pa aplinku ceļiem klīzdamas, sasniedz vēlu. Jo pa garajiem gadiem esmu uzkrājis pretīgumu tādā pakāpē, ka nespēju vairs mūsu avīzītes palasīt. Tas, ka mēs neesam vienīgie, kam iet tik prasti (kā redzat 'pielikumos'), nav nekāds mierinājums, drīzāk biedinājums.

Nē, Austrālijas Rozīšam meitu nav, toties divas vedeklas un vismaz viena mazmeitiņa, kas tai 'rakstnieku kongresā', par ko jau stāstīju iepriekšējā vēstulē, tika laista staigāt starp klausītāju rindām plika, kaut arī laiks bija vēss (neapšaubāmi Tomsona skola). Pēc tam, kad vecais Sarma te visai ražīgi bija izkopicis bariņu diletantu, nu šķiet, ka sencīgā virsaiša atstāto posteni it kā būtu uzņēmies diplomātikais pārstāvis ar savu ģimenes klanu. Tad ta muļķības gan tur sarunāja! Tas bišķis rezerves, kas manī vēl turējās (aiz neziņas), tad nu izkūpēja pavisam.

Jūs sakāt, lai aizsūtu ko 'Vēstnesim'. Bet - ko es zinu sūtīt? Trūkst tādām lietām nepieciešamā iesaistījuma, attiecības saskares sabiedrībā, tās parādībās, problēmās. Esmu te gaužam vientuļš rūcējs, kādus 'prezidents' Špilners kvalificējis kā patalogiskus gadījumus. Pie tādiem piederot visi tie, kas kritizējot un esot nemierā ar trimdas 'pastāvošo iekārtu'; tiem nepieciešama esot psīchiatrijas palīdzība. (Uz mata tāpat par disidentiem Pad. Sav-bā reiz izteicās Chruščovs). Tā man vismaz rakstīja Kovaļevskis, no Amerikas pārbraucis. Dr. Lunts Serbska institūtā domā tāpat. Starpība tikai tā, ka ka Luntam ir liela vara 'ārstēt', bet Špilneram tādas nav. Tādēļ pagaidām norunāsim tā: ja kas der, paņemiet laukā no manām vēstulēm. Tā kā es lasu ar šķērītām un zīmulī, tad šo vēstuli izraibinu ar krikumiem no savas šūplādes. Ja arī tieši nenoder, tādi nieki reizēm ierosina.

Maza piezīme pie Dzelzīša raksta: uzkrita tas, ka viņš nav Karterā saskatījis to, kas viņā slavējams - iestāšanos par cilvēka tiesībām. Lai arī viņam vāju punktu būtu vai cik, viņš tomēr ir tas, kas mēģinājis akcentu pārbīdīt no praktiskā, materiālā uz ētisko plāksni. Līdzās Desai Indijā - simpātiska parādība, ko nedrīkstētu nesaredzēt mēs, liktena pabērni. Bet Dzelzītis, liekas, vēl 'sildās' Niksona piesaulītē... 7

*** 18. 8. 78.

Paldies par 'Vēstnešiem'. Nu, kādus sešus izlasījis, esmu ieguvis ieskatu, kā izdevums pulsē, kā elpo. Varbūt tas sakarā ar dziesmu svētkiem, bet visumā šķiet akcents ir uz lokālo, kas praktiski manu līdzdarbošanos izslēdz. Vienīgais, kur mana tālumniecība varētu arī nebūt šķērslis, ir pielikums Apvāršņi. To saku Jums tādēļ, ka tās pastmarkas uz bandleles un manta pati, kaudzītē krādamās, sāk jūtami spiest sirdsapziņu - lūk, tur cilvēks, labi domādams, tev piesūta savu avīzi, bet ko tu vari pretī dot? Tad nu apsveriet paši un rīkojaties attiecīgi.

*

Bostonā 1978. g. 11. nov.

Jūs esot atsūtījis manuskriptu, bet nav nekas parādījis. Prasīju Akmentiņam - vai tad neko nevar izmantot? - Viņš atbild, ka Jūsu raksti neesot bijuši piemēroti mūsu formātam - pirmkārt, jābūt labi salasāmā mašīnrakstā, otrkārt tā, lai vairs nav jāpārraksta, bet tūlīt var 'ielikt avīzē' un fotografēt. Patvaļīgs rindas platums te neder, sevišķi ļauni, ja autors raksta platās rindās pāri visai lappusei - jābūt 1, 2 vai 3'slejās', kur var blakus 'ielauzt' citus rakstus.

Jūs, institūta cilvēks, ļoti cildināt prof. Jansonu. Audzinātājs jau viņš varbūt bija labs, bet nezinu, ko ievērojamu sacerējis? Viņš gan palīdzēja prof. Ludim Bērziņam 'izēst' Viktoru Eglīti kā nemiera garu no augstskolas.

*

Bostonā 1978. g. 27. nov.

Saņēmu 'Akcentus', ko ar patiku un interesi izlasīju. Arī mans vārds tur pieminēts, par ko pateicos ļoti. Šādu grāmatu emigrācijā ar vērtīgām ziņām un atmiņām nav daudz. Nu vajadzētu reklāmas. Es labprāt uzrakstītu, bet kur lai to dara? Tagad 'establišments' ievēdis stingru kārtību, nav vairs kā toreiz, kad jauni bijām. Nu recenzents drīkst rakstīt tik tad, kad redaktors iepriekš ir piekritis, un tie tad izvēlas, kam par ko ļaut atsaukties. Šā birokratisma dēļ arī esmu pagaidām gandrīz pārtraucis recenzēšanu, bez redaktora aicinājuma neuzdrošinos sūtīt.

*

*** 19.4.79.

Man jau rakstīja kāds, ka Amerikas zinātniskajās bibliotēkās, kur arī latviešu krājumi, pazūdot, tiek izzagti dokumenti, sējumi, lappuses sasvītrotas, kas ēnu met pār zināmu nogrupējumu. Nu Jūsu informācija arī to apstiprina. - Savā laikā Jaunsudrabiņš, Rallas izdevuma sadzīt nevarēdams, restaurēja lugu pēc atmiņas un nosūtīja vienu kopiju Lejiņam, otru te uz Melburnu, kur darbs tika arī iestudēts un uzvests; kad man reiz ienāca prātā restaurēto tekstu salīdzināt ar oriģinālu un griezies pie režisora, lai dabūtu viņa kopiju, viņš atbildēja, ka tās viņam vairs neesot, ka nederīgas mantas mājā neturot, kopā ar citiem krāmiem tas aizsūtīts uz mēsaini. . . Un mēs dēvējam sevi par kultūras tautu.

Simpātiska bija anonīmā vēsturnieces vēstule (laikam no Helsinkiem), bet teātrālā 'hercoga' Andersona daudzzināšana Jūsu slejās gan sāk krist uz nerviem. Vispār, man Jūsu izdevums liekas tāds drusku mīklains, jo tajā vismaz divēji griesti: vieni piedienīgi, bet otri pazemie diletantīdes - ar tās īpašajiem personiem un personēm, kur - kā šai numurā - kā nomaldījies brīnums mirdz tāds dzejolītis kā Karolas Dēles Naktī pie jūras. Rezultātā ar Vēstnesi ir kā ar cilvēku, kas šķielē un kam nezini, kurā acī skatīties; vai kā ar Janus galvu ar divām sejām. Laikam jau ir tā, ka zem Jūsu vārda tā lapa gan iet, Jūs arī šo to uzrakstāt, bet grožus tura Jūsu secundā.

Šī paša numura 8. lappusē, kur ziņots par Preses b-bas jauno valdi, par kādu apspriedi sacīts, ka 'grāmatniecības stāvoklis ļoti nopietns'. Skan kā no Berlīnes: 'Die Lage ist ernst nicht aber ohne Hoffnung', ko vīnieši apmeta otrādi: 'Die Lage ist ohne Hoffnung, doch nicht ernst', kam pievienojos arī es, jo, kas attiecas uz manām pēdējām (pašizdotajām) grāmatām tad Jūsu biedrība ir sekmīgi gādājusi, lai ne rindīna informācijas, ka tādas iznākušas, neparādītos nevienā avīzē ne Amerikā, ne Austrālijā, ne Eiropā. Kad te lūdzu par kādas iznākšanu pāris rindu ievietot kultūras informācijas nodaļā, man pie sūtīja rēķinu. Bet - var jau iztikt arī bez tādas informācijas tikai deklarācija, ka 'visiem līdzekļiem jāpopularizē latviešu grāmata' nu manās ausīs skan kā tīrais izsmieklis.

Kad pirms gada vai tā Jums aizrakstīju, cerēju, ka varbūt mūsu kādreizējā korespondence atjaunosies. Taču nu citi laiki, esam mainījušies paši, pārvērtušies, un tā tās cerības

vis nepiepildījās. Bet lai nu būtu kā, lai arī cik stipra pretstraume, turēsimies pie patiesības, pie citu ieskatu tolerances savos rakstos arī uz priekšu, un karosim pret barbarismu, zemiskumu, šaursirdību, pompu arī vēl tad, kad mūsu cīņa būtu galīgi bezcerīga.

Bostonā 1979. g. 10. jūl.

Vai tik grūti Jums kaut ko atrast, kas mūsu slejās iedrētos? Mākslas un literatūras chronika jo vēlama. Varētu pie tās pakavēties ar informāciju, vērtējumu. Tāpat allaž rosīgi, dzīvi Jūsu teātri.

Recenziju rakstīšana pie mums vispār sarāvusies. Piem., Jūsu 'Akcenti' šeit palikuši pavisam bez rezonances. Atzīme 'Vēstnesī' tad paliek kā pēdējā iespēja, kad citur nekādi nekas vairs neiet cauri.

*** 6.8.79.

Nelaime jau tāda, ka tas, kas man ir, Jums neder, bet tā, kā Jums vajaga (naudu ieskaitot), man nav. Nekad avīžnieks nesmu bijis, un mani raksti avīzēs ir parādījušies tikai epizodiski. Kas attiecas uz vietējām aktivitātēm, esmu vāji informēts, un mani kontakti dažkārt ir ciešāki ar aizjūru nekā šejieni.

Kas attiecas uz manu darbu atzīmēšanu presē, tad te ir tikpat kā ar pudeļu pastu: viss padots nejaušībai. Jo organizētā sabiedrība (un Preses biedrība nav izņēmums) izturas nedraudzīgi pret atsevišķu vientuli. Ka esmu biedrs pašā lielākajā biedrībā, piederēdams pie mūsu tautas un tās domas domādams, tās rūpes rūpēdams, tas neskaitās, jo mūsu materiālistiskajā sabiedrībā tiek praktiski apsvērts, ka man nav runasvīra iespaida, nav aizmugures. Bet nav jau liela nelaime. Skatos tā: ja būšu ko derīgu paveicis, gan tas atradīs ceļu uz tautu arī bez liekas palīdzības, kaut arī varbūt lēnāk. Bet ja nē, tad nebūs tas darbs diezko vērts, lai par to lieki skandinātu. Un kad nu šis un tas šādos bezvēja apstākļos tomēr aizsniedz lasītāju un atrod tur savu atbalsi, ja viens, izlasījis, ieteic lasīt citam, tad arī tā ir atsauksme, kas savā ziņā īstāka par avīzē iedrukātu.

*** 19. 7. 81.

Skatos, ka gads jau apkārt, kopš esmu Jums lūdzis atļauju izmantot Jūsu vēstules, bet Jūs neatbildējāt. Tai pat reizē izsūtīju Jums arī 'Pa posta pēdām' novilkumu (no 'Pretmetiem'), kas arī palicis bez atbalss. Acīmredzot, kādreizējais kontakts paliek neatjaunojams un mūsu savalaika vēstulū apmaiņa jāuzskata par izbeigtu.

Pa šo laiku esmu sācis pieteikto vēstulū krājumu apstrādāt un, ar atļauju izprasīšanu nekādā galā neticis (daudzu adreses nezināmas, cits gribēja savus tekstus vēl labot, cits atkal - kā Jūs - nemaz neatbildēja), meklēju pēc jurista padoma, kas atklāja, ka ar autoriem nav ko krāmēties, jo tās vēstules esot manas, ne viņu. Tik vienkārši! Tas atbrīvoja no lielām klapatām. Tagad esmu ar darbu jau kautkur pusceļā, un aizvakar pabeidzu Jūsu vēstulū izrakstus. Tās ir bagātas vēstules, kuras pārlasot ir bijis daudz par Jums jādodomā kādēļ gribas vēl pēdējo reizi uz visu to atskatīties. Jūsu vēstules ir nevien faktu bagātas, tās ir arī stipri atklātas jeb tādas, kurās vismazāk jūtamais aizturis. Bet kas man īpaši patīk, ir tas, ka, kaut dažā labā svarīgā jautājumā visai atšķirīgos ieskatos būdami un tādēļ pat publiskā disputā nonākuši, neesam zaudējuši savstarpējas tolerances un respekta viens pret otru, neesam kļuvuši personīgi, kas ir tik reta parādība latviešos.

Protams, vēstulū krājumā pavīd arī Jūsu konflikts ar Rudzīti, no vairākām pusēm iegaismots, bet jāsaka, ka Jums nav ko raizēties: Rudzītis pats sevi parāda kā diezgan nebrīvu un iepītu aizmuguriskās saistībās, kas aprūtinā neatkarīga kritiķa kursa izturēšanu, bez tam ir manāms, ka viņa deguns (Spürsinn) nav diez cik smalkais, kādēļ atgādās, ka aizšauj garām arī netīši. Bet tai ziņā visvairāk mani pārsteidza Ērmanis, kas nebija spējis ieraudzīt Sņiķeres dzejas lieluma. Bet tā jau arī Skalbe sacīja, ka Ērmanim visādi pagadoties. - Par Jūsu 'draugu' nelaiķa Rudzīti vēl jāpiemin, ka ir tomēr viena vēstule, kas varbūt rakstīta kādā rezignētākā brīdī, kad it kā maska noņemta, kādēļ simpātiska.

Nu varu Jums atklāti paskaidrot arī to, kādēļ nestrādāju līdzī Jūsu vadītajam 'Amerikas Vēstnesim'. Jūs atsūtījāt man avīzes paraugus, un tajos es skaidri redzēju, ka tā naci-

onālpolitiskā līnija, kāda tur ieturēta, nav mana līnija un ka man būtu jāvēršas pret to, kas mūs novestu pie konflikta, ko es nevēlējos. Protams gan, tas neattiecās uz recenzijām, ko Jūs galvenokārt gribējāt, bet uz tām man nebija intereses citu iemeslu dēļ, kā to esmu izskaidrojis savā rakstā 'Apmulsums publikā', par kritiku runājot. Bet kad tagadējam 'Vēstnesim' sūtītais tika atraidīts tikai tā iemesla dēļ, ka mašīnrakstam nav rindīņas bijušas vajadzīgā garuma, ko tad vairs! Saprotu arī, ka Jūs gan izdevumam dodat savu vārdu, pats arī šo to uzrakstāt, bet ka to vada citi, sīkāki. Taču tiek man šī lapa tomēr piesūtīta, kādēļ, lai nepaliktu parādā, sūtu pretī savus izdevumus. Biju gan sagaidījis, ka avīzīte aiz tīras pieklājības un patiesības mīlestības atzīmēs to klajā nākšanu, kas tomēr nav nekad noticis, kaut esmu Jums piesūtījis kādas 5 vai 6 grāmatas. Kā zināt, ar reklāmu es nenodarbojos un uzskatu, ka publikas informācijai pilnīgi pietiek ar pāris necilām rindīnām aizrādījumos, taču arī to Jūsu laikraksts man liedzis. Šai ziņā Jūs ejat kopsolī ar pārējiem.

To pašu 'Pa posta pēdām', ko kāds ļoti respektēts Amerikas jurists, kas rakstījis arī par Latvijas tiesisko stāvokli, atzina par vienīgo izsmelošo trimdas problēmu analīzi, mūsu birokratiskā sabiedrība noklusē tikpat kā pēc rīkojuma no Rīgas. . . Kāds zinātņu vīrs man raksta no Eiropas, ka viņš neesot lasījis nevienas pašas rindīņas, kur būtu bijis kas iebilsts pret maniem darbiem, jo tie esot kungiem tik neērti, ka viņi izturoties tā, it kā to nemaz nebūtu, kaut 'Akcentiem' un 'Pretmetiem' būtot jābūt katra kultūrāla latvieša grāmatu plauktā. Bet nu jau sāk pāriet no pasīvas pretesības uz aktīvāku: kaut arī katalogā manas grāmatas atzīmētas būtu, vienam otram pārdevējam tās vienmēr 'izpirktas', kas saprotams tā, ka viņš tās pievācis iznīcināšanai. (Vai kungiem kādreiz naudas trūcis!) - Bet savu es esmu izpildījis, esmu tautai pateicis, kas man sakāms, lai tai palīdzētu. Ja nu birokratija rosās, lai panāktu, ka manas domas tautu neaizsniedz, tad ne jau nu man būtu ar šo ļaunumu jācīnās; te būtu jāiejaucas tādām vienībām kā Rakstnieku biedrībai vai Preses biedrībai (un neatkarīgi no tā, vai autors ir tās biedrs vai nā). Bet - vai gan tādu ko var maz gaidīt?

Vēl labāk: izdevējs Abucis manu romānu 'Kaina bērni' no spēra. Kā man ziņojis dažs tirgotājs no Amerikas, tad apgro-

zīts neparasti augsts skaitlis. Un tirgo un sludina joprojām jau sesto gadu. Varbūt piespieda vēl klāt. Ne arī zinu, kāds metiens bijis sākumā. Kad apjautājos par tā apgāda situāciju Šleierei, šī mani aprāja, jo Abučam esot palicis daudz parādu maksājamu. Tad autors būtu tas, kam tie jāmaksā? Parāds autoram nebūtu parāds? Man te būtu visas rektes celt prasību tiesā, tikai viens āķis - tas būtu nesamērīgi dārgs ceļš. Tādēļ paliek tikai morālais aspekts pašu tautas kopībā, bet kur ir mūsu goda tiesa, kur mūsu arodbiedrība, kas aizsargātu autoru pret teksta sapostīšanu, pret apzagšanu? LARA ir tikai tāda jānotāju biedrība, kurai nav ne arodniecisku, ne idejisku principu. Preses biedrība? . . . Kā redzat, vārda pēc jau tāda biedrība it kā būtu, taču kārtība tomēr paliek džungļu: kas viltīgāks un stiprāks, tam tiek; ja esi ķezā, nepiksti un necel neslavu pastāvošai kārtībai. Pārdevēji aprij tūkstošus, izdevējs aprij tūkstošus, tikai autors nav saņēmis ne centa un var tikai noskatīties, kā citi tirgojas ar viņa mantu. Man, Olgert Liepiņ, sāk mesties kauns pašam par savas tautas t. s. 'kultūras aprindām', kur rosās tikai medūzas - bez mugurkaula, bez galvas.

Reizē ar šo nosūtu Jums S. Podolinska 'Pēdējo cēlienu', ko izlaidu savā apdarē un kas lai tad būtu dots pret dotu (par saņemtajiem 'Vēstnešiem').

Liekas, ka pirms 35 gadiem sāktā vēstulu apmaiņa, kurā bijis daudz jaukuma, nu aizsniegusi savu dabīgo galu. Ar savām vēstulēm Jūs būsiet devuši vērtīgu pienesumu topošajā krājumā, vērtīgu liecību mūsu kultūrvēstures trimdas norieta nodaļā. Par to Jums liels paldies. Žēl, ka sadarbība citādi mūsu starpā netika izveidojusies nemaz: ne es palīdzēju Jūsu izdevumiem, ne arī Jūsu izdevumi izrādījuši kādu interesi par manu darbu. Bet Jūsu gadījumā nav tik viegli nosacīt, kur esat Jūs, kur tikai Jūsu vārds. Tad, kad izlaidām 'Pasauli', Jūs bijāt viens no retajiem pasaulē, kas to silti apsveica un solīja līdzdalību ar rakstiem, bijāt vai vienīgais no citurienes, kas skuma par izdevuma drīzo galu, kamēr pārējie amata brāļi, kā Kovaļevskis u. c. te saskatīja tikai konkurenci, izrādīja nenovīdību, skaudību, nesaskatīdami pasākumā to, kas tajā izteicās - vēlēšanos radīt brīvu bezkliķes presi.

Jūsu vēstulēs man grūtības sagādāja daudzās man veltītās atzinības. Esmu izlasē lūkojis tās mīkstināt un izlaist, bet -

ir jārespektā arī autors. Sevišķi Jūs mani bīkstījāt uz darbo-
šanas kritikā, bet nekā no tā, ko biju sācis Liepājā, trimdā
vairs neiznāca - ne jau Jūsu vainas dēļ. Nesen kāds mūsu
aizjūras laikraksts lūdza mani uzrakstīt recenziju par kādu
jaunizdevumu, bet darba paša nepiesūtīja, kādēļ lūdzu to izda-
rīt apgādam, kas pat neturēja par vajadzīgu atbildēt. Vai ne-
būs no mūsu vokabulārijā vārds 'kultūra' jāizsvītros pavisam?

*

Bostonā 1981. g. 27. jūl.

'Baltijas jūra mūs vieno, nekas mūs nešķir'. - Saņēmu tik-
ko Jūsu vēstuli, kur vairākkārt tā kā atvadāties un sakāt ar-
dievas korespondencei, itin kā mūsu starpā būtu nezin kāds
krachs noticis. Vainīgs lielais attālums, aprūtinā satiksme,
jo Austrāliju šinī zemē sauc par 'The Far Continent'.

Mūsu pašu Vēstnesis ir maza avīzīte, nav literāri iece-
rēts izdevums, mēs atsauksmes par grāmatām, atzīmes par
jubilāriem ievietojam tikai pavisam nepieciešamos gadīju-
mos, kad citur tos galīgi noklusē, vai arī izdevējs vai apce-
rētais tieši vēlas lasīt tos pie mums. Tā, liekas, vēl ko no
Jums esmu dabūjis, bet nebija 'sastrādes'. To grāmatu par
gubernātoru būtu gan labprāt patirzājis no pašas redakcijas
viedokļa, bet līdz šim man tās nebija.

Man žēl, ka radies starplaiks mūsu sarakstē. Vai Jums
nav vēl kāds eks. 'Kaina bērni'? Slikti, ka talanti izvirzīti
no spriedējiem laukā, bet palikuši vidēji izglītoti cilvēki, ku-
ru varēšana nepārsniedz viņu pašu skolēnu klases darbulī-
meni. Varbūt nodarīju kļūdu ar Sņikeri, kas vispirms griezās
pie manis, es ieteicu pagaidīt? Bet par 'lielu', kā Jūs to raks-
turojat, nevaru viņu arī šodien saskatīt. Klib klab klabatas,
maz dzejas. Protams, daži spriedumi var būt vienpusīgi.

Te sākusies izdevusies izdevēju diktātūra, ieviesusies 'mel-
nā roka'. Darbojas kādi tautas, valsts nelabvēļi ar dziļām in-
trīgām. Vai Jums ir izdevība izdot grāmatas?

Gaidīšu domu apmaiņu ar Jums - turpinājumu!

*

*** 14. 8. 81.

Protams, ka nekāda kracha jau nav, tikai pamirums mū-
su korespondencē ir nenoliedzams, un šaubos gan, vai tajā
mums vairs izdosies dzīvību iepūst. Kāda dabīga procesa

sekas: cita sabiedrība, vide, citas saistības, arvien mazākam raujoties mūsu kopējās saskares laukumīgam - atsvešināšanās. (Tādēļ arī tās 'atvadības'). Mēs arī runājam viens otram garām, un man būtu jāraksta gara vēstule, lai iztāisnotu Jūsējā ieviesušos pārpratumus vien, piem., man nav monografijas par Kārkliņu, kādu Jūs atkārtoti minat; 'Pa posta pēdām' ir tikai eseja, ne grāmata; pēdējā nav sajaukama ar izdevumu 'Mirusie apsūdz'; uz tās vāka iespējtajā attēlā redzamā vecenīte nav mana māte u. t. t. Bet lainu tas viss paliek.

Sņķeres panti pēc manas uztveres ir tīra dzeja, brīnumvijīga. Salīdzinot ar citiem dzejniekiem - neparasta, tas tieša: introspektīva, transcendentāla, sakņojas tai garīgajā gaisotnē, ar kuras radniecību citkārt esam lepojušies - indu. Šī dzeja var palikt sveša tam, kā iejūta pārreālajā virzienā nesniedzas. Bet šai nesaderībā nav vainojams neviens - ne lasītājs, ne dzejnieks, tā vienīgi nozīmē, ka viņu ceļi šķiras. No vienas puses - dzeja nav nekāds universāllīdzeklis, kas derīgs katram, no otras - lasītājs var izvēlēties sev poēziju pēc paša garšas. Parādīdams labu izpratni, iejūtu, kādreiz Vācijas Latvijā Sņķeres dzeju bija recenzējis Gunnārs Salinš. - Sņķerei ir zināma gara radniecība ar Čurioni.

Par izdevējiem pārrunāto vēl papildinot, pievienoju te kādas J. Martinsona vēstules (27. 7. 81.) fragmentu-fotokopiju: 'Raven Printing Inc. bija ar mieru izdot, ja es iemaksāju \$ 1000. Vēlāk uzzināju, ka šī izdevniecība ir latvieša A. Rieksta uzņēmums. Ziņoju par šo pēdējo piedāvājumu draugam J. Šķirmantam Čikāgā, norādot, ka man šo \$ 1000 nav. Šķirmants man izgādāja \$ 1000 ziedojumu no Čikāgas latvieša E. Ābolaņa, kas ir 90 gadu vecs invalids ar vienu kāju un bojātu redzi. Šķirmants man rakstīja, ka ziedoto naudu var droši uzticēt A. Riekstam, jo pēdējais esot goda vīrs. Tā arī izdarīju, paklausot Šķirmantam. Pēc tam pagāja vairāki mēneši, bet Rieksts klusēja. Tad atrakstīja Rieksta līdzstrādniece ziņodama, ka Rieksts manu grāmatu nemaz nedomājot izdot, bet ziedotos \$ 1000 esot izlietojis personīgām vajadzībām. Redzēju, ka esmu iekritis krāpnieka nagos. Atsaucu savu lūgumu un pieprasīju Ābolaņa ziedoto naudu atmaksāt. 'Goda vīrs' Rieksts to vēl līdz šim nav atmaksājis un laikam to arī

neņemšu. Tādi ir mani bēdīgie padzīvojumi ar izdevējiem.

Par intrigām - kā nu bez tām? Tikai man aizdomas tādas, ka lielāko postu mums atnes nevis no viņas puses te iesūtītie, kuru vainu mēs izkliežam pa pasauli, bet mēs paši; es domāju, ka šai ziņā mūsu sabiedrība ir tik sekmīga, ka tās puses algoņņiem nav nemaz jāpiepūlas. Viņus lamādami, mēs rīkojamies taisni kā pēc viņu priekšrakstiem. Kādreiz Švābe nošņācās, ka mēs nedomājot ar galvu, bet ar otru galu. Vai ziniet, šinī ziņā viņam var būt gan taisnība.

'Kaina bērni'? - Diemžēl, manā rīcībā nav neviena paša eksemplara, ar tiem rīkojas tikai izdevējs resp. viņa mantinieks. Varētu Jums nosūtīt vienīgi manuskripta kopiju, bet tas, liekas, nebūtu piemēroti (kaut kopija ir tīra, mašīnrakstā).

Kā ar veselībām? Un kas labs būvējas rakstos?

*

TEODORS TOMSONS

1909

Teodors Tomsons (kreisā p.) ar Andreju Eglīti

Sidnejā 1960. g. 19. jūnijā

Te nu mēs atkal stāvam patālu viens no otra pie tukšām pudelēm un sadauzītiem traukiem. 1. RD atskaņās Tu esot paticis kā eiropejiska gara tulks ar noblesi. Ja jau tā, man atliek vien kā pievienoties, nosūtot Tev nenobleses pilno kā arī necilo Rupuči raugā. Atraksti man lūdzu personīgi, ko Tu domā par Drāmatisko septīmu. Es pats tajā vēlējos krustot heksametrus, Medeņa metru un latvju dainu - visu to rādot milzīgās sniegto laukumu dimensijās, tālabad arī devu tai pats savu iekārtojumu, jo ir lietas, kuras nekādi citādi nevar izteikt, tak vien ar redzes efektu. Jebšu Tu tā nedomā. Saki, vai tragiskais lūzums sestā dziedājumā izdevies? Un vai vispār tā pentere kopā ir ko vērts? Ir vai nav? Man te uz vietas nava kam prasīt.

*

Sidnejā 1960. g. 16. oktobrī

Nu jau laiciņš kļuvis mazliet siltāks, tā ka varu spalvu noturēt pirkstos; tādēļ arī laižu Tev grāmatu. Tu saki - Rudzītis? Lai viņš dzīvo! Vecais lāga zēns kā jau vienmēr pilns žults un neapmierinātības ar visu, kas nav pēc vecu vecās Rīgas etiķetes. T. i. kurš jau Rīgā atzīts, to viņš arī atzīs, vai arī ko kāds sazuvis un pusakls Rīgas redaktors tagad atzīs, to arī Rudzītis slavēs siekalas rīdams. Viņam šķietas arī esam varenas bailes no tagadējiem dzimtenes okupantiem. Lai viņš dzīvo tālāk lēkādams!

Tava vēstule ir vienkārši šedevers. Tūkstoškārt paldies! Sorbas? Lielisks. Skaidra plūstoša mūsu tēvu valoda. Paldies no manas mutes visu mūsu latviešu lasītāju vārdā. Kautas būtu grezns izdevums vai ar tendenci uz kādu luksu vai arī ar ko atšķirtos no citos kontinentos izdotajām grāmatām par vai pret kādiem tur poligrafijas likumiem, savā dumjajā galvā nevaru saprast. Te atkal jābūt ar rudzītiskām smadzēm un bailēm no boļševikiem, kādu man diemžēl nav.

*

(Bez datuma - Sidnejā 1961. g. sākumā)

Kādā mazā programmas grāmatiņā rakstīts tā: 'Svētdien, 30. aprīlī pl. 7. 00 literārā vakarā viesosies Melburnas viesis - literātūras kritiķis Arturs Plaudis'. Gribētos redzēt Tevi savā cūku būdā personīgi un pie pilnas saprašanas tai Īsajā Dieva laiciņā, kad pabūsi Sidnīpilsētā uz pāris stundām vien, ja Tu to vari ierēķināt, jo tādus referentierus tādās re-

zēs briesmīgi izķer pa privātām pilsoņu mājām. - "Nu jā, tā
nu mēs te dzīvojam!"

Izrēķini laiku un atraksti, kad un no cikiem līdz cikiem va-
rētu būt pie manis. Tavi ielūdzēji nava mani draugi un, lūdzu,
ar to Tu rēķinies. Bet pie manis Tu vari pārgulēt, ja tas bū-
tu vajadzīgs.

*

Sidnejā 1965. g. 21. feb.

Lasot Medeņa dzejoļus, starp lapām nejausi uzdūros kādai
Tavai vēstulei ar datējumu 1960. g. 20. jūlijā. Gandrīz vai pie-
ci gadi, ko? Ar savu meiteni to atkal kopīgi pārļasījām. Nu,
koša vēstule. Aizraksti Plaudim, tā viņa teica, atnesa zīmuli
un papīra lapu un te nu es skribelējos. Saki, Tu mūks, kālab
par Tevi nekā vairs nedzird? Visi ņemas, ka spalvas vien
put, bet Tu tikai klāj tepikus un meditē. Atlaid kādu ziņu Klau-
vertam, kurš tagad jau slāvens kļuvis ar skatuves rakstniecī-
bu, un dur šurp ar kādu referātu. Tici man, būšu patiešām
priecīgs Tevi atkal dzirdēt, maznozīmīgi, par kādu tematu,
interesanta pieeja lietām Tev bijusi visnotaļ.

Pie mums te Sidnejā tāpat kā pie Jums cilvēki augļojas un
vairojas un piepildīt cenšas visus sarīkojumus. Diezin kādas
augstās kvalitātes jau nu tiem palaikam gan nava, bet tas arī
svešniecībā tā ir pierasts. Biedrību veči, vēderus pa priekšu
grozīdami, kaut ko norunā, kāda bāba kaut ko klavieru pavadī-
jumā nospiedz u. t. t. un mēs, tā tauta, pateicībā aplaudējam.
Nu jauki. Vai ne?

*

*** 17. 3. 1965.

Kautkā tas iegājies, ka mani jūdz kopā ar referēšanu. Ja
vēl būtu kāda aktuāla problēma un būtu vēlams sabiedrības
domu tajā rosināt, tad jau varētu arī runāt. Bet kur ir tāda
aktuāla problēma? Mūsu sabiedrība un problēma? Liekas, ka
pašas aktuālākās ir tās, kas saistās ar galdu, drēbju skapi.
Bet tur es būtu pēdējais ar savu padomu. Un ar veco mākslu
- tā lieta jau ir samalta pelavās. Kautko mākslīgu uztaisa,
pierunā un piedzied programmā paredzēto laiku, un viss tas
ir tik 'kulturāli'. Taču vērtīgākais visā ir tas, ka cilvēki cits
ar citu satiekas, draugs sastop draugu. Esmu jau savā laikā
arī es aplam padevies šai priekšlasījumu ilūzijai, pat gauži
nopūlējies sagatavodamies un braukādams. Bet saki, kur te
jāga? T. s. literārajās sarīkojumos, man liekas, vienīgais

svarīgais ir tieši darbu lasījumi. Bet referēšana par auto-riem un viņu darbiem? Nav tas taču nekas cits kā vien tā-
das literāras mīstīklas.

Strādāju un mierīgi dzīvoju savā meža mājā. Kopju dārzu
un mežu un mans labākais draugs ir Čārlītis, kurš pašulaik,
manas drūmās domas saodis, gaudo baltā mēness naktī prie-
dēs.

*

Par Tomsona ekscentriskajām izdarībām un rupjo valodu
ir dzirdētas un lasītas brīnumu lietas. Kaut nav man iespē-
jams tās apšaubīt, nevaru arī apstiprināt, jo nav man gadī-
jies nekad ko tādu pašam piedzīvot, kaut esmu ar Tomsonu
ticis reizes trīs vai četras. Mūsu sarunas vienmēr bijušas
bez jebkādas akstravagances un tajās cilātas pat visai no-
pietas problēmas. Vienīgi, salīdzinot viņa vēstules, uzkrīt
lielās dažādības rokrakstā, kas ļauj domāt par mainīgiem
garstāvokļiem. Taču vismaz Austrālijā viņš kautkā ir pa-
spējis kļūt par legendāru personu un katrā ziņā ir viens no
tiem, kas nelieto citas uzrunas formas kā vien senatnīgo 'tu'.

*

JĀNIS RUDZĪTIS

1909

Upsalā, 1958. g. 6. oktobrī

Būt Latvijas saimnieciskajam pārstāvīm Zviedrijā nozīmē iekasēt abonēšanas naudu no šejienes lasītājiem, pieņemt sludinājumus un sludinājumu naudu, pēc redakcijas norādījumiem izmaksāt šejienes līdzstrādniekiem honorāru, bet ievāktu summu atlikumu nosūtīt uz Vāciju. Par šiem pienākumiem saņemu 20% no apgrozītām summām, un ir izrādījies, ka man ir godīga māklera talants, jo starp Latvijas pārstāvjiem dažādās zemēs esmu vienīgais, kas pēdējo 6 gadu laikā nav apmainīts ar citu. Dažus gadus biju arī Latvijas redakcijas pārstāvis jeb redaktors Zviedrijā, bet tur nu mans talants izrādījās daudz vājāks: saņācu ragos ar Zviedrijas latviešu virsslāni, gan ar Latvijas redakciju Vācijā un tāpēc pag. g. vidū redaktora godu pametu.

Tie 20% reāli nozīmē ap 250 zviedru kronu mēnesī (caurmērā). Lai būtu apgērbies, paēdis, atrastos siltā pajumtē un varētu iegādēties to, ko sirds kāro (grāmatas, skaņu plates, kādu baudvielu), nepieciešamas vismaz vēl otras 250 kronas. Tās tiek nopelnītas ar rakstāmmašīnu - lielākoties žurnālistikas novadā, bet bez tam arī, cik nu var, kaut cik jēdzīgākā virzienā. Liekas, ka tātd trimda mani pazemojusi samērā maz un es arī nedomāju nezkā žēloties. Taču tik viegli nav. Tā pati žurnālistika ir netīra padarīšana, - netīra arī tad, ja esi noņēmiens turēties pie tīrības tikuma. Un tas 'jēdzīgākais virziens' lielāko tiesu ir sadrumstalošanās, izmainīšanās sīkā naudā.

Ja man vajadzētu atbildēt uz jautājumu, kā visumā jūtos, kā dzīvoju, tad varētu atbildēt, ka visa mana dzīve pēdējā laikā ir viena vienīga izlikšanās: es izliekos nelabojams optimists un cīnos pret tiem, kas rāda nokārtu degunu, bet patiesībā jūtos Latviesu radikālpesimistu partijas (LRPP) ideologs; es izliekos, ka man būtu spējas un zināšanas uz nezin ko, bet patiesībā ar katru dienu vairāk jāatzīst, ka nav ne spēju, ne zināšanu, ir tikai tāda grābstīšanās; es izliekos, ka esmu vesels kā rutks, bet patiesība ir tāda, ka varu varbūt nogāzties kuru katru dienu, jo tuvojoties 50 gadiem, saradušās viena kaite pēc otras, un arī pašreiz, rakstot šo vēstuli, jūtos kā dažas dienas nāvei parādā; es izliekos... tā varētu turpināt vēl ilgi.

Pašulaik ar manu vārdu taisās trīs grāmatas - mana paša Raiņa ritmi (kas būtu teicams darbs, ja vairākās vietās nebūtu notikusi grābstīšanās), Ērika Ādamsona raksti (gandrīz kopoti, manā redakcijā resp. sakārtojumā, Daugavas apgādā) un Teodora Reitera piemiņas grāmata (arī manā redakcijā, bet tieši T. Reitera biogrāfija - manis kompilēta).

Ja man būtu tas, kā nav, es labprāt ciemotos Austrālijā, Amerikā, Kanadā, bet citādi tiešām esmu laimīgs, palīkdams Eiropā. Vienmēr esmu domājis un pat teicis: Ja man nav Latvijas, tad lai vismaz paliek Eiropa. Un Zviedrijā ļoti jūt Latvijas tuvumu. . . Kaut vai ar to, ka katru mīļu brīdi varu pa radio dzirdēt Rīgu. Protams, ir cits jautājums, cik katreiz gribas Rīgu klausīties. *

Upsalā, 1960. g. 31. maijā

Ir pagājušas jau dažas nedēļas, kamēr saņēmu Jūsu 18. aprīļa vēstuli un arī Kazancaka romāna tulkojumu. Man bija nodoms atbildēt Jums un pateikties pēc tam, kad būšu grāmatu izlasījis. Diemžēl tikai vakarvakarā aizšķīru pēdējo lapu. Pēdējā laikā ir bijuši visādi steidzami darbi, varētu teikt, ka laiks ticis noslogots līdz beidzamai pakāpei (tas nenozīmē, ka būtu kas prātīgs padarīts). Otrkārt, maija pirmajā pusē jutos gaužam saguris. Kā redzams, tuvojas vecums. Tas nu tā, bet šādas lietas aizkavēja romāna izlasīšanu vēlāmā ātrumā.

No sākuma man Kazancaka romānā bija grūti iejusties. Ne gluži varēju samierināties ar zināmu 'žņaudzīšanos', kas radusies budisma ietekmē. Vēlāk vajadzēja atzīt, ka romāns patiesi valdzina, sevišķi otrā pusē, kur drāmatisms pieaug. Savā tulkojumā, man gribētos teikt, Jūs esat sastapies ar dažiem īpatnējiem šķēršļiem, kas ne gluži labi pārvarēti. Te es vispirms domāju problēmu, kā pārņemt rakstos grieķu īpašvārdus. Par romānu apsolos uzrakstīt recenziju.

Kareivīgums manos avīžu rakstos tiešām parādījies diezgan bieži. Bet - kur karš, tur ienaidnieki. Visnīkākākie Rīgā, bet dažkārt gandrīz tikpat nīkni tepat Zviedrijā un arī citur. Arvien vairāk jūtos līdzīgs Raiņa Kalnā kāpējam. Protams, nekādā kalnā nerāpjos augšā, tomēr kļūstu 'vientulīgāks gads pēc gada'.

Ka Kovaļevskis-Klāns no Latvijas aizgāja, tas jānožēlo, jo viņš tomēr bija inteligents redaktors. Diemžēl, viņš sāka kauties ar fiksām idejām un savārīja vēl cita veida biezputras. Nu jau viņš kopš kāda gada strādā pie izdevēja Reitmana Imantas apgādā Kopenhāgenā.

*

*** 6. 6. 1960.

Kas mani padarīja domīgu, ir Jūsu drusku īgnā piezīme par autoru, kur Jums, liekas, nepatīk viņa saistības ar budismu. Nebūtu svarīgi, vai Jums šī Austrumu mācība ir pazīstama. Nebūtu svarīgi, vai Jums tā imponētu vai nē, taču lasītājam, kam budisms būtu pilnīgi svešs, šis K. darbs nekad visā pilnībā neatvērsies, viņš nekad tam īsti netiks klāt. Un Jūs izsakāties atzinīgi par romāna beigu daļu, 'kur drāmatisms pieaug'. Es nu nezinu, kā Jūs to īsti esat domājuši; manuprāt šī darba īstais drāmatisms izpaužas sarunās, diskusijās starp askētu, kas it kā nespēj Budu pieņemt un tomēr paliek tā 'pārreālajā' pasaulē, un to, kas ar abām kājām stāv uz zemes. Šis darbs ir it kā dialogā rakstīta eseja, kas nodarbojas ar lielajiem jautājumiem Kāpēc? No kurienes? Uz kuriem? un kurus ilustrē sava epika. Mums Buda var imponēt, var neimponēt, taču, šim darbam nopietni pieejot, ignorēt to nevaram. Tas taču ir viens no romāna divi poļiem, starp kuriem visa tā dzirksteļošana notiek.

Varbūt nav taktiski man kā šī darba tulkotājam to rakstīt Jums, grāmatas recenzentam. Bet man ir tāda sajūta, ka jautājums ir svarīgāks nekā šāds pieklājības apsvērums. Ja ir iespējams, kā Jūs, pirmo reizi lasot, neesat ieraudzījuši ko svarīgu, tad, ja es pievērstu Jūsu uzmanību tam, es izdarītu labu darbu. Tikai šīs varbūtības dēļ atbildu Jums tik strauji. Bet var jau būt arī tā, ka visa vaina meklējama vēstules izteiksmes skopumā, kas piedevām vēl nepilnīgi saprasts no manas puses. *)

*

* Te sacītais tomēr palika neievērots. Kā vēstulē, tā arī recenzijā nebija saredzēts svarīgais, bet uzteikts taisni vājākais. - Mūsu kritiku prātā paturot, uz grāmatas apvalka tiku izcītējis dažus atsauksmju fragmentus, ņemtus no pasaules preses. Tā izrādījās derīga pietura, tikai ierobežota, un mūsējie klupa tur, kur tādas pietrūka.

*

KNUTS LESIŅŠ
1909

Knuts un Valda Lesiņi savas mājas priekšā Mineapolē

Fergus Fallā, 23. nov. 1950.

Sveiki censoni! Esmu novērojis, ka par bagātniekiem cenšas tikt ļautiņi, kas nāk no proletariāta, un tā vienmēr abi gali stipri rados. Ja nu esi licies iekšā tai čūkslājā naudas pelnīšanai, tad vaidi vien, kamēr naudas skaņas pārskanēs Tavus vaidus. Vienīgi, man liekas, drusku aizgulējies ar angļu valodu. Tas Tev būtu palīdzējis varbūt tikt pie labākas atmosfairas. Kā zini, es taču lasīju un drusku arī muldēju, bet tagad pēc četriem mēnešiem joprojām jūtos stomiķis, kaut gan te, skolas aprindās, kur apgrozos, un mācītāji, ar kuriem man darīšana, runā angļiski pat perfekti. Par

vides trūkumu - vajaga attīstīties par autonomistu, grāmatas taču vienmēr pieejamas. Jāteic gan, ka ļautiņi, kas te strādā uz laukiem, vaid līdzīgi Tev. Mana sieva pat vaid tādēļ, ka dzīvo bez darba, ka nav Austrālijā, ka neviens viņu nespiež strādāt, ka var pelnīties ar koncertiem baznīcās, ka vīrs nopircis auto u. t. t. Vārdu sakot, kas ir no vaidētāju sugas, tie allaž vaidēs. Tiešām vajadzētu tās sievas apmainīt vismaz vietām, bet es šaubos, vai viņas kļūtu apmierinātākas. Tāpat kā Tu, es nemaz neesmu vīlies, viss noticis apmēram kā domāju un pat drusku labāk. Esmu noturējies savā profesijā un ceru joprojām, ka man darba tanī nepietrūks. Protams, ar to pie lieliem noguldījumiem netiksi, esmu jau ieradis tā pa vidu kulties kopš Latvijas laikiem, kur man arī dažubrīd negāja tik spoži. Vienīgi žēl, ka neesmu kādus desmit gadus jaunāks, bet tad jau atkal būtu dumāks un dažs prieciņš atkrīstu, kas tagad rodas tikai no galvas pārgalvības...

Laika trūkuma dēļ neesmu varējis avīzēm uzrakstīt savu iecerēto jauno 'autobiografiju', kaut gan Rabācs solījās kaut ko maksāt, bet nolēmu nenodarboties kādu laiku ne ar kādu rakstīšanu, pat ne vēstuļu, bet ar plikām kāju pēdām aptaustīt eksistences pamatus, kā teikt, pārbaudīt savu dzīvotspēju ārpus papīra kleķēšanas. Pirmais grūdiens neiedzina mani izmisumā, tā kā esmu atkal kļuvis mierīgāks un varu pievērsties dažu vēstuļu atbildēšanai. Pašiem četriem mēnešiem, protams, varētu sarakstīt romānu par to, ko esmu redzējis, piedzīvojis un jutis, bet tas laikam nava tas, ko - es nezinu kurš - kaut kur reklamē, jo, izbraucot no Vācijas, biju marķu spaidos un teicos, ka esmu jau izdomājis nākamā romāna virsrakstu. Es, raugi, latviešu avīzes neko lielu nelasu, jo tie tēvaiņi man bez abonēšanas nepiesūta, un es gribu redzēt, kurš kuram vairāk vajadzīgs. Es varu iztikt, jo sieva tik un tā izlasa pie reverenda Krafta un dullāko man atstāsta. Reizēm es arī iemetu acis aizņemtos eksemplaros, bet parasti man ap to laiku uznāk miegs...

Tavu vēstuli no Ceilonas saņēmu, būdams jau pastāvīgā dzīves vietā Fergus Fallā, pilsētiņā ar 13 000 iedzīvotājiem Minnesotas steitā. Vietējā avīzītē galvgalā ir atzīmēts, ka 'population growing'. Pēc mūsu ierašanās divi vairāk. Steits ir ziemeļos, atgādina tādu varenāku Piebalgu, kā viens mā-

vakar nobremzējot uz ceļa apgriezāties ar visu mašīnu apkārt, tā kā pat nepaguvu nobīties, bet sieva vēl šodien uzdzēr ūdeni, tikko atceras nelabo mirkli. Te ir tādi puteņi kā Sibīrijā, un, ja pagadās naktī tādā braukt, tad neredzi tālāk par sešiem soļiem. Te vēl esot mēreni, bet Dakotā pulka cilvēku aizejot tādā kārtā bojā, nosalstot uz ceļa, jo farmas dažkārt ir ap 50 jūdžu attālumā. Šitas steits ir biežāk apdzīvots, tā kā tik traki nava.

Uz mūziku ļautiņi ir atsaucīgi, un province nav izlutināta, jo kurš tad no 'lielajiem' mūzikantiem te brauks! Minneapolē, protams, viesojas pasaulslavenie, un tur man nebūtu ko darīt. Te mani itin drīz pievāca par skolotāju viena garīga luterāņu ģimnazija. Un tā cīnos piecas dienas nedēļā, spēlēdams rītos lūgšanas uz ērgelēm, līdz vakaram pasniegdams stundas un lauzīdamies angļiski lamāties pieklājīgā veidā, jo tie klavieru skolnieki jau ir taisni tādi paši kā visās pasaulēs malās un tikai retais mācās. Alga gan te nav liela, toties nodokļi gan. Nopelnu ap 145 dolari mēnesī, pie brīva dzīvokļa, gaismas, apkures un garāžas. Sievai ir dažas stundas. Pa svētdienām rīkojam koncertus provinces baznīcās pret labprātīgiem ziedojumiem. Dažreiz samet tīri labi, dažreiz tikko sanāk benzīna nauda. Ar to jārēķinās. Rīkot koncertus zālēs ar flīģeļa īrēšanu, reklāmām u. t. t. arī ir riskanti, tur var reizēm vairāk piemaksāt nekā iegūt, baznīcā vismaz nav jāpiemaksā. Labi ir, ka garš svētku brīvlaiks un vasara brīva, bet ļauni, ka pa vasaru algu nemaksā. Tādēļ kaut kas jā-mēģina iekrāt vai arī jālūko ielauzties kādā koledžā, kur skolotāji aprūpēti cauru gadu. Tādā ir Priednieks un vēl viens otrs latviešu mūzikants. Man arī bija izredzes, bet bija jau rudens un kaut kā visa sazināšanās iznāca par vēlu. No grāmatām te ir tikai dziesmu grāmata. Minneapolē nopirku kopotu Marku Tvenu. Bet noticis kā paredzēju, nav laika lasīt.

*

Fergus Fallā, 1951. g. 6. dec.

Ģimnaziju, kurā strādāju un dzīvoju, tautā sauc par 'bībes skolu'. Te nav brīv smēķēt, ne dejot, ne iet uz kino, ne ko citu. Sievai lika manīt, ka nav kristieša cienīgi krāsot lūpas. Viņa tad nu gribētu tai iestādei pielikt vai uguni. Ja iet caur pilsētiņu kājām un apskata tuvāk, tad tā sastāv galvenā kārtā no benzīna uzpildītāvē, kas vakaros skaisti apgaismotas, 12 baznīcām un neviena kroga.

'Laikā' bija ievietota 18. nov. bilde, t. i. ļautiņi, kas esot traucējuši svētku norisi, sēdēdami jaukā pulciņā ap apaļu un kuplu galdu, uz kura lasāmas labu marku etiķetes. Vainīgajos sazīmēju arī Stepanu un Augsburgas Lazdiņu. Un dzīve rit tālāk... Paredzu pozitīvisma atgriešanos literātūrā, vismaz vēstulēs, jo ir karš, atkal jātic kādai uzvarai, un nav nekādas garantijas, ka tādu šaubīgu personu vēstules kā mūsu netiek atkal cenzētas. Gaismas staru manā dzīvē nav vairāk kā Tavā.

*

1951. g. 2. janv.

Es domāju, ka nebija pareiza Tava braukšana uz Austrāliju, te ir tomēr plašāks apvārsnis. Tas ir vienīgais, par ko esmu uz Tevi skaities. Piedevām manas sievas ultraaustrālistiskā orientācija manī tiešām drusku radījusi īgnumu, kas reizēm kaut kur necenzēts izskrien laukā. Otrkārt, ja Tu saki, ka Tev trimda tikai sākusies, tad Tu esi salīdzinot ļoti laimīgā stāvoklī. Man tā sākusies jau dzimtenē, un ir diezgan grūti tik ilgus gadus dzīvot opozīcijā pret muļķību, nekā no tās nepiesavinoties. Kā jau pasaules vēsture rāda, no pretinieka daudz kas pielīp. Bet tā kā es esmu dažkārt ieguvis draugus, zobodamies par sevi, tad man reizēm iesāpas, ja zaudēju tos, zobodamies par viņiem. Laiks nav nekāds mainīgs, un kļūs arvien nelabāks pat tādā labklājības zemē kā šī. Biju svētkos Mineapolē. Kalmīte, taisīdams gleznām rāmjus, sastrādājis rokas tik cietas, ka to mana jau sasveicinoties. Atis Grunde dabūjis vietu Ņujorkā pie dekorāciju mālēšanas un izpelnot ap 200 nedēļā. Teicās parūpēties, lai tikko iebraukušais Rožlapa arī tiktu tur. Mineapolē mūzejā taisni rādīja Lautreku. Ir arī galerija ar vecmeistariem, kas it kā iegūti Vācijā. Visi kārpas uz augšu un nezinu neviena, kas ar centību nebūtu nekur ticis. Kas tās tikšanas ideāls vispār ir, par ko cīnās dzejnieki un politiķi un dumjāki filozofi, ir cits jautājums. Man liekas, ka tā ir gauži proziska labklājība, aiz kuras lūr garlaicība. Diemžēl, dzīve tā iekārtota, ka, cīnoties par labu eksistenci, nekā neatliek laika to baudīt. Turpretī ne cīnoties slīd dibenā.

Negribas ne rakstīt, ne domāt. Pēc tā īsā enerģijas uzplūda kas bija vajadzīgs, lai nenogrimtu, dzīve rādās tāda pati kā bijusi - dīvaina un bezjēdzīga, ja tai nepieliek kādu metafizisku jēgu. Un tad viena tāda maza geografiska stūrīša atgūšanai, uz ko mēs koncentrējamies - vismaz it kā - nav lielas nozīmes.

*

Fergus Fallā 1951. g. 6. martā

Ja nebūtu tās nolādētās mašīnas, te tiešām varētu sajukt prātā. Tā šai kontinentā ir brīvības surogāts. Varbūt pie jums ir citādi. Katrā ziņā žēl, ka neatbrauci šurp. Esmu iegādājies un izlasījis trīs grāmatas: Moma noveles 'East and West', kas man patīk labāk nekā romāni, Marka Tvena darbus un O'Henriju. Biezie līdz 1000 lappušu sējumi lēti, nepilnus trīs dolārus. Uzrakstījis neesmu nekā, jo tas lūgšanu vīrāks ap mani bija par biezu. Tagad sāku gudrot. Lieta ir tāda, man ir vecu Rapas izdotu noveļu sējums uz galda un romāns galvā, un es tos abus gribu pārdot reizā, jo noveles atsevišķi neviens negrib ņemt (maldās tēvaiņi!), bet man jāpārdod noveles, lai rastos līdzekļi romāna rakstīšanai. Kas par brīnumu, ka nav manuskriptu? Es, protams, labprāt pārtiktu no rakstīšanas, bet ja apstākļi tādi, ka man tik un tā mati jāzaudē citā darbā, tad man nav kur steigties, un jāsaka kā tai vistai, kuras kolēģe lielījusies, ka viņas olas logā par diviem santīmiem dārgākas: 'Es taču neiešu to pāris santīmu dēļ savu d... plēst pušu.

*

Mineapolē, 1951. g. 10. dec.

Man te gāja kā čigānam, kamēr nostabilizējos Mineapolē. Šķiros no tās svēto biedrības un droša ienākuma, iekļūdams atkal izdevēju, rakstoņu, glezniķu un visādu plenču sabiedrībā. Smēķēju garas cigaretes un atdzēru pāris mēnešos visu gada laikā nokavēto. Skatos baletu un iemetu acis krogos, bet tur gan nekā nava, kamēr smalkākām iestādēm nav naudas. Izdodam atkal ar Hugo Skrastiņu Tiltu, nu jau esam izlaiduši vienu numuru uz krīta papīra un iekšā tādos kredītos, ka, domāju, valdība mūs atbalstīs, lai tik liels pasākums neietu dibenā. Pa starpām Štāls arī ieģrūdās mums riteņos ar savu ilustrēto, bet tur ir kolēģijas un padomdevēju komisijas ar O. Liepiņu un S. Vidbergu priekšgalā, kurus tik vien mana kā izdevuma galvā. Mēs vairāk pēc principa 'nobel geht die Welt zugrunde!' Starp citu izdevējam galva nav nemaz zemē meta, viņš izpunktierējis šo žurnālu slēgtā sistēmā kopā ar lētām grāmatām, kurām tad tirāža gandrīz divtik liela kā pārējiem izdevumiem. Tirgū nenāks, tikai abonentiem. Un vispār, kā te pieņemts izteikties, 'darbojamies tautas labā, lai atbals-tītu trūkumcietējus, nestu gara gaismu un paši pārtiktu'. Vienīgi žēl, ka Austrālija tik tālu un mēs vēl pagaidām nevaram

visu zemes lodi aptvert. Bet taustekļi jau pamazām jāizstiepj! Vai Tev nav kāds labs temats prātā, tikai ne par mākslu, ko varētu apcerēt pāris lappusēs, ar oriģināluzņēmumiem pušķotu?

Pa vasaru neko nestrādāju, tikai ceļoju un pārstrādāju vecu noveļu krājumu, ko Štāls teicās uz svētkiem izdot, bet nevarēja. Man jau, pateicoties tai otrai profesijai, kautcik laimējies. Bet asimilēties jau mūsu gados vairs nevar, nav arī jēgas to darīt. Daži ir galīgā izmisumā, tas zīmējas uz t.s. 'gara darbiniekiem'. Citi un jaunāki nevar sūdzēties. Čikāgā satiku Aistaru, kas stumj kautkādu ratiņus transportam un nav pieņēmis krievu valodas skolotāja vietu kadetu skolā, turpat, kur droši vien sekmīgi darbojas Kadilis. Viņš saka, ka pēc tās stumdīšanas viņam esot skaidra galva un nekādu sabiedrisku pienākumu, kurpretī paidagoga amats uzliek iemauc tus arī ārpus darba, kā jau pats arī piedzīvoju - ar visādām vizītēm, sabiedriskiem sarīkojumiem, dzīves veidu un stāju! Aistars sarakstījis romānu, kas iznāksot svētkos Štāla apgādā. Taisni jāapbrīno sirmmais kungs.

Man tādi pekstiņi vien parādījušies kopš 'brīvīšanas', un tagad ar kājām un galvu iestiegot žurnālistikā, arī nekādu diždarbus nevarēs veikt. Bet tomēr vilina tā papīra un spiestuves smaka un ierastā dzīves nenoteiktība. Es šur tur biju ar priekšlasēm. Neatmaksājas, bet dabū mazliet redzēt, kā cilvēki dzīvo.

*

Mineapolē, 1969. g. 3. janv.

Esmu stipri 'introvertējies', katra sabiedriska darīšana sagādā man mokas. Tas pats jāsaka par rakstīšanu, kas gan arī agrāk nenāca bez piepūles, bet bija vairāk dzenoļa to pārvarēt. Mūsu literātūrā tas gaisa mazumiņš allaž bijis diezgan apšaubāms, liekas, ka drīzāk visi priecājas, ja kāds pieklusē... Tilta galvgalā vārdu noņemu nost jau sen, bet kādas saites vienmēr palikušas, to stiprums, zināms, ir tieši proporcionāls honorāriem. Nodaļu Prāts un neprāts turpinu rakstīt bez pārtraukuma laikam jau vairāk nekā 15 gadus, un Oreons man vecs pseudonīms no Rīgas laikiem.

*

Mineapolē, 1970. g. 16. maijā

Tu man prasīji, kāpēc nerakstu: vai man iet pārāk labi vai slikti? Man neiet ne vienādi, ne otrādi, bet nav tik ienesīgas profesijas (klavierstundas), lai varētu rakstīšanai piemaksāt. Kā zini, rakstīšana prasa daudz laika, nedēļas nogalēs var tikai kaut ko uzdzejot labākā gadījumā. Latviešu grāmatas iet tikai 500-600 eks., lasītāji vienkārši izmiruši, jaunie nav izauguši, pirmkārt, neesam tos lasīšanā iemācījuši, otrkārt, tas šeit ASV nav modē, jo ģimene caurmērā dienā nosēd 5 stundas pie televīzijas.

Andrups nupat atjaunojis Ceļa Zīmes, iznākšot 4 reiz gadā, atstādams mani atkal redakcijas kolēģijā, no kuras jau gribēju izstāties, jo nav vienkārši laika tāpat kā rakstīšanai. Bet pa to laiku žurnāls arī apstājās. 'Atdzimšanas' numuram vienu rakstu uzrakstīju. Sekojot redaktora pienākumiem C. Z., vēlētos Tev atgādināt, ka vari arī šai izdevumā kaut ko iespiest, ja pagadās kāds literārs temats, atsauksme par kādu grāmatu, kāda eseja, kaut vai par humoru v. tml. Bet tas mūsu apstākļos, protams, ir 'mīlestības darbs'. Tā es sēdu starp diviem cauriem krēsliem - fiziski Tiltā, ar vārdu Ceļa Zīmēs. Agrāk man bija tāda mānticība, ka izdevumi, kurus rediģēju, izput, bet tas laikam uz vispārējas izputēšanas rēķina.

*

Mineapolē, 1974. g. 1. febr.

No Tilta esmu pirms pāris gadiem šķīries, grūti kaut ko darīt tai 'nesistēmā', un nekas jau labāks neklūst. 20 gadus biju rakstījis Prātu un neprātu. Un nu nolēmu, ka vairs nav vērts tērēt laiku ar niekiem, kad nav spara padarīt ko citu, kas varbūt ir derīgāks. Grūti zīlēt, kā veiksies ar Ceļa Zīmēm. Andrups pats tās arī saliek savā agrākajā spiestuvē, ko pārdevis poļiem. Tā kā ja viņš kur ceļo vai nodarbināts ar priekšlasēm, var skaidri zināt, ka žurnālā nekas nenotiek. Ar tām 'globālām redakcijām' jau ir savs posts. Pirms trim gadiem Andrups bija šeit, izrunājāmieš, piedāvāju savu demisiju jau trešo reizi, bet viņš negrib ņemt nost vārdus redakcijas sastāvā tiem, kas reizē C. Z. sākām, vai pareizāk sakot, vismaz bijām kopā tādā kā uzplaukuma posmā. Tādēļ praktiski tur nekā nedaru, bet aizsūtu vai ieteicu, ja kas pagadās. Pēdējais bija Ģirta Salnā romāna fragments, kura iespiešana ievilkās, tā ka autors galīgi bija pārskaities. Tagad ir iespiests, bet autors man vairs neatbild. . .

Pats raidu vairāk uz 'paidagogiskiem un mūzikāliem viņiem'. Latvju Mūzikas pag. g. 6. n-rā iespiesta minimonografija par V. Dārziņu, ko pa daļai feļetoniskā veidā pirms tam publicēju 'Laikā'. Žurnāls izskatās labi, tāpat kā C. Zīmes. Iznāk gan tikai reizi gadā, un tāpat tiek maz lasīts. Atbalstākoru apvienība. Tu kādreiz pieminēji, ka tur meklējot redaktoru. To es zinu, jo biju klāt pie žurnāla dibināšanas kādos Kanadas dziesmu svētkos. Tomēr likās, ka V. Bērzkalns tai lietai varētu vairāk nodoties, jo viņš arī publicējis abas dziesmu svētku vēstures. Nelaime, ka ļoti slikta veselība (sirds), un man vienmēr tiek atgādināts šis pārņemamais postenis. Bet arī man to spēku nav tik daudz. Tādēļ kompromisa veidā apsolījos katru gadu dot kādu rakstu. Nākamā numurā tikai dziesmu svētku recenzijas. Katru vasaru braucu uz Garezera gimnaziju mācīt latviešu literātūru un mūzikas vēsturi, pagājušo vasaru biju arī 2 x 2 nometnē (desmit gadu jubileja). Tas bija ļoti patīkami. Pāri par 100 jauniešiem studentu gados tiešām centās runāt latviski visu laiku, nebija arī disciplīnas problēmu kā gimnazijā; ja kāds gulēja, tad gulēja, citus netraucējot. . . 3. un 4. klases gimnazijas lasāmgrāmatā esmu apcerējis ezeriņu (iznāks pavasarī). Tas arī ietilpst manā literātūras kursā. -Latviešu grāmata pamazām mirstreizē ar lasītājiem, neļūtu pamudinājumu ne no kādas puses rakstīšanai. Var jau būt, ka vēl kaut ko sastikēšu. Grāmatu Draugs izdeva par jaunu 'Janku muzikantu'. Minnesotas universitāte paziņoja, ka izpārdots 'The Wine of Eternity', ko latvieši maz pazīst, pat mani labi draugi. Bet tas viss jau pagātne. Tā nu jākustas pa tagadni, daudz negudrojot par nākotni, kas nekā sevišķa nesola.

*** 2. 3. 81.

*

Pie manis guļ pāris simtu eks. J. A. Jansonam veltītā rakstu krājuma, ko reiz lielākā skaitā paņēma Minsteres gimnazija absolventu apdāvināšanai. Saki, vai līdzīgā kārtā es nevarētu šo krājumu samazināt uz Garezera un 2 x 2 nometnes rēķina? Te nav runa par tirgošanos, bet gan par vienkāršu ņemšanu pretī, lai man nebūtu grāmatas jādēdžina, kas būtu pārāk slepkavīgi. Varbūt nepazīsti šī izdevuma. Neesmu Tev sūtījis ne šo, ne arī citus pēc tam, kad mani tik strupi atraidīji. -Jeb man būtu bijis Tevi jāsaprot kā Panaitu Istrati Kazancaka darbā 'Report to Greco', kurš saka: 'You'd better learn that I can't feel friendship without punches' -?

Minneapolis 1981. g. 11. martā

Man bija sakrājušās vēstules, kuru autorus varētu uzskatīt par cienījamākiem nekā pats esmu. Dažādu praktisku, nemūžīgu apsvērumu dēļ esmu lielāko tiesu to iznīcinājis. Vēstulu literātūra kā zināms žanrs man nekad nav patikusi. Domaņu, ka katrs literāts (kas nav aiz 'dzelzs'vai citāda aizkara), tiek pie sava sakāmā tādā veidā, kā viņš vēlēties. Vēstules nevarētu izteikt vairāk par svarīgāko; no to 'vinjetēm' dažkārt ietekmētas dažādu mākslu vēstures un nevajadzīgas garīgas bradāšanas. Vislabāk veicies Šekspīram, kas mūs nav apgrūtinājis ne ar ko personīgu, atskaitot rakstus. Un kas par bagātīgu vielu minētājiem!

Ja manas vēstules būtu iznīcinātas, es nekādā ziņā nebūtu apbēdināts. Es zinu, ka reizēm vēstules tiek taisni tādēļ rakstītas, lai tās publicētu. Manējās neietilpst šai kategorijā.

Laiks šai mūža posmā aizrit ātrāk nekā jaunībā, jo vairāk laika prasa gluži vienkāršu dzīves nepieciešamību paveikšana. Tādēļ jāatsakās no dažas luksuriozas nodarbības - sekošanas, kas latv. literātūrā tiek neatlaidīgi publicēts, kā arī no vēstulu rakstīšanas. Viss tas saistās ar drusku nožēlas, bet tāda jau ir katra aiziešana.

No manu gadmiju apaļā cipara atzīmēšanas pirms pāris gadiem izvairījos. Bet daži atcerētājiem - kā par brīnumu - taisni Austrālijā atzīmējuši (atpalicis kontinents!). Citādi viss pagāja klusumā. Ja pats nepiesperi kāju pie atzīmējamiem gadu sliekšņiem, liekas, ka nekā nedari... un tā arī ir jaukāk.

Pēdējos pāris gados enerģijas rezerves izsmēla skaņu plate, kas iznāca gadmijā. Valda iedziedājusi manas dziesmas, pats pavadu un spēlēju dažus klavieru darbus. Tas vienīgais, kas paliks no mums pāri mūzikā.

*

*** 24. 3. 81.

Pret Taviem iebildumiem un argumentāciju ar Šekspīru man principā iebildumu nav, tikai jāpiebilst tikdaudz, ka šinī gadījumā Tevis liktie akcenti nav vietā (bet Tu jau nevarēji zināt, kāds šis materiāls ir). Kaut vēstules rakstījuši rakstnieki, tekstiem ar literātūru ir visai maz sakara, galvenokārt tie atspoguļo dzīvi vispār, rāda tās problēmas attiecīgajos gados un vidēs, kādēļ visai ierobežotā mērā te materiāls literātūras vēsturei (kur Tavi argumenti nāktu iekšā).

Neizprotamā kārtā mums visai maz respekta pret vēstures materiāliem, mēs tos naski iznīcinām, bet tai pašā laikā uzturam archīvus, kur vācam kopā birokratijas sterilās sarakstes, protokolus, kvītis u. c. makulatūru un kraujam visu to kaudzē kā salmus, it kā tiem būtu kāda liela vērtība. Tādēļ vēsturnieki vēlāk dzenā kopā visādas liecību skrandas, un viņu tādā kārtā kopā salipinātās vēstures mēdz būt visai fiktīvas.

*** 15. 9. 81.

*

Kad nu viss krājums ir kautcik pārskatāms, redzu, ka te ir laba tiesa arī literāra rakstura materiālu, pret kādiem Tev bija savi iebildumi. Tā jau ir, ka literātūras (un arī citās) vēsturēs var sastapt arī visādas muļķības. Bet ne jau būvmateriāls vainojams par sliktu architektūru. Ja ignorēsim vai kā citādi ierobežosim vēsturiskos pierakstus, nekā laba nepanāksim, vien tikai to, ka vājie autori-vēsturnieki rakstīs vēl vājākus darbus. Tavi iebildumi ir gan saprotami, bet ne pieņemami. Kas mums vajadzīgs, ir labi vēsturnieki un pēc iespējas jo plašāki vēsturiskā materiāla krājumi. Uz tādiem vēsturniekiem mums atliek tikai gaidīt, bet materiālus varam krāt jau tagad.

*

Knuts un Valda Lesiņi 1974. g.

OSKARS KALĒJS

1911

Veilheimā 1959. g. 9. dec.

Visi kļūst turīgāki un latviešu laikrakstus maz lasa. Katrai zemei atkal savs lokāls laikraksts, un par tādu vispārēju var gandrīz skaitīt Laiku, kas iznāk lielākā formātā un divreiz nedēļā. Tas nu ir mūsu laikraksta ļaunums, ka spēj iznākt tikai reizi nedēļā. Mēs jau Vācijā esam tā mazākā un arī nemantīgākā latviešu trimdinieku grupa, tāpēc jāpietiek ar mazumu.

Grāmatu noiets šogad katastrofāli krities uz leju, kā to redzam no grāmatnīcas. Cerēsim, ka nāks kāds pagrieziens, bet nākotne mani baida.

Ko sūtīt citraž? Interesantas atmiņas laudis labprāt lasa. Vecie pagātnes dēļ, jaunie atkal tā neredzētā laika dēļ.

*

Eutinā 1962. g. 8. martā

Nezinu, kā tas Austrālijā, bet Eiropā viena jauka parādība: latviešu grāmatas sāk pirkt vairāk. Mēs to redzam nevien no savas grāmatnīcas, bet tikpat labas ziņas nāk arī no Anglijas un Zviedrijas.

Jānim Jaunsudrabiņam, kam šinī rudenī apritēja jau 85 gadi, neklājas diezīn cik labi. Kādu laiku viņš uzturējās slimnīcā. Nu gan atkal mājās, bet diezgan nevarīgs. Acu gaisma viņam laba, bet mocīja kuņģa krampji un vēlāk bija sirds vājums. Garš mūžs ir nodzīvots un daudz dots latviešu literātūrai, tā ka viņš var droši teikt, ka nav velti dzīvots. Nezinu, vai solīto Raibo grāmatu paspēs nobeigt. Viņš gan ir sīkstis un norūdījies no mazotnes un tanī vecumā varētu vēl daudz ko strādāt. Vēlēsim viņam visu labu. Par viņu jau rūpējas Minteres un Bīlefeldas latvieši, un saziedotā balva var nodrošināt mierīgas vecuma dienas. Arī latviešu ārsts brauc pie viņa bieži, tā ka viņš nevar justies atstāts. Natiņa arī vairs nejaudājot tā kā agrāk, kādēļ esot nodoms pat salīgt kādu kalponi. Vai tas izdosies, nezinu, jo Vācijā trūkst strādnieku.

Jā, Saliņš Sņiķeres dzeju vērtēja kā dzejnieks, ne kā kritiķis-teorētiķis. Pašiem dzejniekiem vienam otru labāk saprast. Bet bieži, diemžēl, līdz iet skaudība un pat naidis. Saliņš ar savu Miglas krogu ierāva vagu jauno dzejnieku rosmei. Veltas Sņiķeres krājumu Nemitas minamais tik labi nepērk kā Saliņa vai Stumbra dzejas. Bet vēl jau ir laiks. Un tagad jau daļu aizēno Veronika Strēlerte un Andrejs Eglītis. Jā, dzeja pēdējos gados dabūjusi jaunū spēku un tālu pārspējusi prozu kā kvalitātes, tā, var teikt, arī kvantitātes ziņā. Par to var tikai priecāties, ka vismaz dzeja patur savu mākslinieciski augsto virsotni.

*

MINTAUTS EGLĪTIS

1911

Paramatā 1950. g. 16. XI

Pirmkārt jā sveic Jūs ar ierašanos šai kontinentā. Man šo mēnesi jau paiet gads, kopš spēru kāju uz šīs zemes. Seši mēneši pagāja Brisbanē armijas darbos, un jā saka, tas nebija slikts laiks, izņemot vienu ļaunumu, ka gimene atradās ap 700 jūdžu tālu Gretas nometnē. Tagad raujos pa Sidneju, pie krāsnīm spēkstacijā. Iztiikt var, izpeļņa laba, tikai nogurums

paņem savu tiesu. Sapņoju arī tikt pie savas pajumtes, jo citādi, pa kāju pameslu dzīvodams un vienās nepatikšanās at-razdamies, arī nekā nepadārīsi. Te Sidnejā mākslas ļaudis jau dūšīgi sparojas. Klauverts pulcina literātus, notikuši vairāki vakari, kur referātus lasījuši T. Tomsons, S. Šterns, H. Kaupmanis par Medeni, Tomu, Raini un darbus lasījuši mūsu aktieri. Vilberts Štāls pulcina aktierus. Te ir L. Zemgale, Gulbergs, Elsiņš, Pone. Viņi bieži pulcējas, debatē, tikai man kā jaunākajam pienācējam nav laika, jo sākums, kamēr iekārtojas, jau visiem grūts. Galvenais grūtums šeit - tikt pie daudz maz ciešamas istabas vai dzīvokļa. Man nav diezko veicies, šī, kur tagad dzīvoju, ir jau otrā Sidnejā, un, kaut gan pirmās nepieciešamības apmierinātas, nav lāga ne kur bērniem paskriet, ne man vietas, kur izkraut savas grāmatas.

*

Paramatā, 1950. g. 22. XII

Jūs jautājat, ko esmu labu lasījis? Mīlo cilvēk, jāsaka, ka tikpat kā nekā, atskaitot avīzes paviršu pārskatīšanu. Ceļos agri (ap trim, četriem) un pievakarē esmu tā noguris, ka uz gultu vien tīk skatīties. Arī bērni prasa, lai ar viņiem darbojas. Šejienes avīzes, žurnāli, kā pats redzat, tiek piepildīti ar slepkavību u. c. kriminālgabaliem un tamlīdzīgām lētām lietām. Par Eiropas literatūru nav bijis laika interesēties. Jūsu pieminēto Eksiperī zinu tikai vārda pēc. Pārslasīju Veseļa rakstus, jo par viņu taisos rakstīt referātu. Jūs teiksiet: kāda nabadzība! Bet ko var prasīt no cilvēka, kas nospiests proletariātā? Pēdējās nedēļās dzīvi gandēja arī istabas saimnieks - ukrainis, uzbrukdams man un ģimenei pavisam bez iemesla, šķiet, lai ātrāk dabūtu mūs laukā, jo paši uzdomājuši uz mūsu istabu. Īpaši sievietes nešpetni. Vispār, ar istabām nav man veicies, tās gandējušas uz nebēdu jau tā grūto dzīvi. Velku visus galus kopā un kalkulēju, lai pirktu pats zemes gabalu un mēģinātu celt pagaidu mitekli (garāžu), kā te modē. Par kāju pameslu negribas palikt.

Paldies par sveikām no Dziesmas, tam cilvēkam esmu daudz pateicības parādā. Veseļu Jānis jau Amerikā, tāpat uz turieni ceļā Skujenieks, Liepiņš. Raisters vēl taisās, bet arī uz USA mētis aci. Tie mani Vācijas laika 'cīņu biedri'. Ar Staru Jāni priekšgalā tur mums bija tāda kliķe, uz ko neturēja labu prātu ne Rudzīšu Jānis, ne viens otrs 'galma' kriti-

ķis vai rakstnieks, bukņīdams un durstīdams gan recenzijās, gan citādi presē. Par to laiku, kad O. Liepiņš bija Preses biedrības mūsu zonas priekšnieks un es darbojos valdē, par rakstnieku vakaru, sanāksmju u. tml. organizēšanu būtu daudz ko stāstīt.

*

Smisfīldā 1951. g. 28. VI

No sava krieva, paldies Dievam, esmu jau trešo mēnesi prom un dzīvoju pats uz savas zemes savā 'noliktavā', kā mana 'staru būda' reģistrēta pilsētas valdē. Celtniecības darbi un viss, kas ar to sakarā, prasīja daudz laika. Nu vaļas brīžos rušinos pa dārzu, uzroku zemi saknēm un iedēstu kādu kociņu. Gauži patīkami pēc garajām stundām spēkstacijā, kad varu izvēdināt plaušas. Nupat tikai plosās lielle rudens un ziemas lieti, un laukā neko daudz nevar rādīties. Līdz ar slapjo laiku arī sajūta tāda nospiesta, kad nekā negribas darīt, tik kā sēdēt un raudzīties pa logu laukā. Tāpat kā Jums - pienāk avīzes, bet paliek nelasītas.

Jā, mūsu laikraksts ir tāds vājinieks. No vienas puses raugoties šķiet, ka tur trūkst telpas lielākiem rakstiem, no otras - puše pieblīvēta sludinājumiem. Un tad iznāk, ka tur nav ne šis, ne tas. Avīžnieku jau te būtu diezgan, bet izdevējs laikam nav ieinteresēts tos piesaistīt, tad arī no peļņas nebūtu ne šis, ne tas.

*

Sidnejā, 22. oktobrī 1953.

Cīnāmie te visi grumbainām sejām un bāliem vaigiem, lai nedēļas beigās varētu lasīt Pasaules pirmo numuru, let visādi. Grūtības spiestuvē, arī pašiem trūkst pieredzes. Bet tā nāk ar šisnedēļas cīniņu. Otrais numurs jau padosies krietni vieglāk.

Priecājāmie visi par Jūsu enerģiju un darba gribu, kopierāda daudz atsūtītie raksti un vēstules. Redziet, kā izdarīja Dulmanis - iesūtījis atlūgumos. Opozīcija pievarējusi.

Katrā ziņā vajadzētu otrā numurā kultūras lappusē kādu recenziju par Melburnas teātra izrādi (Tvals), koncertu vai tml. Vai nevarētu kaut ko uzvest? Un tad atsūtiet labi drīz. Melburna pirmajā numurā nav apskatīta, atskaitot Jūsu īsrecenziju par Ešotu. Par to bija gardi smiekli visiem, ievietojām pirmajā numurā ar virsrakstu Vakars. *) Lai nu saprot katrs kā grib. Man gan neko smiekli nenāca, pats rakstu romānu un - diez kāda būs Jūsu īskritika par to beigās!

*IV. Ešota vakars ar autora piedalīšanos notika pagājušo piektdien Melburnas Latv. b-bā.

Tas būtu izdevies vēl varenāk, ja Ešota grandiozitātei (autobiografija) attiecīgi pieskaņotas būtu arī mūzikālās piedevas: bij vieta pūtēju orķestrim.

Kur starp tām divi galējībām, ko no vienas puses iezīmē rakstītājs, kam ir ko teikt, bet kurš smagi cīnās ar vārdu, un no otras - tāds, kam ir tikai vārdi, bet nekā nav ko sacīt, - kur tur būtu vieta Ešotam? - Katrā ziņā šai vakarā viņš nepievīla, bet skaidri parādīja, ka tā nav meklējama pirmo galā.

Publika bija ļoti panesīga!

*

Kalējlaukā, 1953. g. 15. decembrī

Beigas pienāca un pavisam negaidītas. Mēģināšu tās kaut cik pamatot, kaut gan paši vēl šodien lāga nezinām, kādi tam iemesli. Šķiet, Priedītis nevēlējās vairāk materiāli uzpurēties, kaut zināja labi, ka pirms jaunā gada kaut cik jūtams atbalsts no abonentu naudām nav gaidāms. Visu laiku viņš naudas lietās bija diezgan neizdibināms. Ja pārrunās ieminējāmies, kā ar financēm, tad no skaidras atbildes izvairījās. Vienmēr pateica, ka nekādas naudas jau viņam neesot, bet gan būšot labi, ja ne citādi, tad aizņemšoties, jo kreditori jau esot zināmi. Vienu no tiem, draudzes priekšnieku, kura mājā bija mūsu redakcija, viņš vienmēr pieminēja, tas varot pāris simts mārciņas dot katrā laikā. Ar to arī samierinājāmies, jo Priedītis neatstāja tāda vīra iespaidu, kas muld tā ko pa tukšu. Vienmēr viņš bija mierīgs, apdomīgs un pārliecināts par savu rīcību, arī ļoti apzinīgs. Kā citādi, jo pazinām viņu kā veikalnieku jau vairākus gadus! *) Ar šo savu mieru un apzinību viņš iespaidoja mūs pārējos, pat šaubīgos, tā kā beidzot uz viņu pilnīgi paļāvāmies, sak, tak cilvēks zina, ko dara. Abonentu jau pieteicās gausi, ap laikraksta apstāšanās laiku to bija varbūt kādi 400, varbūt vairāk, varbūt mazāk, jo īsta abonentu skaita arī no viņa nekad nevarēja uzziņāt. Žēlojās tikai, ka par maz to pienākot - vajadzējis tā ap 100 dienā, tad būtu lieta. Prasīju, cik tagad ienāk pa dienu - un viņš atbildēja tā ap 20. Teicu, ka tas nav maz, es domāju, pat daudz mūsu apstākļos, ja kādu dienu nepienāktu neviens, tad būtu jāuztraucas. Bet Priedīti tas neapmierināja. Apmē-

ram pirms mēneša, kad pusdienas maiņas dēļ nebija kādas 7 dienas nevienu no mūsējiem saticis un pēc tam aizgāju uz spiestuvi, Priedītis pilnā balsī žēlojās, ka beigas esot klāt, par šo (4.) numuru viņam ko maksāt neesot un tā lieta jāizbeidzot. Šāda Priedīša runa man bija kā ar āmuru pa galvu - pasaucu viņu sāņus un teicu, ka nav labi skali izkliegt tādas lietas - spiestuvē strādā latvietis Reitmanis, tas izstāstīs citiem, ka mums grūtības, un abonenti nepieteiksies ne tik, ja uzzinās, ka lieta nedroša. Priedītis drusku aprāvās, bet uz māju braucot bija pavisam sašļucis. Kad nu jautāju, kā ar naudas aizņemšanos, viņš atbildēja, ka to nedarīšot, tā jau esot zaudējumi ar pirmajiem numuriem. Nu redzēju, ka iespēju sagādāt naudu viņš negribēja izmantot, un tad, protams, arī nekādu izredžu vairs nebija. Vēl mēģināju viņu uzmundrināt, piesolījos meklēt atbalstu no draugiem, ja vien izredzes avīzi noturēt. Pie Klauverta vakarā sapulcējāmiešiem pilnīgā kapsētas noskaņojumā. Mēģināju iebilst, ka tā nav nekāda joka lieta, bet te prestižs, gods likts uz spēles, īpaši pēc tiem lielajiem kariem un ķildām, kas ar avīzes organizēšanu radās. P. lika priekšā vienu nedēļu avīzi izlaist un pa to laiku noskaidrot, kādas iespējas vēl atlikušas. Pabrīnījos, ka Sils un, laikam viņa iespaidots, arī Klauverts iestājās par tūlītēju izbeigšanu. Vēlāk, kad aizgājām stacijā, Sils man teica: "Vai tu esi traks, nemēģini pierunāt Priedīti, lai vēl avīzi izdod! Izvilks viņš vēl kādus 4 numurus, iekritīs vēl lielākos parādos un ja tad izbeigs, tad pārmetīs tev, ka tu esi viņu pierunājis. Jau tagad viņš grozījies valodu un dzied ar sievu vienu dziesmu, ka mēs esām viņu pierunājuši. Tādēļ nesaki ne vārda, no Dieva puses to nedari!"

Jau būs Jums zināms, ka Priedīša kundze no paša sākta gala bija avīzei opozīcijā. Visu laiku, kur vien viņa mūs nokāra vienus, viņa lūgtin lūdzās, lai mēs izrunājam Albertam avīzi no galvas. Ko mēs varējām atbildēt? Alberts bija pārāk pārliecināts par savu lietu un mūsu iebildumus neklausīja un vēlāk, kad jau bija licence un burti rokā, varējām kundzei atbildēt, ka Alberts pieaudzis cilvēks, zina ko dara un tik un tā no iedomātā neatkāpsies, un, ja lieta jau tik tālu, mums atliek tikai palīdzēt. Bet viņa, kad nu lieta bija nonākusi tik tālu, pārņēma to savās rokās un izbeidza. Pēc tās pēdējās apspriedes kādu nedēļu velti gaidījām ziņas no Priedī-

ša, un tad beidzot kādu vakaru viņš bija Klauvertam piezvanījis, ka lieta izbeigta, - ja viņš vēl ko mēģinātu, tad būtu no sievas jāšķiras, jāiet ārā no mājas. Un kas nu izrādās? Ka viņa kundzei bijusi taisnība. Visu laiku, jau kamēr avīzi organizēja, bija nepatīkami uz viņa māju iet - katrreiz bija nepatīkamas scēnas, un tagad negribas viņu sastapt, jo viņa nu varēs teikt: jūs nevēģas, ko es toreiz un visu laiku teicu! Tāda ir situācija tagad.

Nekad nevarējām iedomāties, ka avīze ņems tādu galu un ka naudas dēļ to nolaidīs dibenā, kad zināms bija jau iepriekš, ka zaudējumi būs vēl ilgi. Saprotams, kad nelaime notikusi, visi gudri, tomēr varu teikt, ka viņa vietā būtu rīkojies citādāk. Tā tomēr pirmā un galvenā kārtā bija goda lieta. Ja ko sāka, tad arī vajadzēja zināt, kā žonglēt, kā kombinēt, kā izsisties cauri. Kam mums tagad nav visvisādu parādu un kur mēs neizdodams naudu? Mana sieva, piem., nesen bija iedomājusies, ka jāpērk šujmašīna un jāmeklē darbs mājās. Nopirka, bet ar darbu nekas liels neiznāca un nu jāstrādā vien fabrikā. Mašīna, par 84 mārciņām iegādāta, gandrīz tikpat kā nevajadzīga, bet kas tur liels? Vai tāpēc daudz noskumt? Latvijā, Rīgā vieglprātīgi, lūderīgi dzīvodams biju iekritis parādos, reiz to sanāca turpat pie 1000 latiem. Toreiz tā nebija nieka summa. Bet es biju uzņēmies saistības un tā bija goda lieta tās turēt. No vienas krājkases aizņēmos naudu, lai varētu samaksāt otram. Kādreiz no rīta nezināju, kur ņemšu naudu vekseļa pagarināšanai pēcpusdienā, bet tā bija jādabū, kaut vai velnam jāizrauj no pirkstiem. Un dabūju. Tā aizgāja uzpircējam manas iegādātās mēbeles, tā diezgan prāvā bibliotēka. Pēdējās bija ļoti žēl, bet ko varēja darīt? Un tā parādus samaksāju, to astes galu jau pavisam viegli - ar krievu nevērtīgajiem rubliem.

Nevar jau Albertu arī daudz nosodīt, viņš, cilvēks, darīja, ko varēja, plēsās no rīta līdz vakaram. Bet pie viņa rakstura un vēriena šāds avīzes risks nepiederējās. Tur vajadzēja cita vīra. Nebija arī redakcijas darbā viss tā, kā tam vajadzēja būt. Beigās mēs četri vien bijām palikuši tie tiešie darītāji, sākot ar manuskriptu lasīšanu un avīzes ietišanu beigās. Bet tas nebija tas lielākais ļaunums. Tāpat gadījās ķildas un šis tas. Nekad neiznāca tā, kā sākumā plānojām, ka visi saiesim redakcijā, apspriedīsim rakstus, izlasīsim, palabosim gan valodas ķļūdas, gan izkniebsim stila ziedīņus,

gan saskaņosim svešvārdu rakstību. Nekad tam nebija valas, viss tā aizgūtnēm vien, aizgūtnēm vien tika darīts. Priedītis jau bija iedevis salikt un tikai vēlāk, ielauzumu līmējot, atklājās daudz kas, no kā daļu vairs nemaz nevarēja labot. Bettie bija sīkumi, kas ar laiku izbeigtos, ja vien pietiktu naudas, bet tās nepietika, un nu jau labu laiku ir miers un klusums, klusums un miers un basta.**)

Mums, tiem Sidnejas darboņiem, tāpat kā Jums, ir uz mācies milzīgs melnais un nepatika pret visu. Neviena negribas ne redzēt, ne satikt, un sirds nekam vairs nesienas klāt. Bet laiks jau visu izārstēs un savi simptomi šai virzienā samanāmi. Pūlos par avīzi nedomāt - ja to daru, tad visādi par un pret cīnās savā starpā un mani tā sanervozē, ka pat ēstgriba zūd un naktīs miegs nenāk. Klauverts ar Kaupmani un Silu organizē izklaidēšanās braucienu uz 'Tamaras' ūdeņiem un es atkal palaistu dārzu vai pagraizu zāli, ja cita nav ko darīt. Romāns stāv un nevaru tam pieķerties. Par to bēdājos vismazāk, - ja kā žēl, tad avīzes. Bet būs arī romāns kādreiz jāpabeidz, vai nu bez beigām.

* Priedīšiem Sidnejas centrā piederēja grāmatu veikals 'Rīga', kas pastāv vēl šodien un ko joprojām vada Anita Priedīte.

** Ar 'Pasaules' izputēšanu Priedītis avīzes domu vēl atmetis nebija. Pēc gadiem viņš rakstīja man atkal, celdams jaunais gaisa pilis un lūkodams mani tajās ieinteresēt. Atkārtoti viņa projektus noraidīju, liekot priekšā sākt no mazuma, ko var darīt katrā laikā, izlaižot vietēju rotētu lapiņu un pamazām izkopjot to tālāk, paplašinot, uzlabojot kvalitāti, līdz vienu dienu lapiņa būs izaugusi par laikrakstu ar solīdu atbalstu tautā, un tas viss bez jebkāda riska, vien ja pasākumā ieguldīs darbu. Taču par tādu atrisinājumu viņš negribēja nekā dzirdēt, viņam pašam bija savas grandiozas ilūzijas (nez vai tai virzienā nenorāda arī avīzes nosaukuma izvēle). - Jaunais laikraksts bija piedzimis neiedomājami nelaimīgā zīmē. Ka ar 'Pasauli' nekas labs nebūtu iznācis, ja arī tobrīd būtu pieticis naudas izdevumu turpināt, apstiprināja tragisko notikumu attīstību savus 15 gadus vēlāk, kad centrālās nervu sistēmas sairuma rezultātā Priedītim iestājās garīgs sabrukums, kam drīz arī sekoja nāve. 'Pasauli' veidojot, šis process nevarēja būt latentā aizmetņa stāvoklī, ko, protams, neviens nevarēja zināt, bet uz ko norāda viņa atkārtotā atgriešanās pie plaša vēriena avīzes idejas arī vēlāk un kas saskan ar medicīniskās ekspertīzes norādi uz paranoju. Viņa kundzes pretestībai, to par opzīcīonāru uzskatot, neviens tobrīd nopietnas vērības nepiegrīza.

Kalējlaukā, 1954. g. 24. augustā

Aprūtinu Jūs ar itin pabiezu manuskriptu. Pēc gandrīz vesela gada pasīvitātes, kurā mūs iesvieda Pasaules bojā eja, esam sākuši atkal te pamazām rosīties un gudrot jaunus plānus, jo, kā kaut kur lasīju, tos, kas reiz saskārušies ar iespiesu vārdu, kāds dīdekļis vienmēr dīda. Izklaidēdamies sāku lasīt un blēņodamies tulkot Šveiku, protams, no angļu valodas, un nu jau esmu izurbies cauri visai pirmajai grāmatai. Pēc tam dažiem te radās ideja, ka to varētu izdot, un ar ienākumiem, ja tādi rastos, likt pamatu nelielam apgādam, lai tad pārietu uz nopietniem izdevumiem. Te pastāv uzskats, ka Šveikam vajadzētu būt diezgan labam vilcējam. Šai sakarā tad nu vēlētos Jūsu padomus. Pirmkārt, vēlētos Jūs lūgt izlasīt un izdarīt korektūru, arī palabojot stila neveiklības, kur tām uzdurtos. Tālāk: ko Jūs vispār domājat par Šveiku? Negribētos, ka vēlāk man pārņemtu, ka taisu kādu pacifistisku vai pretreligisku propagandu, un zināmas aprindas avīzēs to izsludinātu kā izņemamu no apgrozības un sadedzināmu. Te man viens otrs iebildis, ka tad jau Voltēra Kandidis pirmkārt jāsadedzina. Vienu otru vietu esmu jau ievērojami mīkstinājis, arī viena otra vieta atzīmēta, ko varētu izmest. Vēlētos šai ziņā dzirdēt Jūsu domas. Vācu izdevumā, piem., nodaļas Reliģiskās debātes un Šveiks izdara pēdējo svētīšanu pilnīgi izmestas, tāpat visas tās vietas, kur runa pret valdību vai reliģiju. Tomēr visumā jāsaka, ka Šveiks patiesi ir specimēns, un romānā daudz lielisku vietu.

Par iespīšanu: informējāmie gan tepat, gan Brisbanē (pie Krišfelda) un izrādās, ka iznāk par dārgu. Tad arī spīdīsim paši (jau sarunāts neliels 'platens' un citi pīderumi) un izdevumu būs par tik, par cik kabata nes un cik paši var padarīt. Tas nepīciešāmi, lai neatkārtotos Pasaules gadījums, kur, kā vēlāk izrādās, viss bija dibināts uz ziepju burbuļa.

Darba pietiks, Klauverts ar Silu jau gudro par nelielu neregulāru žurnālīti (protams, vēlāk), dzirdēju arī, ka Jūs kaut ko tulkojot. Kaut kas ir jādara! Un Šveiks būtu tas, kas to visu palīdzētu reālizēt.

*

1954. g. 14. sept.

Kā ļaudis feļetonus pērk - nezīnu, Vācijā ap valūtas reformas laiku iznāca Pe-Ge (P. Gruznas) feļetoni, tos nu pīrka maz, bet tā nav nekāda mēraukla, ļaudīs vispār uzskats, ka

Gruzna nav nekāds labais meistars, kaut gan jāsaka, ka man viņa rakstīšanas veids gluži labi patīk, taču darbi visumā neizstrādāti, neapdarīti.

Kas attiecas uz Šveiku, tad Jums taisnība, ka nebūtu nekas svītrojams. Vācu izdevums man Šveices. Tur, protams, ir daudz kas citādāk nekā angļu izdevumā, kur arī dažas nodaļas izmestas. Ja runātu par svīttrāšanu, tad tikai dažus teikumus, ne jau nodaļas.

*

1954. g. 25. okt.

Nupat ienāca prātā, ka būs Jūs jālūdz pārtulkot Šveika ceturto daļu no vācu valodas, jo angļu izdevumā tās nav. Ar trim pirmajām daļām esmu pats puslīdz ticis galā, bet ceturto no vācu baidos aiztikt, jo savu pavājo vācu mēli, šeit dzīvodams, esmu jau krietni aizmirsis.

Nupat Sidnejā latviešu teātris diezgan labi nospēlēja Vulfa Sensāciju. Bija patīkama pārmaiņa pēc Zīverta nebeidzamajām trīspersonu prātojumu lugām. Citādi katrs cīnās kā prot un var, kādreizējās sanāksšanas un pārrunas pajukušas.

*

1960. g. 18. jūlijā

Pa rakstnieku dienu laiku bija sameties neganti auksts laiks. Taču ceram, ka ceļojums uz Sidneju nebūs kaitējis. Paldies par interesanto referātu, kas izsauca daudz pārrunu un pieminēšanas.

Jāsaka, ka tās stundas, ko pavadījām kopā mūsmājās, kad atbraucāt ar kundzi, bija gaišākās un patīkamākās citādi visādi raīžu un dažkārt nepatikšanu pilnajās rakstnieku dienās. Bija jaukas pārrunas un kopīgas atceres. Pat sarūgtinātais Ābele atdzīvojās. Nu tas viss jau aiz kalniem, kaut gan vēl nedēļas trīs pagāja, kamēr visu nokārtoju, sūtot atpakaļ uz malu malām gan grāmatas, gan bildes, programmas un citus materiālus.

Šī gada beigās man it kā bija paredzēts ilga dienesta atvaļinājums - 13 nedēļas pēc 10 gadu nokalpošanas, kad taisījos braukt uz Kultūras dienām Melburnā ar visu ģimeni un tad pie reizes apciemot arī Jūs. Bet nu izrādās, ka atvaļinājums man pienākas tikai nākamgad, un tā no braukšanas nekā.

*

1960. g. 22. okt.

Neiet jau pie mums arī viss gluži gludi, bet ļaudis pūlas un savu literāro simtu notura. Par Jūsu Melburnas piedzi-vojumiem mums bija lielas amizēšanās. Tas bija kā labi uzrakstīts feļetons. Bet, kā Jūs sakāt, par to drīzāk būtu jāraud nekā jāsmejas. Taču mūsu vidū ir daudzi, īpaši starp aktieriem, kas uzskata Melburnu kā kādu gara dzīves centru, kur viss notiek ļoti 'kultūrāli', kur notiek saistīgas pārrunas kautkādos 'salonos', kam citi Austrālijas latviešu centri ne tuvumā netiekot. Lai parādītu, kas Melburna par 'centru', tad šaurākā sabiedrībā, Jūsu vārdu neminot, nolasīju dažus izvil-kumus no Jūsu vēstules.

Literārās sekcijas pilnvarots, vēlētos Jūs aicināt referēt Sidnejā literārā vakarā aprīļa mēneša pēdējā svētdienā.

Sidnejā 1965. g. 21. jūlijā *

Ilgi neesmu Jums rakstījis, tāpat nav bijusi izdevība Jūs sastapt, jo šai laikā nekas tāds nav noticis, ne Sidnejā, ne Melburnā, kur mēs būtu bijuši kopā.

Šai vēstulei jānes skumīga vēsts, ka no šīs pasaules un tās likstām šķīries mūsu laika un pasākumu biedrs Herberts Sils, naktī uz š. g. 16. jūliju ieņemot vairāk miega zāles vai citas tabletes, kas vēl nav noskaidrots. Pēdējos gados viņš mocījās ar migrēnu un vai nu no pārmērīgas zāļu lietošanas vai citādi, bija nonācis smagā depresijā un pēdējās dienās arī pilnīgā vienaldzībā pret visu. Kādas nedēļas viņš pavadīja slimnīcā, pārnāca mājās it kā uzlabojies, bet arī tas nebija līdzējis. Vakara izvadījām viņu uz Sidnejas krematoriju, sanāca prāvs pulciņš skunstnieku un citu draugu. Esam visi kā sitienu dabūjuši, un nevaram vien atjēgties. Tā mūsu rindas retinās, un jaunu draugu vietā nav, tie arī nevar aizstāt vecos.

Sidnejā 1973. g. 30. aprīlī *

Kad sasniedzu 60 gadus, atstāju darbu Elektriības komisi-jā - domāju: esmu saņēmis drusku t. s. superannuation, vēl piepelnišos ar iespiešanu *) - sieva arī tai laikā vēl strādāja - un iztiks līdz vecuma pensijai. Bet plāni nepiepildījās. Sievu sāka mocīt locekļu reumatisms (arthritis) un viņa vairs nevarēja strādāt, tāpat spiestuvītei veco mašīnu dēļ produk-cija bij tik zema, ka maizi grūti nopelnīt. Tad nu bij jāapska-

*) M. Eglītis savā garāžā bija ierīkojis mazu spiestuvīti, ku-rā bija uzstādījis vecu linotipu u. c. nepieciešamo iekārtu.

tās pēc darba ārpusē, ko manā vecumā nebij viegli atrast, bet beidzot laimējās un tagad strādāju 'Reader's Digestā' jau kādu mēnesi. Sakarā ar šo tad arī iespieddarbu pieņemšanu esmu samazinājis, grāmatas vispār vairs nedomāju iespiest, izņemot Zīvertu, kas iesākts un jāpabeidz.

*

NIKOLAJS KALNIŅŠ

1911

Vintropā 1949. g. 20. III

Ir jau gauži vēla vakara stunda, kad varu rakstīt. Aiz murguras ilgās nīkšanas pa nometnēm, plašais okeāns un braucieni cauri pus Amerikai. Nu jau esmu dažas dienas nostrādājis farmā. Ļaudis, pie kuriem esmu nonācis, liekas ļoti labi. Arī galds nu bagāts, bet laika vairs nav. Pat svētdiena pagāja pa kūti un saimniecību. Daudz mašīnu, 2 smagās, 2 vieglās, 2 traktori, daudz visādu sīkāku. Bet cilvēku maz. Tāpēc tiem jākust cauru dienu. Mani jau pirmajā vakarā vieglajā mašīnā aizvzināja uz baznīcu. Arī šodien tur biju. Mācītājs ļoti laipns un gādīgs. Dievkalpojums bija veltīts tieši bēgļu liktenim un aicināja visus palīdzēt. Pēc tam mani stādīja priekšā un iepazīstināja vai ar visu draudzi. Nointervēja un paņēma bildi avīzei. Es, acīm redzot, esmu rets putns, kas rada interesi. Pēc kāda laika būšot kino no DP dzīves un tad man vajadzēsot arī kādu vārdu sacīt. Pašreiz tuvumā nav neviena latvieša, bet Minesotas štatā gan vairākas ģimenes. Ar ilgošanos gaidu ziņas no draugiem un garas vēstules.

*

Vintorpā 1949. g. 7. 5.

Kad stāsti par jaunām grāmatām, tad kļūst pavisam sērīgi. Jūs tur vēl varat rakstīt un izdot. Un tad es jautāju sev vai neesmu par agru atbraucis. Mans piedāvājums tāds: sūti man jaunās grāmatas, es par to pretī gaļas podus. Drīz es saņemšu pirmo algu. Liela jau tā nav, bet kautkas jau iznāks. Iedams ikdienas darbā, izdomāju, ko un kam rakstīšu, un vakaros, kad esmu kādu stundu brīvs, tad rakstu ar tik lielu

skubu, ka vēlāk vairs neatceros, vai izdomāto tiešām esmu uzrakstījis vai tikai domājis rakstīt. Tādēļ var notikt, ka atkārtojos. Tik spocīgs nu esmu kļuvis.

Uz kuga dzirdēju, ka laudis pukoja par Tomas rakstiem, ko tā sūta 'Latvijai' no Kanadas. Viņa rakstot tik lielīgi un iedomīgi, ka nepatīkot lasīt. Kad aizbraukusi pie sava tēva, tad jau var visādus untumus atļauties. Es eju grūtāko ceļu: esmu pie svešiem smagā, ilgā darbā un gluži viens. Bet humora nedrīkst zaudēt. Arī es, kad iet smagāk, sāku svilpot.

*

Ņujorkā 1955. g. 16. aug.

Par ikdienas dzīvi visumā nebūtu ko žēloties. Biju gan bezdarbnieks, bet mazu pabalstu saņēmu un tai laikā uzrakstīju Rijas zēnu rotu, ko Kultūras fonds godalgoja. Pelnu maižīti kā lifta vadītājs. Esmu ietērpts zilā mundierā un dekorēts ar zilu kakla saiti, zem kuras jābūt spoži baltam kreklam. Spožas arī manas pogas. Darbs ir tīrs un nav fiziski grūts, tikai mazliet vienmuļš. Bet es pa pauzītēm tad kaut ko daru, vai nu dzenu angļu vārdu galvā vai ar pirkstu uz sienas rakstu kādu izdomātu teikumu. Tad stundas paiet ātrāk. Pavisam man to dienā astoņas: no 8.30 līdz 5.30 ar 1 st. pusdienām. Ik pa 2 stundām vēl 20 minūšu atpūtai. Sestdienas, svētdienas brīvas. Ziemā gan katru 2. svētdienu jāiet dežurēt. Bet tad varu lasīt un maksā kā par virsstundām. Izpeļņa: 60-75 dolāri nedēļā. Sieva strādā kādā apdrošināšanas sabiedrībā un izpelna 40 dolāru nedēļā. Brīvajā laikā mācu latviešu valodu vidusskolas grupai, cīnos joprojām pie Štāla jaunā žurnāla, cik varu, rakstu. Pašreiz ar V. Kalvi mēģinām rakstīt populāru Latvijas vēsturi skolu vajadzībām. Iet grūti un nezinu, vai kautkas prātīgs iznāks.

*

Ņujorkā 1961. g. 10. I

Esmu pašreiz atsācis turpināt romānu par Rīgas skolotāju institūtu. Ar chrestomātiju man tagad negribas noņemties, kādēļ būtu priecīgs, ja Tu šo darbu uzņemtos. Man par šādas grāmatas rašanos uzdeva rūpēties Amerikas Latviešu Apvienības (ALA) Kultūras birojs un Skolu sekcija. Kultūras birojs tāpat būs arī izdevējs un maksās autoram honorāru. Būtu labi, ja grāmata nāktu gatava līdz nākamam rudenim. Uzņemoties

95 šo grāmatas rūpi, teicu, ka aicināšu talciniekus. Amerikā no

tiem nekas nav iznācis. Cik galvu, tik prātu, un no darba visi purinās nost. Tu savus uzskatus jau izteici, kādu šo chrestomātiņu iedomājies. Man nav nekas ko iebilst. Arī, manuprāt, izvēloties darbus no jaunākās un visjaunākās literatūras, būtu jāpatur prātā šādi principi: 1) literāri vērtīgais, 2) interesantais, 3) nacionāli un pedagogiski vērtīgais. Kārtotājam liela brīvība. Skolēnu zināšanas un spējas, cik vēroju, būs ļoti nevienādas un stipri zemas. Jāiedomājas kāds caurmērs un tad jākārto, rēķinoties ar 300-500 lpp. Ilustrācijas, autoru gīmētnes arī varētu likt. Ja kādas piezīmes vai rosinājumus (skolu vajadzībām) gribētu pievienot, tad tas būtu jādara grāmatas beigās. Tātad, liela brīvība, sastādītājam jāvadās no savas sirdsapziņas, kas labs un derīgs. Tā kā esi brīvkungs un skolu literatūru pazīsti, Tev būtu visvieglāk šo darbu veikt. Jau tagad vari sākt iecerēt plānu. Saņēmis Tavu 'jā' vārdu, nokārtošu Tavu stāvokli pie ALAs vīriem - Celma un Norviļa - arī oficiāli.

*

Ņujorkā 1965. g. 24. janv.

Aizrakstīju Tev par chrestomātiņu un lūdzu ķerties pie tās. Iespējams, ka Tava vēstule ar atbildi ir ceļā. Bet apstākļi ir mainījušies: Celms ir izdomājis, ka tādu grāmatu vajadzētu kārtot autoru kopai. Līdz ar to tad uzskatu sevi par atbrīvotu. Tāpēc pagaidām nedari nekā, kamēr Celms nav Tevi pats aicinājis. Piedod, ka esmu Tevi varbūt iekustinājis uz darbošanos, kas jāpārtrauc.

*

Ņujorkā 1965. g. 13. februārī

Kad doma par romāna rakstīšanu bija nobriedusi, sāku vākt materiālus. Izsūtīju vēstules ar uzaicinājumu un norādījumiem, kādas atmiņas man derētu, katram, kam vien zināju adresi. Atsaucīgo pulks nebija liels, bet toties daži deva ļoti bagātas ziņas un atmiņas. Pieliekot savas klāt, ieguvu prāvu materiālu krājumu. Nu vajadzēja domāt, kā to izvērst literārā darbā. Pamazām atzinu, ka viela jau pati to nosaka. Atlika izvēlēties galvenos varoņus un tad laist institūtam cauri, rādot to augšanu un veidošanos. Dabīgi, ka romāns arī nobeidzas ar skolas absolvēšanu.

Kad sāku rakstīt, nobrīdināju sevi: rādi institūtu tādu, kāds tas bija, neidealizē, nesabiezini melno krāsu. To pilnam centos ievērot, veidojot skolotāju raksturus. Audzēkņu raksturi

jau ir brīvāk radīti, sapludināti pat vairāki kopā, tipizēti, tēlojot pārstāvjus no dažādām interešu grupām. Pat Daunis, ko lasītājs varbūt domās autoru, neesmu es pilnīgi, tikai lauku vide, apstākļi no manas dzīves, daži interešu virzieni, bet bet mīlestības intriga ir vai nu izdomāta vai pārņemta no citu atmiņām. Mērķis, uz ko virzīt savus varoņus, protams bija: rādīt, kā skola veido, audzina un māca, lai no jauniešiem fiziski un garīgi izaugtu pilnvērtīgi cilvēki, šinī gadījumā skolotāji, kas gatavi kalpot Dievam, savai tautai un tēvzemei un reizē arī dzīvot saskaņā ar augstākajām ētiskajām un morāliskajām atziņām visas cilvēces apjomā. Kavēkļi, kas šai audzināšanas darbā rodas, ir gan ārēji, gan arī iekšēji. Ārējie: vāji vai nepiemēroti skolotāji, laikmeta pretešķīgie strāvojumi, slikti klases biedri. Iekšējie: paša slinkums, kaislības, kas pamazām atmostas, divi dabas. Atzišos, ka bija daudz pūļu, kamēr viela sāka sajaukties un tad slīdēt kā cements pa vienu sili, lai kā ķieģelus sasiētu notikumus kopējā celtnē. Ar skolotājiem bija viēglāk, tie jau dzīvoja, bet audzēkņiem vajadzēja iepūst dvašu, tie arī bija tie, kam vajadzēja padoties autora komandām pilnīgi, jo skolotāji gāja negrozāmi paši savu ceļu, no tiem nevarēja prasīt piemērošanos mana romāna vajadzībām. Cik saistīgi man fabulas veidojums izdevies, par to nu izlūdzos Tavu nesaudzīgu kritiku. Tāpat kritiku par raksturiem, valodu, stilu, kompizīciju un visu citu. Ceru, ka drīkstu lūgt to pavisam sīku, proti pa lappusēm, pa nodaļām, sīkākus negludumus atzīmējot uz manuskripta lapas malām, garākām piezīmēm lietojot atsevišķu papīru. Man pašam vēl nav distances un es pašreiz trūkumus tik labi neredzu. Romānu iesāku 1959. g. 30. decembrī un to nobeidzu 1964. g. decembrī. Ar nelieliem pārtraukumiem esmu ap to darbojies tāpat 5 gadus. Un nu reizēm ir tā, ka manai sajūtai kā izkaptij ir radies pārasmens. Es pats baidos pašreiz vairāk labot, jo esmu konstatējis, ka pēc laiciņa pirmais uzmetums šķiet labāks.

Ja Tava atzišana būtu, ka tas var notikt (protams, ar laboju miem, ja tādi vajadzīgi un izdarāmi), tad uz nākamām Ziemsvētkiem gribētu laist tautās. Tad arī Ludis pats vēl redzētu, cerams. Es domāju, ka neesmu viņam pāri nodarījis, un spožuma ap viņa galvu diezgan, kādu viņš arī ir pelnījis. Pašreiz no Kolorado viņš ar kundzi atkal ir ieradies Ņujorkā pie meitas Rutas Keggi, lai nokristītu kādu mazbērnu un piedalītos Lettonijas gadasvētkos. Pašam jau 94 un kundzei kādi desmit

tikai mazāk. Šo izturību, garīgo nīprumu un veselību var tikai apbrīnot. Satiekoties, Ludis ir tik pat pilns humora, atjautības un siltas sirsnības pret institūtniekiem kā vecos laikos. Kad iebrauc, mēs tad arī vienmēr viņu ar kundzi apciemojam, un Ruta tad ar dakteri ir laipna nama tēvs un māte. Tāpēc arī romānā visu sutu dabū Benjamiņš Pincers.

Nesen sametām naudu un aizsūtījām uz Latviju saini Jānim Albertam Jansonam. Viņš pensionējies, slimo ar astmu un skolo prāvo bērnu pulku. Par bijušo audzēkņu dāvanu bijis ļoti aizkustināts un teicis, ka nu viņš esot apgērbts no galvas līdz kājām. Pats neatbild, bet vēstuli atsūtīja kundze Ella, ma na gada biedrene. Jansonam varbūt jāuzmanās, lai neatņem pensiju, kad ar buržujiem sarakstās.

Personīgajā dzīvē man lielu pārmaiņu nav. Maizīti kopš kāda gada pelnu Fordhama universitātes bibliotēkā, sieva strādā bankā. Sievasmāte saimnieko mājās. Piektdienas vakaros latviešu skoliņā vidusskolēnus apgaismoju latviešu valodā un literātūrā. Kad vēl pieliec klāt manu apsēstību ar rakstīšanu, kas kā redzi, var mani gadiem vārdzināt, tad ainabūs pilnīga.

Nujorkā, 1965. g. 16. dec. *

Daudz ūdeņu aiztecējis, kopš pēdējo reizi rakstīju. Tu manus kriptu izlasīji un atsūtīji. Paldies par piezīmēm! Pašlaik grāmata ir ceļā pie Tevis. Kad lasīsi, redzēsi, ka šis tas noderējis. Bija arī vietas, kur esi mani pārpratis. Ja būs spēka, gribu taisīt otru daļu, tā sakot, Opmaņa laiku, izvēršot galveno darbību ārpus institūta. Dažas Tavas piezīmes neatbilst faktiem, daži iebildumi nepārlicināja: Zīriņš varēja gan sacīt: "Mums kā nākošajiem skolotājiem tas nepiederas! Un manā klasē mēs citi arī šad tad tā teicām. Un kāpēc Tu domā, ka nevar sacīt: "Vējš ar ārā! " Ne es, ne citi literāti nesaskata Luža lielību tai skatā, kur viņš uzņemšanas pārbaudījumos ieiet klasē. Maza niānsīte tomēr tur derēja, to vēlāk iedomājos, bet tad jau bija grāmata iespiesta. Tie nu Tavi iebildumi, ko atcerējos neievērojis. Bet par citiem paldies vēlreiz, jo pārdomāt vienmēr der.

Tālāk lūgums: vai nevari uzrakstīt Austrālijas avīzei kritiku. Es būtu priecīgs un pateicīgs. Tur ir Tamuža Austrā, bet tā vērtē ar mērauklām, kas literātūrā vairs neiederas, piem. Ķirta Salnā gadījumā. Kritizēt var un vajaga, bet ar jēgu.

* Šis lūgums nav pildīts.

Nujorkā 1971. g. beigās

Laipu licēju II daļa uzrakstīta, kas iznāca atkal ap 450 lpp. Gribu titulēt Vētru varā vai Vēju varā. Pirmais variants liekas par spēcīgu, otrs par vāju. Neesmu vēl izšķīries. Uz šiem Ziemsvētkiem nepaspēju izdot. Nu vēl laika palabot, papildināt vai īsināt. Varbūt paspēšu aizsūtīt ieskatam, draudzīgai, bet patiesai, redzīgai kritikai. Ceru, ka padomu - kā vienmēr - neliegsi.

*

Nujorkā 1975. g. 8. aprīlī

Īsi: esmu nelabojams slinķis vēstuļu rakstīšanā. Un sekas ir smagas: draugi mani atstāj, aizmirst vai sāk domāt, ka esmu lepns vai iedomīgs. Tā nu pavisam nav. Bet vai ar Tevi daudz labāk? Pirmo manuskriptu izlasīji un dažu labu padomu man devi. Otram atbildēji, ka autoram pašam viss jāizlemj. Vai Tu tiešām domā, ka kritika nav vajadzīga? Īpaši, kad autoram pašam vēl nav pret darbu pietiekoši liela laika distance. Manā gadījumā Tu esi arī tas, kas varēji tēloto vērtēt kā līdzdzīvotājs.

Tev nebija izdevies ar L. Bērziņa dzejoļu izlasi. Es gan Laikā uzrakstīju itin labu atsauksmīti, bet varēja šo to tur vēlēties arī citādi. Man bija vēl arī citi iebildumi, bet visu vairs neatceros. Jā, trūka taču dažu L. Bērziņa tik pazīstamu dzejoļu, bet uz citu izlasi nevaram tik drīz cerēt. To pasaku, lai nedomā, ka es tikai komplimentus vien saku. Domāju, ka jābūt atklātam, to sagaidu arī pret sevi, un nemaz nebiju dusmīgs, kur mani kritizēji.

Un nu par Dravnieku. Viņš tiešām ir fiziski un garīgi (varbūt sakarā ar ilgo māgas jēlumu un operāciju) sabrucis. Grāmatas 'Es atceros' trūkumus ar to vien grūti izskaidrot. Liekā pašcildināšanās, kļūdas faktos (daudzas es viņam vēstulē biju pirms grāmatas nodošanas iespēšanai norādījis un izlabojis) liecina, ka autors ir narcists un ignorē citus. Daudz būtu varēts labot, ja Dravnieks manuskriptu būtu devis kādam izlasīt. Bet man viņš tikai vēstulē pieprasīja dažas ziņas, par kurām pats nebija drošs. Kaut arī pārbaudītas aizsūtīju, grāmatā ir viņa paša aplamās. Diemžēl, arī apgāds nav novērsis lietas, ko varēja, piemēram, atkārtotošanos, valodas un stila negludumus. Tā nu ir iznākusi grāmata, kur daudz svarīgu ziņu, bet uz tām nevar paļauties.

*

*** 17. 4. 1975.

Ar manuskriptu lietas ir vienkāršākas, nekā Tev licies. Tu piemini Trimdas rakstniekus. Tad būsi pamanījis, ka tur nekas nevienam nav ne slīpēts, ne 'labots' vai citādi frizēts. Reiz ar Ērmani, kurš jau bija stipri tolerants, tomēr strīdējāties par kādu manuskriptu: viņš domāja, ka jālabo, es - ka jāatstāj, kā autors rakstījis. Un tā arī palika neaiztikts. Vienīgi vecajam Fr. Jansonam gan nodevām viņa papīrus atpakaļ, ar lūgumu pašam pārstrādāt tā, lai šis krājums nebūtu izmests tots pat forumu, kur izrēķināties ar pretiniekiem. Tātad: respekts, tolerance pret autoru. - Personīgi es nevaru rakstīt, ja savus nodomus izplāpāju. Man darbs ir jāglabā kā noslēpums, līdz tas uzrakstīts. Tādēļ kāda padomu došana ir pilnīgi un galīgi izslēgta. Un tad es domāju: ja tev pašam tā, tad arī citiem lielākā vai mazākā mērā var būt tāpat. Tādēļ labāk piesargies ar saviem padomiem un ļauj katram pašam izšķirties. Un beigu beigās: sapratu, ka Tavs manuskripts ir jau nobeigts. Tas viss. Vai tad nav arī pareizi? Katram taču jāpaliek pie sava. Arī Tu, padomus prasīdams, taču patiesībā no sevis neatkāpsies (un pareizi tā!), pieņemi tikai to, kas atbilst Tev pašam, un atraidīdams to, kas nē. Tātad: galējās konsekvencēs katrs autors ir un paliek neatkarīgs, un tā tam jābūt, un katra iejaukšanās var būt tikai drauds šai neatkarībai. Kritika - tā pavisam cita lieta. Tā ir post factum jeb post festum, kā nu patīk.

*

JĀNIS ZANDERS

1911

Lundā 1975. gada 22. jūlijā

Vispareizāk būtu, ja varētu atrast personu vai personas, kas būtu ar mieru uzrakstīt jaunu literatūras vēsturi. Mēs taču vienmēr lepojamies, ka trimdā turpinām latviešu kultūras darbu. Literatūras vēstures trūkums ļoti jūtams. Iznāk taču viens otrs kapitāldarbs - kāpēc tad nevarētu rasties līdzekļi un darbinieki tik svarīgam pasākumam kā literatūras vēsturei. Radušies taču jauni - ārzemju universitātēs skoloti darbinieki, un arī vecie ir varējuši ko mācīties

pagājušos trīsdesmit gados. Bez tam šie trīsdesmit gadi paši par sevi ir laiks, kas pelnī savu 'vēsturi'. Ne laiks, ne mūsu literatūra, ne metodes nav stāvējušas uz vietas. Šai ziņā patiesi ir nepieciešami 'laikam dzīvot līdz!'.

Lundā 1975. g. 28. novembrī *

Mēs šeit esam novērojuši gadījumus, kur organizāciju oficiālos rakstos parādās valoda, kas kropļīgāka nekā veco Amerikas emigrantu valoda. Un tas nav vis tikai tādēļ, ka trūktu valodas pratēju, bet notrulinājusies ir izjūta par to, kas ir tīra latviešu valoda un kāda tai nozīme.

Lundā 1976. g. 4. februārī *

Laiks pienācis kaut ko darīt latviešu valodas pareizrakstības un vispār 'tīrības' jautājumā. Arī man ar V. Rūķi-Draviņu bijušas sarunas par to jau priekš labi daudz gadiem. Bez šaubām, darbs nav vienkāršs un nez vai vienam valodniekam pildāms. Bet nupat lasīju kādā trimdas laikrakstā, ka Latviešu Institūts Amerikā it kā iesācis priekšdarbus šai jautājumā. Vajadzība tātad ir bijusi tik nopietna, ka domas un rosinājumi modušies vienlaicīgi vairākos kontinentos. Tad jau varam cerēt, ka kaut kas arī reālizēsies.

Lundā 1977. gada 4. oktobrī *

Latviešu literatūrā kā vienā, tā otrā 'pusē' ir gluži tragiska situācija. Mūsu pusē trūkst materiālo iespēju nodoties darbam ar vajadzīgo rūpību, kā arī pieejas vēstures avotiem. Otrā pusē jācīnās ar smagu ideologisku slogu. Nupat lasu šogad iznākušo grāmatu 'Latviešu Tēlotāja Māksla'. Var redzēt, ka lielākas grūtības viņiem, cīnoties ar nacionālisma problēmu. Vienā lappusē atkārtoto veco, mistisko formulu par kultūru (un mākslu), nacionālu pēc formas, internacionālu pēc satura. Nākošā lappusē raksta, ka 'nacionālais strāvo cauri visiem mākslas darba slāņiem - gan formai, gan arī saturam!'. Tā ir scholastika, kas darītu godu pat viduslaiku domātājiem! Liekas, ka nacionālisma jautājums kļūst krievu impērijai arvien grūtāks, un - varbūt - Amalrikam būs taisnība, ka Krievijas impērija sabruks šī jautājuma dēļ. Bet - kad? Lai nu kā - cauri visiem spaidiem mūsu tautiešiem 'otrajā' pusē šad tad izdodas apliecināt nacionālā gara eksistenci. Un to jau nevar novērtēt par zemu.

*

Lundā 1978. gada 9. martā

Ar trimdnieku pasākumiem jau ir tāpat kā ar viņu laikrakstiem - lasot tos, bieži vien jāpukojas, bet iztikt jau nevar bez tiem. Lietu vēl problēmatiskāku dara tas apstākļi, ka arvien vairāk sākam izjust generāciju diferencēšanos. Esmu novērojis, ka tie jaunie zinātnieki vai pētnieki, kas savu izglītību ieguvuši ārzemju universitātēs, diezgan augstprātīgi skatās uz to, kas darīts kādreiz Latvijā. Pa daļai jautas - varbūt - katras jaunas paaudzes 'netikums', bet - domāju, ka negrēkošu - tas ir arī zināms 'apgriezts' provinciālisms. Man jau nav skaudības uz tiem, kas varējuši izglītoties vai papildināties lielās un bagātās izglītības iestādēs. Nav jau šaubu, ka šodienu iespējas grūti salīdzināt ar tām, kādas bija juma mums. Bet - kā atkal mūsu L. Bērziņš teica - pār savu ēnu jau neviens nevar pārlēkt. Bieži vien ir runa par jaunu žargonu, bet nevis par jaunām, nedzirdētām atziņām. Lai nu Dievs pasarga mūsu jaunos zinātniekus no Vāgnera (Fausta mācekļa) pašapziņas: "Cik mēs tāli tikuši pārlieku!"

*

Lundā 1978. gada 14. augustā

Mūsu tauta ir kļuvusi īsta pasaules tauta - latviešus var sastapt visos kontinentos. Bez tam latvieši kļuvuši ļoti kustīga tauta. Šovasar vien mūsu mājā ciemojušies vairāki latvieši no Rīgas un sastapušies ar vairākiem latviešiem no Austrālijas, un mēs paši Amerikā sastapām latviešus - no Zviedrijas! Kāda šim apstāklim būs ietekme uz mūsu jaunās paaudzes mentalitāti - to būtu interesanti redzēt, ja vien izdosies tik ilgi nodzīvot.

*

Lundā 1978. gada 5. decembrī

Par vēstuli publicēšanu un nozīmi literātūrā ir izteikti dažādi uzskati. Ir cilvēki, kas domā, ka publicējot vēstules, pārkāpj cilvēka privātās sfēras robežu - un tas, kas kādam rakstīts personīgi, publicējot var radīt pārpratumus. Nesen lasīju S. Beketa domas, ka 'privātiem papīriem' būtu jāpaliek privātiem. Ja kāds rakstnieks nomirst, tad viņa atraisne būtu jāsadedzina kopā ar viņu sārtā. Šīs 'literārās atraisnes', kas saka, ka tās atļauj pēcnāves publicējumus 'zinātnes' labā, izdara rupju noziegumu. - Domāju, ka vēstules ar lietpratīgu izvēli un saprātīgiem komentāriem var patiesi vēstīt daudz.

*

VELTA TOMA

1912

Velta Toma (vidū) ar dzejnieci Olgu Lisovsku (pa kr.) un aktrisi Lidiju Freimani pēc dzejas sarīkojuma Rīgā.

Toronto, 27. okt. 1971.

Kādā no pēdējiem 'Tiltiem' lasīju Jūsu vārdu un iedomājos DP laikus, Trimdas rakstnieku tapšanu Jūsu rosībā, un mana Manheima man rādījās saulē vien - salīdzinot ar bezcerīgo šodienu (toreiz taču Latvija bij sirdī, audos, ik domā, solī. . .). Nu jā, tā es pēkšņi iedomājos Jūs, Eslingenu, Augsburgu un pat mūsu vienreizējo vai divreizējo tikšanos.

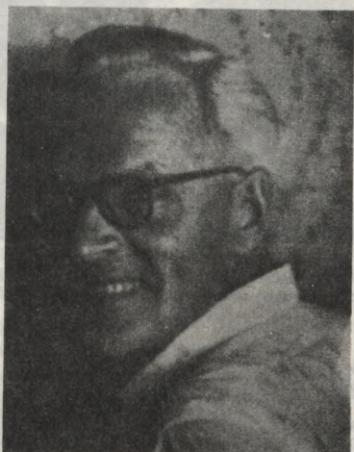
Par vēsti, manis meklēšanu, kaut caur Jauno Gaitu, man liels prieks. Nebrīnos, ka Austrālijā arī manu adresi pagrūti sadzīt - es jau esmu Tabū jeb kā pati šad tad parakstos, īpaši, ja saku ko satīrisku: Veto. Kāda sauja tautiešu domā, ka nu esmu 'izstumta no trimdas sabiedrības', bet patiesība ir tā, ka es nekad neesmu ne iestumta, ne izstumta. Darbojos tad, kad ticu, lēnām, būtiski atšķiros, kad manu, ka tā biedrību un mūžīgi to pašu runas veču lieta ir mirusi. Kā nospēlēta plate, kā pārcelt aizmirsts kleperītis ap mietiņu izmītā, nograuztā dābola atālā. . . Nu jā, lai cik manī tās dzīvības, vismaz apjaust to visu spēju un cik necik vērtēt. Un vēl arvien darboties saskaņā ar ticēšanu un savu sirdsapziņu.

*

PĀVILS KLĀNS

1912

Šv. Gmindē 31. 10. 50.

Tavu vēstuli, kā redzi, esmu saņēmis un ļoti nopriecāties, ka nu Jūs vienreiz esat uzkāpuši uz dzīves tramplina. Lai Jums visi labie gari stāv klāt.

Tavs parāds pie mums ir apmēram 50 marku. To Tu varētu nolīdzināt ar 2-3 rakstiem. Avīze ir atkopusies un stāv uz stingrām kājām. Tādēļ avansu pieminu ne naudas dēļ, bet labu rakstu dēļ. Es ceru, ka Tu būsi viens no retajiem, kas, nokļuvuši beidzot jaunā, izredžu pilnā dzīvē, nepametīs dimbā tos, kas te vēl plēšas pa Vāciju. Visādi labi draugi aizbraucēji sīkos avansos palikuši Latvijai parādā 4000 marku, bet manuskriptus nesūta ne lūgti. Tāds ir Volis, tāda ir

Elza Kezberē un vēl citi. Tātad - gaidu! Un gaidu reiz kārtīgu aprakstu par to, kāda īsti izskatās Austrālijas gara dzīve iebraucējam, kas to skar no vilciena loga perspektīvas. Tas, tātad, neprasīs no Tevis nekādas īpašas studijas. Otralieta - jau minēju Tev par mūsu profesionāļu apgāda sabiedrības nodibināšanu. Vai gribi būt mūsu pulkā? Grāmatas sāksim izdot tūlīt. Sākumam nauda un kredīti ir. Būtu labi, ja Tu varētu kļūt par mūsu pārstāvi Austrālijā. Un saki, kur palika tas manuskripts, ko Tu reiz piedāvāji Latvijai? Tā laikam bija jaunatnes grāmata. Varētu runāt par tās izdošanu. Honorāru Tu varētu saņemt grāmatās uz vietas pēc iznākšanas vai arī naudā - kā pats vēlies. Katrā ziņā visur manāma ļoti aktīva kāpjoša interese par grāmatām.

*

Grafenašavā 17. 3. 51.

Vai gribi vai negribi - sūtīsim Tev mūsu grāmatas. Un gaidām Tavus rakstus avīzei. Tava klusēšana liek izbrīnēties - vai tad taisni Tev tik maz ko sacīt par to zemi? Vai karstais klimats nekož kaulā? Raksti ko vairāk par sevi, Tu, mūžam lūdzamais. Tulkojuma manuskripts saņemts, par to nākamā vēstulē.

*

Ludvigsburgā 24. 4. 51.

Vai Tev šī galva uz ko nenorāda? Pirms pusgada aizbrauci Tu. Varbūt tagad izdodas man. Bet gaidu jau mēnesi, taču skaidrības vēl nav.

Tava vēstule bija labāka, nekā biju sagaidījis, bet Tu, veco zēn, arī šoreiz neesi neko labās domās par mani. Bet es laikam pats kļūstu nelādzīgāks, un tas nozīmē, ka tuvojas vecuma gadi, no kuriem es briesmīgi bīstos savas pārmērīgās dzīves mīlestības dēļ. Jau tagad ir rūgti šķirot: to un to tu vairs nedrīksti, bet to un to tu pat vairs nevari. Vai Tev iet tāpat? Es vēl esmu kumeļa prātā un man patīk kumeļa izdarības, es varu arī zviegt kā zirgs pilnā rīklē, un no tam man kļūst labi.

Kādu laiku likās, ka es spēšu vismaz pavīpsnāt - protams, draudzīgi - par Tavu ielekšanu pelnos. Bet no Tavas vēstules man, ka pats esi sācis šo lietu ņemt nopietni. Mēs neesam bijuši tik tuvi draugi, ka pazītu viens otru pašos smalkumos, kas eventuāli dotu arī tiesību runāt ar itin kā padomdevēja balsi. Bet Tu jau arī nemaz nesūdzies, tikai drusku re-

zignē. Taču no šejienes Tevī skatoties liekas, ka Tev vai nu derētu uzņemt to visu Austrālijas braucienu kā dēku, kuru Tu pārdzīvotu ar savu vitalitāti, sīkstumu un apcerētāja inteligento dabu, vai arī, ja esi rezignēts un negribi vai nespēj vairs mesties jaunās dēkās, kas Tev solītu to, ko iecerēji - palikt pie savas smilts un saules zemes un piesūkties ar to līdz zemapziņai. Tu vari mani lamāt, neticēt man, uzskatīt mani par liekuli, - man tas vienalga: Tu esi vecis, kam spalva labi turas rokā. Tava vēstule man patika lieliski ar visu to skopo un tomēr tik reljefi uzgleznoto ainu, kad jūs tur sēžat pie kamīna un lēni piedzeraties no izmisuma. Āpsi, Tu dzīvo ar kājām, galvu un sirdi vielā, dzīvā literārā vielā, un Tava apdāvinātība Tev dod iespēju no tās iztaisīt formu un stilu - ar zīmuli uz papīra. Bet Tevi, lopu, kopš es Tevi pazīstu, sagandē Tavi kompleksi, par ko man gribas nosplauties - tā! Man ir arī ļoti labas atmiņas par to kumeļu aiz žoga, ar ko jūs bijāt labi draugi - ar un bez maizes garozas. Un kopā viss liecina, ka vari rakstīt. Turklāt Tevi nav apmullājusi ne gara rakstnieka karjera, ne redakcijas darbs, viss, kas no Tevis nāk, nāk īpatns, specifiski Tavš, vēl nebijis, neparasts. Ko Tu kasies? Kāpēc apsmādē pats sevi? Tu vari mani nosist, - es turklāt neticu, ka Tu pats sevi tik zemu vērtētu, lai aizliegtu sev spalvas prieku, ka Tu pats arī nemaz neilgotos rakstīt ko. Tev būtu grūti izlauzties pāri vidusmēram Latvijā - tur visas grāvmalas un kūtis bij jau apdziedātas un aprakstītas, un citas vielas lāga nebija -, ja būtu gribējis to pašu rezignāciju un noskaņas atmosfairu dabūt uz papīra, to pašu, kas Tev tagad iznāktu lieliski.

Nu - bet laikam aizrāvos par tālu, Tu man netici tā kā tā. Taču liekas, ka nesistēmātiski rakstot, Tev laikam kāds gads sanāktu tādām īstam atmosfairas romānam, kurā cilvēki un likteņi zīmētos īpaši spilgti tādēļ, ka autors nav iezemietis, un tādēļ, ka autors apkārtņi skatā ar visai redzīgu, nepieradušu aci, un tā atspoguļo viņa dvēselē un smadzenēs, viņa importētajā dvēselē un importētajās smadzenēs - tādas ainas un notikumus, ko tās uzņem pirmo reizi.

Sēdu mazā kantīnītē, dzeru coca-cola ar konjaku un rakstu. Ārā ir liels pavasars, Štutgartes apkārtnē spieš nost ar savu grūtsirdīgo dūmaku, zvaigznēm un gaišām nakts debesīm. Bez kaunēšanās no naivitātes un sentimenta - slāpst

lielās, labās, gaišās, skaidrās un darbīgās dzīves. Tā laikam ir tā, kas dod vispatīkamāko nogurumu. Un Tu taču arī neesi savus toreizējos nodomus atmetis? Tikai nenozūdi rezignācijā, nesagrauz sevi.

Ar Literu pamazām iet uz priekšu. Neraujies vislaukā no mūsu pulka. Tavu tulkojumu turam plauktā.

Latvija vēl turas, bet no Tev zināmiem vecīšiem vairs atlikuši Maksis Čulītis, Švarcs un es. Visi citi jau prom. Ārkārtīgi jūtams tas, ka latviešu dzīves centrs tagad ir ASV. Ja būtu jāpaliek Eiropā, uz ilgu laiku ar avīzes darbu vairs nevarētu rēķināties.

Sveicini sirsnīgi Veltu no mums abiem. Erna baigi noslimojās, tika divreiz operēta - kādu pusgadu nogulēja pa vairākām slimnīcām. Bet nu atkal pa pusei uz pekām un veselības pārbaudi izturēja.

Vai mēs visi četri vēl kādreiz dzīvē redzēsimies? Raksti kautko avīzei, neesi lepns.

*

Ludvigsburgā 1. 5. 51.

Tava vēstule bija laba - kā lietus, kas noskalo un atsvaidzina. Ja par Austrāliju sākšu labi domāt, tad tikai Tavu vēstuli ietekmē, tāpat kā par lidošanu uz Āfriku var domāt daudz labāk, ja izlasa Eksiperī. Nē, Mazā prinča nezinu, visi to cildina, bet man vispār neiznāk grāmatas lasīt.

Ir pēdējais laiks, ka Tu uzraksti kādu rindu Latvijai - vien-alga par ko un kā un cik. Bet uzraksti. Parādi, ka attēlums un laiks nespēj šķirt ļaudis 'no sava iemīļotā preses orgāna'. Vecie rakstītāji maz pamazām pagriež mums muguru - pār-iet vai nu pie Ņujorkas Laika vai apklust pavisam. Piem., Volis neraksta vairs nemaz. Rudzītis uz mums noskaities kādas tur mums nezināmas LCK politikas dēļ (vai Tev par to Tavos Austrālijas tuksnešos nav jāsmejas?). Un tā pašiem jāpieliek arvien vairāk pūļu. Bet avīze turas un turēsies, un, ja kādreiz izcietīsi savus spaidu darbus, tad arī Tev varbūt patiks atgriezties pie skribentiem, varbūt pat varēsim Tev būt noderīgi. Redzi, Kanadā top mūsu Jaunās pasau-les filiale, un drīz iznāksim, cerams, uz divi ganģi. Bet tas vēl ir liels valsts noslēpums.

Paldies, ka paliec Literas stutētāju pulkā. Mums nu sāk jau rasties pamats zem kājām, un nākotnē var iet vairs ti-
kai labāk, ne sliktāk. Interesanti ir, ka grāmatu pieprasīju-

mi aug, un vairojas līdz ar to arī izdevēji visās pasaules malās, uz kuriem dažreiz sanāk nelāgs zobs, jo šiem, vel-
liem, brīvībā un drošībā un pie labas maizes vēl vajaga bāz-
ties rakstniekam kaklā un pelnīt no viņa liekus grašus. Man
interesē Tavas domas - kāda piekrišana būtu paredzama Vel-
sas prinča memuāriem un Čerčila memuāriem latviešu valo-
dā? Hamsunu mums nocēla Daugava, resp. Parnass. Nu, bet
tas tā - am Rande bemerkt.

Pats sēdu Ludvigsburgā jau kuru mēnesi, bet arvien vēl
nezinu, kas ar mani būs. Konsuls nosūtīja manu lietu uz Ār-
lietu ministriju Vašingtonā, un no tā spriežu, ka esmu svarī-
ga persona - vismaz žīdiem. Ko darīt, ja mani noraida? Vai
Tu ieteic Austrāliju? Bijām ar Ernu nupat Hamburgā - viņa,
meitene, tagad kautcik atkopusies un ir mundrāka nekā jeb-
kad trimdas gados - un tur viņu ierastais bērniņas jūras gaisis
tik traki savaldzināja, ka pilnīgi pārvērtās - uzplauka kā puķe.
Un Austrālijā taču ūdens cik uziet. - Domādams par visādām
varbūtībām, esmu licis sevi aicināt uz Argentīnu un Kanadu,
bet vēl nezinu, kas tur var iznākt. Arturiņ, sūdi lieli, un es pa-
tiesi esmu nobijies - negribu savu dzīvi nonīkt, kā tas Vācijā
būtu jādara. Gribas kalnus gāzt, un priekš tam vajadzīga nau-
da, nauda. . .

Arī Erna Tev kautko ir rakstījusi, varbūt aizies abas vēstu-
les reizē. Katrā ziņā - esam vai nu vientuļāki vai sentiment-
tālāki kļuvuši, bet sirsnīgas vēstules sagādā daudz prieka,
kaut arī tur nekas cits nebūtu pateikts kā - labdien!

Raksti, ūpi, raksti - gan man kādreiz, gan vairāk savā pie-
zīmju grāmatiņā - reiz tas būs milzu kapitāls, Tu sēdēsi sa-
vā atzveltnī, atpūtināsi plezmas, un rakstīsi, rakstīsi. Es jau
tagad Tevi apskaužu, nebūdamš neko citu piedzīvojis kā to pa-
šu pelēko Vācijas dzīvi - nīkšanu, kaut arī darba, maizes dar-
ba ir pāri par mēru - veči brauc projām. Ar I. sarakstos šad-
tad - un cik dīvaini attālums daudz ko pārvērš. Dažas Tevis
norādītās puantes tagad perspektīvā labāk nāk laukā, un man
dažreiz žēl - grib spriest tik suvereni un nošauj garām. Ber-
lings Ņujorkā taisa 800 dolaru mēnesī - pie Laika un Free
Europe, tāpat Liepa. Visi mani draugi jau dabūjuši pamatu
zem kājām - saki, vai te aiz skaudības un nepacietības nav
jālec no biksēm laukā? Traks var palikt. Gadi paiet. Un ro-
kas tukšas. -

Grafenašavā 16. 7. 51.

Kur Tu esi palicis? Esam abi ar Ernu uzrakstījuši Tev pa vēstulei, bet no Tevis ne vēsts. Kad redzēsīmies un kur? Mana izceļošana aizķērusies, es laikam uz Amerikas mūža mēžiem netikšu, toties ceļā ir Leo, arī Maksis aun kājas uz Kanadu. Ko darīt, ko nedarīt? Vai domā, ka Austrālija kara noziedzniekiem labāka vieta?

Raksti, ko dari, ko domā. Mēs Jūs abus šad tad labi pieminam un nupat vēl Soikāna sabiedrībā uzdzērām visiem krietniem latviešiem.

Grafenašavā 20. 9. 51.

Tavi manuskripti visi saņemti un 75% no tiem tiks pakāpenoski arī izmantoti. Problēmatisks ir gabals Ar pirkstu smiltīs, ko arī Maksis rūpīgi apgrozīja savos nepavisam ne konservatīvajos pirkstos un šūpoja savu progresīvo galvu. Tātad, ja tas neparādās, nekļūstu tūliņ nikns. Par citām lietām acumirkļi neko lielu nerakstīšu. Avīze, kā pats redzi, ir sarāvusies, bet dibenā vēl neiet. Cilvēki aizbrauc, un no Taviem paziņām drīz būsim palikuši tikai mēs ar Vili Lesiņu. Mana izceļošana iesalusi, domāju par Kanadu. Un tas laikam arī nav vairs tik viegli iespējams. Vai Tu gribētu būt mans radnieks? Ar vārdu sakot par sevi nezīnu neko. Runājot par manuskriptiem, labprāt saņemtu no Tevis kādu recenziju par jaunām latviešu grāmatām. Rudzītis raksta Laikam, un citu mums nav.

Neļauņojies par tik lakonisku valodu. Te viss drūp, grīļojas; kur jūs ceļat nākotni, tur mēs aprokam pagātņi. Tātad - skepse, pesimisms.

Ludvigsburgā 11. 11. 51.

Gribēju lielā sirsnībā aprunāties, un tad ir tāpat kā ie-nākt istabā uzsist uz pleca un bezkaunīgi izrunāties. Bet trakākais ir tas, ka nav nekā ko sacīt. Vajadzētu atbildēt Tavai vēstulei, tā atrodas lielā koferī man pie kājām, un koferī ir visa mana redakcija, birojs un darba kabinets, ateljē un vēstuļu mape. Kopš dažām nedēļām sēdu atkal Ludvigsburgā, cerēdams tikt uz ASV, un nejauki svīstu pie konsula: mana lieta ir no Vašingtonas atpakaļ, un nu mani jau trīs reizes pratināja. Kas tas par nervu zāģi, un šī neziņa: 7 mēnešus esmu oficiāli Resetlementa centrā. Vai Tu, vecais zirgs, vēl vispār atceries, kas tā par iestādi? Redzi, šovakar ļaudis

kautkur laikam ēd Mārtiņa zosi un slavē varoņus. (Kāda Breugeliska aina, vai nē? Iedomājies lauku večus ar spīdīgām sejām, zoss kāju zobos, legendās par Volchovu klausoties). Un mēs? Nudien, arī man jāsāk lēnām nākt pie Tavas patiesības, ka trūkst, ar ko runāt, un galugalā sāk trūkt arī par ko runāt. Vai kā derētu apsēsties pie Mārtiņa zoss, pieēsties līdz ausīm un piedzert aukstu degvīnu - vienu, četras, sešas glāzes, un tad es gribētu, lai Tu būtu siena, bet dzirdīga, tikai tāda, kas uzklausa, neko neiebilst, nesarkst, nebālē un patiesi mēma, kad saruna beigusies. Un otrā dienā neko vairs nezina un neatceras. Tāpēc cilvēki iet baznīcā un ilgi sarunājas ar altāri, jo tas jau neatbild, klusē un pieņem visu. Bet es negribu biktēties, tikai runāt. 'Par mākslu', teiksim. Par to, ka pašreiz kaut kas dīvains notiek latviešu gara pasaulē, talanti meklējas dziļākos ūdeņos, urķējas svešu tautu pagrabos un mantu kambaros, aplīp ar gadusimteņu svētīgajiem putekļiem, pieelpojas tradīciju gaisu - bet vēl klusē, vēl domā, vēl nezina ko un kā pasacīt. Un to es saku, no subjektīvas sajūtas izejot, ka esmu palicis kaut kur uz vietas un netieku tālāk, un tas mani kremt. Psaule milzīgi starodama joņo traki uz priekšu, notiek visādas labas lietas visās nozarēs, bet daudzi no mums - mēs esam trinušies pa UNRRAs un IRO processingu centriem un pazīstam labi vienīgi vairs savu zirņu zupu.

Es gaidu, kas ar mani būs, vai Amerikas vārti pavērsies. Un jau tagad man itin aptuveni liekas, ka es neko nenoskumtu, ja tie paliktu aizvērti. Vienu laiku man bija ilgas pēc komforta un naudas, bet nupat vairs nevar glābties no vēlēšanās iet klosterī vai klusā cietuma cellē (bez nozieguma, ja iespējams), un uz pāris gadiem aizdarīt durvis aiz sevis, lai atvilktu elpu no kņadas. Un zini, vecīt, velns dažreiz dzen visādus jokus, un ja man būs jāpaliek te, es centīšos tikt študierēt Minchenē vai iekļūt Brīvās Eiropas universitātē Štrasburgā, ko financē amerikāņi. Un ja tas tā notiks, tad es Tev pateikšu sveiki un nolīdīšu alā un klusēšu, kamēr atkal būs spēks vilkties ārpusē. Un Tu par visu to turēsi muti, arī par šo lielisko ideju. Un tad mēs reiz tiksīmies un sapīpēsīmnevis vairs dīpīšu pašgrieztos ļuļķus, un iedzēsim ne vairs vācu vermutu un pārrunāsīm par dzīvi. Nāk dīvainie gadi virsū, kad neviena smuka meitene vairs neliekas pietiekami gud-

ra, ne saturīga, ne citādi uz ilgāku laiku saistoša, šņabi dzert arī vairs nevar kā agrāk, un viss liecina, ka nu ir laiks, ja ne jau par vēlu, kaut ko nopietnu savā mūžā padarīt. Par savām grāmatiņām es nedodu neko lielu, un nesaku to aiz lielības, vajag strādāt daudz citādāk un labāk un vairāk, un jau tagad tas, kas mums vēl ir dikti tuvs un aktuāls, patiesībā ir pārdzīvots un tam nav vairs attaisnojuma pašas dzīves materiālu un faktu, viedokļu un atziņu plāksnē. Man ir paniskas, lieļas un briesmīgas bailes palikt tikai par laika materiālu, par mazu masas puteklīti, ar kuram līdzīgiem ir pilna visa gadu tecēšana - miljonos un vēlreiz miljonos. Un tā nav godkāre, kas dzen. Drīzāk liekas - dabas likums. Bet laika palicis tik maz - tepat 40 klāt! Man bailes no briesmīgā jautājuma - kādēļ tu piedzimi, āpsi? Kādēļ Dievs tev deva acis, ausis, garšu, tausti, prātu, ar ko uztvert pasaules jaukumu, ja tu esi tikai rijis un atēdies un pat lāga pēdas neesi atstājis dārzā, kur tev bija laime ieiet, dzīves un dzīvošanas dārzā.

Te ir lielisks, sauss un silts rudens ar miglainu mēnesnīcu naktīs klusiem melniem dikti slaidiem kokiem, tukšs ceļš, suņa rejas un tālas pilsētas ugunis pie apvāršņa. Un mūžīgā ilūzija, ka šis tumšais nams, tepat, ir tavš, tu pavērsi durvis, ieslēgsi uguni un varēsi novilkt mēteli - pats savā pajumtē.

Es nezinu, kur aizgriezīsies mani ceļi, bet šitā jau nu ilgi vairs neies.

*

Grafenašavā 10. 1. 52.

Tagad, starp citu, esam vairāk uz kājām nekā agrāk, skatāmies nākotnē ar lielāku darba prieku, un katra spalva, kam vien vēl ir vēlēšanās vai simpātijas Latvijai ko dot, ir svarīga. Starp citu - laikam drīzumā atkal pārceļsim uzņēmumu uz Šv. Gmindi, kur bijām Tavas aizbraukšanas laikā, un ceram tur iekārtoties uz labāku dzīvi, vispār uz pastāvīgāku. Mums ar Ernu ceļošana izputēja pilnīgi, tagad esam Vācijā palicēji, un no vienas puses ar rūpēm, no otras ar atvieglojumu skatāmies, kas nu būs. Avīze ir maizes lieta. Ja tā put, tad esam uz ielas.

Kāpēc Tu man neatbildi, nevaru saprast, jo tā bija viena no tām vēstulēm, kādas parasti neraksta bieži. Pazaudēt vecus kontaktus negribas, un rūgti būtu dzirdēt, ka Tu šos vārdus uzskatītu par pārspīlējumu - Tev, lopam, ir tendence neticēt.

*

Veilheimā 14. 12. 52.

Plāni citai dzīvei - - bez tiem nemaz nevarētu dzīvot šo, kas pašreiz nepieciešama. Man personīgi visas dienas un nākošie gadi ir jau pilni gaisa pilīm. Tikai dzīve, robustā, negrozāmā pulksteņa tikšķēšana, kas atgādina ēdiena reizes, īres terminus, - tā neļauj jau tūlīn klūt par grafu mākoņu tornos. Erna mani apsmej par Plānemacher. Bet es jaunobeigtos, ja man būtu jāsamierinās ar to, kas ir pašreiz. Tā nav servis iegrozīšana izdevīgā gaismā. Tu jau manu nekrologu nerakstīsi, un mēs vēl dzīvosim ilgi, tātad par to es nerūpējos. Bet tā ir baze, uz kuras esmu stāvējis visus šos gadus, kamēr Tu esi prom un kas ļāva pārvarēt kaut cik ar cieņu visus tos sarūgtinājumus un dzīves splāvienus, kas pa starpām nākuši klāt. Visdullākais šai laikā bijusi vientulība, apziņa, ka tie, kam bija jāiet, ir aizgājuši un atšķēlušies - kāds bišustrops ir aizlaidies, pamezdams dažus nevarīgus rāpuļus tepat Eiropā - un, kaut arī reizēm atskatīdamies, tomēr neko vairs nespēj darīt, lai dalītais atkal kļūtu viens. Kam bija kāda pavisam stipra piederības sajūta pie kādas paaudzes, pie kādas sabiedrības, vai vismaz laika biedriem, tā nu ir pārtrūkusi, un es skaidri zinu, ka mūs vairs nekas nesasies. Bet jauni draugi, jaunas simpātijas un kopējas intereses vairs šais gados nerodas tik viegli. Sākumā tā likās pavisam neliela spunde, ko notikumi un laiks izrāva no kopš Latvijas kopīgi dzīvotās dzīves. Bet tagad, kad pie cauruma var pielikt aci, lai redzētu, kur tie palikuši - vecie draugi un laiki - izrādās, ka spundes caurums tomēr ļauj redzēt pasaules plašumu un tukšumu. Nav nekādu ietvaru, nekādu personīgu vai citu pieturu, kas dotu perspektīvu. Kur tu sabrēksi kādu draugu, kā tu iestāstīsi tam, kas tevi pašureiz tirda, kas nodarbina sirdi un prātu? Un ja tu tomēr varētu, tad tagad vajadzētu sējumus, lai sevi 'izkratītu'. Tā ir milzu lavīna, ar ko netikt galā. Tādēļ labāk ļaut tai noplakt pašai no sava smaguma, 'nobļugt', kā būtu teikusi Ilona Leimane. Protams, paliek peļķes un dubļi. Bet tur nekā nevar grozīt. Var tikai 'celties spārnos' un kalt plānus. Citiem vārdiem - dzīvot irreālā pasaulē, kas ar solījumiem attaisno vistrakākās ilūzijas un atalgo ikdienas varonību.

Raujoties prom no visādām nedienām un likstām, esmu bijis spiests praktiskāk domāt par pašu dzīvošanu, un tagad arī

apstākļi nākuši palīgā. Es pat varu teikt, ka par spīti visam, lai kāds tas paradokss, dzīve mani ir lutinājusi un man ir viss tas, ko kādreiz esmu iekārojis. Nesmejies, es reiz sapņoju par savu istabu, kurā būtu grāmatas un radio. Un tāda man tagad ir. Reiz es vēlējos pats veidot kāda laikraksta seju, un tagad es to daru. Es biju iecerējis arī kādu Baltijas preses agentūru, un arī tā tagad kautko dara. Es neesmu laimīgs, bet gandarīts, savos mazvērtības kompleksos rehabilitēts un - reizē priecīgs, ka mani nevajā godkāres velns. Protams, ir jaūtājums, vai es būtu tur kur tagad, ja Vācija nebūtu tik tukša, bez konkurences. Un tomēr, mīlais Artur, - man kauns par sevi. Es esmu 'šefredaktors' kādā avīzītē, kas objektīvi nav nekas vairāk vērts kā vācu apzīmējums 'Käseblatt'. . . . Bet tā ir maizes devēja. Es ceru, ka tā mani aizvedīs arī uz universitāti. Visa mana ilgošanās tiecas uz mākslas vēsturi un filozofiju.

Erna soli pa solim tuvojas tam brīdim, kad atkal cer sākt gleznot. Traki ir abiem mums apzināties, ka gadi ir pagājuši, nekad vairs neatsaucami, un tik maz, gandrīz nekas nav ticis padarīts. Bet vēl jācer. Varbūt izdosies. Viena stunda būs tā, kad vajadzēs atskatīties uz padarīto. No tās man bailes. Ernai tāpat. Mūs drebina dzīves steigas drudzis, te, šai nomalajā provincē, kur laiks stāv, kur dzīves simbols ir vērsis ar mēslu vezumu. Spēks un audzelība.

Traku padara domas par to, kam vispār lai turpmāk der darbs. Par to jau priekš gadiem ar Knutu spriedām Augsburgā. Ir jāuzticas tikai tam, ka varēsim atgriezties Latvijā - pie saviem daudzajiem simtiem tūkstošiem, kas būs mūsu vide un apkārtnē. Ne vāciešiem, ne amerikāņiem, ne arī laikam austrāliešiem interesē, vai pie viņiem kāds ko dara ar spalvu svešā valodā vai ar otu. Un arī te vajadzīga iztēle, plāni, ilūzijas, lai liktos, ka viss kārtībā, ka darbs norit normālos apstākļos, normālai vajadzībai.

Tikai Tu, lūdzams, nedomā, kā Tu to allaž dari, it kā tie būtu tikai vārdi vien. Un kādu reizi iedomājies arī par to, ka kopš Makša Čulīša aizbraukšanas esam vairs tikai pāris veču te, un manus plecus spiež baigie darba kalni, kādus īstenībā nekad savā mūžā vēl neesmu jutis.

*

Veilheimā 18. 12. 53.

Piedod, ka tikai tagad atbildu. Turklāt šī nebūs t. s. garā vēstule, bet pirmā kārtā par darba lietām.

Žēl, ka Pasaule aizgāja dibenā. Žēl no Jūsu - izdevēju un redaktoru - viedokļa, jo bijāt taču to lolojuši un auklājuši. No mūsu avīzes viedokļa toties nemaz nav žēl, jo konkurence paliek konkurence. Kādā citā vēstulē varbūt izdosies vairāk uzrakstīt par to, ko bijī vēlējies dzirdēt par Pasauli. Liekas, ka tā bija stipri intelektuāla un mākslinieciska, sākot ar aplauzumu un beidzot ar saturu. Šis ir viens no gadījumiem, kad skaidri redzams, ka labas lietas trimdiniekiem neko lielāvu vajadzīgas. Ja jums būtu bijis vairāk naudas, jūs būtu varējuši ar laiku kļūt par smalku avīzi, kā to jau rādīja pēdējie numuri.

Arī mēs šeit turamies kā uz līgana plosa, taču varbūt taisni tādēļ esam pieraduši pie sīkstuma un optimisma, kas dažreiz ir piespiests, bet bez kura nevar un īstenībā arī nedrīkst strādāt.

*

Siltā, Hørnumā 22. 9. 53.

Kad Tev kādreiz ir karte pie rokas, uzmet aci un paskaties pašā Vācijas ziemeļrietumu stūrī pie Dānijas robežas - tur ir Siltas (Sylt) sala - 40 km gara ar vienu zvejnieku ostu un bāku dienvidu galā. Šitā bāka pašreiz spīd man pa logu iekšā. Un nu rakstot atklāju, ka uz nākošās salas - Amrumas - arī ir bāka, vismaz signāluguns, kas zibsnī savu aci pāri vētras satrakotai jūrai. Istabai ir lieli logi, tajos sitas vējš un lietus. Un pārdzīvojums - nu, ko lai par to saku - tas nav aprakstāms. Domāju par patīkamāko nodarbošanos, - jo darbu arī atvaļinājumā ir daudz, bet nevienu no tiem negribas darīt - un izdomāju, ka sarunāties ar Tevi varētu būt tas tīkamākais. Lūdzu, ja vēlies, uztver to kā komplimentu.

Dīvaini ir, ka ar citiem, kurus pazīnu agrāk un labāk par Tevi, man vairs nav nekāda kontakta. Kādu laiku man tas pašam ļoti sāpēja sirds apvidū, bet nu ir pāri. Esmu bagāts, ka varu izmainīt domas ar Tevi pavisam vienkāršā un cilvēcīgā kārtā, bez dekadentas skepses, sarkasma, ironijas un zobgalībām, kā tas modernajos laikos citādi ir parasts. Un reiz mēs laikam Augsburgā strīdējāmieš par to, ka ap pusmūžu draugus vairs neiegūst.

Tavi vārdi, ka grāmatas esi varējis izpakot tikai tagad, neko labu neliecināja. Droši vien es dažu labu reizi būšu Tavu dzīvi iedomājies labāku nekā tā īstenībā bija un nekā Tu pats atzinies. Šajā krastā vispār visiem liekas, ka tiem, kas ir projām, katrā ziņā jābūtu lieliski. Varbūt Tev nebija ērti pateikt, ka īstenībā iet slikti. Protams, tajā ziņā Jums, kas esat tikuši projām, ir grūtāk nekā palicējiem. Mēs skaidri un gaiši diendienā apliecinām, cik mums briesmīgi, un tas kļūst par paradumu.

Tagad ir uzlēcis arī mēness. Mākoņi joņo un met ēnas nemiērīgajā ūdenī. Te ir kautkas no Hamsuna, no Muncha, kaut kas no Islandes, ko es neesmu redzējis, no mūsu pašu Mīlgrāvja. Erna ir kā septītās un vēl tālākās debesīs. Un es pats nezinu, ko ar tādu skaistumu lai iesāk. Zilā romantika. Kāpas ar nu jau bālgani pelēku grīslī. Smilts. Pelēki baltas un sarkanās zvejnieku mājiņas. Un neviena koka. Un tumsā no Amrumas un trešās salas Föhras tikko manāmas atspīd turienes ciemu ugunis. Te vairs nav pēc kā ilgoties, ko vēlēties. Sēdi un baudi, ko Dievs devis un novēlējis.

Tas ir Ernass nopelnis. Visu vasaru zīmēja Rudzītīm vākus un ilustrācijas, lai tagad mēs varētu būt te. Es ar savu algu vien to nespētu. Puse algas aiziet tikai ceļam vien. Bet mēs domājam te pavadīt savas 2 nedēļas - šajā kūrvietā ar kūrvietas taksēm un kārdinājumiem. Arī tagad, tik vēlā laikā. Bet te ir silts.

Man pašam gāja visai grūti - visi aizbrauca, avīze slīka, un līdz ar to no nagiem spruka laukā pēdējais salmiņš eksistences. Bija jādara viss kas, lai pastāvētu. Un varbūt tādēļ avīze tik ilgi noturējusies. Nedomāju, ka citādi būtu tā rāvis. Bijām ilgu laiku ar Vili Lesiņu vien, trešais - Gunārs Grīnbergs darbojās tikai pēc garastāvokļa - par honorāru. Tagad Lesiņš ir projām, un esam ar Grīnbergu vien (bij. Nedēļas Apskata). Ko nozīmē diviem vien visu sadabūt gatavu - kā to lai izstāsta? Esmu korektors, mašīnrakstītājs, tehniskais redaktors, biroja darbinieks, izsūtāmais u. t. t. Un beidzot bija tā, ka pie rakstāmgalda sāka stāties sirds no liekas pīpēšanas, tējas dzeršanas un negulēšanas, un Erna mani 'parāva gaisā'. Lesiņam nogrieza vienu gabalu plaušas, un viņš pēc kādām nedēļām būs atkal redakcijā. Tad gribu drusku paiet nost no melnajiem darbiem, plānoju visādus technis-

kus un dārgus uzlabojumus praktiskajam darbam - bet bez tiem neiet, nevar vairs strādāt kā vecie tēvi ar cirvi līdumā. Un kā vienmēr vēl sapņoju par universitāti. Te bez tās nav nekāda gaisa, tu esi puscilvēks, ja tev nav vai nu fabrikas vai veikala vai vismaz Dr. grada. Par 'melno' resp. sardžu vīru karjēru es nedomāju, tas beigu sākums, pēdējā rezerve pirms padošanās. - Par Kanadu un Ameriku vairs negudroju. Kaut kas dziļi visā šajā lietā sāp - kaut kāda netaisnības sajūta, pārestības pārdzīvojums no oficiālajām pusēm. Un no draugiem - šī ārkārtīgā aizraušanās ar visu pasaulīgo, personīgo un mantisko. Varbūt es kļūdos un nodaru netaisnību, bet ir tā, ka negribētos nevienu no tiem, ar ko kādreiz smējāmies un dzērām un lustējāmies, vairs satikt. Eiropa tiem ir Sibīrija, par ko jādombā ar nepatiku. Un dažas vēstules, kas pienāca vēl priekš pusgada, bija tik pilnas gaudu par parādiem un garajām darba stundām, ka lika saprast - Pāvīl, neesi dusmīgs, bet paciņu nesūtīšu. Pie velna! Grūti ir tad, kad nav mājas, darba un lāga iztikšanas. Bet kam ir grūti no labuma, tad grūti kaut ko tādu uzklaust.

Nezin, vai daudz kugu šajā naktī ir lielās briesmās. Radio saka - vētra vēl pieņemšoties. Mēs arī esam tādi kuģi, Vilis Lesiņš teiktu - dragāti kuģi. Man jādombā par Tevi. Daudz esmu punktierējis par to, kas Tev īsti sēd aiz ādas un kādēļ Tu sevi glabā.

Šajā salā ziemeļu galā ir slavens ciemats - Kampena, kur slaveni mākslinieki lielā un skaistā vientulībā taisījuši savus ja ne neaizmirstamos, tad vismaz populāros darbus. Bet tie ir vācieši. Samērā neliels gars pa vācu valodas straumi ieplūst vācu kultūras dīķī. Bet man jācīnās būtu ar milža, ja ne ar ģenija spēku, lai nozīmētu kaut ko vairāk nekā tikai latviešu rakstnieku vai žurnālistu vien. Mazās tautas lielā nelaimē.

Šī tik ir naksniņa. Nupat bija mēnesnīca ar bangām, tagad ir pērkona negaiss ar bangām un zibeni. Bet iekšā silti, labi un droši. Pie kājas uz grīdas vermuta pudele, laba cigarete pelnu traukā un sirds un galva pilna domāšanas un jušanas - ar to briesmīgo pieskaņu, ka tam nav nekādas nozīmes. Tāpat kā lietus skalojas un aiztek pa stiklu. Šādās naktīs kā šī daudzi krietni latvieši devās uz Gotlandi. Un kas iznāca? Samīdījās tā smalkā lietņā, ko dēvē par nacionālo misiju.

Ar labu nakti, Artur! Nezinu, kad atkal uzrakstīšu. Varbūt ziemā - es ceru, no kāda Garmišas vai Austrijas ciema. Uz vecumu gribas saules, skaistuma, vienkāršības, dabas. Tāpat kā Tev, un es apskaužu Tevi, ka Tev iznāk laika un pietiek gara spēka. Es nezinu, vai es spētu tik tālu un tik dziļi samierināties ar tādu vientulību un tuvību ar dabu kā Tu. Bet uz to pusi iet. Un reiz, varbūt pēc kādiem gadiem mēs piederēsim tai labo tēvoču klasei, kas Rīgas dievnamos svētdienu rītos dziedāja no melnas dziesmu grāmatas ar asarām acīs un pilīti deguna galā. Mūžs steidzas, gribas dzīvot - mīlēt, apkampt pasauli, nobučot Dievu uz pieres un vēl pagūt pateikt Viņam paldies par visu. Cik ļoti, ļoti labi un pareizi tomēr, ka esam pasaulē!

Nebrīnies par tik prātvēderainu vēstuli. Tā ir šī sala, sen nejūstais joda gaiss un neparastā atmosfaira. Lai Tev labi klājas! Un raksti vēl, ļoti, ļoti priecāšos par tām minūtēm, kad ar Tavu vēstuli rokā varēšu nolīst no slejām, manuskriptiem un rindiņu skaitīšanas. *

Veilheimā 1. 1. 55.

Kaut tik ilgi esmu klusējis, man tomēr nav sajūtas, ka būtu jāatvainojas. Drīzāk gribētos lūgt - neaizmirsti Tu mani un mūs abus, ja mēs Tevi būtu it kā aizmirsuši. Īstenībā tas nekad nav noticis, tāpat es ceru, Tu šad tad iedomājies par šo tālo zemi un tās cilvēkiem. Nevar izstāstīt, kā ar rakstīšanu ir, bet dažos vārdos teikšu: redakcijā, kad varu diktēt mašīnrakstītājai, nevaru pateikt to, ko gribētu. Kad esmu mājās, tad ir kaudze, milzīga kaudzes citu darbu priekšā, un, kad esmu katras dienas devai izurbies cauri, lūztu nost. Gluži neapraktāmu piepūli man sagādāja abi romāni, no kuriem kādu laiku vienam nebija beigu, kas bija jāpieraksta, otrs tikko sākās, tātad divi darbi reizē. Tad vēl, lai papildinātu budžetu, strādāju visādus honorāra darbus, un rakstīšana man dažubrīd bija līdz kaklam un vairāk. Un tomēr vēl jāspiež no sevis kas laukā. Lai būtu maize un, galvenais, lai šajā tik īsajā mūžā būtu kas padarīts.

Tavas vēstules ar visiem uzņēmumiem glabājas manā galdā, tām ir klāt kas ļoti sirsnīgs un labs, un no tām man vienmēr bijusi gandrīz vai nesatricamā apziņa, ka Tevī dzīvo saprātīga dvēsele, kas izskaidro un attaisno visādas nekriet-

nības, nemaz nerunājot par nerakstīšanu. Esmu kļuvis vecs un sentimentāls un draudzība man ir vajadzīga. Pietiek ar apziņu kādreiz, ka kaut kur pasaulē, pat vienalga kur, ir kāda būte, kas domā un jūt apmēram tāpat kā pats.

Vai Tu vari atcelties šurpu un ielīst vismaz pa pusei savā vecajā Augsburgas ādā? Lūk, apmēram tā te viss turpinās, kā bija toreiz. Atskaitot to, ka esam labākos dzīvokļos, ka zemē mazāk drupu un dzīve visiem, ārzemniekiem gan mazāk, iet uz augšu. Dažreiz ir labi no šīs apziņas. Bet dažreiz skaidri jūti, - tas nav priekš tevis, un, ja būtu - ko tu ar to iesāktu? Pasaules redzēšana ir parādījusi mums mūsuniecīgumu, mūsu lomas mazsvarīgumu. Tad ej nu cīnies laukā no anonīmas masas! Tur jābūt ģenijam. . . Un jābūt ar Metuzala mūžu. Mūsu labākie gadi ir nostāvēti rindās un noēsti zirņu zupā no UNRRAs katla. Tur palicis arī gara un miesas veselums, mēs esam kā vājinieki, kas nekur vairs neattapsies, arī mājās nē, jo arī tās kļuvušas par ārzemēm šajos gados un pārvērtušās līdz nepazīšanai. Man bailes no tā lielā, milzīgā tukšuma, kas stāv priekšā un kurā mēs dzīvojam iekšā, sodīti ar neganti skaidru redzēšanu, ka esam tikai matērija laika tecēšanai.

Erna grib rīkot savu 25 gadu gleznotājas jubilejas izstādi, par to arī viņa Tev ir rakstījusi un lūgusi Tevi talkā. Bet vai tas tik viegli izdosies? Bet lai Dievs viņai palīdz. Ļoti vienkāršas un dabiskas problēmas tādiem, kas savā zemē.

Cilvēks dilst un sadilst arī savā dvēselē. Rodas melanholijas posmi, mazvērtības mokas, fiziskas sāpes krūtīs, ko var aizdīt vienīgi ar raudāšanu. Par ko? Varbūt būtu jājautā Dievam. Mums vairs nevienam nav tādas mātes, kas spētu mierināt mūsu bērnišķīgās un naiīvās sirdis, kas ir gluži kuslas, kad tās salīdzinām ar rietumu civilizācijas preparētajiem asinscirkulācijas motoriem. Un vēl ir tā, ka cilvēks sadilst fiziski. Divus gadus es te rāvos kā turks, mēģinādams izsmelt ūdeni no laivas, kam neviens vairs neticēja. Das Husarenstūck ist gelungen! Bet es pats vienu dienu kafejnīcā nolūzu, tā sakot nolikos no kātiem. Dakteris domāja, ka esmu pārpūlējies un sabojājis sirdi un lika braukt uz 4 nedēļām atvaļinājumā. Protams, ka no tā nekas neiznāca. Un arī Erna joprojām cīnās varonīgi ar savu veco kaiti. Ir tā tad pavisam maz skaistu, mierīgu brīžu. Īstenībā tādu nav, un tad ir grūti rakstīt kaut ko pāri jūrai, kad pašu bēdas stāv gubu gubām apkārt.

Bet nesaki, ka esmu pesimists un nolaidis dūšu. Mums te ir gājis arī labi. Šajos 10 Vācijas gados nekad mums materiāli nav gājis tik labi kā tagad. Es nopirku vecu automobili un Ernai aitādas kažociņu, rakstāmmašīnu (vecu), fotoaparātu, abiem pa mētelim, radio, izremontēju dzīvokli, izceļojos pa Angliju, Beļģiju un Holandi, iestājos pat kādā krājkasē, lai ar gadiem tiktu pats pie savas mājiņas (vācu gaume?). Bet varbūt tā bija konjunktūra un milzīgas piepūles rezultāts. Negribējās būt mūžīgajam dīpītim, kas audzina sevī mazvērtību, ar skaudību par visiem draugiem-aizbraucējiem domādams.

Avīzei neiet un neiet labi, kaut dibenā nelaižamies, bet saēd mūžu šīs domas par to, kā un ko vēl varētu darīt, lai stāvoklis būtu labs un stabils bez rūpēm. Tā domādams esmu iedzinies vēl kādā darbā, lai būtu drošības sajūta. Pelnu divas algas. Bet cik ilgi? Tas nebūtu jājautā, ja gads pēc gada nerastos lielāka vientulības sajūta. Kā atkrīt draugi! Kā aizmirst viens otru! Kā atsvešinās, ja arī neaizmirst! Un Tu? Un mēs abi? Tu prati sarunās novērst manas domas no šīs dzīves nedienām. Man cita neviena tik tuva drauga nav kā Tu, kas šajā brīdī varbūt tomēr uzskati mani par zudušu. Vismaz man personīgi pietrūkst vulgārās, ne ar ko nepamatotās bravūras, kas ar šnaba palīdzību spētu pašķirt melnus mākoņus un izvest saulītē. Daži to ir mēģinājuši, un manuprāt T. ir vienkārši nodzēries nelga, bet Herberts Sils izaudzējis tik daudz žults, ka tai grūti tuvoties ar samocītu, sasāpējušu savu personīgo iekšpusi, jo ir bailes, ka to varētu ievainot vēl vairāk.

Nebrīnies, ja kādreiz no redakcijas rakstot, teksts ir pusoficiāls un kokains. Nevar taču daudzu cilvēku klātbūtnē kratīt savu sirdi. Bet tagad es vismaz ar drusku lielākām cerībām gaidīšu kādu vārdu no Tevis, ko dari, domā un ceri. Ir vajadzīga kāda tuvības un piederības sajūta, kaut arī tā ne katru brīdi ir klāt.

Raksti, ja ir vēl prieks, Latvijai. Tikai - drusku, drusku īsāk. Es Tev aizsūtīju Rūsu. Varbūt gribi uzrakstīt recenziju Austrālijas Latvietim?

*

*** 15. 2. 55.

'Rūsu' izlasīju ar mežonīgu interesi, pa starpām prieks un īgnums - arī uz autoru. Pārorientēšanās pēc sākuma daļas, kad, liekas, būsi sācis izjust laika trūkumu. Kādreiz mēs Augsburgas ķēķītī spriedām, kā uztaisīt lasāmgabalu, lai tiktu pie naudas. Tu esi cirtis divas mušas uz reizi, neizlaizdams arī

literātūru no acīm. Tu esi dabūjis labas atsauksmes un labu tirgu. Nekur Tu neesi 'aizdziedājies', bet visu laiku paturējies prātā viņu, lasītāju, ko Tu tik ļoti labi pazīsti. Tu esi diplomāts, kas zin nevien pareizo dozējumu maisīt, bet to arī kultivēti servēt. Kur tas vajadzīgs, Tu aptin lasītāju ap pirkstu, Tu apmaisi mēslu ar sudraba karotīti, un Tu to izdari graciozo, eleganti. Ja es Tevi nepazītu, man varbūt liktos, ka esi pārāk pilsonisks, bet es zinu, ka šis 'pilsoniskums' Tev ir tikai metode, ka tas ir tikai līdzeklis Tavā veiklajā rokā un ka pats Tu esi ārpus tā loka, stāvi tam pāri. Ceru, ka reiz Tu varēsi justies tik brīvs, ka drīkstēsi ar lasītāju nerēķināties, bet teikt patiesību. Jā gan, tās visas ir patiesas lietas, kādas Tu cilā savā darbā, bet tomēr nejūt īsta patiesīguma no autora puses. Bet es nepārmetu, neesmu pat vīlies, es tikai Tev atgādinu, ka reiz, reiz Tev Tavš patiesīgums ir jārāda - kaili un bez aprēķina.

Vai nebūšu noriskējis ar Tavu draudzību, tik klaji izteikdamies? Redzi, Pāvul, es esmu drusku tāds kā 'brīvkungs', neatkarīgs, un man ir priekšrocība pēc patikas teikt vai neteikt citam savu patiesību, bet melot es neesmu spiests. Esmu izteicies atklāti, un manā uztverē tā nebūtu draudzība, ja es Tev sacītu banalitātes, cik brīnišķīgi Tu esi to vai to lappusi uzrakstījis vai cik lieliska tā un tā vieta. Protams, tādas vietas un lappuses ir. To pats Tu zini, kā arī to, kur tās tādas nav. Un tikai tas ir svarīgi. Nav svarīgi, vai Tavas domas sakristu ar cita. Varbūt mūsējās nesakrītīs. Bet Tev ir jāpaliek pie savas patiesības tāpat kā man pie savas. Vienprātība visuzskatāmāk mēdz manifestēties publiskos laukumos, bet, kā zini, publiskos laukumos nekad nekas nav vēl paaudzis.

Pārskatot Tavu vēstuli, vai nav kas īpašs atbildams, atradu jauku teikumu, kas būtu bijis labs motto tikko sacītajam: 'Neesi pārāk konvencionāls un neprasi taktu un pieklājību'. . . Tu runā par draudzībām, kā tās izplēn, par vientulību. Redzu, ka arī Tu ciet. To saprotu labi, varbūt tik labi kā neviens cits no mūsu kopējiem paziņām. Bet esmu arī tais ieskatos, ka vientulība Eiropā vieglāk panesama. (Jeb es maldos? Varbūt taisni tur vairāk kontrasta, kas vientulību jo stiprāk pasvīt-ro?) Bet mierinoši vārdi te nelīdz. Vientulību atliek vien pieņemt kā vienu no dotajiem lielumiem dzīves matēmatikā. Nav jēgas tai spert ar kāju, to nievāt. Tā ir pieņemama un izman-tojama. Piem., es tās dēļ vairs akūti neciešu, jo esmu pieņē-mis, saradis ar to. Vēl vairāk: tā ir man glābiņš, jo tikai ar

to es neesmu nelaimīgs. Vientulis būdams, es neesmu vairs vientuļš, t. i. es neciešu aiz sabiedrības trūkuma. Taisni tajā es jūtos vientuļi, nelaimīgi, un no dažas sanāksmes, vai nu tas būtu kāds piemiņas sarīkojums, referāts, koncerts, teātra izrāde v. c., mājās pārnācis, esmu raudājis. Kāpēc - pats vāri iedomāties, pārspriest to būtu pārāk gara lieta. Nav man te draugu, neviena ārpus pašu sienām. Un tas ir ļauni. Tādēļ lūkoju draudzību panākt sintētiski; no viena, teiksim, viņa smaidis, no citā balss, laba sirds, godaprāts, laipnība, gaišs intelekts u. t. t. Un kad tā visu kopā salasa, tad pat i Melburnā man iznāk ap pusotra drauga. Bet pavisam nopietni: dziļi nelaimīgs, domāju, esmu bijis tikai aiz paša dumības. Vientuļība ir mūsu reālitate, viens no dzīves dotajiem lielumiem, ar ko jāreķinās, no kā jāiziet. Mums ir 'jāpārorientējas', augot uz iekšu pēc tam, kad esam apstājušies augt uz āru (fiziski). Un pasaule atspīd arī rasas pilienā. Dotumi sevī un ap sevi ir jāizmanto, kā tas pieder patstāvīgai, domājošai, garīgai būtnei, un nav nekādas jēgas kā sāpīgu masku nēsāt apkārt savu savītušo pagātņi. Japāņu Zen klosterī augstākā grada mūki dara pašus prastākos un smagākos saimniecības darbus, zinātņu vīri kādreiz valkāja vergu drānas, un es domāju, ka viņu brīvība, uz iekšu vērstā, bija lielāka par to, kādu baudīja viņu verdzinātāji. Jā, mēs esam nelaimē, ja skatāmies no pagātnes gala un ignorējam tagadni. Bet - tikai tad. Varētu iebilst, ka viss tas tikai tāda fikcija, iztēle? Bet - beigu beigās cilvēka dzīves jēga taču nebūs meklējama ne gravitācijā, ne ātrumā, bet gan ārpus ķermeniskā, garīgajā sfairā. Visa kultūra, visa māksla ir tikai iztēle. Tikai materiālismā bazētais pilsonis var te saskatīt bezjēdzību. Tas pats pilsonis neredz, kādā bezjēdzībā iekodies pats - savās pagātnes atmiņās kā vienīgajā patiesībā uz pasaules, kas piepildīta, un ilgās pēc turības nākotnē. Šķiet, ka mēs, padzītie, esam kā pirmie nostādīti uz tās stigas, pa kuru iet turpinās nākamo gadsimtu kultūra un ko pirms mums jau nosprauduši Augustīns, Paskals, Bergsons Eiropā un introvertās kultūras Austrumos. Mūsu pašu ziņā ir, vai mēs šo likteņa sūtību pieņemam vai nē, ejam vai neejam pa šo stigu, cērtam to tālāk vai sēdam pasaules šosejas malā un raudam pēc zaudētās tēva sētas un skaužam tos, kas brauc mums garām. Tas tomēr cilvēci? Var jau būt. Droši vien. Bet arī nožēlojami nevarīgi.

Recenziju vis nerakstīšu; man nav nekādu sakaru ar AL, ne arī gribu tādus meklēt.

*

Veilheimā 28. 3. 55.

Paldies par vēstuli, ko gaidīju ar tādu kā nepacietību, jo likās, ka manējā bija pārāk personīga. Bet nu labi, ka esi varējis tām lietām skatīties pāri.

Nupat ar Ernu bijām kalnos, sniegā, saulē un vējā, bet tagad atkal sākusies Veilheimas migla un bezdievīgais fēns, kas salauž visus spārnus un noplicina garu. Mēs punktierējam vākties no šejienes projām. Bet tas vēl projekts, un taču arī esenciālas saistības ar avīzi, kas reizē ir arī eksistenciālas.

Tavi komplimenti un kritika manam romānam bija visai interesanti. Bet Tu jau esi bijis vēl paskops. Es ar milzīgu kāri klausos, ko par šo darbu cilvēki saka. Un varbūt esmu unikums - mani nekur nekas vēl līdz šim nav aizvainojis, kas nav bijis labvēlīgs, gluži otrādi, tur izlobu taisni tās labākās pamācības. Tev taisnība - Rūsa bija rakstīta lasītājam, tas bija domāts avīžu romāns, un nav mana vaina, ja tas iznācis kas labāks. To man pārmet visi - šo nosaukumu; reportāža. Bet sākumā jau nekad nevar paredzēt, kas iznāks beigās. Es rakstīju briesmīgos apstākļos, pa naktīm, no numura uz numuru, negūdams nekad pārskata par koplējumu. Arī tad nē, kad bija pašam jālasa korektūra. Viss vienkārši gāja pa galvu, pa kaklu tā paša laika trūkuma dēļ, bija risks nokavēt termiņu. Tad grāmata vēl tagad gulētu salikumā. Būtu Tev - paša sevis pazīšanas labad - turpmāk pateicīgs par precīzējumu - kāpēc esmu pilsonisks un diplomāts?

Te tūlīt arī komentārs no paša - ja ļautos tam, kā jūtos un jūtu, tad būtu neglābjama sentimentālitate, varbūt arī rupjība, varbūt bezgaumība. No šīm lietām vairīdamies miniātūrās esmu uzkuļies uz to, ko Anšlāvs Eglītis diezgan katēgoriskā un tātad nelabojamā kārtā apzīmē par 'perfekciju' - un man pašam pret visām perfekcijām ir savi iebildumi. Mākslā tā nestāv tālu no akadēmisma. Un cik garlaicīgas dažreiz var būt klasiskas, absolūti perfektas skulptūras. . . Redzi, kas iznāk.

Ar labu apņemšanos rakstīt vēl šoreiz beigšu. Man nav iespējams iedzilināties Tavas vēstules tajā daļā, kur Tu esi apcerīgs un domīgs. Tad būtu vajadzīgs vesels vakars, kāda man nav. Un es negribētu steigā aizrunāties Tev garām. Tikai to vienu es nekad nebeigšu atkārtot: raksti, velns, raksti.

*

Veilheimā 30. 9. 57.

Priecājos, ka beidzot esi atcerējies arī šo pusi, kaut ilgai klusēšanai par iemeslu būs bijusi arī mana klusēšana. Tā mums iet!

Sevišķi priecīgi mēs visi būtu, ja Tu reiz tiešām saņemtu dūšu un atgrieztos Vācijā. Vai ir jēga to darīt, tas, protams, jāzina Tev pašam, bet no savas puses varu teikt, ka Vācijā var dzīvot katrs, kas nebīstas darba. Protams, visās zemēs šajā ziņā ir vienādi, par departamenta direktoru neviens Tevi nēcels, mani arī nē, bet īpaši Reinzemē darbs fabrikā un vispār fiziskais darbs ir ļoti labi samaksāts - pat daudz labāk nekā biroja darbs. Un - ko tad mums vairāk vajaga. Toties te ir visas tās priekšrocības, pēc kurām alkst Tavš gars. Neoficiāli zinu, ka uzņemšana MSO (britu joslā), LS(amerikāņu joslā) vienībās ir nieka lieta. Sevišķi, ja tu proti valodu. Gadu skaits nav pārāk nozīmīgs, ja tu gluži nekrīti čupā. Pie MSO dienests ir tai ziņā interesantāks, ka tur ļaudis nodarbojas ar ko praktisku, piem., brauc ar automobiļiem, kalpodami angļu vienībām. Tā kā Tev pašam ir automobīlis, tad arī šajā ziņā nekādu grūtību nebūtu. No šī viedokļa skatoties, resp. no mūsējā - bijušie draugi Tevi apsveiktu no sirds.

Temati? - Labi, raksti t. s. 'literārās vēstules' par visu un neko. Tur var būt refleksijas par aktuālām sabiedriskām problēmām, notikumiem, dabu - par jebkuru temu.

Veilheimā 11. 1. 58.

*

Vai es Tavā vietā brauktu atpakaļ, tas ir liels jautājums. Mietpilsonības netrūkst arī šeit, bet, kā te trūkst - tādas peļņas iespējas, lai patiešām dzīvotu īsti pieklājīgi, un trūkst arī tās eksotikas un citu jauko iespēju, pēc kādām tiecas katra normāla eiropieša prāts, un kādas, cik noprotu, Tavā pilsētā un Tavā pusē burtiski grābjamas pa labi un pa kreisi. Ja mēs ar Ernu būtu tikuši tādā mājiņā attālākā jūras krastā blakus bācai uz augstas klints, kur apkārt brīnišķīga pludmale un tālu skaista pastaiga gar krastu, vari ticēt, ka mēs gan atpakaļ nebrauktu.

Bet es Tevi negribu pārliecināt. Katram savs liktenis. Atceros, kā Tu toreiz gatavojies uz Austrāliju un savā sirdī apskaudu (un daru to vēl tagad) itin visus, kas ir tikuši tādos dzīves apstākļos, kuros var cīnīties un ar izlietoto enerģiju kaut ko panākt.

*

Veilheimā 6. 5. 58.

Priecājos, ka beidzot esi iekārtojies. Tiešām dažubrīd nodrebēja sirds par Tavu nodomu celties šurp atpakaļ. Te Tev tikai tāda vārgšana vien iznāktu. Starplaikā arī notikušas pārmaiņas MSO vienībās. Tātad - paliksim katrs savā malā un gaidīsim uz izdevību, kad varēsim tikties. Tavs ierosinājums par apmeklējumu Austrālijā bija lielisks. Ja Tu to bokrētu tālāk, tad pēc diviem gadiem noteikti kas sanāktu. Ātrāk gan neticu.

Kā paliek ar rakstīšanu Latvijai? Dažs labs apjautājas, kur Tu esot palicis?

*

Kopenhāgenā 6. 5. 59.

No Latvijas aizgāju ļoti daudzu iemeslu dēļ. Vispirms tādēļ, ka es neticu, vai tiešām es esmu tas, kura upuris uz emigrācijas un latvietības altāra varētu dot vislabāko efektu. Esmu pavadījis Latvijā apaļus desmit gadus, ļoti daudz dabūjis pa galvu, šo to padarījis, bet vairāk par paēšanu nekas nav ticis, pa tam dzīve gājusi uz priekšu un es esmu kļuvis vecāks. Tagad, kad no avīzes esmu projām, vēl skaidrāk redzu, ka cīņa par latviskumu un kā nu to vēl sauc - prasa upuri. Es to esmu devis un tagad dzīvē sāku atkal visu no jauna - apmēram kā tajos laikos, kad tikāmies Augsburgā un es braukāju pie Raudupes. Esmu redaktors, lektors un korrektors pie Imantas, darba pāri ausīm. Tas viss. Grāmatniecība iet uz leju. Burvju gredzens, no kā netieku laukā.

Otrs iemesls - pastāvīgās nesaskaņas ar avīzes īpašnieku, kuras laika gaitā pieauga proporcionāli tam, kā dila avīzes abonenti rep. līdzekļi. Un arī proporcionāli tam, kā dila nacionālā pašapziņa emigrācijā. Klāns pie visa bija vainīgs, un, ja es nebūtu aizgājis pats, mani piesistu krustā vai pie kauna staba.

Ja ir pie rokas, atsūti materiālus par Pasternaku. Es grāmatai neko nedošu, bet derētu ieskatam pašam. Domāju gan uzrakstīt tādas īsas tulkotāja piezīmes Austrālijas Latvietim vai citai avīzei. Ir interesanti studēt Pasternaka darba metodi. Racionālists, tālredzīgs taktiķis, robežo ar spekulāciju. Bet nenoliedzami interesants, dzīvs, jūtīgs, dabisks - ne tā kā modernie dekadenti. Bet 'dabiski' jau ir visi krievu reālisti, tie ir tie, kas visvairāk turas pie dzīves, tāpēc cilvēciskais moments visvairāk nāk laukā.

*

Kopenhāgenā 6. 10. 64.

Jūlija beigās nosūtīju Tev 'Safari' un vēstuli ar lūgumu uzrakstīt recenziju. Lūdzu, atraksti, vai Tev ir vai nav iespējams manu lūgumu izpildīt. Daru to pa lielākai daļai apgāda vārdā, ne tik daudz kā autors, jo esmu 'Imantas' darbinieks. Bet tai pašā laikā būtu priecīgs dzirdēt, ko Tu saki publiski par 'Safari'. Ceru, ka Tevi neierobežos nekādas endzelīniskas aiztveres (Hemmungen) tādēļ, ka esam seni paziņas un, kā man liekas, arī draugi no tāliem Eiropas laikiem.

Nē, Artur, Tava Kazancakisa tulkojuma neesmu pat redzējis. Pamanīju tikai Latviešu palīdzības komitejas Stokholmā grāmatu sarakstā, ka tur tā dabūjama. Īstenībā esmu liels tālumnieks un neko daudz tālāk par savu degungalu nezinu un neredzu. Āfrika paņēma vienu gadu un daudz gan uzdāvāja, bet ir tā, it kā visu to milzumu, kas paņemts līdzī, nebūtu kur likt, it kā pats nespētu pastāstīt citiem, cik tāda pieredze ir grandioza. Nē, nesatiku nevienu vienīgu pašu āfrikāņu rakstnieku vai mākslinieku, ne arī kādu no balto bohēmiešiem - tas bija dīvains brāziens no zemes uz zemi, tik vispusīgs un paviršs, ka nekur nepaguvu dziļāk ieskatīties. Un es jau riju, ēdu un dzēru vairāk koloritu un dabu nekā faktus un personības (tie arī neļaujas tā ierīties). Bet Āfrika lika piesēsties pie rakstīšanas. Tā viss tomēr gūst savu jēgu. Erna man bieži pārmeta, ka turu sveci zem pūra.

To pašu man gribas teikt par Tevi. Tikai Tev, cik atceros no senākiem laikiem, bija aizdomas, ka esmu vienīgi laipns, ne paties. Kad labi apdomā, vaina ir manā pusē - ar to, ka neesmu pratis savu patiesību pārliecinoši pasniegt. Bet sirds dziļumos esmu Tevi mīlējis kā brāli un priecājies par Tavām rindām, kad Tu kādreiz labā noskaņā esi ļāvies tam, ko domā - bez aiztverēm. Tās, protams, bija vēstules. Bet es vienmēr esmu domājis par to, ka aiz vēstulēm guļ kas daudz lielāks. Un Tu to varētu celt dienas gaismā, ja pārkāptu kādu sliegsni (ar gā). Kas tas par sliegsni, to nevaru pateikt, to zini Tu pats vislabāk.

Esmu vainīgs, noklusēdams vairākus gadus un pazaudēdams sakarību starp to Arturu Plaudi, kas vēl rādījās kādā vēstulē priekš kādiem gadiem, un to, kas atsaucas tagad. Tava jaunā māja, droši vien, būs jau nobeigta. Kad Tu tur stai-

gā un lūkojies cauri stikliem zaļajā pasaulē, nebrīnies, ja Tev blakus nošvirkst sērkokciņš vai kāds klusi nopūšas, tas ir Pāvuls, kas atnācis ciemos. Esmu lasījis par dažu labu jaunu latviešu māju tālās zemēs, un tepat, Ērezunda otrā krastā, ūdens malā guļ ērtas, plašas latviešu patriciešu mājas. Bet Tava māja ir tāda, kas liekas pelnīta - tās citas ir nopelnītas, un tā ir starpība. Un kā būtu, ja notiktu brīnums un mēs ar Ernu vienu dienu patiesi ienāktu Tavā lievenī? Es ticu brīnumiem šai pasaulē.

Es nedomāju un neticu, ka māju būvē, lai kaut ko beigtu. Ja man būtu tā laime, es to celtu, lai sāktu, lai sāktu dzīvot pats sev. Nevis egocentriski, bet ar beidzot aizturētu prieku - nu varēs darīt to, kas jādara.

Darbs avīzē paņēma dzīves labākos gadus un lika nokavēt daudz laika, kā nu pietrūkst. Kopš esmu projām no redakcijas, jūtu, ka nekur vairs nepiederu un nekur vairs nevaru iekļauties. Vienīgais gandarījums būtu - atgriešanās. Bet es zinu, ka arī tas pēdējās konsekvencēs būtu kāpiens uz leju. Es nenicinu ne savu veco, ne citu tagadējo darbu, bet tā ir pagājusi pasaule. Nākotni nekur lāga neieraugu. Lai nebūtu jāklūst trakam, atliek turēties pie spalvas. Pie tās pašas, ko esmu pievīlis un ilgi līcis tai rūsēt. Bet man nav draugu. Ne tikai dzīvei, bet arī darbam. Arturs Plaudis ir tālu. Tagad laikam būs grūti atsvaidzināt un nospodrināt veco draudzību, lai nemāktu vientulība.

Tu laikam Austrālijā esi savā apkārtņē un vidē iedzīvojies. Tā laikam ir vislabāk un pareizāk. Kāda ir Tava apkārtne, kādi ļaudis, kas ap Tevi? Rakstnieki? Mākslinieki? Darba biedri? Latvieši? Austrāļi?

Raksti, kur Tu rod garšu un prieku dzīvošanai. Kā aizrit Tavas dienas. Un tie brīži, kad esi pats ar sevi. Man tādunav. Esmu vienmēr kaut kādā apdullinošā steigā. Iedomājos, ka to prasa eksistences nepieciešamība. Esmu iekārojis tādu būdu ūdens malā, kur var redzēt tālu jūrā un dzirdēt vēju. Un, iedomājies, vairāk nekā 50 mūža gadus neesmu pratis to iegūt. - Priecājos, priecājos par Tevi.

Abi ar Ernu pa laikam pieminam Jūs abus. Cik tāla, tāla ir tā pasaule, kad vēl eksistēja Augsburga un vilciens uz Fisseni. Trimdas rakstnieki, Anneles grāmata un Greizie rati. Un Ilustrētais Vārds.

Mums skaistā Kopenhāgenas priekšpilsētā ir dārgs, ļoti dārgs, bet mīļš un moderns dzīvoklis. Tuvumā ezers. Un no maija līdz jūlijam gaišās naktis, atblāzma no polārās dienas Grenlandē un Špicbergenā. Tur vēl gribētu nokļūt. Un vēlreiz Āfrikā. Ja zinātu savu stundu tuvu, brauktu to gaidīt Kilimandžaro pakājē. Tāda varenuma priekšā, kas ir mūžīgs, ir vieglāk panest savu niecīgumu. *

Kopenhāgenā 22. 10. 64.

Tikko saņēmu Tavu vēstuli, un tā arī mūsmājās bija savi mazi svētki. Atceries, kā kāpi Cvīzelbergī pie Ernas? Kā sēdējām un spriedām Augsburgā? - Labi, ka ir tādas atmiņas. Laiku un fakti, kas tās devuši, liecina, ka par spīti gadiem, arī vēlākos gadu desmitos pēc gimnazijas vēl var izaugt draudzības, kaut parasts pieņemt, ka tas nav iespējams. -

Nupat Rudzītis Laikā stāsta prātīgas domas, ka mūsdienų trimdas recenzijas esot pārāk draudzīgas, filistri slavējot filistrus, pagasta kaimiņi kaimiņus u. t. t. Dikti ceru, ka Tavā recenzijā šis moments paliks nemanīts. Man bija tāds gabals 'Sirilundas atgriešanās', par ko ne Rudzītis, ne Grīns neuzrakstīja ne rindas, bet aplinkus dabūju dzirdēt, lai es 'tādus' darbus vairs nerakstu. Nesapratu, 'kādus'. - Lūdzu, esi atklāts un taisnīgs, nesaudzē, slavē - kur vajaga. Būšu atpestīts no savas dzīves lietuvēna, kad maizes dēļ jāsamierinās ar visu, kas notiek un ko domā manā apkārtnē. Tas ir briesmīgi. Tad vismaz Tavās rindās tikšu pie svaiga gaisa, te jau var nosmakt. *

*** 15. 11. 64.

Vispirms - man nav tīra sirdsapziņa par to atsaukumi. Nebija vairs laika 'Safari' otrreiz pārlasīt, jo tad visa lieta stipri aizkavētos, bet pirmo reizi lasot, par kādu rakstīšanu nebija jausmas. Lai kādu darbu kaut cik kompetenti pārspriestu un vērtētu, ir jābūt labākā lietas kursā nekā biju es, atsaukumi rakstot, ir jārunā konkrēti, jāoperē ar detaļām. To es nevarēju, kādēļ bija jāizpalīdzas ar to, kas man par darbu un tā vidi bija palicis atmiņā, jāiztiek ar vispārēju informāciju, noslēdzot ar personīgu ieteikumu. Galgalā recenzijas uzdevums jau nekas vairāk arī nav kā vien informēt, taču citādi var būt, no autora puses skatoties, kurš sagaida izpratnīgu, izsmelošu, nopietnu iztirzājumu. Šinī ziņā tad esmu grēkojis,

un atliek vienīgi cerēt, ka neņemsi ļaunā, jo tas nenotika aiz nevižības, bet gan laika trūkuma dēļ. Un svētki nāk ar joni virsū, un ļaudis tad grāmatas pērk. Tad domāju, ka derīgāka būs paviršība laikā, ne nokavēts pamatīgums. - Vai no Āfrikas izjūtām Tev netaisās izkritalizēties kāda tīri literāra studija?

Tu mudini mani rakstīt. - Vairāk kā desmit gadu tiku nomētājies pa mēbelētām istabām, biju pārāk lielā šaurībā un dažkārt arī depresijā. Tik esmu varējis, kā šo to palasīt. Nu iet uz labo pusi, un ļoti ceru, ka drīz varēšu brīvāk pasūtīnāt literātūru, pie kādas neesmu varējis tikt, atliks vairāk laika šo to pārdomāt. Bet ar rakstīšanu tik vienkārši nav. Labi, man var būt zināma valodas izjūta, kas ļauj atrast samērā piemērotu izteiksmi tam, kas sakāms. Taču nekas liels tas vēl nav. Tas ir tikai līdzeklis domas, substances pārnešanai. Pats lietas kodols ir šis pēdējais. *) Par sevi runājot, man daudz šaubu, un tie spēki, kas mudinātu un runātu šīm šaubām pretī, nav visai respektējami, jo stiprā ego iekrāsojumā. Eksistences instinkta paliekas no Ādama laikiem, ar ko cilvēks piesātināts līdz matu galiem, bet no kā jātiek vaļā, lai tuvotos patiesībai. Šī ego puse ir lišķīgas, savtīgas, melīgas dabas. Runādams par lietām ārpus sevis, autors tomēr šķielē un lūko sevi iebīdīt izdevīgākā gaismā. Piem., Mauriņas grāmatas man liekas pilnas šādas šķielēšanas. Vispār, mūsu literātūra šinī ziņā ir stipri netīra. Un lai es to vēl vairotu? Manuprāt priesterība nav tikai amata lieta, bet tā prasa arī pēc gara tīrības. Domāju, ka radīšana mākslā nav nekas cits kā tuvošanās Dievam, patiesībai, un galējās konsekvencēs nevar būt būtiskas starpības starpmākslinieku un, teiksim, zem mandeļkoka sēdošo Budu. Bez tīri ārējiem apstākļiem te ir viens manas nerakstīšanas svarīgs iemesls. Tepat arī izskaidrojums tam, kāpēc uzrakstītais vēlāk mani vairs neapmierina, ir pat kauns par to. Atceros, kādreiz vilcienā no Eslingenas uz Augsburgu kāds no mūsu rakstītāju saimes sacīja, ka filozofija, domāšana vispār esot rakstīšanai kaitīga, tā to apturot. Mani tā tiešām apturēja. Diemžēl, dažs labs, neapturēts, tad arī paliek literārs infants uz mūžu. (Pārlasījis uzrakstīto rindkopu, redzu, ka te nepieciešama maza precīzēšana terminoloģijā. Ne-laime, ka trūkst vārdu. Latviešu 'godkāre' ir stipri ārišķīga, 12)

aušīga rakstura. Ar vārdu ego es nedomāju sevi visu, bet tikai savtīgo sektoru; ne personības, dvēseles noliegšana, bet gan 'egoisma' neutralizēšana).

Tā jau ir īstā ofensīva, Pāvul, ko Tu pret mani taisi. Tu taču negribēsi man, vecam puikam, sagrozīt galvu? Tu pārspīlē, mīļo Pāvul, pārspīlē. Un ja es rakstītu un arī varētu rakstīt, tad saki man, kur es to lai liktu? Esmu šo to pārtulkojis no Eksiperī darbiem, esmu sagatavojis tulkotu humoristisku īsstāstu kopoju ar ievadu par humoru vispār, esmu sācis tulkot Alana Patona 'Raudi, mīlētā dzimtene', kas viss ir pārāks par to, ko jebkad pats drīkstētu cerēt uzrakstīt, un tomēr nav to mantu kur likt.

Taisnība, Pāvul, gadi paiet, laika atliek arvien mazāk. Bet - no otras puses - ja Tev tankā benzīna atlicis maz, tad ar ātrāku braukšanu nekas nebūs līdzēts.

Tu jautā - ar ko saejos. Četrpadsmit gados es neesmu bijis viesis austrāļu mājā, ne arī kāds no viņiem bijis mans ciemiņš. Kas attiecas uz darba biedriem, tas arī nedrīkst notikt - katrs būtu netīkami pārsteigts un dziļi vīlies, ieraudzījis, ka man viena istaba piekrauta grāmatām. Tāpat klientam interesē tikai mana amata prasme, ne kāda cita mana kapacitāte, kas tikai apēnotu vai pat iznīcinātu manu labo amatnieka slavu. Un tā nu ir, ka dien dienā starp cilvēkiem grozīdamies, palieku anonīms kā santīms un gaužam vientuļš. Bet tā nu tam ir jāpaliek. Atliek vēl latviešu sabiedrība, bet te nav daudz labāk. Savā laikā tiku izgājis visādus sarīkojumus un saiešanas, taču allaž mājās atgriezos ar dīvainām morālām pagirām, ar sajūtu, it kā pats būtu ko sliktu izdarījis. To acīmredzot radīja kontrasts starp to, ko gribējās sagaidīt, un tukšumu, kādu nācās izjust. Un tomēr mēs turpinājām šur un tur aiziet cerībā, ka kādu reizi taču varbūt gadīsies sastapt kādu interesantu cilvēku, ar ko varētu ja ne sadraudzēties, tad vismaz uzņemt kādu kontaktu. Un mums tiešām laimējās tādu atrast - balādistu Kārli Ābeli. Sastapties iznāca reti, jo viņš dzīvoja Adelaidē, bet, kad tikāmies, bijām laimīgi, juzdami dzīva cilvēka starojumu, gaisotni. Viņa pēkšņo nāvi, paša paredzēto, izjutām sāpīgi, un tā sāpe laikam arī paliks. Nu esam abi puslīdz vienis prātis, ka neatmaksājas vairs klaiņot un meklēt. Droši vien ir cilvēki, ar kuriem būtu jauki būt kopā, bet kā tu viņus atradīsi? Tā mēs dzīvojam vientuļi, un

par to, ko latvieši dara Melburnā, parasti izlasām Latvijā. Reti kāds iegriežas pie mums. Krāšņi un ilgi dziedēja cinerārijas, līdz pārziedēja, bet neviens cits viņas neredzēja. Tāpat pārziedēja 'garās pupas', pa kurām varētu vai debesīs uzkāpt, bet arī tās palika tikai mūsu acīm. Tā šovakar sēdējām klusēdami dārzā un skatījāmies, kā vakara saule meta garas prieku ēnas pār tikko nopļauto pļaviņu, kas bija tik gaiša un piesmaržoja dārzu ar vītusa siena smaržu, gaiss dzidrs, kluss, taisni svinīgs, un es paskatījos uz Veltu. Viņai bija asaras acīs. Tās ir tās pašas, kas pēkšņi un negaidīti var parādīties, sēdot pie brokastu galda vai man vāgī līdzās izbraukumā, vai vakarā pirms iemigšanas. Tās ir vientulības asaras, sāpes par draugu, tuvu cilvēku trūkumu, kas varētu te būt ap mums, bet kādu nav un nekad nebūs.

Bet šis nav bēdu stāsts, Pāvul. Velta kopj puķes, es kokus, mēs mīlam savu dārzu, un tas sagādā mums daudz prieka, tāpat Čārlītis, mūsu labais draugs - suns, bet jāpiemin arī runcis Pēteris, kam pašulaik briesmīgi rētais pauris. Veltai daudz prieka sagādā arī koncerti Melburnā, kurus tad apmeklē, cik varēdama. Bet Tu jautāji, ar ko saejamies, un tādēļ man bija jāizstāsta, ka mums nav, ar ko saieties. Tā ir tāda skumīga nots, kas skan cauri mūsu dzīvītes variācijās. Ja varētu kā pasakā izteikt trīs vēlēšanās, tad viena būtu, lai man nebūtu nekur jābraukā un jāiet un jāsatiekas ar cilvēkiem, lai es varētu pilnīgi palikt šajā vientulībā, kopt dārzu, lasīt, lasīt un pārdomāt. Otrs būtu - lai man būtu kāds tuvs draugs (ar vienu pašu pietiktu), ko reizēm varētu sagaidīt ciemos. Un trešais - tā mums visiem kopēja - lai miers būtu virs zemes un dzimtene brīva.

Tu saki, tu tici brīnumiem. Es arī. Kā gan varētu neticēt! Bet brīnumam ir viena dīvaina tieksme: viņam patīk pārsteigt, kādēļ nekad nenāk gaidīts. Un tādēļ es izliekos, ka neticu, negaidu - lai sagaidītu. Tas sērkokciņš un nopūta, ko Tu tik poētiski esi pateicis, man vairs negrib iziet no prāta... Mēs sagaidīsim Jūs lidlaukā, pazīšanās zīmes iepriekš norunājuši. Nu, kā būtu? Un ja Tu spētu noturēties ceļa ačgārnajā pusē, dotu Tev vienu no saviem goliātiņiem ko braukāt apkārt.

Nosūtu Tev arī Kazantzaki - otrreiz. Kad esi izlasījis, at-
raksti.

* Pie šī kodola jautājuma (ka rakstīšanai tikai tad ir jēga, ja ir ko sacīt) netiku apstājies un to tuvāk izgaismojis, kā būtu pienācies, jo viegli varēja notikt, ka Klāns teikto tad būtu attiecinājis uz sevi.

Kopenhāgenā 17. 11. 64.

Paldies Tev par recenziju. Man tā ļoti patika - ne tādēļ, ka esi uzslavējis (precīzāk: ne tādēļ vien), bet tādēļ, ka tā atšķiras no mūsu parastā kritikas stila, ir ļoti interesanta kā darbs pats par sevi (uz ko ar varu pretendē Rudzītis), un uztvērusi un parāda grāmatu tādu, kāda tā ir - ceļojumu pa upi. Es ap šo darbu briesmīgi smagi nomocījos un tagad pašam nepatīk rokās ņemt, daudz kas, gandrīz viss liekas būtu bijis jāuzraksta labāk, vismaz citādāk, tā liekas it kā pavirša, pa virsu braukta, bez ieskatīšanās dziļumos, bez tāda solīduma aprakstā un atziņās, kāds būtu bijis iespējams pie drusku vairāk laika un vēl vairāk darba. Bet mani jau suniski steidzināja apgādu konkurence un pat naidis. Autora varēšana un cilvēciskās iespējas te nespēlēja nekādu lomu. Ir gan slepkavīgs tāds egocentrisms. - Bet lai kā, tas aiz muguras, un Tu visam esi uzlicis skaistu - piedienīgu formā un saturā nozīmīgu - akcentu. Paldies Tev.

Bet ar to mūsu vēstulu apmaiņa nav galā. Šai gadījumā nav pat sakara ar mūsu personīgo draudzību. Runa ir par Tavu darbu.

Kopenhāgenā 1. 1. 65.

Vai atceries vācu parunu: 'Ein Mann muss ein Kind zeugen, ein Buch schreiben und ein Haus bauen'. Piedod - nu pašam drusku jāpasmaida - māja Tev tagad ir, par dēlu vai meitu atturos spriest (Artur, nedusmo un neesi atriebīgs), bet grāmatas pašam savas vēl nav.

Tas ir tas pats temats, par ko Tu saki, ka esmu kļuvis masīvs. Gribo ticēt, ka tā Tev nav nepatīkama uzbāzība, jo reizē varam izrunāt visādus blakus tematus, un es šai sakarā labi varu saprast Veltas asaras, kad abi zēžat un skatāties sava stūrīša idillē un nav nevienas citas acs, kas par to priecātos līdzī. Tā iet Ernai, kurai gadiem nav neviena drauga, ar ko parunāties par glezniecību. Es jau neesmu gleznotājs, un man pašam gadu gadiem nav bijis neviena, ar ko aprunāties par rakstīšanu. Tāpēc labi, ka mums radies saturs vēstulēm, kas atšķiras no visa cita.

Taisnību sakot, man nav viegli izsekot Tavam domu gājienam par rakstīšanas resp. nerakstīšanas iemesliem. Tu saki, ka nav vērts rakstīt, lai apmierinātu savu ego, ka no tā jā-tiek vaļā, lai māksla būtu tā, kam tai jābūt - Dieva un patie-sības meklēšana (un atrašana). Bet Dievs un patiesība vis-pirmā kārtā manifestējas šajā ego, tam neviens nevar tikt ne apkārt, ne pāri, un, no tā novēršoties, notiek tas, ka visām gara sistēmām un kategorijām savelk priekšā tik daudz 'nē' un 'bet', ka mākslinieks zem šīs nastas aiziet bojā. Manu-prāt jautājums par to, kāpēc kāds rada resp. raksta, pilnīgi jāatstāj malā. Svarīgs ir rezultāts kā pašam, tā tiem, kam radītais darbs domāts. Ja to nevar, tad ideālā stāvokļa meklēšana, nevainojamu priekšnoteikumu atrašana, kas pilnvaro-tu uz radīšanu vai vismaz piedotu to, - tad šīs rūpes tā noni-velētu un atšķaidītu, noskrubinātu un notīrītu, ka gars kļūtu sterils, miesa bez temperamenta un spalva bez asinīm. Rak-sturīgi, ka neviens no lielajiem teorētiķiem paši nav vai nu nemaz neko radījuši vai radījuši nenozīmīgus darbus. Tas jau ir tas, ko teicis Tavs draugs vilcienā. Manuprāt viss ir radikāli otrādi (bet, protams, tikai manuprāt, un man nav bi-jis ne laika, ne patikas meklēt vēl kādas iespējas, tad jau es nokļūtu līdz meklēšanai resp. filozofēšanai un būtu sācis vilkt balķus pats sev ceļā).

Un otrādi šādā veidā: ego ir viss. Sākums, turpinājums un mērķis. Iniciatīva un īstenojums, inspirācijas avots - ne vienmēr cēlonis - un tās piepildījums. Sevis konstatēšana, atzīšana un izteikšana. Arī tas ir Dievs, arī tā ir patiesība, turklāt visnemaldīgākā, visabsolūtākā no visām, bez vienas vienīgas alternatīvas, novirziena, malda, pārpratuma. Tas ir krasi teikts. Bet skaidra, radikāla pozīcija ir arī katras pa-tiesas radīšanas pamatā. Bez tīras koncepcijas nevar tapt nekas paliekams. Bet lietu nostādījums savukārt nekad nav domājams bez personīgā 'es' viedokļa. - Es pats par to ne-ka neesmu domājis, Tu mani uz to pavedināji, un varbūt tā-pēc, nedomādams, esmu bijis infants, kā Tu saki, iedams briesmu pilnā mežā ar zīdaiņa šļupstiem uz lūpām, bet bez plintes. Bet raugi - ar visas savas ticības un būtnes pārlic-cības spēku varu Tev apgalvot, ka labāk aizeju bojā tā, nekā no pārgudrības. Piedod, es te ne uz ko nemērķēju un nemē-ginu personīgi knābt, mēs diskutējam par tematu un es ceru,

ka Tu dažus izlēcienu stilā neņemsi ļaunā. - Labi, tad klau-
sies tālāk, kā man rādās rakstīšanas resp. radīšanas problē-
mas, pēc kurām, izņemot Tevi un Ernu, nevienam gan nav bi-
jis nekādas intereses. Bet labi, ka sarunā ar Tevi iznākt tam
pieskarties. Tā mēs tiksīm tuvāk viens otram un galā Tu re-
dzēsi, ka es nemaldos, Tev, Tavam talantam ticēdams. Tātad
- atkal manuprāt, kā gan citādi - pēc radīšanas impulsiem
nebūtu jājautā. Eglītis ar savu histērisko, labilo ego reiz dusēs
smilšu kalniņā, bet viņa dzeja paliks. Tā varbūt ir mūžīgāka
par Zentas Mauriņas eklektiku. Bet par to vēl nevar spriest.
Taču kā viens, tā otrs, lai vispār pie rokas būtu piemēri, vi-
ņi rada tāpēc, ka citādi nevar. Šādu nevarēšanu nevar izdomāt,
filozofiski pamatot un pierādīt. Par mani pašu runājot, arī es
pazīstu to, kā tad ir, kad citādi nevar. No nevarēšanas drīz ro-
das apzinīga, gribēta varēšana. Tas ir - nespēja atturēties no
radīšanas kārdinājuma rada spēju šo kārdinājumu apzināties
un piedot tam kustību, ievadīt sliedēs un dot tam uzdevumu.
Tas viss. Varbūt daudziem nāk klāt vēl citi motīvi - ar lai-
ku, piem., Eglītim un Mauriņai būs attīstījušies zināmi mesi-
ānisma kompleksi, tieksme sludināt, mācīt, vadīt, paregot, brī-
dināt. Varbūt arī manī sēd tāds komplekss, taču ne mesiānis-
ma virzienā. Neviena nav man jautājis, kā notiek radīšanas
process manī. Tagad Tu šo jautājumu padari akūtu un man jā-
atbild - gandrīz vairāk pašam sevis nekā atbildes pēc, kuru
varētu palikt Tev parādā. Proti, es liekos sev kā telefona vads,
kas san vējā. Mani skar gaisa strāvas, lietus, sniegs, saule,
sals, debesu izplatījums, zemes tuvums - tam visam var būt
un ir savi antipodi telpā ap mani, tātad dzīvē - un es esmu
tas, kas skan un tādā kārtā kļūst konstatējams un līdz ar to
uztverams un saprotams manai apkārtnei. Ar to man pilnīgi
pietiek. Mans ego ir apmierināts, jo nepietiek ar to vien, ka
es esmu es, ka es skanu, bet neatliekami vajadzīgs arī tas, ka
citi to zina. Un tādā kārtā dabūju sava ego apliecinājumu kā
savās, tā citu acīs. Es esmu eksistents. Tas man personīgi
ir vislielākais, laikam visegocentriskākais gandarījums par
tām pūlēm, ko prasa šis skanēšanas process, tātad pārdzīvo-
jums, pieredze, tās sagremošana, uzrakstīšana nebeidzamās
burtu zīmju gubās. Pamatā tātad - gandarījums man pašam.
Un tas ir diametrāli pretējs bēgšanai no sevis. - Agrāk, vēl
tikai rakstīt sākams un nejudzami drošs, es mānīju sevi,

iegalvodams, ka rakstu tikai sev un, varbūt, dažiem draugiem, ar ko man pilnīgi pietiktu. Bet arī šajā sevis mērīšanā jau skaidri redzama vēlēšanās pēc ego apmierināšanas - sauciens pēc zinātāja, sapratēja, lasītāja. Lieta tā, ka ne visi telefona vadi skan. Bet 'es' citādi nevaru. Tā ir mana radīšanas kardinālā pazīme. Bet tādas ir arī, piemēram, Ernai, kas grib uzgleznot par katru cenu tā, kā viņa to grib, bet ne tik daudz tā, kā tas būtu pareizi pēc kādiem mākslas vai skolas principiem. Arī viņa grib izteikt sevi. Mums abiem turklāt ir pilnīgi un pavisam nežēlīgi vienalga, vai ir vēl daudz tādu pašu censonu kā mēs, jeb esam tikai divi vien. Un vai kāds jau ir interpretējis sevi tā, kā pašreiz to darām mēs par sevi jeb nē. Tādu iespēju jau pašā pamatā izslēdz tas, ka nav pasaulē divu vienādu parasto caurmēra ļaužu fizisko profilu, kur nu vēl divu vienādu radītāju profilu. Viss pārējais, tāpat, ir nesvarīgi. Svarīgi ir tas, ka 'es' radu tā, kā 'man' gribas.

Otra pazīme ir metode, kā darīt sevi saprotamu resp. interpretēt savus pārdzīvojumus un pieredzi lasītājam. Tādā gadījumā es jūtos kā mikrofons, kas uztver ārpasauli (resp. 'iekšpasauli') vai, vēl labāk, kā sporta sacīkšu spēlētājs pie mikrofona, ko radio klausītāji neredz, bet zina. Viss, ko klausītājs savām gara acīm uztver no sacīkšu laukuma, ir spēkera produkts, viņā apstrādāta īstenība, kuras impulsus viņš gūst no ār pasaules, sacīkstēm.

Un treškārt - man ir absolūtā pārlicība, ka tā, kā es protu pārraidīt sacīkšu gaitu, nespēj neviens cits, un ne tikai nespēj tā un manā uztverē tik tuvu tam, kas noris laukumā, kā tieši es. Bet tas nav nekas kritizējams. Tas ir dabiski un loģiski, tāpat kā tas, ka mani bēdu vai sāpju, mīlestības vai naida pārdzīvojumi manā pašā uztverē ir visīstākie, visdziļākie un nekādā gadījumā nav salīdzināmi ne ar ko citu. Tikko es un šo patiesību saknēm, kas kļuvušas par absolūtām patiesībām, sāku meklēt kādas citas patiesības, es uzreiz apšaubu pats savējās un vai nu uzreiz vai pakāpeniski tās noārdu un novedu sevi pie neaktīvātes. Mani pasargā tikai tas, ka 'es' citādi nevaru'. Tā es nemaz nenokļūstu līdz kritiskas vērtēšanas iespējai. Tā arī nav vajadzīga, ja jau tā spējīga novest līdz paralīzei.

Protams, tādai pozīcijai vajadzīgs daudz pašapziņas. Bet tā laikam tikai retajam ir iedzimta. To parasti iegūst ar cīņu. Viens akcepts, kas jau līdzinās panākumam un uzvarai, dod ievirzi nākošam darbam, pēc kura katrā ziņā jāgaida jauns akcepts, lai radīšanas impulsu ķēdē kāds loceklis nesāktu rūsēt. Ja akcepts nenāk, ir jācīnās, lai vismaz pēcnākošā reizē tas atjaunotos. Tā soli pa solim nodibinās pašam sava pozīcija. Ar laiku pie tās pierod tie, kam patiesībā tā domāta - lasītājs, publika. Autora vārds kļūst par sinonīmu. Un bieži taču ir arī tā, ka autors, vēl dzīvs būdams, ir jau miris, un tomēr turpina dzīvot, savu tēlu nests.

Vārdu sakot, pašapliecināšanās bez gala. Tas ir process, kam piemīt ne tikai rakstīšanas lāsta moka, bet arī atbrīvošanās bauda un pacilājums. Tas ir tā kā mīlestībā, kas pēdējā (gan iedomātā, tātad ne justā) konsekvencē ir egocentriska: sievietes skaistuma apliecināšanā un savas mīlestības apzvērēšanā esam pacilāti ne tikai tāpēc, ka tāda sieviete eksistē, šķērso mūsu ceļu, bet varbūt pat vēl vairāk tādēļ, ka ar to viņa dod iespēju atraisīties mūsu mīlestības pārdzīvojumam, un, piedzīvodams savu izpaudumu, tas reizē sagādā arī atpestīšanas prieku. Atpestīšanas prieku no tā, ka 'citādi nevar'.

Bez tam tāda sava ego apliecināšana - tātad rakstīšana - ir reizē arī sava veida dvēseles terapija, pieņemot, ka katram no mums tā savā veidā ar kaut ko sirgst. Absolūti veseļi laikam ir tikai zemāku pakāpju radījumi, kurus neapgrūtiņa tik komplicēts psihes aparāts kā cilvēkam. Spēja izteikt sevi, spēja apliecināt sevi ir tas pats kā sportistam veikt rekordus, kā medniekam iegūt medījumu, kā aktierim piedzīvot zāli aizturam elpu viņa monologa laikā, kā komponistam piedzīvot savas simfonijas atskaņojumu dzīvā orķestrī. Lai to iespētu, ir vajadzīga kāda no šīm kvalifikācijām - vai nu sportista, mednieka, aktiera vai komponista. Suverenitātes saldā, lielā apziņa! Tu šo kvalifikāciju sevī gribi apšaubīt. Tu saki, ka spēj gan izteikties, bet ka šī spēja ir tikai instruments. Manuprāt ar to jau ir pateikts viss. Nav taču iespējams otrāds stāvoklis, ka kādam ir gan milzu bagāža ko paust, bet nav instrumenta. Ja Tu šo instrumentu apzinies, tad neatliek nekas cits kā likt to lietā. Tad Tu atskartīsi, ka Tev ir arī bagāža. Ne sliedes var būt bez vilciena, ne vilciens bez sliedēm. Tu vienkārši nodari sev pāri, meklēdams un arī atrazdams aiz-

sprostus, kaut tas nav jādara, tāpat kā Mārtiņam Zīvertam nav jānes ostā sāls maisi tādēļ, ka mūsu tauta cieš. Tas nav jādara arī tā iegansta dēļ, ka citi jau visu pateikuši. Neviena nevar pateikt to tā, kā Tu to vari, saproti un spēj. Kur iz salīdzinājuma robeža? No kuras vietas sākas tā atļautā josla, kurā arī Tava paškritika atļautu Tev ieiet un producēties? Tādas vietas nav. Tās eksistence ir pārāk lielas smalkjūtības radīts šķitums. Bet arī tad, ja šāda vieta eksistētu, Tevis citētais ķīniešu filozofs nedrīkstētu noderēt par argumentu Tavu uzskatu apstiprināšanai. Iedrīkstēties ir skaisti ne tikai Zentai Mauriņai, iedrīkstēties ir skaisti visiem, absolūti visiem citiem, kam vien tas spēj ienākt prātā (un tā jau ir sava veida kvalifikācija), un beidzot - bez iedrīkstēšanās nebūtu nekā. Ne zinātnē, ne mākslā. Risks nogāzties vienā vai otrā pusē līdzsvara virvei nav nāvīgs. Bet, ja tas ir nāvīgs, tad nāvīgs visiem un līdz ar to nav vairs nekāds izņēmums, bet parasts dzīves likums, kas mūs notur zināmā rītmā arī tad, kad ikdienā šķērsojam ielu un garantē mums to, ka nenokļūstam zem riteņiem. Tu esi sācis sevi negatīvi ietekmēt, jo starp Taviem argumentiem nav tāda, kas runātu par to, ka Tev vajadzētu un ka Tu gribētu rakstīt. Ir tikai atturīgi norādījumi uz to.

Tu esi tajās domās, ka daudz kas ir jau pateikts. Tas tiesa. Bet kā? Nekas no pateiktā nav tik līdzīgs, ka nebūtu pelnījis savu parādīšanos. Tu jautā, kur to likt, ja pat Tavus tulkojumus neviens negrib. Bet Tu taču pazīsti mūsu izdevējus un mūsu tirgu. Tulkojumi 'iet' tikai tad, ja tie ir kaut kādā veidā 'sensacionāli', bet tā jau ir vairāk žurnālistika nekā rakstniecība (Austrumprūsijas dienasgrāmata, Barbarosa). Tīru citātu literātūru mēs neprasām, un ja, tad tikai no izdevēja viedokļa kādas sensācijas sakarā (Dr. Živago). Te patiesinav ko meklēt. Bet originālliterātūra taču ir pavisam kas cits. Nevar taču neredzēt visu to mūsu rakstnieku plejādi, ko, par spīti visām raudām par grāmatu tirgus sarukšanu, tomēr izdod un pērk. Tevis tur trūkst. Trūkst vispār jaunu vārdu, nerunājot par jaunu paaudzi. Uz visu šo kompleksu beidzot var skatīties arī no gluži nacionāla viedokļa, kas īstam rakstniekam varbūt liksies apšaubāms. Un tomēr - kamēr dzimtenē mūsu rakstniecība nevar attīstīties brīvi, uguns, zobens ir katra spalva, kas rada brīvi. Arī tad, ja tā nekurina karu un necildina varonību.

Un tad Tu saki kaut ko, kas īpaši mudināja manu pievērsties nos; ka pēc kāda laika uzrakstītais Tev pašam ir nepatīkams, pat kauns no tā. Tad paklausies, ko par šo vājo vietu saka modernie vācu autori:

Hanss Erichs Nossaks: "Eine wahre Höllenqual. . . ist die Durchsicht der Reinschrift. Dann scheint einem nichts mehr zu stimmen, der Ekel von dem eigenen Machwerk ist kaum zu ertragen."

Wolfgangs Koeppens: "Ich habe nie ein Buch von mir gelesen. Ich mag mich nicht lesen. Ich kann mich nicht lesen. Mein Text wäre mir zu unheimlich. Zu nah und zu fern. Ich habe es sogar abgelehnt, die Korrekturfahnen des Neudrucks der 'Unglücklichen Liebe' anzuschauen. Hätte ich es dennoch getan, würde ich den Roman wohl neu geschrieben haben. . ."

(No Horst Bienek 'Werkstattgespräche mit Schriftstellern', Hanser Verlag, München. Saturā dialogi ar Maksu Frišu, Meriju Luizi Kašnitcu, Volfgagu Koeppenu, Robertu Neumannu, Hansu Erichu Nossaku, Uvi Jonsonu, Fridrichu Direnmatu, Alfredu Andersu, Vilhelmu Lēmannu, Heinrichu Bōlu, Hermanu Kestenu, Karlu Cukmaieru, Fridrichu Sīburgu, Martinu Valseru, Gerdu Gaiseru).

Artur, arī tie visi ir cilvēki, rakstītāji, kas nomokas ar savu sātānu un Dievu. Nevienas radības nav bez sāpēm. Nevienas bez pašpārmetumiem, šaubām, mokām. Rainis esot teicis, ka kautrība esot talanta pazīme. Bet tikai sākumā. Vēlāk tai jāizžūd, kad jāsākas radīšanas mokām. Mokas nevar izcīnīt kautrībā, tur vajag cīņas, vīrišķības, sasliešanās un - eventuāli arī riska iegāzties bezdibenī. Bet kas par to? Vai taisot biznesu mirt ir skaistāk vai pilnvērtīgāk nekā lauzt kaklu mākslā?

Piedod, ka man vienmēr jāatgriežas pie sevis paša. Bet man jau arī nav lāga bijis vajadzības tā izteikties, un nu viss gāžas spontāni laukā: es noraujos pie Reitmaņa dažreiz līdz 7 vakarā, bieži strādādams smagu fizisku darbu muitā, kur jācilā 25, 50 un 100 kg smagi maisi, kur taisām paciņas visiem tiem, kas kaut ko sūta uz Latviju. Mājās varu būt ap 7.45, tad iekožu un vienu stundu guļu dziļā, bet murgainā miegā, tad eju zem dušas, bāžu galvu zem auksta ūdens un piespiežu sevi, nežēlīgi, sāpīgi piespiežu dabūt kaut ko laukā no savas apdulšās, dienas kņadas un nepārtrauktu nepatīkšanu pilnās galvas.

Tādā dzīves situācijā vislabāk ir tulkot, darīt to, ko jau kāds ir padarījis, radoši nepiepūloties. Bet vienmēr tā nevar. Taču dzīve paliek tā pati. Un ja nebūtu kaut cik erudīcijas, un jānebūtu kaut cik pašapziņas, bet ja tai vietā mocītu tādi intelekta tārpi kā pašreiz Tevi - tad nerastos ne rindas. Un man ietāpat kā tiem vāciešiem un Tev - kad grāmata tikko iznākusi, patīk pacilāt rokās, bet lasīt nevaru ne rindas, tās ir par tuvu un kaut kādā veidā pretīgas līdzīgi visam tam, kas izšķēļas, izlīst vai citādi atdalās no mūsu fiziskās vai garīgās būtnes. Tas skan briesmīgi, bet tā ir. Un tikai pēc laika, vislabāk pēc gadiem var pārcilāt uzrakstīto. Tad atrodas daudz kas labs, protams, arī slikts. Bet tas taču nav kritērijs! Tad jau neviens nekad neko neveiktu - aiz bailēm, ka pēc 5 vai 10 gadiem varēs labāk nekā tagad...

Tu jautā par mūsu dzīvi. - Es apzinīgi meklēju kontaktus ar dāņu sabiedrību, rakstniekiem, žurnālistiem, filmu ļaudīm, jo nedomāju, ka emigrācija uzliek par pienākumu palikt pagrīdē. Tā mani šur tur aicina, ko izmantoju labprāt, kaut ne vienmēr ir laika, bet nedrīkst ļaut sevi aizmirst. Esmu pastāvīgs viesis šeit ļoti pazīstamās tulkotājas Klāras Hammerichas (Rūsa - Flammende Himmel) mājās, viņas vīrs ir sirms germanistikas profesors šejienes karaliskajā zinātņu akadēmijā; tur sastopas atkal visi rakstnieki, žurnālisti, fotografi, advokāti, arī izdevēji. Tā iespēju robežās netrūkst sabiedrības, tikai nav iespējams to kopt un no tās eksistēt kā rakstniekam. Cieņojos arī pie sava izdevēja Carla Bergen, un dāņi vispār ir atsaucīgi, laipni un bez kārtu izšķirības, būdami laikam vislielākie demokrāti pasaulē, tai pašā laikā sirsnīgi mīlēdami monarchiju un savu karali. Man te ļoti, ļoti patīk.

Darba apgādā ir pamaz. Esmu faktiski tikai korektors, jo visu atbildīgo pusi grib veikt Reitmanis pats. Man tā ir vieglāk, jo nav jālauza sava jau tā sirmā galviņa, un pēc goda es necenšos nemaz. Protams, ka tas nāk par sliktu pašam bosam, kas pārpuļas un šauj arī bukus. Personīgi ar viņu nesatiekam necik labi, jo garīgā plaisa ir milzīga. Ja varēšu, raisīšos vaļā, vai nu lai strādātu fizisku darbu kādā šejienes fabrikā vai lai atgrieztos Vācijā. Bet tā vēl nākotnes mūzika. - Erna daudz slimo, cieš no mugurkaula skriemeļu deformācijas, kas grūti apturama un ļoti, ļoti sāpīga lieta. Taču tagad dabūjām labus dakterus kā Vācijā, tā Kopenhāgenā, un nu ir mazas ce-

rības, ka ļaunums vismaz atslābs. Tā mūsu mājās visu laiku bijis daudz rūpju, posta, sāpju un bēdu. Un darba - pāri kaklam un galvai. Ernai tagad sāpju dēļ nav iespējams strādāt. Rudzītīm Tobago veica raudādama. Bet varbūt viss griezīsies uz labo pusi. - Par Tevis apciemošanu Austrālijā runājām ļoti nopietni. To gribētu mēs abi. Un Tavš vienkāršais, tik dabiskais aicinājums ir tik vilinošs. Bet ja apdomā - izdot milzu ceļa naudu varētu tad, ja brauktu un paliktu. Bet atkal atgriezties un mūsu gadus no jauna meklēt eksistences iespējas - vai tas nav par riskantu? Mums jāizšķiras par radikālu atrisinājumu. Vai Tev, starp citu, nevajagā palīga un mācekļa? Man ir karadienesta disciplīna un jauns, bargs, nežēlīgs asistenta treniņš Āfrikā, tā kā Tev par manām palīga īpašībām nenāktos bēdāties. Arī Reitmaņa skola ir barga. - Mums te ir skaists divstāvu dzīvoklītis, 3 istabas, no tām viena liela apakšā, kur Ernai kādreiz strādāt, un 2 mansarda istabas augšā ar slīpiem griestiem; lētas, pītas mēbeles un nekrāsota koka plaukti un skapīši - īsti dāniski un tomēr moderni un gaumīgi, daudz, ļoti daudz gaismas un pilnīgi modernas labierīcības no ledusskapja līdz vannas istabai u. t. t., kas lielā daļā vecāko māju nav. Esam apmierināti un jūtamies mājīgi. Bet Ernai vajadzīgs siltums, un reizē domā arī par Āfriku. Tātad, ja būtu jādodas kur tālu projām, varētu braukt arī uz Austrāliju, bet tad jāzina, ko tur darīt. Angliski varu sarunāties, lasīt, bet ne jau diez cik lieliski. To visu, protams, var uzlabot, ja zina, ka tas būs vajadzīgs, un man valodas patīk.

Pašreiz darbojos ap jauno originālromānu 'Trijos un piecās', kas stāstīs par kara izcelšanās laiku - īsi pirms un īsi pēc šī brīža. Saki, Artur, kur Tu biji tajā laikā? Tu būtu eņģelis, ja būtu atradies Liepājā. Romānam jābalstās uz vēsturiskiem faktiem, bet man nav nekādas pieturas tam, kā krita Liepāja, kā notika cīņas ap to. Varbūt Tu vari man palīdzēt? Nezinu, kādēļ esmu iedomājies, ka Tu tajā laikā biji Kurzemē. Raksti, raksti - vēstules un grāmatas! Es šoreiz beidzu - spontāni. Bet mēs vēl sarakstīsimies, gaidu! *

*** 9. 2. 65.

Paldies ar interesanto vēstuli. Tikai žēl, ka nebija solīto bildīšu klāt. Tāpat ne ar vārdu Tu nepiemini Kazantzaki, ko Tev aizsūtīju reizē ar vēstuli pa gaisa pastu. Tu taču neteik-

si, ka neesi saņēmis arī šo. Būtu bijis interesanti dzirdēt, kāds bijis Tavš iespaids, ar šo autoru sastopoties. Tāpat Tu klusē par to, kāds gals recenzijai; Latvijai ir bijis cits rakstītājs. Vai būsi mani paāzējis? Sak, redzēs, ko šis saka. . .

Un nu tālāk pie aizsāktās temas. - Ego ir duālas dabas - tajā ir savtīgā un būtiskā daļa. Es tiku runājis tikai par pirmo, no kā jātiek vaļā, jāatbrīvojas, lai iegūtu spēju, piem., pašam sevi attēlot tā, it kā tas būtu neitrāls objekts jeb cits svešs cilvēks, attēlot bez jebkādam blakus interesēm slēpt vai izskaistināt. Tas būtu - pacelt jeb mēģināt redzēt cauri tam plīvuram, par kādu runā Bergsons. Kāpēc? Tāpēc, ka ego ir visas radīšanas vienīgais avots (un te, kā redzi, esam abi vienis prātis). Un tas ir jāattīra. Jeb - pie tā būtu jātiek klāt ar neaizmiglotu skatu. Paradoksāli? Neiespējami? Varbūt, bet vismaz šai virzienā būtu jācenšas, jo Dieva un patiesības meklēšana var notikt tikai iekšēji vērsti. Bet es gribētu noraidīt Tavu iekavās likto 'un atrašana', kas liekas pārāk augstu ķertis. Mums mūsu mūžā būs jāsamierinās tikai ar jautāšanu, meklēšanu, apzinoties, ka atbildei varam tikai tuvoties. - "Es kommt nur auf das eine an, dass kein Hauch von Ich-Bewusstsein bei dem, was du tust, im Spiele ist" (kāda nezināma autora vārdi, sacīti kādā citā sakarā). -Ja es padodos egoismam un viltoju redzēto, ar laiku es vispār redzēšu vairs tikai to, ko man egoisms diktēs resp. nekad vairs neredzēšu to, kas ir, bet to, ko patiktos redzēt. Šī 'domāšana' tik raksturīga masām, un to apkalpo propaganda. Nekā es te nesludinu, šo atziņu tiku vienīgi izteicis - tā teikt - zem spiediena no Tavas pušes, un man nav ne mazākās tendences Tev te ko iestāstīt. Tu manu atziņu vari pieņemt vai nepieņemt, gluži kā Tev tīkas. Bet nekādi nevaru iedomāties, ka Tu to varētu noraidīt kā aplamu, jo tad Tev būtu jānoliedz arī tas, ka māksla pastāv patiesības meklēšanā.

Domāju, ka savu viedokli esmu pietiekami izgaismojis punktā, no kura sākās pārpratumš, un Tavai argumentācijai, kur Tu apstrīdi viedokli, kādu nekad neesmu aizstāvējis, man nebūtu pretī jācīnās. Un tomēr daudzi no Taviem argumentiem ir tādi, kas mani padara dikti ausīgu, kādēļ nespēju nociesties, dažu komentāru neizteicis.

Tu saki, ka domāšana Tevi novestu strupceļā, pie paralīzes, ka tā būtu balķu vilkšana pašam savā ceļā. Tas atgādina

tāda autora viedokli, kas apņēmieš no rakstīšanas arī pārtikt, kas rakstīšanu pakārtojis biznesa, ražošanas principi, kur ļoti svarīga ir produkcija, apgrozījums, temps. Bailes no nezināmā un tāpēc tā iepriekšēja noliegšana ir aizspriedums, un, ja mākslā var būt kāds grēks, tad šis te būs pats lielākais. Tas laikam bija Mōms, kurš savos memuāros bija sacījis, ka dzīvi uzskatot par bezgala garu gaiteni ar durvīm pa labi un pa kreisi un ka viņa, rakstnieka, uzdevums esot tās pavērt un ieskatīties, kas kurā telpā aiz tām. Un domāšana taču ir tāda svešu durvju virināšana. Savu iebildumu Tu pamato ar to, ka neviens no tiem, kas domāšanā bijuši izcili, neko lielu nav varējuši uzrakstīt. Ļoti iespējams, ka tāds cilvēks, svešas durvis virinādams, būs uzgājis kādu tik bagātu telpu, ka tajā arī palicis vai uzkavējies ilgāk un atradis sev nozīmīgāku, svarīgāku garīgo aktivitāti pat rakstīšanu-komunikāciju ar publiku. Bet no otras puses nebūs grūti atrast piemērus, kas rāda, ka domāšana nav rakstīšanai kaitējusi. Piem. tas pats Sartrs, kura lugas lasu ar lielu interesi (to nevaru sacīt par Zīvertu, kurš laikam 'citādi nevar'); vai Kazantzakis, šis tiesībzinātņu doktors un profesors, kurš studējis arī filozofiju, mākslas vēsturi, kristiānismu, budismu u. d. c., tātad pietiekami aizdomīgs tips, lai varētu pieņemt, ka viņa 'garam jābūt sterilam, miesai bez temperamenta un spalvai bez asinīm'; vai Eksiperī, ko matemātikas-fizikas zinātņu vīri uzskatīja par domātāju-ģeniju; u. t. t. dučiem šādu autoru varētu uzskaitīt, vecu un jaunu. Tātad? - Ja Tu neesi rakstīšanu padarījis par maizes darbu, kāpēc Tev būtu jācenšas visulaiku noturēties uz gludas šosejas? Kāpēc nepieturēt, nenokāpt no tās un nepabrist pa mežu, nepārkāpt arī kādam balķim pāri, ja tāds priekša gadījies? Tu ieraudzītu ko citu, kas no iebrauktā ātrā ceļa Tev pagājis garām nepamanīts, t. i. - ja Tu vari atļauties no ātruma atteikties. Bet man paliek tāds iespaids, ka Tu nemaz neesi ieinteresēts šādās ekskursijās.

Iespējams, ka šīs rindas vēl dziļāk Tevī nostiprinās iespaidu, ka esmu liels prātvēders. Taču, par prātu runājot, no mums diviem katrā ziņā prātīgākais esi Tu. Mana domāšana ir mazāk racionālas, vairāk intuītiņas dabas meklēšana, un tikai tad, kad atziņa izveidojusies, prāts visu lūko sašķirot pa čupiņām, lai komunikācijas nolūkos to padarītu pieejamu valodai.

Kad pašam šaubas, tad ir labi, kad rodas apstiptinājums no ci-

tas autoritātīvas puses, un tādus bieži laimējies atrast Bergsona un Junga darbos.

Pastāstījis par to, kā notiek Tavs radīšanas process, kas ļoti interesanti parādīts, Tu runā par pašapziņas svarīgo lomu, kas iegūstama cīņā, par pašam savas pozīcijas nodibināšanu, kas arī prasa krietnu pūliņu. Bet tas jau ir tīrs veikala princips, tā ir tāda cilvēka valoda, kas ieinteresēts savas preces pārdošanā. Attiecībā uz to savas domas esmu jau izteicis 'baļķu jautājumā'. Tad Tu cildini ego-ismu, beigās izsaukdamies: 'Suverenitātes saldā, lielā apziņa!' Un to visu Tu saisti kopā ar mākslu un tās radīšanu. Manās ausīs tas skan pēc narcisma pavisam reibinošā koncentrācijā. Cits lieto alkoholu, un, ja ar to viņš panāk traucētājas apziņas (jeb pašapziņas) atvairīšanu, lai tiktu klāt dziļākiem slāņojumiem sevī, tad to var saprast, un alkohols jau pāriet, kamēr tas otrs ir permanents reibums. Tas tad nozīmē vēl vienu plīvuru vairāk starp sevi un sevi pašu, un tad mēs vēl runāsim par patiesības meklēšanu?

Jāpiemin divas vietas Tavā vēstulē, kas mani katra savā veidā īpaši aizkustināja, kontemplātīvo plūdumu uz brīdi aizturēdamas. Pirmā uzjautrināja, gandrīz skaļi iesmējos tai vietā, kur Tu atvainodamies piezīmē, ka es taču neņemšot Tavus 'stila izlēcienus' ļaunā, jo Tu nedomājot man knābt. Skaidrs, ka Tu nebijis domājis mani smīdināt, taču Tavas bažas nevietā to panāca. Redzi, te pacēlas uztveres jautājums. Manā uztverē teikums izraisīja tīra, nevainojama humora radītu smieklu. Bet tā kā tas ir vienreizējs un neatkārtojams, tad nespēju ko līdzīgu adresēt Tev atpakaļ. - Otra vieta, turpretī, kaitināja; kur Tu citē Mauriņas izdrāzto frazi - 'uzdrīkstēties skaisti'. Kas tas ir un ko tas nozīmē: uzdrīkstēties skaisti? Manuprāt tas nozīmē riskēt mant- vai godkārtīgos nolūkos, lai iegūtu ko, kas nav paša pelnīts, kas nav tavs. Tā ir romantizēta azartista attieksme pret dzīvi.

Tad Tu saki, ka cittautei literātūrai nav pieprasījuma. Var jau būt, ka pieprasījums neliekas būt tik liels, ka rastos vilinošs tirgus; ja tas tā, tad tur vainīgs mūsu šovinisms, kādu kultivē avīzītes. Bet es vēl šaubos, vai tikai te nav darīšana ar izdevēju palaistu pīli, un tie kungi, kā pats zini, ir ar visai šauru apvārsni. Būs tad jāizdod tie tulkojumi pašam. Kāpēc nē, ja man darbā izteiktā vēsts liekas pietiekami svarīga? Ti-¹⁴²

kai tās dēļ, ne tirgus interesēs esmu gar darbu pūlējies, to latviski pārceļams. Un tad Tu saki, ka originālliterātūra ir pavisam kas cits. Cits būtu valoda, ļoti svarīga lieta, bet tas tad arī apmēram viss, ja neskaita stipri zemu kvalitāti, salīdzinot ar to, kāda būtu cittautu darbu izlasei latviskā tulkojumā. Originālitate pati pa sevi taču nav vēl nekas. Vēsts ir viss, Pāvul, substance! Ir taču alga viena, vai Čapeks ir čechs vai nav, vai Köstleru skaita par žīdu, austrieti, francūzi vai angli, alga viena, vai Šekspīradrāmas rakstījis viņš pats vai Bēkons vai kāds cits, absolūtu vienalga. Un attiecībā uz sevi man jāsaka (ja vien neievērojam manu šauro egoismu): ir absolūti nesvarīgi, vai plauktos ir kāda grāmata ar manu vārdu vai nav. Svarīgs ir tikai darbs, ja tas ir labs, ne - kas to darījis. Nav arī tā, ka rakstīšana nu būtu vairs vienīgā garīgā aktivitāte, kur kāds varētu ko labu padarīt. - Tu citē vācu autorus, bet citāti nekā nepierāda, tie tikai parāda, ka autori ar padarīto neapmierināti. Tas liek domāt, ka 1) vai nu šādu vai tādu iemeslu dēļ viņi savus darbus nav pienācīgi nostrādājuši vai 2) kā personības viņi nav pietiekami gatavas, lai vispār to spētu. Bet neapmierinātību uzskatīt par normālu, neizbēgamu ļaunumu, kas panākumu vai kādā citā vārdā būtu ignorējama vai ar ko jāsamierinās, man izklausās absurdi. Neapmierinātība taču ir garīga sāpe, kas signalizē par vainu, kuras labā kautkas neatliekami darāms. Te pretī citēšu kādu amerikāņu autoru (Bishop): "If publication is a virtue, so is refraining from publication unnecessary words".

Kā noproti, ar daudz pacietības, darba un arī laimes man ir izdevies sevi iestūrēt tik neatkarīgā situācijā, kādu vien šajā modernajā laikmetā var iedomāties. Esmu apmeties jaukā apkārtnē, iekopis vēl īpaši dabas stūrīti ap savu mītni, ko tiku izplānojis pats sev piemērotu un tīkamu un esmu nonācis ciešā saskaņā ar šo dabu, juzdamies daļa tās. Līdz ar to esmu palicis neatkarīgs no sabiedrības (kā latviešu, tā austriņu): nesastāvu nevienā biedrībā, ne draudzē, nav man ne bosu, ne radu, ne draugu. Protams, ka par šādu neatkarību ir jāsamaksā ar vientulību, taču šī ir saskaņīga vientulība (tragiska tā ir barā), un man nenāk prātā par to žēloties. Taču Tu mani, likās, biji drusku pārpratis, kad es rakstīju par puķēm. Pāvul, pilsētniek, tas ir mūsu dabas kalendārs, pēc kā rēķinām laiku, gluži kā to dara zemnieks - pēc notikšanām dabā.

Un ja šai dabas harmonijā kā iekšēja disonance reizēm cilvēkā kas iesmeldzas, tad tas ir tikai dvēseliska vitamīna trūkums, kādu radījusi dzimtenes zaudēšana un ko lielā mērā aizstātu kāda drauga tuvums. Bet tādu nav un ar to ir jāsamierinās. Bet nebij mani vārdi saprotami tā, ka mēs ilgotos cilvēku, kas apbrīnotu mūsu puķes! Ja jau pietiktu tikai ar cilvēku, tad jau te problēmas nebūtu nekādas, jo katrā laikā un bez kādām grūtībām mēs varētu sapulcēt māju pilnu. Bet tas jau nav tas.

Ārējā neatkarība ir priekšnoteikums neatkarīgai garīgai aktivitātei. Citādi jau dzīve - bez tās - būtu tikai eksistence, pilns vēders. Bet vai tā iegrozīsies rakstīšanā, par ko Tu runā, rādīs nākotne. Viss atkarīgs no tās zaļās gaismiņas, kas prāta-intuīcijas mēchanisma ziņā, ko varētu varbūt saukt arī par sirdsapziņu. Vismaz pašulaik neaktuāla lieta. Ja gaismiņa uzspīdētu par vēlu, tad, kad latviešu valodā vairs lasītāju nebūtu, nu, tad varētu lūkot rakstīt angļiski. Bet ja tā nāktu vēl laikā, tad, ja vajadzētu ko izdot, es laikam to darītu pats - gluži kā Latvijā pats savus darbus izdeva Kārlis Krūza.

Šo debašu posmu beidzot, man nav īsti skaidrs, vai starpība mūsu uzskatos ir fundamentāla vai tikai apstākļu radīta. Tev, liekas, ir tieksme būt profesionālam rakstniekam, kas patiesībā tāds jau esi. Es savu eksistenci esmu citādi nodrošinājis un mākslai pieeju bez jebkādiem saistījumiem ar dzīves praktisko pusi. Tev, varu iedomāties, šur tur nākas rēķināties ar kompromisu, man nekas netraucē sekot tīram principam. Te ir kāds gleznotājs, kas pārtiek tikai no savām bildēm. Bet viņa apstākļi ir tādi, ka tā liekas būt vienīgā eksistences iespēja. Viņa apstākļos es droši vien rīkotos līdzīgi. Nelaime tikai tā, ka tirgus panākumi padarījuši viņu iedomīgu uz savām spējām arī mākslā, kas ir divas pavisam dažādas lietas. Ja man būtu visas citas eksistences iespējas atņemtas un maizīte būtu jānopelna ar rakstīšanu vien, lai tad Dievs man žēlīgs un atstāj man manu galvu nesajauktu, lai arī cauri panākumiem es spētu atšķirt patiesību no tā, kas tāda nav. Bet pagaidām rakstīšana man nav nepieciešama. Tādēļ nav arī nepieciešami par to tik gari runāt.

Pirmo reizi nu dzirdu, kā dzīvo un strādā. Žēl, ka Ernai klājas tik smagi. Ja viņai nepieciešams silts klimats, tad Austrālija vien vēl nebūtu atrisinājums, bet būtu jānoskaid-

ro - kur Austrālijā. Nekur, pat mitrajā Liepājā neesmu drebinājies tā kā te Melburnā ar tās mitrumu un pēkšņajām laika mainām, kad dažās sekundēstemperatūra nokrīt par 10 un vairāk grādiem. No tādas 'radikālas' izšķiršanās bez pamatīgas iepriekšējas izziņas es Tevi nopietni brīdinu. Ieskriesi kā circenis pelnos. Apceļot, iepazīties un tad izšķirties būtu ieteicamāk. Bet esmu diezgan pārliecināts par to, kāds būtu Tavs lēmums: Nē, ne mūžam! Es Tavā vietā paliktu Dānijā, jo tur Tev patīk, un tādas vides te atrast ī nesapņo. Kāpēc gan Tu nevarētu uztaisīt tādu lekciju un lasījumu tūri? Teiksim, nedēļas 4-6, apbraukātu visas lielās pilsētas, visur Tu tiktu viesmīlīgi uzņemts, ceļa nauda ienāktos no ieejas maksām, ja brauktu ar kugīti, pie tam jaukas atpūtas nedēļas nošūpotos arī uz ūdeņiem.

*

Kopenhāgenā 18. 2. 65.

Nevaru uz Tavu vēstuli atbildēt tik plaši kā vēlētos, pulkstens ir 22. 30, tikko esmu pārnācis no bibliotēkas, kur ierados kā no darba nākdams, rīt arī ir darba diena u. t. t. un man acis krīt ciet. Bet ja es neuzrakstīšu tagad, tad nezinu kad.

Kazantzaki esmu tikai pašķirstījis, nopriecājies par stilu, par domu graudiem, replikām, neparastām situācijām, asprātību un ļoti sulīgām izteiksmes krāsām. Bet izlasīt un saprast man nav bijis laika un vēl kādus mēnešus nebūs, kamēr nebūšu dzemdējis savu jauno dižgabalu. -Bilde no manas mājas neesmu sameklējis, te arī vēl maz ticis fotografēts, bet to izdarīšu - kad? Jā, kad. . . Pēc dižgabala. Visu pēc tam. . . Trešā punktā man jāapvainojas: kāpēc Tu kopš sešiem laikiem pret mani esi tik aizdomīgs? Kalējs reiz rakstīja, ka autoriem tagad pašiem jāsameklē recenzijas devēji. Biju ne mazum pārsteigts, kad Tava raksta vietā ieraudzīju ko citu. Protestēju Kalējam. Kalējs atvainojās, bet neesot Tevi aizmetis papīrkuŗvī, Tevi vēl publicēšot - un raugi, tā arī notika.

Par visu pārējo man tā kā gribētos atvainoties vai padarīt visu sacīto par nebijušu. Māksla ir ne tikai patiesības un Dieva meklēšana. Radīšana nav ne spontāna, ne akla, ne emocionāla, ne arī tikai intelektuāla vien - tā ir 'sevis' atklāšana, īsta vai viltota 'sevis' atklāšana ar īstu vai viltotu metodi.

Katrai metodei vajadzīgi savi līdzekļi, instrumenti. Tie - kad tādi sameklēti - ir jāpazīst un jāpārvalda. No pakāpes, kādā tos kāds pazīst un pārvalda, atkarīga viņa mākslinieciskās patiesības kategorija. Bēthovens radīdams domā, Lists pozē. Abi ir geniāli mūziķi. Bēthovens ir paties, Lists melo. Abi pārvalda līdzekļus, abiem ir sava metode, tātad ne universāla. Un abiem ir arī vēl kas - mākslinieciskās aizdegšanās spēja. Noskaust to Listam būtu nekrietni.

Kad man paspruka teiciens par 'suverenitātes saldo, lielo apziņu', es domāju par suverenitāti savu līdzekļu pārvaldīšanā, savu radīšanas metodi pielietojot. Virtuozitāte iespējama kā domāšanā, tā tēlošanā, tātad radīšanā vispār - virtuozitāte līdzekļu pārvaldīšanā un pielietošanā, tātad iecerētā nodoma īstenošanā. Tā kā radīšana ir absolūti subjektīva, nevienam citam nekad nepieejams process, tad arī radīšanas prieka pārdzīvojums ir absolūti subjektīvs. Un tāds prieks rodas, konstatējot līdzekļu pārvaldīšanas spēju sprauktā mērķa īstenošanā. Tas skan sausi. To nespēj padarīt sulīgāku arī pēdējais atzinums - žilbinājums un gaviles, ko sagādā tādā kārtā prastā, mācētā, zinātā, justā radīšanas procesa vainagojums - rezultāts. Tā ir sava veida mākslinieciska suverenitāte. To apzināties ir labi, skaisti, - ja negrib lietot banālo 'saldi'; tas ir gandarījuma pārdzīvojums. Es nezinu, kā to lai vēl citādi raksturo. Tas arī ir vienalga. Bet tam nav nekāda sakara ar šāda snieguma objektīvu (cik tāds vispār iespējams) vērtējumu. Rezultāts kādu zināmu mēraukļu jomā var būt gluži niecīgs. Bet es jau nerunāju ne par ko citu, kā par to pašu nabaga mocīto 'ego'. Man, arī diletantam esot, neviens nevar atņemt mana personīgā gandarījuma pārdzīvojuma dziļumu. No tā redzams, ka te nav nekādu pretenziju ne uz atzīšanu, ne uz biznesu. Visas lietas saturs ir radīšanas prieks un radīšanas spēja. Tas viss.

Bet Tu esi netaisns, aiziedams līdzasai konsekvencei, ka vienā pusē liec mākslu naudas pēc, otrā - mākslu mākslas pēc, pie tam pirmā tūlī pēc šādas kvalifikācijas nogāžas putekļos. Mōmam, visu mūžu labi pelnījušam, ir labi filozofēt. Miljoni ir tie, kas kļūst par prostitūtiem un pārdod savus augļus un manuskriptus, bet viņu produkts no tā cieš tikai nosacīti.

Es labprāt atļautos gausu pastaigu, kurā var domāt vairāk nekā ārkārtīgā steigā rakstot maizes dēļ. Bet - kam tas vajadzīgs un kas to izdos? Tas patiesībā ir Tavs jautājums. Un arī es nācu pie slēdziena - jāizdod pašam. Konsekvence šienes konservatīvi nacionālistiskās, lai neteiktu šovinistiskās, šaursirdīgās, aklās un stupidās aprindās ir - palikt bez mēneša algas. Jā, tā un ne citādi. Ojārs Jēgens izlidoja no Reitmaņa apgāda tāpēc, ka bija Anglijā priekšlasījumu turnejā apliecinājis, ka okupētajā Latvijā rakstnieki pelna nesalīdzināmi labāk nekā emigrācijā. . . Kad biju vēl 'Latvijas' redakcijā, viens urrālatvietis atteica abonementu tādēļ, ka bijām publicējuši rakstu par krievu raķešu bazēm Baltijas jūras piekrastē un to sniedzamību līdz Essenei un Rūrai. Tā esot padomju propaganda. . . Gleznas ir līdzīgas, saturs maziņš, - bet tas ir fakts. Tādā vidē man jādzīvo, un es ar to nedižojos, bet mierinu sevi, un reizē apskaužu Tevi, ka esi neatkarīgs un suverens - citā veidā. Tu ļoti īsti priecājies, ka esi suverens savā garā, dzīvē un darbā - atļauj arī man to. Vismaz tad, kad nav jāelpo šis patiesi pūstošā dīķa gaiss.

Tu esi analītiķis, vērotājs, vērtētājs. Tas ir tas, kas Tev uzliek milzīgu pienākumu pret sevi. Man tādas atbildības nav. Es esmu vieglprātīgāks. Mēs katrs savā veidā varam būt laimīgi. Paliksim pie tā.

Bet katrs, kas rada, ir vispirms indivīds. Indivīdam sevi jāapliecina, ja šis jēdziens nav tikai fikcija vien. Mākslinieks turklāt ir ļoti izteikti individuāls. Tāpēc viņam ir svarīgi, lai viņa sniegums būtu viņa sniegums un neviena cita. Sajaukt te nedrīkst neko. Tāpēc es nevaru piekrist Tev, ka svarīgs ir tikai sniegums, darbs. Gluži otrādi - Šekspīrs vai Bēkons var uzrakstīt tikai tā, kā viņi raksta, M. Zīverts tikai tā, kā viņš prot. Ja Zīverts būtu geniāls, tad arī tikai savā, ne ar ko citu nesajaucamā veidā. Ja to grib apšaubīt, tad sagrūļojas visa atziņu celtne par personību, geniālītāti - vispirms ir cilvēks, tad tikai sniegums. Ja noliedz pirmo, otrs krīt automātiski.

Manis citēto vācu autoru personīgās nedienas ar rakstīšanu ir liecība tam, ka viņi ir neapmierināti sevī kā meklētāji. Bet bez meklēšanas jau arī neko nevar atrast resp. radīt. Tu pats saki, ka esmu sniedzies par augstu, runādams par Dieva un patiesības meklēšanu un 'atrašanu'. Ja šie nelaimīgie būtu

apmierināti ar sevi un veikumu, tie būtu 'atraduši' un tai pašā brīdī arī beigti - kā gleznotājs Zeberīņš, kas raudādams stāstīja par Dieva žēlastību, kas tam devusi iespēju uzgleznot skaistus vakara mākoņus, un kā mans labais draugs Vilis Lesiņš, kas arī domā, ka nevajaga ne kompozīcijas, ne formas, ne stila problēmu - ir tikai jāšēstas pie galda ar spalvu rokā un jāgaida, ko saldā iedvesma diktēs - Dieva balss...

Pie tādas uztveres viss dabiski ir nonivelēts līdz augstākas gribas un labvēlības līmenim un tur personībai vairs nav vajadzības izpausties. Bet kamēr personība ko dara un veic, tai ir arī savs vārds. Te mūsu uzskati šķiras. To var saukt arī par godkāri, un man no tā nav neērti. Man ir sevi jāpzinās, ja tas tā nenotiek, ieroči ir izsisti no rokām. Nevar sēsties pie klavierēm publikas priekšā ar atteikšanās domu pakausī.

*

*** 28. 2. 65.

Laika trūkuma dēļ pagaidām mūsu 'divkauja' laikam būs jāpārtrauc (ne jāizbeidz). Tu, kā redzu, esi darbu pārslogots, un pēc Tavas atbildes skaidrs, ka esi tādā laika trūkumā, ka pat vēstuli spēj tikai pavirši izlasīt. Rodas pārpratumu, Manu arī, ka esi drusku īgns. Bet tas nekas, tādas lietas pāriet. Arī man ir tik daudz darba, ka pat avīzi izskatīt neiznāk vairs laika.

Manās jaunās dienās man bija kāds draugs, ar ko debatējām dažkārt tīra sporta pēc. Viņš bija intelektuālā ziņā stiprāks par mani, man atkal vairāk palīdzēja intuīcija. Parasti viņš mani sakāva un es padevos. Bet gadījās arī tā, ka pēc šādas padošanās viņš atzina, ka 'uzvara' tomēr esot mana, pierādot to ar savu un manu argumentu analīzi. Beidzot, kad katrs dzīvojām savā pilsētā, debatējām pa tālruni, un ik 3 minūtes centrāles jaunkundze apjautājās - "Beiguši?", līdz mūs atvienoja. Bet tas nekas - tūlīt pienāca otrs zvans, jo ar gudru ziņu mēdzām sarunas viens otram pieteikt vienlaicīgi. Tikai dažu mēnesi par stundām ilgajām sarunām iznāca diezgan bargi samaksāt. - Attiecībā uz mūsu pārrunām 'pārtraukuma laikā' varētu sacīt, ka nav tā, ka lietas būtu vai nu baltas vai melnas (tā vienā vietā Tu mēģini man pierakstīt), nav tā, ka taisnība būtu tikai Tavā pusē un manā ne-maz, nav arī otrādi. 'Ein König ist der Mensch, wenn er träumt, ein Bettler, wenn er denkt'.

Neesi nu tik pikts par recenzijas lietu. Nevieni taču tik komplicēti tik vienkāršas lietas nedomā. Jocīgi -divas recenzijas vienā avīzē par to pašu darbu. Sava jēga varētu vēl būt, ja abas parādītos viena otrai līdzās tai pašā numurā, bet ne ar mēneša atstarpi, Jocīgi.

Par Liepāju. - Uz Taviem jautājumiem atbildēt nevaru, jo zinu un atceros ļoti maz no tā, ko Tu prasi. Bet es te uzrakstīšu, ko zinu.

Šejienes avīzē recenziju esot rakstījusi Tamuža, jo Kalniņai sakarā ar mājas pārdošanu neesot bijis laika to izdarīt. Nezinu, kas tur rakstīts, jo man tā avīze nepienāk. L. Kalniņa liek Tevi sirsnīgi sveicināt. Tikko piezvanīju viņai apjautāties, kas ar to recenziju sanācis. Solījās braukt ciemos un sacīja, lai arī Tu braucot, tikai ne uzreiz uz palikšanu, jo arī viņa netic, ka te Tev būtu īstā vide. Viņa savukārt izmeta, ka domājot par braukšanu uz Eiropu. Nesapratu, pastaiģā vai pavisam. Varbūt ar kādu solo programmu.

Nu, lielais 'Ego-ist', kā es varētu Tevi beigās uzjautrināt? Varbūt varam kopā nodziedāt šito Mārtiņa Lutera pantīņu:

'Viel wissen und wenig sagen,
Nicht antworten auf alle Fragen.
Rede wenig und mach's wahr,
Was du borgst, bezahle bar.
Lass einen jeden sein, was er ist,
So bleibe Du auch wohl, wer Du bist.'

Āmen!

*

Kopenhāgenā 8. 3. 65.

Tu mani kārdini kā suni ar desu: tik reljefi, kā Tu savas Liepājas gaitas esi aprakstījis, es vairs pēc Tava materiāla nespēšu, un te nu reiz ir vieta kompleksiem. Bet gan jau tikšu pāri arī tiem, tā sakot - ar varmācības metodēm. Sirsnīgs paldies Tev par Tavām dzīvajām lappusēm. Paldies arī par mājiņiem, kur ko meklēt. Esi tik labs un atsūti man Grāmatnieka grāmatīņu 'uz goda vārda' - jūtu, ka Tev viņa varētu būt.

To recenziju neesmu redzējis. Žēl, ka Lūcija Kalniņa pati nerakstīja. T. ir liela plāpa, lej kā ūdeni, ir arī afektēta un pozēs dēļ upurē patiesību. Bet paldies par viņas pūlēm. Lūdzu, sveicini arī Tu Lūciju no manis. Viņa ir viens no tiem

retajiem cilvēkiem, kas citādi nevar kā visu mūžu būt šarmants. Edvarda Virzas sieva pēc ārējā veidola ar Sudrabkalna dvēseli un Debisī garu. Saldi pateikts, bet tā ir vienkāršāk.

Jūs Austrālijā labi pelnat, ka varat domāt par braukšanu no kontinenta uz kontinentu. Un mājas! Mēs ar Ernu esam aizņēmti citos pienākumos - maksājam visiem dakteriem visās zemēs, kur vien esam, lai tie neaiziet bojā, atbalstām slimu kases un aptiekas, visādus šarlatānus un gnīdas, un ceļam tomēr gaisa pilis, kurās arī ir skaista dzīvošana, kaut drusku vējaina. Bet kaut kur esmu arī lepns uz visiem un priecīgs, ka kāds ko spēj, sasniedz, var un izdara. Dievs mani žēlīgi pasargā no skaudības velna. Bet tādu vienkāršu būdu ūdens malā gan es reiz gribētu. Ne pārāk vēlu, lai pagastam nav jāsūta apkopēja.

Tev taisnība, tagad nekāda sarakstīšanās vairs neiznāks uz vairākiem mēnešiem. Bet dusmīgs un rūgts nemāku būt, dažreiz uznākušu izvirdumu gauži nožēloju pēc 10 sekundēm.

Tu man esi un paliec pieaudzis pie sirds, un tāds, kāds esi. Tā nav piedošana no manas puses, tik augstprātīgs es neesmu. Bet vienkārša, labi domāta atzīšanās.

*

Kopenhāgenā 13. 12. 65. (svētku kartīte)

Sitos ar savu manuskriptu. Augustā pametu 'Imantu', esmu dāņu firmā un priecīgs.

*

Kopenhāgenā 7. 10. 67.

Pārsteigums izdevās par tik, par cik man bija patīkami sastapties ar īstu angli, vienu no tādiem, kādus mācījos cienīt Āfrikā. Mr. Bonds pats mani uzmeklēja, jo uz viņa meklēšanu man nebija dūšas, tad tas būtu prasījis milzu laiku.

Sastapāmies Palace-Hotelī, kas atrodas pie Rātslaukuma un te pazīstams kā vācu publikas apmešanās vieta, bet plašie gaitenī, augstie griesti un vecmodīgās istabas varēja labi piestāvēt arī anglim, ko nes senais pionieru un dēkaiņu gars un kas man tik ļoti patikās Melnajā kontinentā.

Saruna ilga kādas 2 stundas un es nožēloju, ka tai laikā nevarēju ielūgt viņu pie mums, bet Erna raujas ar gleznošanu, un mūsu mazais dzīvoklītis tad nav derīgs reprezentācijai. Bez tam palaidu garām iespēju redzēt Austrāliju krāsu filmā, ko viņš labprāt būtu demonstrējis, bet viesnīcā

to nevarēja. Mana angļu valoda ir visai trūcīga, tāpēc radās daži komiski pārpratumi - viņš runā tik ortodoksi un stiepti, kā varbūt runā Kembridžā. Viņš teica, ka bijis ähntah-tikäh, ko es uzreiz nesapratu un Mr. Bonds iepleta acis, kā - vai es nezinu, ka tas ir viens no kontinentiem? Tad viņš teica, cik ilgu laiku prasījis lidojums no Austrālijas līdz heoume, ko es jau uzmanīgākā kārtā identificēju kā Romu. Bet mans fiasko pienāca brīdī, kad Mr. Bonds ieteica man ceļojumu uz Austrāliju ar vienu no viņa salīgtajiem Antarktikas ekspedīcijas kuģiem, kas ir lēts prieks, ap DM 2300 turp un atpakaļ, uz kavēšanās Tavā kontinentā ap 6 mēneši, pēc kam kuģis nāk atpakaļ uz Dāniju. Maršruta aprakstos tika minēts arī Lorenca vārds, kas man tūlīt asociējās ar Labradoras piekrasti, Nufaundlendu un Lorenca straumi, un tāpēc es izteicu vieglu izbrīnu, kādēļ viņa kuģiem ceļā uz Austrāliju jātaisa tāds līkums, uz ko labais Mr. Bonds atkal reiz iepleta acis un sausi piezīmēja, ka viņš domājot nevis St. Lawrence Islands, bet Lorenzen-Lines, t. i. kādu kuģniecības sabiedrību tepat Kopenhāgenā. Atskaitot šīs sīkās nesaprašanās, mūsu saruna noritēja visai sprāigi un interesanti, ieskaitot iespējas, ko es kā vācu televīzijas pilnvarots Camera-man varētu darīt Austrālijā. Dzirdēju daudz atsaucīgu vārdu par Tevi, Veltu un Jūsu skaisto māju.

Joprojām raujos ar savu 1939-1941 gadu diždarbu, kura dēļ man bija stipri vien jāatkāpjas pagātnē, lai labāk saprastu tagadni, un tas prasīja daudz studiju, materiāla apzināšanas un pētīšanas, bet rezultāts ir nedaudz lappuses, pa naktīm kopā salasītas. Bez tam uz vecuma pusi atkal reiz kļuva vieglprātīgs un iestājos šejienes universitātes Slavistikas institūtā, gribu uzskatīt savu krievu valodu.

Neesmu atmetis arī nodomu atgriezties uz palikšanu Āfrikā - sapņi ir puse no dzīves un tāpēc īstenība, turklāt tāda, kas palīdz dzīvot.

*

*** 18. 10. 67.

Pēc tik spirtas vēstules nevar līdz Ziemsvētkiem gaidīt. To Tu esi rakstījis labā omā, un tā mūs lieliski amizēja. Biju jau nobažījies, vai nebūšu savārījis ziepes, iedodams ceļotājam Mr. Bondam Tavu adresi. Nu labi, ka tā, un palodies, ka atrakstīji.

Redzi, anglis jau ir tikai viņa ēna, pats viņš paliek neredzams. Veselus septiņpadsmit gadus dien dienā esmu ticies ar šiem cilvēkiem maskās, kādas valkāt viņi pieradināti jau mazotnē un nekad vairs mūžā nenoņem. Tāpēc angļiem ir labi aktieri un labi spiegi. Es viņus apbrīnoju vēl tagad gluži kā pirmajā dienā, kad salīdzināju svaigos iespaidus ar priekšstatiem, kādus par viņiem biju uzkrājis agrākos gados nolīterātūras, galvenokārt no Hamsuna darbiem. Pie miesas un dvēseles jau viņi nevarētu būt citādi nekā visi citi dzīvi cilvēki, bet kautkas viņu audzināšanā, tradīcijās ir tāds, kas viņus padara spokainus. Tas pats Bonds, es viņu labi pazīstu, ar laiku man kļuvuši zināmi pat itin daudzi viņa dzīves dati, bet tādēļ es nevaru sacīt, ka viņu pazītu tuvāk. Viņš paliks man tikpat svešs kā pirmoreiz tiekoties, jo angļa dvēselīgais viņu garums ir tikpat grūti atšifrējams kā slepena koda. Ar laiku tu vari spriest tikai reducējot, uz kāda viņa viņš varētu raidīt.

Savā ziņā jau Bonds nav gluži tipisks anglis, jo viņš reizēm nevairās pasacīt to, ko domā (zinātnieks!). Parasti angļi sarunās saka tikai to, ko, kā viņiem liekas, tev patiktos dzirdēt, vai arī nesaka nekā. Šī viņu pielaiķošanās mani ir nogurdinājusi. Nepūlos vairs, bet ļaļaujos britiskajam sarunu tematikas trijstūrim: laiks-dārzs-bērni (pēdējās var aizstāt 'pets'). Teiksim, 15. 30 kādi kaimiņi ierodas uz 'afternoon-tea'. Smaidi, laipnības, apjautāšanās par veselību, kam seko meditācija par laiku. Glāze vīna. Very nice! Thank you. Thank you very much. Very, very nice. No laika saruna itin dabīgi pāriet uz dārzu (viņu dārzu, mūsu dārzu, cita dārzu, dārzu vispār). Krūzīte kafijas vai tējas. Very nice. Thank you. No sugar - thanks. Kad dārza temats apžuvīs, tu vari apjautāties, kā klājas mazajai Betijai. Thank you, she is very well... un tā sākas bērnu nodaļa. Tie paši jautājumi, tās pašas atbildes. Reizēm amizanti, reizēm necilvēcīgi nospiedoši, garlaicīgi. Taču skatos, lai viss ritētu kā pa dziedziņu, ja vien to neizpušierē manas nedienas ar žāvām, kas ar gvalti mācas vīrsū un, ar gvalti apspiežot, sadzenas asaras acīs. Pardon me (pādnmī). Un kautkāda pusapziņā es brīnos un meklēju atbildes uz neskaitāmiem jautājumiem, no nevainīgo sarunu niekiem, vaibsta, balss, skata žesta, kustības lipīnu kopā kādu dvēseles topografijas karti. Un aiz maskas pētīgās acis

tāpat mēģina atšifrēt, kas es par putnu, vai iederos viņiem vien zināmajos standartos. Tie visi ir dzīvi cilvēki ar savām rūpēm, bēdām, priekiem, kaitēm, tieksmēm, vājībām, bet - tas viss paliek tabū. Viņi sauc mani priekšvārdā, dēvē par draugu, bet es pārāk labi apzinos, ka nekad spiedīgā brīdī es nevarētu ne pie viena no viņiem pieskriet, lai līdz rītam aizpumpētu pieci dolāri.

Kad divas stundas apkārt, viņi pieceļas. Thank you very much for a nice afternoon. It was very, very nice. Thank you so much. . . Un noslēgusies ir maza aina kā ķīniešu operā, kur katrs no klātesošajiem jau pirms sākuma zināja, kā tā risināsies un beigsies. . . Thank you very much. . . Bet es, latviešu lempis, justu mazāk iekšēja īgnuma, ja pateicības vietā kāds būtu atraugājies. Pardon me. (Šis atainojums gan nebūs attiecināms uz Bondiem, ar kuriem bez šīm tradicionālajām sarunām var tik skarti arī plašāki lauki, kā daba, vēsture, politika u. c.).

Bet valodas nepilnībām reizēm var būt savas priekšrocības, kā Tev sarunā ar Bondu, kad tradicionālais ceremoniāls atkrīt un paliek tikai būtiskais. Tev nebija laika gudrot, bet - ko gan angļu valodā izgudrosi? - tās dīvainības vienkārši jāzina, teiksim, ka raksta 'Greenland', bet izrunā 'Spitzbergen'. Pie tam Jūsu sarunas tematika bija ārpus katra rullā, jo satikušies pasaules krustcelēs bijāt divi pasaules apbraucēji.

Būtu attaisnojami, ja Tu domātu, ka esmu pārspīlējis, ko tomēr neesmu darījis. Bet Tavš zīmējums par sarunu Kopenhāgenas hotelī bija tik amizants, ka nevarēju neatbildēt, nepapildinot arī no savas puses, un tā nu mana vēstule ir iznākusi kā rāmītis Tavai grafikai.

*

*** 19. 10. 67. (iepriekšējā turpinājums)

Esmu aizrakstījis drusku par garu. Ņem par labu.

Mēs aprīņojam Tavu enerģiju un rosmi: strādāt, rakstīt un tad vēl mācīties! Bet Bonda ideja nemaz nav slikta - izmantot ekspedīcijas kugi uz Austrāliju. Katru gadu pirms Ziemsvētkiem Melburnas ostā iegriežas kāds dāņu ledlauzis, kas piemērots Antarktikas ledus laukiem. Tas ekspedīcijai uzņem jauno maiņu un atgriežas ar nomainītajiem, kas Antarktikā pavadījuši paredzēto laiku, vismaz gadu. Var jau būt, ka Tev izdodas aizsaut līdzī pat līdz turieni. Bet ja Tu pusgadu paliktu Austrālijā filmēt vācu uzņēmumam, domāju,

Tu savu laiku būtu interesanti un auglīgi izmantojis. Vācija jau savā laikā mēģināja šo kontinentu kolonizēt, bet angļi izkonkurēja. Palikušas tikai atsevišķas vācu kolonijas, no kurām vairums jau izkusušas, taču dažas vēl turas un tur varot dzirdēt pagājušā gadsimta vācu valodu. Viņi svin savus senos tautas svētkus, kopj tālāk tradīcijas, sevišķi kolonijas ap Adelaidi, kur viņi pazīstami kā vīndari un audzētāji. Pēc pēdējā kara bija ievērojams vācu ieceļotāju pieplūdums, un lielo vairumu tajā sastādīja jaunekļi, kas vairījās karadienestā Vācijā. Šie apstākļi Tavai produkcijai varētu sagādāt lielāku pieprasījumu tirgū. Materiālu te bagātība, kontinents ir milzīgs un milzīgas ir dažādības.

Bet Tu jau vēl gudro par Āfriku. It kā uz palikšanu, kā saprotu. Austrālija gan būtu interesanta apmeklēšanai, bet tas tad arī viss. Sešus mēnešus te pavadot, Tev tiktu skaidrs, par kādu mēnesnīcas atmosfāiru cilvēku sabiedrībā esmu runājis. Padomā un, ja iespējams, laid šurpu, nenožēlosi. Varēsi apmeklēt arī latviešu pagastus. Ja nebūtu nekā prātīgāka, 'galveno mītni' varēsi iekārtot pie manis, šad tad pie kafijas turpinot aizsākto sarunu ar Mr. Bondu. . .

*

*** 31. 10. 68.

Ne man kā vajaga, ne arī kas īpašs būtu Tev sakāms. Šī vāstule tādēļ būs izņēmums, kad cilvēks nezina ko darīt, vai darīt vai nedarīt, ne arī - ko te rakstīt. Gaidu kādu tālsarunu. Avīze pāršķirstīta. Radio nekā nav. (Šī māja ir bez televīzijas). Velta aizgājusi gulēt. Viņa noņēmusi manam logam aizkarus (esot kā darva, piepīpēti), un nu varu redzēt pret kalniem plaiksnāmieš zibeni. Čārlītis ārā aprej pasauli. Viņš un 'piccolo' vārdīte ir vienīgais ornaments nakts tumsai mežā. Gaidu, vai kādreiz neuzradīsies kāda lielā, kas skan kā fagota staccato, gari pauzēti, bet dobji un tālu dzirdami. Kā piesitieni pie tukšas mucas. Šitās balstiņa ir kautkur pa visu starp circeni un strazdu. Kur nu tie mēneši, kopš viņa uzsākusī savus nakts koncertus, sākot ar krēslu un beidzot ar rītausmu, un nav viņa izlaidusi nevienas vienīgas nakts. Tas notiek taisni zem mana loga, un es būtu noskumis, ja viņai ienāktu prātā mūs atstāt.

Nu, kā Tev iet, Pāvul? Šad un tad kur pamanu Tavu vārdu, Ernās. Gribētos redzēt viņas audeklus, iebāzt degunu Tavos

papīros, bišķi pastrīdēties bez jebkādas vajadzības tāpat vien siltuma pēc. Šodien izlasīju Tavas māsas 'Astonpadsmit'. Interesanti darbi mani vienmēr iedzen sirdsapziņas pārmetumos, jo nespēju grāmatu nolikt, un tā aizkavējas dienišķie pienākumi vai paliek pat nedarīti. Tad mānu sevi, visādi kaulējos, un lasāmais jau parasti uzvar. Nu esmu it kā izstaigājis Tavu jauno dienu pēdās, ieskatījies Zemgalē ciešāk nekā tajās pāris reizēs, kad tiku izgājis tai cauri, soļodams pa lielceļiem. Atmiņas atsvaidzinājās arī par Liepāju. Bet galvenais ir atklājums, ka kautkur pasaulē ir viens cilvēks vairāk, pret ko jūtu simpātijas - Tava māsa. Ja kādreiz viņai raksti, ja neaizmirstas, pasaki paldies no manis.

Šogad esmu dikti novarzājies ar austrāļiem te vietējībā. No vienas puses nosists laiks, no otras - ir arī kautkas pānākts. Esmu paglābis daudz koku no zāga - sakarā ar ceļu būvi mūsu mežainajā apvidū. Bet Austrālija vēl ir tajā stadijā, kādā Amerika bija 50-os gados: nevērīga dabas iznīcināšana t. s. progresā vārdā, ar ko tad tiek saprasts asfalts un cements un taisnas līnijas. Tā nonācu tiesā (pirmo reizi mūžā) - pret pilsētas valdi. Rezultātā projekts tika apturēts un likts to grozīt.

Nu gaidītā saruna ir norunāta. Pārlasījis uzrakstīto, redzu, ka neskaidra Tev var palikt tā varžu būšana - kādēļ taisni zem mana loga? Tā ir arī vieta, kur neliels dīķītis, kurā aug ūdensrozes un mitinās zivtiņas. Tur tad piemetusies arī mazā, kurai klāt pierasties gaidu arī lielo vardi. Vonk!

Būtu laiks arī man iet pie miera. Bet no gulēšanas laikam nekas neiznāks, jo pērkons nāk augšā (patiesībā nāk lejā no kalniem), sāk jau dzirdēties. Nu lai tad sāktie pastorālie stāsti iet vien tālāk.

Veltaī nupat bija dzimšanas diena, ko atzīmējām ar izbraukumu kalnos, mežos. Iegriezāmies arī kādā Austrālijas dzīvnieku un putnu rezervātā. Un tur mums gadījās retā laime piedzīvot bralģas deju. Tu droši vien tāda vārda nekad nebūsi dzirdējis. Bralģa ir Austrālijas ūdens putns, ļoti garām kājām un slaidu, garu kaklu un knābi. Šejienes dzērve, varētu sacīt. Tev, pagara auguma cilvēkam, būtu skats varbūt jāvērs mazliet uz leju, bet man tas bija taisni aci pret aci. Viņa ir zilgani pelēka, bet ap galvu sarkani rotājumi un spārnī tādā kā ceriņu krāsā. Cēla, gracioza parādība. Mēs nemaz nezinā-

jām, ka šis ir tas laiks gadā, kad var bralgu redzēt dejojām. Jo šis te ir pavasars, peru laiks. Un deja ir mīlas apliecinājums izredzētajai - glāsti, solījumi, komplimenti, serenāde, gaviles, viss bezskaņas kustībās. Protams, deju pašu nav iespējams aprakstīt, pat Tagore to nemēģinātu. Jo tas ir pārdzīvojums skaistumā. Es nu esmu viens no tiem laimīgajiem, un šis man ir vienīgais gadījums mūžā, kad tīra grācija ir spējusi aizkustināt. Kad bralga izpleš spārnus, kā pa dejas laiku viņa tos tura, putns stipri vien atgādina balerīnu. Arī 'choreo-grāfija' ir visai skatuviska, kad viens no mīlētājiem paliek centrā samērā bezdarbīgi, kamēr otrs to aplido, izveidojot dažādas kustību figūras. Šeit skatuve ir zaļa pļava ar milzu eikaliptiem dibenplānā. Kamēr balerīnai bruncītis dod gan vizionāru vieglumu, bet nepalīdz deļotājam fiziski, spārnu atvērumš slaidajam putnam zemes smagumu atņem pilnīgi, un elegances un grācija visā šajā sarežģītajā deļā ir ēteriska. Dziedātāju mēdz salīdzināt ar lakstīgalu, bet nav dzirdēts, ka balerīna būtu dēvēta par bralgu, kas būtu pats lielākais kompliments. Bet tikai tādēļ nav, ka pasaule bralgas nepazīst. Nav jau pareizi te salīdzināt, pārāk dažādas tās pasaules, bet, lai Tu noprastu mana pārdzīvojuma intensitāti, varu apliecināt, ka visapburošākā balerīna pret bralgu savās kustībās ir kā barka ar sienu pret buru laivu. Mēs atgriezāmies mājās kā kāda brīnuma apstaroti. Diezgan droši liekas, ka arī nākamo un visus turpmākos gadus laidīsim pie bralgas, tikai nu nevar zināt, vai viņa arī deļos.

Uz turieni braucot, nav tālu Aufmaņu zemeņu ferma, tā pašā, kuru savās Jelgavas atmiņās piemin Tava māsa un kurš laikam Tavs skolas biedrs (varbūt arī vēl Karaskolā?). Viņi šad tad iegriežas pie mums. Viendien stāstīja, ka izdomājuši mājām dod vārdu Liepas, bet dēļ prasījis, kas tas esot - 'līpas'. Dzirdēju, ka kādi citi savas mājas nosaukuši - Upes. Bet austrāļi to izrunājuši pavisam skaidri - 'jupis'.

Nu pērķons ir taisni virsū. Čārlītis ieskrāpējās iekšā. Kuru katru brīdi ienāks arī Velta, segā ietinusies, un nosēdīsies kaktiņā pie mums, kamēr bargums pāriet. Grauj vienā graušānā. Sākusies vasara. Jau šur tur bij aizdegušies meži, sādēga cilvēki. Nāk atkal rūpes un sviedri. Jaukākais ir pavasaris. Vasarām te ugunīgais skarbums klāt. Bet ziemas - kā pelēka okrobra diena pie linu mārka.

Nu gan gāž. Tad jau arī ugunošana drīz būs pāri. Artilērija sāk jau attālināties, un nu virsū mācas miegs. Ar labu nakti, Pāvul!

*

Kopenhāgenā 11. 12. 68.

Tā ir tāda ļoti 'citāda' pasaule, kurā Tu dzīvo, salīdzinot ar šejieni. Es labprāt ar to kādreiz iepazītos. Atsūti man, lūdzu, tā angļa adresi, ar ko toreiz tik sirsnīgi nesapratāmies Kopenhāgenas viesnīcā. Vai Tu zini, ka Tu esi vienīgais no visiem maniem draugiem, kas aicinājis ciemos? Kādām gan milzu draudzības saitēm jāpastāv starp tiem daudzajiem eiropiešiem-latviešiem, kas dodas uz aizjūru, un tiem, kas tur jau ir? Es par to bieži esmu brīnījies. Dažs izbraukā Jauno pasauli pa vairākiem lāgiem.

Ar milzu grūtībām pabeidzu - tiku spiests pabeigt, turklāt nelaikā - savu 'Karsto dzelzi', kas tika nokniebts burtiskā nozīmē. Tagad jāraksta II daļa. Un pa vidu kāds romāns. Bet tas materiāls, ko Tu man laipnā kārtā atsūtīji, šajā daļā vēl nav iestrādāts, jo tā aptver laiku no Baltijas valstu dibināšanas līdz 1939. g. pavasarim. Kā ar visu tikšu galā, nemaz nezinu.

Pavasārī te viesoties sola mana Amerikas māsa un grib palikt veselu gadu. Tad viņai personīgi nodošu Tavus sveicienus un tālās draudzības apliecinājumu. Rita Liepa - ja drīkst tu būt indiskrets - uz viņu drusku greizsirdīga par to, ka Čiepa tā sakot ne no kā kļuvusi par pazīstamu rakstnieci. Bet tā ir arodnieciska greizsirdība, kas neskar talantu, bet praksi. Čiepa, tā sakot, ienāca literārā pasaulē pēkšņi. Mēs ar Ritu un daudzi citi bijām spiesti iet tālu ceļu. Tas ir talanta jautājums un lasītāju atsaucības jautājums reizē. Dažreiz pati par sevi lieliska literātūra paliek nebaudīta, nesaprasta, negribēta.

Reiz Tu mani aizkaitināji un sarūgtināji reizē, kritiski atsaukdamies par manu piezīmi sakarā ar radīšanas skurbumu. Tagad, pēc gadiem, ienāca prātā papildu komentārs, ja vien to jau toreiz nepateicu: tas nozīmē aizraušanos, bez kādas, manuprāt, pasaulē nav neviena īsta radītāja nevienā mākslā; bet apziņa, ka 'tā nevar neviens cits' ir dabiska un nepieciešama, citādi jau individuāls radītājs nebūtu vajadzīgs, nebūtu iespējams. Tev jau nav tūlīt jāpublicē tas, ko uzraksti. Raksti sev. Pret vecumu uznāks saprāts, bet ja neuznāks - paliks citiem par prieku.

*

Pie mums ir rudens ar krāsainām lapām un augļiem dārzā. Iegriezto Tu ciemos, pacienātu ar sēņu mērci pie sausiem kartupeļiem un ar vīnogām saldā ēdiena vietā, tā teikt, ar visu no paša dārza. Biju nodzinies kā lūks, bet pa Lieldienām drusku izstaipīju kaulus. Patiesībā tos svētkus pavadīju cietumā - Mavrino: lasīju Solžeņicinu. Un visu laiku pavadā biedīga sajūta: cik tur trūka, arī tu tur būtu nogrimis. Varu iedomāties, ka Tev šim biedēklīm vēl asākas kontūras.

Tu raksti, ka esi nobeidzis sava darba I daļu. Nu tad atsūti, ja pašam ir, lai varu nopelt. Šaipusē neesmu vēl manījis. Tu atkal ieminies par rakstīšanu vispār. Kādreiz Toma stāstīja, ka viņai vairs neesot iespējams rakstīt: kā ņemot zīmuli rokā, tā Rudzītis prātā. Ar mani zināmā mērā nu tas pats. Līdzko saslienu kājas augšā, tā Pāvuls prātā. Neņem nu ļaunā, ja esmu bijis kā neuzmanīgi strupjš. Bieži man gadās aizrauties, kad pasprūk kāds asāks arguments, taču sagaidu, ka mani sapratīs, ka pie visa nav ne kripatas ļaunuma klāt, augstākais tīri sportisks cīņiņa prieks. Mums katram sava uztvere. Kas pieguļ vienam, nepas otram - tāpat kā svārki. Bet es respektēju Tavu izskaidrojumu par radīšanas skurbumu un ticu Tev, kaut mani tāds nekad nav skāris un tādēļ īsti nezinu, kas tas ir. Neesmu jau arī nekā radoša paveicis, vienīgi pamācījis citus, kā tās lietas darāmas. (Nevaru vairs atcerēties, kur tiku lasījis interesantu izskaidrojumu, kāpēc ar recenzijām nodarbojas jauni zēļi; vīra gadus aizsniedzis, esmu diezgan sekmīgi no šī grēka izvairījies). Tuos pie vecās patiesības, ka diviem zaķiem pakaļ dzīties nav jēgas. Esmu darbā līdz acīm. Jāparauj, kamēr vēl var, lai nebūtu vēlāk jāiet nabagmājā. Tā tas modernajā sabiedrībā iekārtots, ka cilvēks var sākt cilvēkam cienīgu dzīvi, nodarboties ar problēmām - cilvēciskām un mūžīgām - tikai tad, kad zaudējis savu vērtību darba tirgū. Līdz tam viņš aizņemts cīņā par eksistenci. Bet vai tā tas nebija arī mūsu senčiem, kad tie vēl dzīvoja alās? Un tad, Pāvul, nav jau arī kur, nav vietas pat tiem dažiem īseniem, kas kautkā uzrakstījušies. Rabācs pārmeta, ka es gribot pasauli lāpīt. Nu ko tad lai es daru, ja esmu ar to dziļi nemierā? Kalējs lika manīt, ka jāturas tā glīši pa vidiņu. Pat ar Jauno Gaitu, kad pēc gadiem ilgas prašņāšanas aizsūtīju tai pāris gabaliņu, iznāca skandals. Esmu laimīgs, ka da-

būju skriptus atpakaļ. Nudien, nav diezcik ērti atvērt čita durvis un sacīt, cik te sastāvējies gaiss. Bet nekāda note nav man arī izlikties un teikt, ka tas tā nav. Patiesība ir netīkama, un tādēļ ar to operē tikai bērni un veci cilvēki (un tie nedaudzie, kas gadu ziņā gan būtu pret vidu, bet īstenībā pieder pie viena vai otra gala). Bet tie jau neiederas sabiedrībā, kādēļ netiek par pilnu ņemti, tikai paciesti. Pāvul, esmu pārāk pilns revolūcijas, un šādi lādēts cilvēks ir vai nu potenciāls sludinātājs vai klauns. Lai pieņemami rakstītu, liekas, ir jāstāv lietām pāri. Ir taisnība arī Kalējam no viņa viedokļa. Bet nekad viņš nezina, ko nozīmē brīva doma, neatkarība. Pie savējās es palikšu līdz galam, ja vien to neapdraudēs nelaime, kā slimība vai čeka. Tad jau cilvēks nav vairs par sevi atbildīgs. -

Tu jautā pēc Mr. Bonda adreses. Te tā būs. Viņa kundze tuvākās dienās dosies pasaules ceļojumā - vispirms ar busu no Bombejas uz Londonu. Kratīsies cauri visai Dienvidāzijai.

Vakar strādāju pie vārtiem, ārdīdams nost vienu savu vecu vāgi. Pienāca 'grafs', mūsu kaimiņš, parādīt čusku, ko bija nositis savā dārzā. Stāstīja, ka jūlijā braukšot uz Kopenhāģenu. Caur Taškentu, Pāri visai varen plašajai, pāri Rīgai. Pats rīdzinieks-vācietis, runā labi latviski, bijis '44' tanku divīzijā Kaukazā. No Kopenhāģenas tālāk uz Dienvidslāviju pie sievas radiem. Negribi sastapt un izprašņāt par Austrāliju?

*

*** 20. 3. 71.

Viņi mani uzskata par jukušu,
patiesībā esmu tikai viegli ķerts.

(Mārgers Zariņš)

Būtu mums jāpāriet uz Jūs? Jo gadiem ilgi esi klusējis, un man ir tāda miglaina sajūta, bet nūdien nezinu, kur tā vaina. Pūt vaļā, lai varam dabūt galdiņu atkal tīru.

Kāpēc Tev rakstu? Man ienāca prātā tāda doma, ka Latvijā derētu kāda eseja vai eseju cikls par naidu - plašā, principiālā skatījumā. Jo ar šo bīstamo indi mēs esam neapdomīgi šķiedušies jau kur tie gadi. Varētu nākt par labu, sāktu pārdomāt. Un manuprāt Tu būtu īstais autors. Ja vēlies, es varētu sekundēt. Varētu arī dialoga formā vai, teiksim, vēstulei veidā, kas tad būtu kopēji apstrādājamas. Bet ne jau te forma tik svarīga. Nu?

Starp citu - esmu Tev paklausījis un sēdu pie kāda garga-
bala. Un pašam par lielu pārsteigumu nu ieraugu, cik mantur
maz teikšanas klāt - darbs pats veido savas secības un attis-
tās pēc sava prāta. Interesanti, biju par to dzirdējis, bet nu
piedzīvoju pats.

*

Kopenhāgenā 3.4.71.

Par abām Tavām draudzīgajām vēstulēm esmu Tev no
sirds pateicīgs. Mums abiem ar Ērnu tās sagādāja dažu jau-
ku brīdi, vakaru, īpaši nedēļas nogalēs, kad varam atskatī-
ties, savilkt pagājušo dienu un notikumu galus kopā un domāt
par rītdienu. Mūsu dzīve rit ciešā saistībā ar visu, kam kāds
sakars ar mūsu nelaimīgās tautas likteni, un es nekad agrāk
nebūtu varējis iedomāties, ka tādai piederības sajūtai varē-
tu būt tik sīkstas konsekvences. Šajā nelaimē ir mūsu gro-
teskās laimes grauds - mums pieder kas vairāk, nekā ap-
kārtējo miljonu rūpes par nodokļiem, mājām, suniem, atva-
līnājumiem, ēdieniem. Pērlenes smilšu grauds, grauzējs,
kas rada rotas, ar kurām pušķoties Austrumi vienmēr mī-
lējuši vairāk nekā Rietumi, laikam tāpēc, ka bijis mazāk ie-
spēju ko darīt.

Lielisks šai sakarā ir Tavs norādījums Eglītim: komū-
nisms nav mūsu lieta, mums pašiem jāprot saprasties savā
starpā. Biju ļoti, ļoti priecīgs, ka, pašam nenojaušot, man ir
kāds domu draugs, vismaz attieksmē uz mūsu situāciju. Eg-
lītim neatbildēju tā iemesla dēļ, ko tik gaišredzīgi bijī sa-
skatījis - lai nesāktu kildas un nerastos brāļu kari par 'lie-
tu, kas nav mūsu'. *)

Priecājos, ka beidzot raksti. Nedomāju, ka man tur kāds
nopelns, - nopelns ir Tev pašam, Tavai vajadzībai izteikties,
man ir tikai gandarījums, ka tādu vajadzību gaidīju un sa-
gaidīju. Domāju, ka pie mūsu garīgās trūcības ir vajadzīgs
katrs, kas rada. Motīvi, kādēļ to dara, nav svarīgi, bet rezul-
tāts. Amerikāņi saka: 'Neviens neprasa, kādas vētras kaptei-
nis pārlaidis, bet gan - vai viņš savu kuģi ievadījis ostā'.
Lai Tev visi labie gari stāv klāt, burtus, rindas, lappuses,
nodaļas virknējot.

Tikšanās ar Arvīdu Jansonu, viņa mākslu nekad neaizmīr-
sīšu. Viņš nav milzis, bet ļoti liels. Viņš nav ģenijs, bet bur-
vis - nevis ar magiskām formulām un opiju, bet skaidru prā-
tu un spraigu mākslinieka temperamentu. Mēs ar Tevi reiz

pārpratāties, kad Tu domāji, ka mākslinieciskas radīšanas pašapziņa ir pašapskurbināšanās. Es laikam nepratu un jo-projām neprotu izteikties. Bet varbūt labāk der apzīmējums suverenitāte dažādos aspektos - no prasības līdz aizrautībai. Tā strādā Jansons - lietišķi, ar vērienu, gribu, skaidri apzinātu mērķi. Un nepaliek bez rezultāta. Viņš dievina Bēthovenu un mūzikā meklē kādu cilvēcisku pārdzīvojumu izteiksmi, ko modernie komponisti apsmej, meklēdami formālus atrisinājumus formāliem uzdevumiem. Tas likās naīvi, bet kaut kā aizkustināja un parādīja Jansonu no skaidras, labas cilvēciskas puses. Ka viņam jādod savas nodevas kakla kungiem, par to nav šaubu. Bet tas nenozīmē itin neko. Dzejnieks, kas Kurzemes cietokšņa laikā reiba no asinīm un ciešanām, šodien palicis bez inspirācijas avotiem. Bet tādēļ nedrīkstam zaudēt instinktu. Jansonam tas ir dzīvs, un tur Eglītis ir zaudētājs. Domāju, ka no Eglīša itin nekas vairs nav atkarīgs, varoņu laiks ir pagājis, lai stāv pieminekļi, kuriem jāstāv, un labi, ka mums tādi ir ko pieminēt, bet dzīve jādzīvo tālāk ar skarbu darbu bez patosa un bez aplausiem.

Liftā Jansons skatījās man acīs un jautāja: "Vai patika?" Es vēl biju tik dziļā viņa mūzikas iespaidā, ka ar pūlēm spēju noturēties, savaldīties. Tagad viņš ir Londonā un, pretēji norunai, klusē. Bet es zinu, kādas garīgas inkvizīcijas viņam Maskavā jāiztur, lai varētu elpot Rietumos, Lai viņš to dara vienalga par kādu maksu, latviešu puika. (**)

* Šai vēstulē sākas kultūras sakaru idejas pārrunas, kas izlaistas un kas mūs noveda pie atsvešināšanās, kaut domas daļējās tikai metodes jautājumā, ne pamatprincipā.

** Sakarā ar dirigenta Arvīda Jansona viesošanos Rietumos Andrejs Eglītis Latvijas 1971. g. 23. janvāra numura lasītāju vēstulēs bija publicējis politisku uzbrukumu viņam, aizķerot arī Klānu, par ko protestēju kā Eglītim, tā laikraksta redakcijai.

*

*** 15. 4. 71.

Ar prieku un gandarījumu ieraugu, ka viens no otra galīgi neatkarīgi esam nonākuši pie vieniem un tiem pašiem slēdzieniem. Arturs Koestlers savā 'The Act of Creation' noskaidro, kā vienlaicīgi piedzimst idejas, kā vienlaicīgi dažādās pasaules malās un bez jebkāda savstarpēja sakara cil-

vēki nonāk pie tiem pašiem atklājumiem, izgudrojumiem. It kā kāda neredzama sēkla būtu sēta zemē, kas zināmos klimatiskos apstākļos vai liktenīgos nosacījumos tad pati nāk augšā.

Esmu arī viens prātis ar Tevi par to, ko Tu saki par Jansonu. Mums tas galīgi nesvarīgi, vai un kādi mesli viņam jāmaksā ķeizaram. Un var jau būt, ka tiek viņš vieglāk cauri nekā domājam. Ar lielajiem māksliniekiem viņi apietas diezgan uzmanīgi. Skat, kā ar Rostropoviču. Viņš uztur pie sevis Solžeņičinu, atklāti nostādāmie viņa pusē. Protams, R. pašureiz nelaiž ārā un traucē viņa darbību arī citādi, bet grūti iedomāties, ka tāda lējuma cilvēks reizē varētu būt arī kāds pakalpīgs gariņš. Domāju, ka Jansons koncertēja ārzemēs bez kādiem politiskiem apgrūtinājumiem. Bet mums tas nesvarīgi, kā Tu pats saki. Kad Jansons viesojās Austrālijā, te vietējā avīzītē parādījās raksts, pušķots ar Jansona un viņa kundzes bildi, kurā Jansons bija apzīmēts par mums svešas varas reprezentantu un publika aicināta viņa koncertus neapmeklēt. Skrastiņš mani vēlāk lūdza par to un Jansona viesošanos uzrakstīt Tiltam, ko arī izdarīju. Kā vēlāk dzirdēju, Jansons bija viesojies arī pie latviešiem. Lai kaut cik atsvērtu avīzītes pielaisto prasību, pēc koncerta Jansonam iesūtīju pateicības vēstuli. Personīgi man lielas simpātijas pret Jansonu arī par to, ka viņš tik cieši pieķēries Bēthovenam. Citā aspektā - dievišķā atklāsmē un tās intensitātē - Bēthovena mūzikā jūtu cauri skanam Kristus balsi. Jansons vienkārši nevar būt slikts cilvēks.

*

Kopenhāgenā 9. 5. 71.

Piedod, ka tik ilgi klusēju. Tikai vakar paguvu nosūtīt Grāmatu Draugam kādu tulkojumu: Ivara Sīla Grenlandes grāmatu. Interessants notikums: autors latvietis, rakstīt latviski nevar, jātulko no dāņu valodas, bet pats ir apzinīgs savas tautas dēls iespēju robežās un arī vēl labi runā latviski. Bet izaudzis dāņu kultūrā un pilns viņu problēmu un moderna pasaules skatījuma. Interesanti, ka viņam nav nekādu politisku aizspriedumu, bet ir tīra nacionāla domāšana - latviska - , un pirmais, ko viņš sakarā ar manu tulkojumu vēlējās, bija; kaut šo darbu varētu izdot arī Latvijā. Vai nav skaisti? Viņš arī pats gribētu turp braukt - ar Grenlandes filmām, diapozitīviem. Zars, kas kalzdamš nevar nokalst.

Cik tālu esam, liecina 'Latvijas' piemērs: Bonnas jaunā valdība, kas man visumā simpātiska, atrāvusi avīzei atbalstu, un Kalējs saka, ka ilgāk par Ziemsvētkiem, kad apmēram ir arī avīzes 25 gadu jubileja, pašreizējā veidā tā vairs nevarēs iznākt.

Tagadējos apstākļos par Tavu jauko ideju - rakstīt eseju - liekas, vairs nav iespējams domāt. Bīstos, ka paliks neiespiesta arī manu rakstu serija, kurā gribu apskatīt vācu un krievu kultūras lomu mūsu telpā - rupjos vilcienos ar norādījumu par piederību Rietumiem. Mēs šur tur sākam par daudz braukt krievu ūdeņos, tā kaitēdami sev vairāk nekā komūnisms.

*

*** 26. 5. 71.

Ir dažas iezīmes, kas uz mūsu kopējo lietu nākotnē ļauj skatīties ar maģenīt vairāk cerību. Viens ir mūsu laikmeta straujā satiksmē, kas, ja vien to gribētu izmantot, pāri katrai fiziskai izolācijai saturētu mūs kopā garīgā vienībā. Džetu laikmetā robežām nav vairs sākotnējās nozīmes. Pat austrālieši sākuši eiropeizēties, uzņemt reiz pārrautās saites. Otra parādība ir tāda: latvieši sākuši pulcēties, iet, kur vien kas notiek pašu starpā. Publikas vairs netrūkst. Izskaidrojums tāds: pirms 20 gadiem katrs ierakās darbā un pelnīja maizi un jaunu iedzīvi. Nebija laika citam, ne arī naudas. Tagad nu tas panākts: ir māja, līdzekļi, varētu sākt ko atļauties, bet ko darīsi? Vietējie pret mums ir salti. Tad nu sāk atkal paši lipt kopā. It kā sākot atkal pirkt arī grāmatas. Ja nu mūsu 'virsaiši' spētu vien šo iekustēšanos ievirzīt jēdzīgās sliedēs, kas neaprobežotos ar grandiozām dzimšanas dienas svinībām latviešu namā, varbūt, ka no tās lietas varētu arī kas iznākt.

Interesanta solās būt Tava rakstu sērija par vācu un krievu ietekmi mūsu sadzīvē-kultūrā. Tu saki 'mēs sākam par daudz braukt krievu ūdeņos, tā kaitēdami sev vairāk nekā komūnisms'. Sakidsr! Un sen jau. Patiesībā kopš cara laikiem mēs neesam vēl to atmetuši. Kaut vai mūsu Latvijas armija, ko Tu gan pazīsi labāk nekā es. Un tad korporācijas: vāciskas pēc formas, bet daudz krieviska saturā. U. t. t. Bet kas mani padara domīgu, sarakstoties ar veciem draugiem Latvijā, ar piederīgiem, kuriem no komūnisma nav ne smakas klāt: kaut doktrīna nav spējusi viņus iespaidot tieši, nav spē-

jusi grozīt viņu 'ticību', kulta metode atstājusi savu iespaidu netieši, atstājusi pēdas viņu domāšanā. Es nedrīkstu nevienam no viņiem uz to aizrādīt, bet tā tas ir. Grūti to izskaidrot. Ir tā, it kā lietu un parādību mērīšana notiktu tikai pa taisnu līniju, it kā ar olekti, viss kautkā skolnieciski vienkāršots, ārkārtīga prāta dominance un palāvība tā visvarenībai, nekā nav apšaubāms vai neizdibināms, bet galīgs un skaidrs, ja vien papūlas noskaidrot. Tas atspoguļojas arī valodā, kas nerunā par pētīšanu, bet izpēti, ko galīgu un nokārtotājam. Tas viss ir materiālistiskā marksisma neapzināts atspulgs - garlaicīgs, provinciāls tā determinisma vispārinājums. Kā šī svešā metode (pie tās pieder arī kroņa kultivētais pozitīvisms) spēj aplipināt cilvēku, parāda šāds piemērs: kādai mūsu jaunības draudzenei Rīgā ir ap 11 gadu veca meitenīte audzināšanā. Lasījusi bērnam priekšā 'Aiz sniega un tumsas'. Kad beigusi, meitene bijusi ļoti sašutusi: "Kāda nejēdzība! Kā viņš to iedrīkstējies!" - Kas? Ko? - "Nu, tas Saullietis!" - Kamēr ar doktrīnu uzbāžas frontāli un tā ir redzama, pret to arī paceļas pretestība. Bet tās metode ir neredzama kā gaiss, ko ieelpo, to praktizē ik uz soļa, un ar to tad arī neglābjami aplīp. Un tās iespaids viņu domāšanā dara man nemierīgu prātu. - Un šeit (Rietumos) mums ir cita dīvaina parādība, ko nezinu, kā izskaidrot - intolerance. Vai tā būtu kā pielipusi? Bet no kā tad? Vai tas būtu pašu intelligences trūkums? Viedokļu dažādība ir dzīvīguma pazīme. Mēs varam debatēt, apmainīt domas, kas ir kustība un augšana, un attīstīt jaunas idejas. Mums ir brīvība to darīt. Bet mēs to nedarām vis. Mēs aizbultējam durvis. Jo priekšroku mēs dodam uniformētām pseudoatziņām, ne kustībai. Kaut vai tas pats E. Es būtu ar viņu gadiem stīvējies. Bet viņš vienkārši uzskata mani par savu ienaidnieku un lamājas. Un tā - kur vien skaties. Kas būtu darāms, lai tie, kas par mūsu lietām domā, bez grūtībām viens ar otru varētu uzņemt sakarus? Sīka tehniska lieta, bet svarīga. Mums nav centrāla adresu galda, kas pasaules izkaisījumā ir absolūta nepieciešamība.

Žēl, ka Tu vairies prom no esejas idejas. Kas tādu varētu uzrakstīt? Derētu gan pārdomas par naidu bez naida.

Nu mūsu dzimtenē ir atkal kā senos laikos, kad patiesība bija dzejai jāaizplīvuro. Bet tā mēs uzcēlām dzejas piramīdu, laikam vienīgo tādu pasaulē, kuras mozaikā atmirdz pa-

saule, daba, bēdas, ciešanas, sadzīve, morāle, viss cilvēka mūžs, un viss tas kāda netverama skaistuma un dievišķā klātienēs apstarots. Nu esam atkal turpat, kur kādreiz jau bijām, tikai ar to starpību, ka šai laikmetā mēs savas dziesmas neizdziedam, bet pierakstām un izlasām. Būtībā jau nav grozījies daudz, tikai kopības gan mazāk. Literatūra un Māksla jau sāk zūdīties par dabas un mīlestības dzejas pārpilnību un par tajā slēptajiem zemtekstiem. Un ne bez pamata viņi zūdās, ko nu par to. Bet ja nu mūsu tauta izputēs (ar cilvēkiem jau nekas pārlietu ļauns nenotiks, viņi dzims un dzīvos tālāk atlatviskoti, pārkrīevināti), tad neviens vairs mūsu valodas nerunās un nogrims mūsu piramīda kā apburta, palikdama kā mēms pārmetums laikmeta varmācībai. Tā būtu pati lielākā tragēdija, šīs gara un valodas celtnes iesaldēšana. Lielās valodas izdevīgas brūķim, piem., angļu valoda - tā ir bagāta, tur savākts kā bazārā viss kas no visas pasaules, bet skat, cik glups un nevarīgs tur vārds pats pa sevi, šis valodas pamatelements. Un mums? Vārds lokans kā bērza zars, kas reizē spēj izteikt laiku, skaitli, kārtu un visādas nianses un noslieces. Mūsu vārds ir dzīvs un kustīgs. Un visa valoda kā rāsas lāse, kurā atmirdz Dieva dotās krāsas. Valoda, dziesma ir bijusi mūsu stiprums, mūsu slepenais ierocis. Bet kā būs tālāk? - Kādreiz kādā latviešiem veltītā radio raidījumā Austrālijā intervētājs izbrīnījies jautāja kādai mūsu tautietei - ja nu viņa tik cieši pie savas valodas turoties, vai tad viņa tiešām domājot, ka ar to sev iegūšot kādu labumu? Kāda starpība mentalitātē!

Skatos logā, kā rudens mērcē dārzu. Bet dzeltenās vīnāja lapas dod saulesgaismas ilūziju. Un reizēm liekas, ka viss ir ilūzija un ilūzija viss. Ka mūsu vēsture nav Briedis, Kalpaks, Ulmanis, bet gan Indulis, Roplainis, Ķencis, Kukažiņa, bārenīte, Ikšķītis un visi citi, kas radušies piramīdas laikā un pēc tam. Skatos, kā zem loga aug sēne. Tā aug tikpat ātri kā šī vēstule. Bet, kad Tu to saņēmsi, sēnes vairs nebūs. Būs tikai sēnes ilūzija. Jo paliek tikai ilūzijas.

*

Kopenhāgenā 24. 5. 71.

Kā kāds meteors te uzradās Uldis Āboliņš, ar kuru, ieskaitot laulātu draudzeni un meitu, pavadījām dažu labu jauku stundu. No tām izlobījās ideja mums abiem doties kultūrālā ekspedīcijā uz Austrāliju vai ar priekšlasījumiem un gleznu skatēm vai pat ar kādu filmu izrādi.

Lai to īstenotu - tas varētu notikt pēc daudziem mēnešiem - būtu jāapzina lētākās un reizē patīkamākās ceļa iespējas. Vai Tu būtu tik labs un izpētītu un pēc tam atrastītu, kā ir ar Tavu paziņu, kas toreiz bija Kopenhāgenā un īrēja ledlaužus antarktiskajiem pasākumiem? Viņš piedāvāja iespēju par nelielu naudu doties uz Austrāliju šādā kuģī, ar vienu minusa noteikumu, ka jāgaida Austrālā jā ap 6 mēneši uz kuga atceļu, ja grib izmantot lēto turp un atpakaļ maksu. Pirms šeit griežos pie Lauritzena rederejas, kas ar šīm lietām kārtojas, būtu jauki, ja būtu kāda skaidrība no Tava krasta. Atkarā no tā būtu plānojama kā Austrālijas programma, tā izdevumu atmaksāšanās iespējas. Kas pēc Tavām domām būtu energiskākais cilvēks resp. pareizā vieta, kas ar šo nodomu varētu un gribētu nodarboties? Ļoti delikāts jautājums: vai Tavā krastā ir tādi cilvēki, kas kādam lielākam kultūras pasākumam, piem., filmai, būtu ar mieru dot naudu, pie kam filma paliktu attiecīgo labvēļu īpašums?

Būšu pateicīgs par absolūti brīvu Tavu uzskatu un mēģināsim līdz turpmākam šo būšanu paturēt konfidenciālās robežās. Jūnija pirmajā pusē gribu doties uz Stokholmu sarunāties ar turienes filmu večiem, pēc tam uz Vāciju atvaļinājumā. Līdz tam principā lietai vajadzētu būt skaidrai. Piedod tādu steigu, bet Uldis Āboliņš agrāk neatbrauca. . .

*

Kopenhāgenā 11. 6. 71.

Paldies par vēstuli ar adresēm. To bagātnieku laikam nepazīstu, bet mēģināšu.

Filmas ideja ir tāda: jāparāda Zenta Mauriņa, kas Tev gan, neko nepatīk, bet kas tomēr ir ar tik lielu vārdu, tāpat ar tik lipīgu programmu, ka ir ne tikai pelnījusi kādu demonstrēšanu, bet arī patiks skatītājiem. Otra filma - par Jansonu. Viņš te būs šo rudenī. Nezinu, vai piekritīs un ko teiks viņa krievu aizmugure, tāpat Sjelandes orķestris un koncertu agentūra, bet mēģināt var.

Tikko atgriezies no Stokholmas, kur biju viesis tikko nodibinātajā Baltiešu institūtā un sastapos ar Ilgaru Lindi, kas priekš kādiem gadiem bijis Austrālijā. Viņš abās filmās varēs palīdzēt. Viss grozās ap naudu, resp. filmas materiālu un benzīnu. Viņš tikko nopircis lielu māju Stokholmā, kur kārtos savu studiju. Tas prasa milzu līdzekļus, bet man pašam vai-

rāk par labu gribu nekā nav. Ar Amerikas latviešiem man līdz šim nav veicies. Jāmēģina ticēt U. Āboliņa optimismam, ka tieši Austrālijā man varētu būt sekmes, tāpat Ernai, jo abi tur neesam bijuši, tātad 'svaigi'.

I. Linde nāca ar papildu ideju brauciena nokārtošanā, saistīdams to ar savām veikala interesēm Austrālijā, kurām tad manas iecerētās filmas būtu subordinētas. Arī labi.

Šai sakarā arī lūgums pie Tevis: vai eksistē kāds firmu saraksts, no kā redzams, kādas skandināvu eksporta firmas pārstāvētas Austrālijā. Tas ir Lindes idejas kodols. Tev varbūt ir pieejami kādi informācijas avoti. Bet pati ideja pagaidām lai paliek noslēpums. Griezīšos arī pie Lauritzena rederejas. Tam nozīme tad, ja abi ar Ernu braucam bez Lindes. Bet ja tur kas sanāk, tad latviešu filmai jābūt līdzī, lai ar to varētu pabraukāt pā Austrāliju. *)

Nākošā vēstulē lūdzu piebilsti, kurā 'Tilta' numurā Tavs Jansona raksts iespiests. Kā liekas, Tev ir vēl kāds eksemplars. Vai negribi man atsūtītās lapas saņemt atpakaļ un atsūtīt man no jauna bez locīšanas tā, lai varu pārfotografēt viņa attēlu? Tas tagad sabojāts un jābāž rakstāmgaldā, bet es labprāt redzētu to pie sienas.

* Šo vēstuli izlasot, man tika diezgan skaidrs, ka no iecerētā brauciena nekas nevarēs iznākt: kur jāgatavojas bija ar iespējami vieglāko 'bagāžu', Klāns, ar lieliem plāniem aizraudamies, rīkojās otrādi, projektu sarežģot, apgrūtinot.

*

***19.6.71.

Pēc Tavas vēstules netieku gudrs, kas tad būtu Tava ceļojuma saturs. Redzu, ka esi noraizējies par materiālo pusi. Pēc manas saprašanas šāds ceļojums materiālajā ziņā būtu jāuzskata kā ilgtermiņa noguldījums, kā augļi ienāks tikai pēc gadiem. Bet pašreizējā plānošanā noguldījuma apmēri būtu kalkulejami kā visu Tavu paredzamo izdevumu kopsumma no ceļojuma sākuma līdz beigām. Visi iespējamie ienākumi būtu kalkulejami kā neparedzami, jo tie var arī nematerializēties. Ar šādu plānošanu izslēgts risks un nepatikšanas un garantēta paša neatkarība. Zviedrijā būdams, būsi taču aprunājies ar Eglīti un Zīvertu, kas te bija līdzī-

gās tūrēs, un, kā dzirdēju, viņiem neesot klājies spoži, kaut arī aiz pirmā stāvēja viss pašu 'galms' un aiz otrā Sidnejas teātris. Pēdējo vēstuli lasot rodas iespaids, ka Tu it kā gatavots uz 'peļņā braukšanu'. Gribētu Tevi brīdināt, lai neiznāktu vilšanās: plāno piesardzīgi. Pie tam Austrālijā pašreiz saimnieciskais klimats nav visai pievilcīgs. Nav taisni krīze, bet tas, ko sauc par depresiju, kad finanču plūdums nobremzēts, saimnieciskā augšana samazināta, un to pavada cenu kāpšana un bezdarba pieņemšanās. Personīgi tagad esmu spiests pieņemt tik draņķīgus darbus, uz kādiem pirms gada nebūtu virsū skatījies, jo vienkārši nav vairs izvēles, bet virs ūdens jāturas. Šādos apstākļos, kad ienākumi samazinās vai ir nedroši, cilvēki kļūst taupīgi un naudu izdod tikai par pašu nepieciešamāko. Tāpēc plānošanā neaizmirsti iekalkulēt arī šo situāciju, īpaši, ja Tu visu balstītu uz latviešu publikas atsaucību un vēl šinī gadā. Tu runā par kādu Lindi. Ja tas cilvēks Tevi iesaista kādā veikalnieciskā pasākumā, tad jau iespējams, ka pašreizējā depresija var Tevi arī neskart. Tā var tikt arī pārdzīvota, un nākamgad var būt viss atkal pa vecam. Negribētos arī ticēt, ka Tu paspētu vēl šīgada ekspedīcijas kugi izmantot. Atbraukšana jau nav problēma, bet tūres noorganizēšana prasa laiku, un palauties uz improvizāciju būtu vieglprātība.

Mani amizē Tava ideja uzņemties Mauriņai uz asītes. Lai vai kā, ka tik uz priekšu - ko? Nu kā tad, ka Mauriņai ir vārds, ko nu par to. Bet esi taču visu mūžu rakstījis, un tad nu Tev trūktu paša mantas ko rādīt? Ja jau nu brauc, tad brauc, pats uz savām kājām stāvēdams. Bet tai pašā laikā - pretēji šim tīri materiālajam apsvērumam - Tu izšķiries arī par Jansonu, tīši pats sev ceļā veldams akmeni. Taisi to filmu. Lieliski! Tikai neiedomājies, ka ar to Tu varētu te profitēt. Kā tad Tu stādies priekšā savu programmas ciklu noorganizēt kontinentā, kur Tev būs jāpārvar attālumi kā no Romas līdz Archangelskai un no Madrides līdz Baku? Taču ne bez vietējās avīzītes, kas te ir vienīgais publiskais sakaru līdzeklis latviešiem, bet kas pret Jansonu naidīgi noskaņots. Lai Tu saprastu, par ko es runāju, izlasi taču to rakstu, ko Tev pēdējo reizi nosūtīju. (Bez tam nedomāju, ka šāds gājieni būtu gudri izvēlēti - Jansona paša labā). Otra Tiltas eksemplāra man nav, bet Jansona uzņēmumus Tu varētu da-

būt no Motmillera Sidnejā - bez pārfofotografēšanas. Ne arī varu Tev palīdzēt ar kādu skandināvu firmu sarakstu.

Ja par braukšanu domā nopietni, tad nesuinies, bet tūlīt gādā cilvēku, kas te kārtotu Tavas lietas. Tad - Tev būtu jā-klūst rosīgam vietējā avīzītē, jau laikus jānāk lasītāju priekšā. Bet, lietas ar mūsu sabiedrības virsaišiem kārtojot, avīzi ieskaitot, Tu rīkotos gudri, ja mūsu pazīšanos noklusētu. Tas Tevis paša labā. Jo mans vārds tetikpat slikti pierakstīts kā Tavējais Rīgā. Un ja Tu, Melburnā uzkavēdamies, gribētu mani apciemot - ko es ceru - , tad tas Tev būtu jāizdara paklusām. Ka neiziet tāpat kā Eglītim. Bijām sarunājuši, ka viņš pie manis atbrauks. Bet velti gaidīju. Tad Lūcija Kalniņa nāca un lūdza, lai taču es aizbraucot pie Eglīša, jo viņu pašu pie manis nelaižot, bet satīkties viņš gribot. Tā kā man nebija patīkami pie viņa mājastēva (avīzes izdevēja) durvīm klauvēt, tad tā i palikām netikušies.

Nu tad rosies vesels. Tikai nedomā ceļot ar Latvijas pasi. Tādi gudrinieki ir bijuši un iekūlušies visādās nepatīkšanās, klapatās. Šiverējies, bet nespīto. Un visu mierīgi un rāmā garā. Īpaši, ja Tu nebrauc viens, bet kopā ar Ernu, kad atbildība lielāka un organizācija sarežģītāka - viņa taču nebrauks tikai pastaigā, bet ņems arī bildes līdzi, gribēs tās izstādīt, pārdot. Kas tur priekšdarbu!

Par citām lietām, kā noprotu, Tu laikam uz ilgu laiku nebūsi runājams.

*

Kopenhāgenā 27. 6. 71.

Pēc nedēļas abi ar Ernu dodamies atvaļinājumā uz Bavāriju un pēc tam uz termālām peldēm Padujā, netālu no Venecijas, kas nepieciešamas Ernai. Minu to tādēļ, lai neizskatās nesmuki, ja ilgāku laiku esi bez kādām vēstīm no manis. Ir taču jauki, ka varam sazināties un domāt puslīdz vienādi. Atpakal būsīm augusta sākumā.

Mūsu brauciens uz Austrāliju ir tikai projekts, un naudas lietas, protams, izšķirs visu. Mauriņai piekēros tādēļ, ka viņa tiešām ir filmiska parādība, un, tā kā filma vienmēr saistīta ar lielu naudu, tad taču jā rūpējas par ko tādu, kas var cerēt uz publiku. Kā pretpiemēru var minēt nepieciešamību tādā veidā dokumentēt Skalbi un Jaunsudrabiņu, bet tā ir pagātne un interese par viņiem būs krietni mazāka, kaut arī pats uzdevums - ievērojami nozīmīgāks no latviešu literatūras

kultūrvēstures viedokļa. Taču ar Mauriņas piemēru iespējams uzzīmēt veselu ciklu; rādīt tos latviešus, kam izdevies populārizēt mūsu tautas vārdu vistālāk pasaulē. Te klāt nāk Arvīds Jansons, Arturs Ozoliņš, Bruno Kalniņš. Tas nozīmē, ka arī šajos gadījumos es būtu uzsēdies uz kādas asītes, bet tas nekas, citādi nevar, ja neesi miljonārs. Bez tam Mauriņa darbojusies fascinējošā vidē - nav nekā skaistāka par Skandināviju un tās kultūras saitēm ar mūsējo, bet gluži ģeogrāfiski - viņa tik daudz ceļojusi, ka te vien jau iznāk milzums ko rādīt. Pati autore palikusi tikai centrā, ap ko savīts pārējais materiāls.

Vai Tu Jauno Gaitu regulāri nelasi? Tur Velta Toma bija devusi interviju par savu Latvijas apmeklējumu un tik nejauki apmētājusi emigrāciju, ka izlikās pēc reneģātes. Domāju, ka visam ir savas robežas, mums ir jāveicina sakari ar dzimteni, bet ne par tādu maksu, ka pārdodam vai nopulgojam to pamatu, uz kā šobrīd emigrācijā stāvam. Galagalā tā ir mūsu tautas nelaimīgās vēstures viena daļa, par ko varbūt nāktos raudāt, ne zaimoties.

*

Kopenhāgenā 7. 8. 71.

Nu atkal abi ar Ernu esam Dānijā pēc lielā karstuma Itālijā un Vācijā un ejam pretim vēl nezināmai, laikam jau ne cik priecīgai ziemai. Bija labi izvēdināties un pēc vairākiem gadiem atkal būt Vācijā, musu vecajā Veilheimā, kur joprojām mīt Ernas sirmā māte. Bija tā, it kā būtu atgriezušies dzimtenē - viss pazīstams, tuvs, un arī cilvēki nāca pretī ar veco laipnību un smaidu. Jauki, ka tā var būt. Es dienas 10 pavadīju slimnīcā, kur tika meklēts, kāpēc man sliktas asins grimšana, pagaidām bez rezultātiem. Laikam kaut kur sēd kāda indeve, jācer, ka nekāda ļaunā, vēl jau daudz darāmā, lai liktos gareniski.

Nē, filmu par Latviju neesmu redzējis un laikam arī neredzēšu. Vai tā ir tāda, ka, par spīti trūkumiem, to varētu rādīt arī ārzemniekiem? Vienīgo līdzīgo kritiku Tavējai lasīju Brīvībā. To ir vērts abonēt. Es Kalniņu nesen satiku, nopriecājos par viņa, 70-gadnieka, garīgo un fizisko mošumu, kaut zēns pārcietis 4 sirdslēkmes un vairākkārt bijis slimnīcā. Cik ilgi vēl? Manu interviju ar viņu Strautmanis licis atsūtīt atpakaļ - manu komentāru dēļ, kas aizskāra LZS tās bez-170

darbīguma dēļ, bet tas bija arī Kalniņa spriedums. Kas tad vēl ko politisku dara bez LSDSP, jo DV taču taisa ultra-nacionālismu, neko citu? Mūsu emigrācijas seklums un bajāriskā dižošanās dara sliktu dūšu, kur citur lai vēl meklē svaigāku gaisu, ja ne pie pašu sociālistiem?

Saņēmu negaidīti draudzīgu un garu vēstuli no T. Tomsona Tavā zemē. Nejutos to pelnījis, bet zēns raksta sirsnīgi un beigās atzīstas, ka dzerot kā vecs mērķakis. Kas ar viņu ir?

Latvija Vācijā taisās iet dibenā. Ko darīsim? Dosim Kalējam rakstus tā, lai nav jāpārraksta. Viņš ir viens un vairs netiek galā. Ko varam darīt vēl?

Un tagad - atkal pie rakstu darbiem. Un dāņu un krievu un angļu valodas. Ar tām noņemam paklusītēm.

*

*** 17. 8. 71.

Vai nav skaisti, ka Tev pasaulē ir vēl vieta, kur vari atgriezties kā savā pusē, kur cilvēki Tev uzsmaida kā savējam, kas pārnācis no svešuma. Tu apskaužamais!

Lēnām izlaižot visu caur galvu, nu liekas, ka ilgākai tūrei Austrālijā varētu būt sava liela priekšrocība: jo vairāk brīva laika viesim, jo vieglāk iegrozīt sarīkojumu datumus, atrast brīvu lodziņu noslodzītajās sarīkojumu telpās.

Tu jautā, vai to Latvijas jubilejas filmu varētu rādīt sveštautiešiem. Vai nu traks! Techniski, īpaši akustiski tā ir pēdējais brāķis, mākslinieciski - diletantu brūvējums, pēc satura - uzsildīts 15. maija pomps. Kaut visumā man zināma cieņa pret Ulmani, viņa apvērsums nebija nekāds sasniegums, ar ko būtu tautai ko lepoties, bet gan ļaunuma sekas, operācija, kas neizdevās, jo ļaunums palika kā bijis, tikai pārgrupējās, un kultūrāli palikām kā bonzai dārziņā, kur augšana, attīstība apturēta.

Ak tad tik traki gan? Interviju ar Br. Kalniņu nevarēja vis iespiest, tādi mēs esam, latviešu mūlāpi, kas necieš daudzveidību, maiņas, augšanu, bet stutē tālāk iesaldēto pagātni, paņemot 'idejas' kā no ledus skapja, drošas un sen pārbaudītas.

Šodien noskumu, izlasījis Latvijā Čuibes atsaukumi par Ģērmaņa pēdējo grāmatu. Vienā ziņā laba reklāma izdevumam, ko neesmu vēl lasījis. Bet pēc šī rakstiņa skaidrs ir

tas, ka tā dāma pieder pie tā paša senās godības kulta un ir nikna, kad kāds sajauc dīķim līmeni, iemiedzams tur akmeni. Cik atceros pēc iepriekšējā darba Zili stikli, zaļi ledi, tad viņš ir cilvēks, kam pašam sava galva uz pleciem, kurš spēj būt riskanti atklāts un kam drosme savu domu pasacīt arī tad, kad labi zina, ka tā runās pretī vispārīgi pieņemtiem uzskatiem. Un tas ir daudz, mēs varētu būt priecīgi, ka tādi puikas mums vēl atrodas. Jā gan, Ģērmanim ir tieksme uz frivolu izteiksmi, patīk pašam paštātēties, bet tas kautkā viņam tīri labi pietāv, vismaz viņš prot izlocīties tā, ka nekur nekļūst uzbāzīgs vai banāls. Bet tie visi sīkumi. Galvenās līnijas? Par tām nerunā, jo tur Ģērmanis ir neērts. Interesanti, kādēļ Latvijā parādās tikai šādas tendences raksti? Vai tā būtu Kalēja gudrība jeb viņam vadlīnijas nospraudusi izdevniecība?

Un kāpēc viņi savos apskatos boikotē Tiltu? Tur klāt arķibīskapa vai centrālo organizāciju pirksts? Jeb redakcijas pašas ideja? Žēl ļoti, ka avīzei draud bojā eja, taču nevar arī noliegt, ka tā nebūtu 'tautiski ieskābusi'.

Ak tad Tomsons atrakstījies! Tā viņš kādreiz dara, kad uznāk melnais, bet tad atkal pazūd. Esmu viņu kādas reizes sastapis, bijis interesanti parunāties. Bet tas, ko par viņu stāsta, ir tīrais trakums: jēlības publikā, neiespējama uzvedība pret dāmām (Sidnejā vairākās mājās viņa nelaižot vairs iekšā). Kādreiz tika stāstīts un tā Virburgas laikos rakstīja arī P. Ērmanis, ka Tomsons latviešu literātūrā atzīstot tikai 3 dzejniekus - Virzu, Medeni un sevi. Citādi būtu gaišs, spējīgs cilvēks (bij liels uz skatuves, prata labi dziedāt). Viņa vecumā jau nekā vairs nevar grozīt, ja vien pats negrozās.

*

Kopenhāgenā 5. 9. 71.

Citreiz rakstīšu vairāk, un lūdzu, lūdzu, nepārmet, ka neesmu turējis vārdu, man iet raibi: jātulko kāda paša novele vāciski Dr. Gātera pasāktajai antologijai, jāraksta Ceļa Zīmēm, Kadetam, prof. Ābeles monografija...

*

*** 30. 9. 71.

Paldies par sūtījumu, kam bijī pielicis lielisku materiālu *) klāt. Tavš referāts Baltiešu savienībā ir skaidrs, interesants problēmu atsegums un pārsprīdums. Tāpat manuskripts latviešu valodā par sakariem ar dzimteni. Tavus rakstus lasot,

izjutu kādu dziļu atvieglojuma sajūtu. Mēs apmainījāmies vēstulēm, es zināju, kā Tu domā, un tomēr tas nebija tas, kā izsekot Tavai domu gaitai pēc manuskripta. Pats nezināju, ka kaut kur zemapziņā mani bij nospiedusi kāda izolētības sajūta, ka esi viens. Un te uzreiz - tu neesi vairs viens! Cits stils, pieeja, cits cilvēks, kas runā, spriež un rāda - tajā pašā virzienā. Grūti to izskaidrot, bet izlasījušam man bija dziļa gandarījuma un atvieglojuma sajūta un arī prieks. Paldies, mīļo Pāvul!

Būtu labi, ja Tu, uz Austrāliju atbraucis, te noturētu līdzīgu referātu ciklu. Pašulaik te kreisē Andrups, bet man ir tāds iespaids, ka viņš pieder pie vecā, konservatīvā birokrātu bloka.

Nupat vietējā avīzītē parādījusies šāda ziņa: 'Geistautes izstādes Austrālijā. Latviešu pazīstamā gleznotāja E. Geistaute ar dzīves vietu Dānijā nopietni plāno tuvākajos gados apmeklēt Austrāliju, rādot savu jaunāko gleznu klāstu. Izstādes notiktu visās lielākajās Austrālijas pilsētās. Tai pašā laikā gleznotājas vīrs rakstnieks Pāvils Klāns te viesotos ar referātiem par temu - mēs un pašreizējā Latvija. Uldis Āboliņš'.

Vai dzirdēji aizkustinošo stāstu pat japāņu zēnu, čella studentu, kurš lidojis no Tokio uz Londonu, lai dzirdētu Brāmsa 3. simfoniju Klemperera vadībā? Londonā viņš nonācis tik noguris, ka pēc vietas nodrošināšanas koncertzālē aizgājis viesnīcā atgulties. Un - atmodies tikai pēc koncerta! Vari iedomāties šoku, sāpes, asaras. Taču lielā nelaime nav palikusi nepamanīta: viņu pieņēmis Klemperers un uzdāvinājis viņam savu taksizli. - Kamēr vēl pasaulē ir tādi zēni (viņam tikai 16 gadu), lietas nav tik ļaunas.

* 'Mitteilungen aus baltischem Leben', 1971, Nr. 1, München, Herausgeber: Baltische Gesellschaft in Deutschland. Te publicēts arī P. Klāna darbs (Pauls Kovalevskis: Erzwungene und freiwillige Koexistenz).

*

Kopenhāgenā 6. 10. 71. *)

Preses biedrībā iestājos naivā cerībā, ka tā man palīdzēs filmu projekta realizēšanā, un savus sakarus ar presi ne galam nevaru izmantot tad, kad runa ir par ko citu vairāk nekā mūžīgo Lātviju. 'Laika' Strautmanis Tev nosūtīto sēriju no-

raidīja, Kalējs atbild izvairīgi, Jaunai Gaitai par garu un Tilts pārāk nomaļš un jau apzīmogots ar savu noslieci. Skrastiņš uz manām vēstulēm neatbild, un pie viņa guļ ne ar kādiem lūgumiem un draudiem neatprasāms Nossaka 'Der junge Bruder' tulkojums. Mana aksioma ir (Tu to apzīmē par nesaprotamu 'aritmētiku') nevis pret, bet kopā ar emigrāciju jaunus ceļos.

Ka kaut kas jādara, labi izlasāms arī Andreja Eglīša jaunajā 'Latvijā' iespiestajā dzejolī 'Komunistu dzejniecei Rīgā'. Tas, nepārprotami, adresēts Veltai Tomai, kas atkal caur Stokholmu devusies taustīt tautas pulsu Rakstnieku savienībā. Šai sakarā man raksta Mārtiņš Zīverts: 'Latvijas literatūrā pa ķemertiņa logu nevar ielīst' un apšaubā latviešu literatūras eksistenci Latvijā vispār. Man liekas, ka Eglīša ēra ir garām ne tikai nacionāli un sabiedriski, bet arī viņa praktiskajās attieksmēs ar Andrupu un Ceļa Zīmēm. Kādā sarīkojumā Londonā augustā vai septembrī Andrups bija prasījis no dzejniekiem jaunus vārdus un saucienus nākotnei, uz ko viņam iebilsts, ka mums taču tādi saucēji esot, nepārprotami norādot uz Eglīti. Andrups tomēr veltījis daudz vietas Latvijas dzejai, un tas Eglītim nekādā ziņā nevar patikt. Bet bez jaunām idejām Ceļa Zīmes nevar eksistēt.

* Ar šo vēstuli iezīmējas atsvešināšanās atklāti, jo no draudzīgās uzrunas pāriets uz bezpersonisko 'sveiki', kam gan nesekoju no savas puses.

*

*** 19. 10. 71.

Tilts ir mēms, kā pats raksti. Nelaime laikam Skrastiņa lielā aizņemtība, jo viņš bez Tilta grāmatām izdod arī krāsainās fotografijas žurnālu 'Voyageur' ar angļu tekstu, veltītu Amerikas dabai, tūrismam. Algotu darbinieku neesot. Raksti Knutam, viņš Tev palīdzēs dabūt atpakaļ, ko pats nevari sadzīt. Bet manuskriptu adresē Skrastiņam personīgi. Tā nu gluži ir nav, Tiltam ir diezgan plaša lasītāju saime, vismaz Austrālijā tas diezgan izplatīts, bet visvairāk laikam Amerikā. Tā kā tik nomaļš nemaz nav, kā Tev Dānijā var likties. Un tādām rakstam žurnālā ir vairāk svara nekā avīzē. Avīzi aizmet, žurnālu patur.

Protams, Pāvul, ne pret, bet ar emigrāciju jaunus ceļus, kā Tu saki. Arī es stāvu par to, un citādi nevar būt. Tikai jautājums, ko mēs saprotam ar emigrāciju. Kamēr Tu stipri respektē organizēto, birokrātisko daļu, kas sastāda tikai 10% visas emigrācijas; es uz to skatos skābi; es vairāk respektēju tās 9 daļas, kas nekur nav reprezentētas, tikai ignorētas.

Brīnos pār Tomu, kas braukā uz Rīgu kā ar tramvaju. Kur viņa naudu ņem? Apprecējusi turīgu vīru?

Kā pēc saņemtās informācijas varu spriest, tad Andrupa tūre te nekā jauna nav atnesusi. Izskatās, ka viņa īstais nolūks būs bijis vākt abonētus žurnālam. Pielikšu klāt izgriezumu, kur redzēsi viņa izdotos '10 baušļus'.

Pašulaik manāmi tādi kā uzplūdi lauzu rosmēs. Vecīši mājas sapelnījuši, parādus nolīdzinājuši, bērņus izskolojuši, nu laiks un līdzekļi pabiedroties. To vajadzētu izmantot. Bail, ka uzliesmojums nav tāds pats kā svecei pirms dzišanas. Tad nu nevajadzētu gari suinīties, bet acīgi kārtot to deklarācijas būšanu. Tu esi ar labu vārdu, ģeografiski centrāli situēts, Tev pieder arī sākotnējā iniciatīva, tad nu rosies un ved to lietu galā. Palīdzēšu, cik manos spēkos. Bet šādās lietās daudz pavāru neder. Tādēļ rīkojies. Ikvienam pa prātam nekad neizdarīs, ar to jau jārēķinās un tādēļ nav ko pārāk galvu lauzīt. *)

* Projektēta rakstnieku-mākslinieku-intelektuāļu parakstīta deklarācija dzimtenes apmeklējumu un vispār sakaru jautājumā ar pamattautu Latvijā.

*

Kopenhāgenā 23. 10. 71.

Šobrīd par Austrālijas apmeklējumu nav ko domāt.

Jānis Andrups manuprāt ir veiklāks nekā izskatās. Viņam pareiza psiholoģiska pieeja cilvēkiem; nevar nākt ar aizdomīgiem kultūras sakaru projektiem un reizē cerēt uz atbilstu 'Ceļa Zīmēm'. Viņš savu kultūras sakaru programmu jauki iebūvējis citu trafaretu punktu starpā, tā neuzkrītoši iedodams olu konservātīvajā nometnē. Arī viņam jāērēķinās ar to, ka inertā emigrācijas daļa nav pieejama. Tā taču ir tā daļa, kas nekur neiet, neko nelasa, neko neziedo un vispār auklē tikai savu vēderu. Kā lai šo daļu, šos 90% lai sasniedz? Atliek runāt ar organizētajiem lātviešiem. Tas arī ir mūsu deklarācijas ceļš.

Iespējams, ka Toma braukā ar Kultūras komitejas naudu. Vismaz Vācijā ir cilvēki, kas šo iespēju izmantojuši un tagad demonstrē filmas, polemizē ar uzbrucējiem presē un daļa grāmatas. Kamēr tādā veidā netiek dzīta bolševiku propaganda, man pret to nekas nav pretim, galvenais - lai netiek sašķelti mūsu, kā pats atzīsti, visai vājie spēcīgi. Šovasar Latvijā pirmo reizi bijusi organizēta baltvācu grupa, piedzīvojot pat netiešu reveransu senajai kungu kārtai. Notikusi svinīga pieņemšana Rakstnieku savienībā, kur latviešus latviski uzrunājis barons Wolfgang von Kleist. Kā Tev patīk? Kollaborācija? Intriga? Nākotnes intereses, ievērojot Brandta politiku? Intereses par latviešu tautas likteni aiz visa tā daudz nemana. Bet mēs - gulam. . .

*

*** 3. 11. 71.

Tu nepelnīti izsakies nicīgi par 90% neorganizētās trimdas daļu, it kā tā būtu no tautas atkritusi. Man aizdomas, vai tās atturību nenosaka veselais saprāts, vai neatbaida gēķības, kādas organizētā daļa tik bieži un spoži nodemonstrē, lai iesaistītos organizācijās, kurām visai šauri un ierobežoti mērķi. Un identificēt mūsu organizācijas ar tautas pārstāvniecību būtu absurds. Organizētā daļa ļoti labi prot neorganizēto vairākumu kontaktēt, kad vajadzīgi ziedojumi, jo bez tās jau nekur netiktu. Arī šai jautājumā Tu maldies: neorganizētie ziedo vairāk nekā organizētie. Nav arī tā, ka sakaru tīkls nepastāvētu. Ja ziedojumu listes vietā apsūtītu vēlēšanu zīmītes tautas pārstāvniecībai, tad arī pie nobalsošanas tiktu. Bet tā lieta neinteresē tiem, kam būtu pienākums interesēties. Tu saki, ka arī organizācijās notiek vēlēšanas. Bet salīdzināt šo 'Vereinsmeierei' ar tautas demokrātisku pārstāvniecību būtu tas pats kā sajaukt uteni ar parlamentu. Nepārproti, es nespiežos Tev virsū šo pārstāvniecības jautājumu deklarācijā ietilpināt, jo neticu, ka tam varētu sagaidīt atsaucību, kaut taisni te slēpjas viss mūsu trimdas būt vai nebūt kodols. Deklarācija būs kompromisa rezultāts, un nevienam atsevišķam viedoklim tā neatbildīs pilnīgi, arī manējam nē. Ar to jāsamierinās. Taču princips paliek un patiesība tādēļ nemainās.

Rīgā vispār notiek dīvainas lietas. Kultūras laukā ļoti aizdomīga ir latgaliešu aktivitāte. Liekas, ka mūsu vecos grēkus

pret mums nu izspēlē krievi, lai šķeltu, vājinātu, nivelētu. Paskaties, kas turienes literātūrā Latgales diletantu - partijas vecīšu, Karoga redakcijā latgaļu pārsvars. Pats galvenais - Vējāns - ir nelasāms, viņa rindas taisni pil aiz nevarības, un līdzīga ir visa Karoga proza. Personīgi vienmēr esmu latgaliešiem līdzī jūtis un īgnumu pret tiem, kas latgaļu kultūru ignorējuši, nicinājuši. Patiesībā aiz šīm simpātijām esmu pat grēkojis, šo to uzteikdams vairāk nekā pelnīts tikai tādēļ, ka darīšana bijusi ar latgalieti. Bet kā tas tagad Rīgā, tad agrākās nelaimes tur tagad apgrieztā situācijā. Kamēr krievs pats rusificē Latgali, paskolotus latgaliešus nolīferē uz Rīgu. Krievi nav muļķi: kādēļ gan brāļu kašķību neizmanot par labu okupācijai? *

Kopenhāgenā 7. 11. 71.

Te izskatās tā, ka Fonds būtu atrāvis pabalstu Andrupa Ceļa Zīmēm viņa intereses dēļ par rakstniecību dzimtenē; tāpēc viņš meklējis atbalstu Austrālijā - tajās pašās aprindās, kas atbalsta Fondu. Ar pabalsta atraušanu CZ Fondam esot brīvi daži tūkstoši zviedru kronu, kas piedāvāti Vācijas Latvijai. No citas puses dzird, ka tas esot bleķis, Fondam arī šo dažu tūkstošu neesot. *

Kopenhāgenā 22. 11. 71.

Priekš pāris dienām izvadījām Arvīdu Jansonu atpakaļ uz Ļeņingradu - viņš un viņa kundze paņēma līdzī arī šejienes latviešu ziedu velti, asteres un neļķes. Rādīju viņam Tavu rakstu Tiltā sakarā ar viņa viesošanos Austrālijā - abi dikti nopriecājās, tādēļ izgatavoju kopiju - varbūt arī tā aizlidoja uz Ļeņingradu, vēlāk uz Rīgu. Viņam Rīgā tikai šajā vasarā rādīts tas, ko par viņa pag. novembra koncertu teicis Klāns 'Laikā' un 'Latvijā'. Nekāda satuvošanās, izņemot māksliniecisko, mums neizdevās. Viņš citādi nevar kā runāt Maskavas mēlē, un tas viss ir dikti dumjš, ko viņš politiski var pasacīt, toties mākslinieciski viņš ir liels. Tāpat dēls Māris, kas Karajana dirigentu konkursā ieguvis 2. vietu. No Kopenhāgenas A. Jansons līdzī paņēma arī vēsturisku retumu - skaņu lentā ieskaņoto Ravela 'Daphnis et Chloe' dēla interpretācijā, ko pārraidīja pa radio visa Eiropa. Skaisti! Pavasarī viņš te būs atkal. *

Kaut manas vēstules Tev nav diezko nogludinātas, es domāju, ka mana reizēm brutālā izteiksme Tevi nešokēs, jo pazīstamies jau tik ilgus gadus. Drusku iekarstot, man šad tad pasprūk nesmuki teicieni. Jeb Tu būtu mani aizmirsis? Tu prasi: Kur mēs savā sarakstē aiziesim? *) Kur mums jāaiziet! Mēs mēģinām izkult jautājumus, kas patiesībā vēstulēm nav piemēroti, bet prasās pēc personīgas tikšanās. Žēl, ka atliki Austrālijas ceļojumu. Būtu pataupījis šitos paragrafus pārīs vakariem dūmainā dvingā. Bet galugalā arī šāda uz papīra uzņemta, ierobežota debate nav gluži zemē metama. Labāk tāda nekā nekāda. Kautkāda domu pārņemšana un uzskatu revīzija ir notikusi, kādēļ varam to pieskaitīt, tā teikt, pie savas garīgās evolūcijas. Tas nekas, ja šur tur uzdzirksteļo, veciem draugiem nekas neaizdegšies. Arī pie galda mēs (vismaz es) bez paceltas balss neiztiktu. Tādi nesmukumi var norādīt uz kādu neērtu vilcienu runātāja dabā, tas viss, bet nevis uz ļauniem nolūkiem.

Jauki, ka esi sastapies ar Jansonu. Paldies par mana raksta parādīšanu. Tad viņš vismaz zinās, ka tās lietas nav gluži tādas, kā taurē avīzītes.

* Šeit runa par domstarpībām problēmās, kuras esmu kopā savilcis savā rakstā 'Pa posta pēdām', kas uzņemts krājumā 'Pretmeti', 1979.

Kopenhāgenā 16. 6. 73.

Lai nu kā mums starplaikā ar draudzību un idejām veicies, esmu lasījis Tavas publikācijas, ar gandarījumu ieskatījis, ka Tu esi un paliec aktīvs, un pievienoju arī savu gara produktu Tavam ieskatam, gandarījumam un parakstam. (Pielikumā 'Latviešu kultūras un sabiedrisko darbinieku deklarācija'). *)

* Diemžēl, pēc mana uzskata deklarācija bija galīgi neapmierinoša, nepieņemama, kādēļ, tai savu analīzi pievienojis, nosūtīju to Klānam atpakaļ neparakstītu. Pēc mana ieskata pamatideja bija atzīstama, bet ieturētais viedoklis un metode noraidāmi, jo neatbilda kultūras apmaiņas veicināšanas interesēm. Šāda veida deklarācija varētu mūsu kopējai lietai drīzāk kaitēt nekā nākt par labu. Tādēļ nevarēju to parakstīt, ne arī ieteikt citiem to darīt. Kā sapratu, es nebiju bijis vienīgais, kam bijuši ieibildumi, un tā viņa deklarācija nereālizējās. Pārīs vēstuli, kas manam atraidījumam sekoja, bija ie-

turētas stīvā pusoficiālā tonī, un bija skumji redzēt, ka mans literārais draugs nespeja domstarpības ar draudzību apvie-
not.

*

Kopenhāgenā 2. 2. 75.

Sveiks, Artur -

rakstu Tev, lai pavēstītu Ernās nāvi 31. 1. Kopenhāgenā. Viņa mira no plaušu iekaisuma sekām, būdama arī vēl ārkārtīgi novājējusi un sava mūža cīņas nogurusi. Reiz, kad es biju tālu un nevarēju Ernai līdzēt tā, kā būtu gribējis, Tu viņu garīgi uzmundrināji ar savām mošajām vēstulēm, toreiz - kad bija jātop Brigaderes Annelei un Bavārijas Alpu piekājē bija vientulīgi un bezcerīgi. Viņa to laiku atcerējās ar lielu gaišumu sirdī un par to es gribēju Tev pasacīt paldies - no viņas pašas un manis.

Ar sveicienu

Pāvils Klāns

*

*** 16. 2. 75.

Mīlo Pāvul,

kāda iekšēja balss būs gan sadzirdējusi ko ne-parastu Tavā pusē, jo taisni pēdējā nedēļā ir bijis pie Tevis kā īpaši jāpiedomā, kādēļ pagājušo svētdien sēdos pie galda un uzrakstīju Tev vēstuli. Bet vajadzēja notikt tā, ka pirm-dienas rītā, darbā braukdams, aizmirsu to paņemt līdz uz pastu. Apķēros, ka vēstule vēl atvilktnē, tikai tad, kad pēcpus-dienā, mājā atgriezies, uz galda priekšā atradu Tavējo. No-priecājos, cik jauki, ka esam viens otru iedomājuši vienlai-cīgi. Bet - Tavs pirmais teikums lika sastingt.

Rīt apkārt būs nedēļa, ir laiks, ka Tev atbildu, kaut arī va-loda šādam uzdevumam gaužam nevarīga. - Tā tukšuma, kas ap Tevi nu radies, nekas vairs neaizstās, jo nu esi zaudējis arī daļu pats sava mūža, sevis paša. Pietrūks to tūkstoš sī-kumu, kas sastāda ikdienu un kādus īsteni pamana tikai tad, kad to vairs nav. Tev nu būs jārada cita, jauna ikdiena, kas ne-nāksies viegli, bet citas izejas nav. Tāpēc labums ir viens: ka šo grūto uzdevumu - palikt pēdējam - kā stiprākajam Liktenis tad piešķīris Tev, ne Ernai. Domāju, kaut vājam, tam vajadzētu būt zināmam mierinājumam.

Indieši saka, ka jāsēro būtu par cilvēka piedzimšanu, kamēr aiziešana svinama kā prieka diena, kā Atgriešanās. Ja telpas un laika bezgalības priekšā padomājam par sava mūžaniecību - un pēdējās šķiršanās brīžos tādas domas pašas mācas virsū - tad liekas, šai atziņā būs vien slēpta dievišķa patiesība, kaut arī mums, savus zemes uzdevumus vēl pildošiem, būs grūti to, nepierādāmu, uztvert un pieņemt. Un tomēr arī šī svešā atziņa varētu būt zināms mierinājums Tev. Tos pierādījumus, tos mēs drīz paši redzēsim, jo, sava mūža lielāko daļu nodzīvojušiem, nepaies pārāk ilgi, kad arī mums būs jāiziet pa tiem pašiem vārtiem, pa kuriem nu aizgājusi Erna.

Par maz viņu pazinu, lai sacītu, ka pazinu, bet tikdaudz es redzēju, ka viņa tiecās pamest zemes smagumu un pacelties spārnos, un šai neikdienišķībā bija viņas cildenums. Žēl, praktiskā trimda bija pārāk neatsaucīga tādām tieksmēm. Nelabvēlīga tā palika arī Anneles tapšanai, kas būtu bijusi skaista grāmata paaudžu paaudzēm, skaists izlidojums Ernai pašai. Man ir palikušas tikai pāris skicītes. Ir arī pāris paša knipsētu uzņēmumu Augsburgā. Un, protams, viņas vēstules.

Pieņemu, ka Tu kārtosi viņas piemiņas izstādi. Bet ja Tev būtu padomā arī kāds piemiņas izdevums grāmatas veidā, tad zini, ka visi te minētie materiāli ir Tavā rīcībā, un no savas puses piedāvāju Tev visu iespējamo atbalstu. - Liekas, mēs sākām pazīties ar 1945. gadu, tātad pirms 30 gadiem, kad biju atzinīgi izteicies par Tavām miniātūrām, novilkām uz rotatora, ielīmētām tapešu vāciņos, Ernas ilustrētām. Šo mazo grāmatīņu no Heidelbergas uz Kempteni bij atvedusi Latvija Kuršinska, arī jau mirusi. Uz manu atsauksmi atsaucies Tu, sākām apmainīties vēstulēm, vēlāk iegriezies pie mums Augsburgā pats, kur kaldi tika un reizēm arī īstenoti plāni grāmatām - ar un bez bildēm. Erna tos laikus mīta Cvīzelbergī, kur arī es reiz uzkuļos, līdzī vezdams kautkādu honorāru kautkādā graudā, bet, galā nonācis, biju tā pārguris, ka mīgu ciet sēdus, un sarunās, pēc kādām Erna likās taisni izslāpusi, vientulīgi dzīvodama, es, diemžēl, izrādījos nožēlojams partners, kas vairāk cīnās ar žāvām nekā ar nopietnu domu. Tad viņa bija pāris reizes pie mums Augsburgā, bet pati pēdējā tikšanās bija tā, kad ar ekskur-

santu busu, laikam 1949. g. vasarā, iegriezāties Heidelbergā. Mēs, kā jau jauni un barā, visai aušīgi, paskaļi; viņa - eleganta, atturīga, mazliet iztraucēta. Laikam jau tā ir Likteņa lie-la žēlastība, ka Viņš neļauj mums noprast, kad pēdējo reizi paspiežam kādam roku, kad pretī saņemam smaidu pēdējo.

Atraksti kādreiz, Pāvul. Vismaz man tā liekas, ka nav la-bi pamest vecas draudzības, īpaši, kad mūsu gados jaunas vairs vietā nerodas. Tas nekas, ja mums visur un visās lie-tās nesapas. Mērķis jau ir viens, tikai ceļi dažādi, kas pavi-sam dabīgi. Vai nedosies kur ceļojumā? Tas būtu tas labā-kais, ja vien apstākļi, līdzekļi atļauj. Tas palīdzētu Tev pār-ciest.

Abi ar Veltu Tev visu labāko vēlēdami un sirsnīgi avei-cinādami, -

Tavs Arturs

*

Kopenhāgenā 16. 5. 76.

Pagājušā gada novembrī būdams Stokholmā, LPK grāmat-nīcā pirmo reizi redzēju Tavu grāmatu Kaina bērni un dzir-dēju par to, ka esot interesanti lasīt tāpēc, ka tajā ir problē-mas, par ko domāt, kamēr pārējā jaunākā latviešu literātūrā šādu pazīmi nevarot atrast.

Sarakstoties ar izdevēju Rudzīti Ņujorkā atklājās, ka ap-gāds jau labu laiku savas grāmatas recenzēšanai uz Austrā-liju vairs nesūtot tāpēc, ka 'AL' recenzijas sen vairs neie-spiežot. Spriežu, ka iemesls varētu būt tāds pat kā Eiropā - sāk trūkt rakstītāju. Rudzītis domā, ka es pats varētu samek-lēt recenzentu savai grāmatai Kadet, uguni, kas iznāca 1975. g. beigās. Kā būtu, ja mēs apmainītos autora eksempla-riem un uzrakstītu viens par otru - Tu par manējo Austrā-lijas Latvietī, es par Tavējo - Vācijas Latvijā?

Raksti, vai esi ar mieru, jeb varbūt mini kādu, kas gribētu par manu grāmatu rakstīt. Kā no draugu vēstulēm spriežu, grāmata pazīstama gan Austrālijā, gan Jaunzēlandē.

Apsveicu Tevi ar šo pirmo darbu. Vienmēr tiku atgādinā-jis, ka Tev to vajadzētu darīt, un priecājos lasīt sludinājumu. Lāi Tev labi sokas arī turpmāk.

Par mani personīgi tik daudz, ka pag. g. decembrī apprecē-jos ar ērgelnieka un vijolnieka Ringolda Kaufmanā mūsu Li-viju, kas ir 23 gadus jaunāka par mani un varēs gādāt par ma-

niem pelņiem. Līdz tam gribu vēl šo to uzrakstīt, arī Karstas dzelzs turpinājumu un Kadet, uguni otru posmu, minimonografiju par Ernu Geistauti un tādas pat minimonografijas par Bruno Kalniņu un Aleksandru Plensneru. Norietoši, bet vēl dzīvi spīdekļi pie latviešu politiskās un kultūrvēsturiskās pasaules debesīm.

*

*** 25. 5. 76.

Cik jauki, ka atnāca Tava vēstule. Būtu jau Tev šinīs dienās rakstījis šā vai tā, jo pēdējā saņemtajā 'Latvijas' numurā ieraudzīju Tavu kāzu bildi, un tādā gadījumā taču vecs draugs - kaut novēloti - bija jāapsveic. Tad nu saņem mūsu vislabākos novēlējumus. Liekas, nevarētu sacīt, ka Liktenis līdz šim būtu bijis pret Tevi pārmērīgi laipns, kādēļ no sirds novēlam, lai turpmāk dzīve Tevi vairāk palutinātu. Lai piepilnās Tev un Tavam draugam viss, kas iecerēts.

Par grāmatām. -Tava Kadeta paša neesmu vis vēl lasījis, tikai atzinīgās atsauksmes par viņu. Ja Tu tā vēlies, varu uzrakstīt arī no savas puses ko, tikai ar iespēšanu AL ir problēma, jo mēs - šis izdevums un es - iztiekam viens bez otra. Taču ziņa, ka recenzijas tur vispār neparādītos, laikam nebūs vis pareiza; tās tur parādoties gan, tikai, laikam, kā kuro reizi pagadoties. Savu rakstiņu par Tavu darbu es varētu ielikt Trejos Vārtos, arī Ceļa Zīmēs varētu. Pag, - man jāraksta Andrupam - likšu viņam priekšā šādu gājienu: lai viņš savās CZ ievieto manējo, bet savējo vai cita par Tavu darbu rakstīto nosūta AL. Varētu arī tā: es savu rakstiņu aizsūtītu Tev un Tu ar to varētu rīkoties pēc saviem ieskatiem. Diemžēl, nezinu neviena cita šais platuma grados, ko varētu Tev ieteikt, jo starp tiem, kurus pazīstu, rakstoņu nav. Tādēļ sūti vien savu darbu šurp.

Ar maniem Kainēniem ir bēdu dienas, dzimuši sliktā zīmē. Burtlicis (un izdevējs) manu darbu ir pārrakstījis pats pēc sava prāta, pats savā valodā. Izlaists brāķis. Toreiz, kad strādāju ar vācu burtličiem, es pirmo karrektūras novilkumu saņēmu tīrāku nekā tagad iespiedumu grāmatā. Lēšu, ka visā darbā būs salaists pāri par 2000 kļūdu. Un arī ārējā apdare mulķīga - tas ķinķēziņš uz vāka stūra! Bet smagajiem burtiem ar nazi melno krāsu noskrāpējot nost, paskats uzlabojas. Pie tam izdevējs darbu sludina apmēram kā mācības grāmatu par Austrāliju. Tādēļ Tavā vēstulē mani patīkami

pārsteidza piezīme, ka Zviedrijā kāds minējis bija problēmas, kas jau ir šī darba substance, bet Austrālija tikai fons, tātad sekundāras dabas. Kritikas vēl neesmu manījis nevienas. Tikai Laikā Rabācs bija iespiedis ko paskvilai līdzīgu un muldējis apkārt un apkārt, tikai ne par darbu pašu, kā nemaz nebija lasījis, bet izticis ar J. Krastiņa (mākslas vēsturnieka) atreferējumu pēc paviršas izlasīšanas, kā pats man to stāstīja kā lielu joku. -Tad dzirdēju, ka AL it kā rakstījusi esot T. Viegli iedomāties, kā pa Abuča pelavām var ecēties Endzelīna vista. Citādi par šo darbu dzirdējis neesmu nekā - ne rakstos, ne mutvārdos.

Izdevēja nejēdzības galīgi izsita mani laukā no sliedēm, un II daļai neesmu vairs pieskāries. Abučs pēc tās ir gan aprasījies, bet negribu viņam vairs nekā dot. Par manu neapmierinātību saskābis, izdevējs tomēr beidzot (uz Lieldienām) dažus eksemplarus man atsūtīja. Kauns draugiem dāvināt. Uzkrītošākās pārpratumu vietas ar roku izlabojis (ne jau rakstību!), 5. maijā nodevu Tev pastā vienu eksemplaru, ko, rēķinu, saņemsi uz jūliju. Domāju tā, ka Tu esi tas, kas mani skubinājis un bikstījis rakstīt, un tādēļ - lai arī kāds šis brāķis - pienākums man ir Tev to parādīt. Ja esi ar mieru pat rakstīt, ko es vēl varētu vēlēties! Taisni tas jau mani interesē, ko saka tāds, kā spriedumu respektēju. Ja nu esi ar mieru to teikt arī publiski - jo labāk. Bet tad arī paliec pie patiesības un, ja darbs ir draņķis, arī saki tā. Lai arī cik rūgta var būt patiesība, uz ilggadību tā tomēr tās labākās zāles.

Esmu sagatavojis monografiju par literātūrvēsturnieku prof. J. A. Jansonu un meklēju tai izdevēju. Kāds cits mans sakārtojums pašulaik ir spiestuvē, ko arī saņemsi, kad būs laukā.

Prieks dzirdēt, ka esi tik darbīgs, ražīgs un daudz iecerētu darbu priekšā. Ceru, ka atjaunoto kontaktu nepametīsim, jo klusēšana jau atsvešina vairāk nekā attālums, bet - kam tā svešība vajadzīga? Gadi cilvēku padara vientuļīgu pašu sevī, un ar to jau pilnīgi pietiek. Vai ne tā?

*

Kopenhāgenā 16. 6. 76.

Ka Tu recenzētu Londonas Avīzē, man būtu bijis pa prātam, bet nu to jau izdarījis kāds virsnieks, un izdarījis gluži aplam, nemākulīgi, tendenciozi un neinformatīvi. Kas tā

vispār par modi - dot recenzēt tās vielas speciālistam, kas kādā darbā apstrādāta (piem., majors Hāzners Laikā). Tad jau par Stravinska Ugunspušu būtu jāraksta ugunsdzēsējiem, par Tīdemaņa Kāršu spēlmaņiem - zolītes speciālistiem, un par Strēlertes Gaismas tuksnešiem - kādam dārzkopim, varbūt optiķim.

Vācijās 'Latvijā' uzrakstīja Gunārs Irbe, arī garām mērķim un nešpetni, tā man tagad jānodarbojas ar korrektūrām pa labi un pa kreisi. Ceru, ka vismaz Tu rakstīsi par literātūru, kādu manā grāmatā atradīsi, ne par zaldātu viedokli, ne par politiku.

Rakstītāju paliek arvien mazāk - kā radītāju, tā apcerētāju. Gaist arī publika - mūsu laiks aiziet, ko pagūsim uzrakstīt, tas paliks, citas jēgas nav. Un tas pats jādara ar krenķiem un grūtībām - mazas tautas lielais lāsts.

Nesaprotu, ka Abučs Tev dod tikai dažus autora eksemplarus. H. Rudzītis ievēro Latvijas laika parašas un saviem autoriem dod vismaz 20 eksemplaru, arī ar to tikai tā tā pietiek.

Iespiedklūdas var satriekt līdz gībonim. Arī mans Kadet, uguni apgādā ticis saīsināts tā, ka dažs epizods vairs neatbilstoši pats savu uzrakstīšanu. Atmesti pielikumi, nosvītroti paskaidrojumi - varētu izsist zobus. Bet nedrīkst - ja grib turpmāk publicēties. Kas par varmācīgu situāciju.

Man Andrupis, Londonas Avīze un Ceļa Zīmes ir gluži vienaldzīgas, un no mana viedokļa tas būtu zaudējums dot Tavu recenziju tur.

Kopenhāgenā 16. 7. 76.

*

Aizvakar pienāca Tava vēstule, vakar saņēmu grāmatu, paldies par abām. Ieskatījies, jau sākumā redzu, ka būs ciets rieksts. Vai pratīšu ieraudzīt to leņķi, no kura jāskatās, lai varētu spriest? Pie lasīšanas ķeršos tūlīt, lasīšu katru dienu, taisīšu piezīmes un ceru dažās nedēļās būt gatavs - iespēšanai Vācijās Latvijā. Ar to man joprojām ir vislabākās attieksmes. Arī Grīns, Jāņa Grīna dēls, ko personīgi pazīstu maz, liekas lietas koks, esot straujš un ass pēc dabas, bet tomēr cilvēks no rakstītāju un drukātāju pasaules, ar daudz draugiem Zviedrijā, kur joprojām mīt Eiropas latviešu smadzenes un talants. Tie arī neliedz savu draudzību Grīnam, un tas ceļ avīzes līmeni. Kad jautāju telefonā, kā iet, viņš teica: "Būtu grēks sūdzēties".

Kavēšanās ar Kadet, uguni radās tā, ka lūdzu Rudzītim, lai nosūta Tev eksemplaru tieši, bet ja tā nevar, lai tad dod rīkojumu kādam savam pārstāvim Austrālijā Tev to nosūtīt. Bet viņš jau laikam Kanadā uz lielajiem notikumiem vai atvaļinājumā, jo atbildes nav. Žēl, ka Tev bija jāizdod nauda par to. Ko darīsim? Vai Tu pazīsti manu minimonografiju par Arvīdu Norīti? Kā mazu sāpju plāksteri varētu to Tev uzdevināt.

Trejus Vārtus nepazīstu, brīnos, ka tiem ir nauda un tehniskās iespējas. Ja tur rīkojas Jēgens, tad arī nekad neiepaizīšos, viņš mani neieredz kā fašistu. . . Bet vai esi dzirdējis, ka esmu LSDSP biedrs kopš 1974. g. ?

Ko darīt ir milzums. -Skandināvijā daudz interesantu pieturu mūsu vēsturei, no tām var sapīt aktuālu romānu uz mūsdienų fona.

*

*** 19. 7. 76.

Te būs recenzija par Tavu grāmatu. Tā negribējās un negribējās uzrakstīties: līdzko apsēdos pie galda, tā vienmēr kas cits iejaucās starpā, un tādēļ gar šo rakstiņu tiku aizgūtnēm noknibinājies veselu nedēļu. Pielieku te klāt vēl lieku kopiju. Dari, kā redzi: dod, kam gribi, vai nedod, ja negribi, ja nepatīk. Ar vai bez vārda - alga viena. Esmu rakstījis brīvi un tā, lai mani vārdi arī atspoguļotu manas domas un noskaņas, Tavu darbu lasot. Kā pats redzi, neesmu krāmējies gar vielu (ar to jau darbojušies 'speciālisti'), bet vienīgi mēģinājis dot ieskatu literārajā darbā. Ja mana uztvere neatbilst tai, kādu Tu varbūt biji sagaidījis, tad es tur nekā nevaru darīt. Kad saņem un izlasi, uzmet kādas rindas par to, kā Tev pašam liekas.

Uzrakstījis savu, meklēju rokā citu recenzijas, bet atradās tikai Latvijā publicētā. Nu redzu, kas tas par bezkaunīgu raksta gabalu. Parasti recenzijās par grāmatām, kas nav man pazīstamas, tikai ieskatos, parasti beigu slēdzienā, tas viss. Nu tikai uzgāju, piem, to, kā viņš Tevi lasītājam 'iepaizīstinājis'; kā savas māsas brāli. Un kas par izteiksmi! Vai ar to cilvēku nav kas kārtībā vai arī viņš ļauns pret Tevi?

Te pāris piezīmju tikai Tev zināšanai (šādus mikrosīkumus nebij jēgas rakstā ietilpināt): Tu diezgan bieži atkārto frazi 'darīja labu', manuprāt par daudz; tad (194) Tu atsaucies uz Bēthovena devīto kā salīdzinājumu, tikai nelaime tā.

ka šī cildenā mūzika ir tikusi tik bieži ar kautko salīdzināta, ka kļuvusi par klišeju, kādēļ labāk tās vairīties; un tad Tev ir tāda laba glezna, stāstot par zirgu, ka redzēt tas varējis tikai ar vienu aci, 'jo otra bija galvas otrā pusē', taču tā nāk priekšā divās vietās, kas nozīmē vienu reizi par daudz. Tie visi sīkumi, kas pēdējā lasījumā būs Tev paslīdējuši garām neievēroti (tāpēc nav slikti, ja autors pats lasa korektūras).

Beidzot jāsaka, ka šai darbā es labāk iepazīnu Tevi pašu. Šis un tas, kas man agrāk bija palicis neskaids, nu saņēma atbildi. Katrā ziņā tas ir labi uzrakstīts darbs, par ko Tev paldies. Klusībā tikai punktierēju un gudroju, kāpēc ap Tevi tāds neizprotams klusums, kāpēc apcerīgā literātūra neapstājas pie Taviem darbiem tā, kā tie pelnījuši? Trimdas dielantantū iespaids? Skaudība, nenovīdība?

Tikko saņēmu Tavu vēstuli*, kas ar manu sūtījumu izmaiņusies ceļā.

Ar Kainēniem tā: domāju, ka pārējās daļas būs jāizdod pašam (pašaizsardzības labad). Bet vispirms man jādabū nost no kakla J. A. Jansona rakstu krājums, kas ir gatavs. Par šo I daļu negribētu Tev jaukt galvu ar paskaidrojumiem. Protams, šī ir tikai ekspozīcija, kādēļ šis tas var palikt neizprotams, pietrūkstot ieskata nākamajās daļās. Viens tāds punkts var būt pats grāmatas tituls. Tā kāds man jautāja, vai tas esot apsūdzošs vai izskaidrojošs, patiesībā tikai simbolika, kas atklāsies II daļā. (Kaina bērni bija cikla nosaukums, I d. bija titulēta Kļiedziens tumsā, bet - ko tu padarīsi izdevējam?). Varbūt vēl tikai tik daudz: arī latvieši ir tikai fons, fons cilvēcisku problēmu risinājumam. Bet tā kā latvieši ir tie, kurus pazīstu vislabāk, tad savu problēmu iznešanai esmu izmantojis viņus. Protams, te problēmas ir tikai aizmetnī. Bet man šī izejas pozīcija likās nepieciešama. Varēja arī atmetst fabulu un runāt tieši, tad būtu iznācis eseju krājums. Bet izvēlējos šo veidu. Cik sekmīgi vai nesekmīgi, par to nu spried Tu.

*

Kopenhāgenā 23. 7. 76.

Pēc dažām stundām jau būsim kugī uz Bornholmu, un nupat pienāca Tava vēstule ar recenziju. Steidzos kvītēt un pateikties: labi, lieliski! Rakstīta ar prasmi, erudīciju, ar labu ie-

skata spēju vielā, problēmatikā, apdarē, uzbūvē. Jāatzīstas, ka dažs kas man šai darbā izdevies pats no sevis, piem., viela diktējusi kompozīciju, ko Tu slavē. Pie valodas esmu daudz piestrādājis, bet ir arī bālas vietas - par labu faktu ritēšanai. Paldies arī par privātajiem norādījumiem, par Bēthovenu jāpadomā, par zirga aci pamanīju pats, bet par vēlu.

Visumā - bija ļoti interesanti Tavu vērtējumu lasīt. Tas rakstīts ar labvēlību, ko saņemu kā īpašu plusu par pūlēm. Ja kas varētu izpalikt, tad galaslēdziens par vārda turēšanu un atdarīšanu, tas it kā sakoncentrē lasītāja uzmanību uz šo atziņu un itin kā padara visu pārējo vieglāku. Bet liela nelaime tā nav. Vēlreiz - no sirds Tev liels paldies par vienīgo īsti lietpratīgi uzrakstīto vērtējumu par darbu, kas nav tikai atmiņu stāsts vien. Labi, ka Tu to tā uzsver.

Vēlos būt Tava veikuma cienīgs ar tādu pašu prasmi, bet, ja arī tā nebūs vienā līmenī ar Tavējo - mākas ziņā (cik tad recenziju savā mūžā esmu rakstījis), tad vismaz godīgi domāta un godīgi teikta. Bet es nebūšu tik ātrs kā Tu.

*

*** 6. 8. 76.

Šādus rakstiņus der paturēt pāris nedēļu nenosūtītus. Citādi atsauksme uzrakstījās viegli, jo par labu darbu nekad nav grūti rakstīt. Grūtumi sākas tad, kad darīšana ar prastāku mantu, bet slikti ir tad, kad nevari atrast kontaktu ar autoru. Tad vislabāk - nerakstīt. Tā nu diez kā Tev vēl klāsies ar manējo. Bet tur is kādas pakalpurvīņas, pa kurām viegli tikt laukā no nepatikšanām: darbs tikai sākts, ne pabeigts, kādēļ recenzentam pamats nekā 'apaļa' nedot un var tikt cauri ar 'variācijām par temu' vien. Šā vai tā, es daru tā (ja tas Tev var palīdzēt): lasot svītros, rakstu piezīmes lapu malās. Tā darot, īstenībā pasvītrosu pats sev galvā, jo pēc izlasīšanas visas iezīmētās vietas iegrāvējušās atmiņā pietiekami, lai varētu rakstīt bez lielas šķirstīšanas. Sakāmo pagrupējot piemērotā secībā, atliek tikai uzrakstīt, ko esmu ievērojis, izjutis, ko darbs man ierosinājis, to lasot.

Treji Vārti ir diezgan baigi - izturēts diletantu izdevums (ne sākotnēji, bet tagad), tāds izdevējs, tāda redakcija. Kā jau visur, arī te pa vidu atradīsies kas vērtīgs, kā Miķeļa Valtera vēstuleš, advokāta Jēkaba Kalniņa (mūsu lielā aizstāvja pēkara Vācijā) raksts par Latvijas tiesisko stāvokli

u. c. Bez tam liela bagātība spiestuvē ar visādām tehniskajām iespējām, tikai jēgas, jēgas tur pietrūkst, kā viss tas būtu lietā liekams. Un ko tikai viņi tur neizdod. Jaunākais - A. Dravnieka Latviešu literātūras vēsture. Ne jau vēsture, bet neskaidrā prātā savārita putra tā ir. Ka autors slims un cieš, varam tikai nožēlot, ka tāds likteņa piešķirums viņu ķēris. Bet izdevējs, apgāda redaktors - kur ir tie? Pat atkārtoti brīdināti, neviens tur nespēja saskatīt, ar ko viņiem darīšana. Pagaidi tikai, līdz grāmata nonāks rīdziniekiem rokās - kas tas būs par slaidu zviedzienu tad! Kaut grāmata noslēdzas ar Sprūdžu, Raudivi, Rupaini, Klīdzēju, Anšlavu Eglīti, Tevis tur nav. Nav arī Knuta. Bet nav arī Kr. Barona! Nav Gruznas, Mauriņas, Miesnieka, Stērstes, Sņķeres u. t. t. Laimīgie! - Padomā, kas tas par slepkavīgu uzdevumu būtu šitādu recenzēt. Bet ļoti iespējams, ka Trejos Vārtos vai citur kāds ar prof. un Dr. priedēkļiem priekšā uzrakstīs vēl slavas pilnu atzišanu.

Tu saki, ka trimdas galvgals tagad Zviedrijā. Var jau būt. Vismaz Eiropā šādas grāmatas klajā laišana nebūtu iedomājama. Sakarā ar Jansona monografiju man uz ilgāku laiku iznāca darīšanas ar mūsu 'amerikāņiem', un man bail teikt vārdos to sajūtu, kāda no visa tā palika pāri. Šķiet, mūsējie tur nav vis nonākuši Šteinbeka (vai Šteinberga), bet gan niksoniskās mentalitātes iespaidā. Jeb būtu tā, ka tai kontinentā pastāv kāds neatklāts izstarojums, kas cilvēkā noārda cildenākās garīgās kvalitātes un pataisa viņu banālu, stulbu? Varbūt ir labi, ka liktenis Tev nepiešķīra ceļu uz turieni, ka arī man tur nebija lemts nokļūt.

Nē, Trejos Vārtos Jēgena nav (manīju viņu Tiltā), bet nav jau tur ko meklēt. Par Tavu iestāšanos Sociāldemokratu partijā man pirmā dzirdēšana, taču nevaru sacīt, ka tas mani pārsteigtu. Arī man pašam lielas simpātijas pret sociālismu, ciktāl tas nav saistīts ar marksistiskajiem žņaugiem un bezdievību. Tavas 'Karstās dzelzs', diemžēl, nepazīstu. -Tu esi tik pilns nodomu un enerģijas, ka prieks dzirdēt. Tādai spēku koncentrācijai ir arī labvēlīgs starojums uz āru, kā vēja pūsmāi, kas liek rosīties tam, kas snaudis - sak, celies, mōsties, strādā!

Manas dienas bijušas diezgan melnīgsnējas. Slimība, bezdarbs, gandrīz bankrots. Krietni ilgi iznāca saspiesties uz 188

maksimālo un dzīvot no rokas mutē, kad notērēts tika gados ietaupītais. Nu dažā ziņā šis tas labojies, vismaz ir kāda piepeļņa un nopiestība nav vairs tik smaga. Pa šo neražas gadu esmu spējis kopā saknibināt tikai Jansona rakstu krājumu. Bet nu ceru atsākt strādāt tā, kā tas manos gados pienāktos - neatkarīgi no tā, vai saulīte vai patumšāka diena. Patiesībā nedarīšana padara mani slimu. Darbs jau ir viss - labākā medicīna garam, dzīves jēga, dzīve pati. Ļauns ir tas sods, kas atņem iespēju strādāt. Vēlu Tev un ceru arī pats - strādāt.

Vakar pienāca Latvija, kurā Tavš pretraksts Irbem. Labi, iespaidīgi argumentēts. Tikai jautājums - vai vērts bija ar tādu kasīties? Viņš rakstīs Tev pretī un nāks ar jaunām dulībām. Gan noprotu, ka īstenībā Tu esi runājis uz lasītāju, ne tā raksta rakstītāju.

Uz Bornholmu! - Tu saki. Taču laikam, lai slaidi pavadītu laiskas dienas pludmalē - vai nē? Nu tad, kad skaidrāks laiks, paskaties no augstākas klints ar ķīķeri, vai austrumu pamalē nevar matīt Bernātu kāpas, Kubu kalnu? Tas senos un nesenos laikos jūras braucējiem noderējis par tāli redzamu ceļa zīmi.

*

Kopenhāgenā 3. 8. 76.

Nepārproti un neizbīsties: kā jau pats bijī drošinājis, izlūdzos dažus grozījumus Tavā recenzijā.

Šajās dienās nosūtu kā iespieddarbu savu minimonografiju par prof. A. Norīti ieskatam un event. piezīmei vai atziņai par to, kad nākošo reizi rakstīsi man.

*

*** 12. 8. 76.

Te atradīsi rakstu piefrizētu, ievērojot Tavas vēlmes un paša ieskatus. Esmu piekritis, esmu runājis pretī.

Sākumam te būs divas variācijas. Ņem, kuru vēlies. - Tur nebija nekādas autora degradācijas. Taisni otrādi, biju lasītājam norādījis uz viņa turpat 40-gadīgo 'izdienu' rakstniecībā. Nu labi, tagad būs skaidrāk un nepārprotamāk pasacīts. Labo, ja tas grāmatu skaits būtu nepareizs. Tas būtu 1. punkts.

2. Par greznību mūsu armijā. Tev liekas, ka tā nebija. Man - ka bija gan. Man liekas, ka mūsu virsniecība bija pārāk spīdelīga. Tev - ka nē. Bet absolūtā patiesība jau te nebūtu tik svarīga, nav jau testaments, kas jāizpilda, un recenzents

var arī kļūdīties. Bet viņam jāturas pie tās patiesības, kāda viņam ir - savējās. Katrs mēs citādāks, redzam citādāk. Es zaldātos biju tais pašos gados kad Tu, bet man karadienests bija veltīgi un pretīgi nomaitāts laiks, un es to īsināju tā, ka dzīvoju pēc dziļā kareivja Šveika parauga. Bet ar to spožumu jau tikai tāda tangentīte vien ir piesista, jo no vielas izvērētēšanas esmu vairījies kā no man nepiedienīga uzdevuma; mans nolūks bija vienīgi parādīt, kā Tu ar izvēlēto vielu (vienalga, kāda mana nostāja pret to) esi ticis galā.

3. Šai vārdu spēlītei par karaskolu nav nekādas vainas, Pāvul. Tā taču ir vieta, kur es uzsveru, ka šī nav zaldātu grāmata, bet kas vairāk, un šī ir arī vieta, uz kuru (mazliet aizplīvuroti) atsaucos beigās. Ja kāds nevar saprast, nav lieka vaina, gan atkal cits sapratīs.

4. Kā nu vēlies. Var jau arī tā, kā Tu nostādi. Lai jau tad tā norēķināšanās par tautai nodarīto postu paliek neminēta.

5. Nav man iebildumu arī te. Žēl, ka boļševiku izsauktā sagrāve, visas tās utainās izdarības sakarā ar to, kas Tavā darbā tik iespaidīgi nāk laukā, nu recenzijā paliks nepieminētas, neakcentētas. Man liekas, ka tai 'propagandas' lietā Tu esi drusku aizspriedumains. Bet lai nu būtu, kā pats vēlies.

6. Ar nolūku tur esmu atstājis cietas līnijas nenovilcis. Bet tā man ir licies, ka Tavs darbs it kā netiktu īsti saprasts, bet ieskatīts kā kāda karavīru grāmata lasīšanai galvenokārt vanagiem. Neesmu manījis, ka kāda sieviete būtu ar to iepazīsinusies. Un, kā atceros, arī kādā no savām vēstulēm Tu izteicies tai virzienā, it kā nebūtu saņēmis gaidītās izpratnes. Tas te saistīts ar 3. p. minēto.

7. Pret Taviem sīkajiem grozījumiem, kā mainītiem vārdiem u. tml. man nav iebildumu. Tavas versijas labākas.

Tad nu daries kā redzi. *)

* Kaut Klāna darbus esmu recenzējis jau kopš 1943. g. (Liepājā), šī recenziju apmaiņa, ko bij neērti atraidīt, man tomēr nepatika, īpaši vēl pēc viņa prasības par maiņām manā rakstiņā - ne tādēļ, ka priekšlikumam nebūtu pamatojuma, ne tādēļ, ka savas rindas uzskatītu par negrozāmām, bet gan tādēļ, ka priekšlikums tiecās principā nepieņemamā virzienā; vēl solīti tālāk, un tad mēs katrs rakstītu pats par savu darbu un otrs tikai parakstītu. Taču, no konflikta vairīdamies, savas domas Klānam neatklāju un iespēju robežās viņa vēlmes izpildīju.

Kopenhāgenā 1. 10. 76.

Kaut kā kaut kur biju pārrēķinājies ar visu - ar laiku, darbiem, iespējām un veselību. Pēkšņi saslimu, biju 2 nedēļas slimnīcā, pirms tam 2 nedēļas pa mājām, un vēl 2 nedēļas pa mājām, kopā 6 nedēļas projām no darba (vai gan velti 19. g. s. laudis kāpa uz barikādēm sociālu nokārtojumu dēļ?), un tā nokavējās arī pieteiktais Norīša monografijas sūtījums. Tas tagad definitīvi aiziet kopā ar šo vēstuli pa gaisa pastu. Ņem par labu, arī to, ka manā personā Tev vēl šobrīd ir kāds, uz ko var pabārties, varēja arī nebūt.

Vēl gan paguvu pārrakstīt un nosūtīt Tavu recenziju par Kadet, uguni. Viss OK un jāgaida novembris, kad tā tiks iespiesta AL.

Ar Tavu darbu pilnīgāk iepazīnos slimnīcā, būs grūti uzrakstīt, taču ceru, ka pratīšu atrast pareizo pieeju. Šajās dienās ķeršos pie rakstīšanas pēc slimnīcā izdarītajām piezīmēm. Ja jau kas labi veicas, tad dažās dienās ir padarīts. Kad gaidāma nākošā grāmata?

Kad iznāk, uzraksti ko vairāk par Jansona monografiju. Kas tajā piedalās, kas izdos, kad? Kur? Vai tā Tava ideja?

Un kad iznāk, uzraksti arī kādas rindas, kā patika monografija par Norīti. Tur bija materiāli kur rakņāties, tas atviegloja darbu, bet to apgrūtināja priekšā rakstītais apjoms (naudas dēļ) - tik un tik lappušu, ne vairāk. Autora honorāra nebija nekāda, izņemot prieku vingrināties esejā, ja tā vispār par tādu saucama.

Pašreiz sāku izsūtīt atpakaļ materiālus, kas bija atsūtīti 'Kadet, uguni' vajadzībām. Cik daudz palicis neizmantota, cik daudz bijis jāsvīturo, cik daudz nosvītrots apgādā! Vācu materiālus minimonografijai par Ernu Geistauti. Bet būtu vajadzīgs vēl pāris gadu desmitu, lai paveiktu to, kas iecerēts un būtu, liekas, it labi veicams. Ko lai dara? Parastā ķibeles - atzinums nāk par vēlu. Laiks izšķiests 'baudot dzīvi' vai darbojoties tās labumu labā.

*

*** 11. 10. 76.

Kas tad bija tā sadumpojies, ka izsita Tevi nevien laukā no sliedēm, bet iedzina pat slimnīcā? Taču laikam tāpat veicā, labā sirds. Der jau mūsu gados viņas ierunas ievērot, tad sadzīvošana nav tik slihta. Citādi - viņa joku nepazīst. Ceru, ka būsi salīdzis un vienojies, kā tālāk.

Paldies par Norīti un draudzīgo veltījumu tajā. Monografijas, atmiņas, aizgājušo laiku dokumentācija ir svarīga kultūrvēstures daļa ikvienai tautai. Tās ir pagātnes nogulznes, pēc kuru dziļuma var spriest par tautas kultūru. Kaut arī mūsu literātu aprindās pastāv zināma skepse pret šī tipa rakstiem, manuprāt tā vairāk nāk no snobisma nekā lietu izpratnes. No savas puses gan vienmēr esmu mudinājis vai citādi veicinājis šā literatūras sektora augšanu, un pie tā pieskaitāms arī Tavs Norītis. Izlasīju ar interesi un patiku, vietām pat aizkustinājumu, un esmu Tev pateicīgs, ka esi izgaismojis daļu mūsu mūzikas pasaules tiem, kas to tik labi nepazīna, kā arī atstājis izgaismotu paaudzēm pēc mums.

Ko es būtu vēlējies - lai Norīša personība būtu tuvāk parādīta (Tu esi to atstājis tikai kā siluetu vai arī tā pamirdzējusi šur un tur tikai kā refleks), lai nāktu ārā viņa viedokļi nevien mūzikas, bet vispār mākslas, kā arī dzīves lielajās problēmās. Pat tik neatgaidājamām profesionālām klapatām, no kādām neviens vijolnieks nav ticis valā - viņa instruments un sadzīve ar to - Tu esi pagājis garām. Ja ne citādi, varēji iestarpināt kaut vai kādu interviju ar viņu. Protams, teksta apjoms Tev bijis strikti ierobežots, taču vajadzīgo telpu viegli varēji iegūt uz plaši izvērstā kultūrvēsturiskā ievada rēķina, ko varēji savilkst īsāku.

Vēl pāris sīkumu, kas iekrita prātā. - Par Bētiņu stātot, tad varēji arī pieminēt viņa novadītos dziesmu svētkus Dobelē 1870. gadā. - Tad, runājot par slaveno mūziķu ietekmi uz Rīgas mūzikas dzīvi, esi piemirsis Bruno Valteru, kā ietekme varētu būt bijusi lielāka par visiem minētajiem kopā. Bez tam viņš atstājis visai interesantas un bagātas piezīmes par tiem laikiem, par Rīgu, arī mūsu nospiesto, malā nobīdīto tautu. - Kas man īpaši patika, bija lietpratīgi un smalkjūtīgi apcerētais delikātais jautājums par krievu un rietumniecisko ietekmi mūzikas tulkojumā (lielākā vai mazākā mērā, principiāli tā pati atšķirība bij laikam konstatējama ikvienā citā kultūras dzīves sektorā). Kopā ņemot - liels paldies par labu darbu! Beigās tomēr viens pārmetums: kur palicis indekss?

Kvarteta tragēdija liek domāt par 1949/50. gadu, kad kopējas kultūras politikas trūkuma dēļ tik daudz mūsu tautas tautu tika sagāzts mēslainē, un ir vēl jāšaubās, vai 1944/45. g.

ar dzimtenes zaudēšanu maz bija pats tragiskākais mūsukul-
tūras vēsturē, vai tā nebija 5 gadus vēlāk sekojošā 'diaspora'.

AL man nepienāk. Tur pārāk daudz aplamību iekša, tāpēc
nē. Var jau gadīties, ka kāds man to rakstiņu parāda, var tas
arī palikt neredzēts. Bet nav jau tik svarīgi, ka būtu par to
galva jālauza.

Man brīnums, ka Tu tik neatlaidīgi interesējies par Janso-
na monografiju. Varbūt Tu viņu pazini? Tādā gadījumā mans
pienākums būtu Tevi izklausināt. Jeb raksti augšā pats, ko
zini. Nepietiks jau ar redakcijas darbu vien, būs laikam pa-
šam tā manta arī jāizdod. Ir jau gājis visādi arī ar redigē-
šanu. Vispirms bija bail, ka nesanāk par daudz smaržūdeņa,
kādu mēdz pielaistīt galdarunām. Bet nebija tik ļauni. Vairāk
negala ar rakstītāju slikto atmiņu un iedomību, ka tā tādanav.
Tā kā starp autoriem daudz bijušo skolotāju, kas pieraduši
paši pie savas autoritātes, tad darbs bija visai delikāts, un
pa vidu gadījās tad arī tāds, kā rindām - Dievs pasarg'-
i nedomā piedurties, kaut samuldēts tā, ka nebij iespējams
negrozītas izmantot, kādēļ apvainotais atņēma savu garadar-
bu atpakaļ. Ak tavu brēku, kas tad sākās, kas vēstulu, runu
un apsūdzību sanāksmēs, kas melu! Dažs cilvēks uz vecumu
top maziņš.

Tu raksti, ka esot ar manu grāmatu iepazīties. Tikai pa-
brīnējos, ka nebiji ne vārda par to piezīmējis. Ja Tu būtu
man svešinieks, uzreiz saprastu: a-ā! laba nav ko teikt, bet
slikta negrib sacīt. Bet no veca drauga sagaidu atklātību, un
vēstulē teiktais man svarīgāks par recenzijā iespiestu, jo
īstāka, nenopulētāka, brīvāka domas atklāsme. Pieņemu, ka
Tava aiztura būs bijusi nejauša vai arī sakarā ar nogurumu
pēc slimības, ko gan var viegli saķert, bet nav tik viegli va-
lā tikt. Tu apjautājies par nākamo grāmatu. Pēc tam, kad
Ābučs šito saķēzija, dabūju tādu šoku, ka izsita mani galīgi
laukā no darbā iedzīvotās vides, kādēļ 2. daļa tika pamesta;
nu jau gads apkārt, kopš neesmu to vairs aizticis, un nezinu,
cik gadu vēl paies, līdz šis pretīgums pāries. Kad man būs
kas izdodams, tad izdošu pats. Tikai pret vienu apgādu man
vēl uzticība palikusi - Daugavu, bet domāju, ka man tur ne-
būtu šanses.

Tu mini, ka vācot materiālus par Ernu Geistauti. Nu tu
brīnums, ka Tev tur būtu vēl kas vācams! Liktos, ka Tev

jau esošais materiāls būtu tikai reducējams. Nez vai Geis-
tautu vārds nav cēlies no Ķeistauta? Kā varbūt zināsi, tā
vadībā zemgaļu un leišu karaspēks iebruka Mežotnē un iz-
postīja tur vāckungu celto pili.

Nupat atsūtītajos Trejos Vārtos lasu un brīnos par šādām
rindām: 'Izbeigsim tukšas un mums bīstamās runas par ver-
dzības laiku vācu jūgā. Tāda nemaz nebija'. Un kas to raksta?
- Tu jautāsi. Tā Amerikā raksta kungs E. Andersons, prof. Dr. !
Profesionāls vēsturnieks!

'Zināms, mūsu pašu romantiskajiem vēstures rakstītājiem
nav līdz šim izdevies pārvarēt savu nacionālo prestižu, un
tie nav gribējuši ieskatīt savu tēvutēvu verdzību' (H. Biezais
'Raudošā māra', 1966). Bet arī to Andersons nebūs lasījis tā-
pat kā Dunsdorfa 'The Baltic Dilemma', ko saslavējis kā zināt-
nisku darbu, kaut grāmata ir prasta, tendencioza vienas poli-
tiskās partijas propaganda. Tā mūsu vēsturi joprojām vilto
te un tur, vilto citi un viltojam paši.

Nekad neaizmirsīšu simpātiskā grāmatnieka Oskara Jēpes
Cēsīs. Reiz veikalā ienāca kāda jaunkundzīte. Vārds pa vārdam
un nu izrādās, ka šī ir vēstures studente. Tev vajadzēja dzir-
dēt, kādu lekciju viņai nolasīja Jēpe par šo melu mācību toreiz,
1938. vai 1939. gadā.

Veseļojies, veseļojies, Pāvul! Arī šī vēstule, kā pats redzi,
rakstīta medikālos nolūkos; tās garums vien jau liks Tev
noprast, ka tā lasāma ne citādi kā augšpēdus stāvoklī, kamēr
saturts ieturēts tā, lai lasītājam pat ar vistrauslāko, vistra-
mīgāko nervu sistēmu būtu jāieslīgst dziļā miegā, trešo lapu
nemaz vēl neaizsniegušam.

*

Kopenhāgenā 1. 11. 76.

Tikai tagad tiku galā ar recenziju par 'Kaina bērniem'.
Ņem par labu, kas no tā iznācis - jau teicu, ka rieksts ir ciets
un lenķu, no kādiem to skatīt, ir vairāki; izvēlējos to, kas rā-
da Tevi kā trimdas problēmu risinātāju, bet tas laikam arī ir
pats grūtākais. Gabals iznācis garš, un jātur ikšķis, lai Grīns
to visumā arī iespiestu.

Diemžēl, vairs nepagūstu būt džentlmenš līdz galam un ne-
varu no savas puses korektūru piedāvāt. Laika ir palicis maz,
ja gribam, lai recenzija parādās novembrī un tai būtu kāda
jēga arī attieksmē uz grāmatas noietu.

Bet iespējams, ka esmu pateicis ko tik aplamu, ka tas katrā ziņā jālabo. Tad laid telegrammu Grīnam uz avīzi, es jau pateicu, ka Tavu eventuālie iebildumi jāakceptē. OK?

Es J. A. Jansonu nepazīnu un man nekā par viņu ko teikt. Apbrīnoju Tavu uzņēmību, ar ko Tu viņam ierādīsi visai izcilu vietu mūsu kultūrvēsturē. Domāju, ka ik vienam, kam rakstniecība tuva, būs patīkami gremdēties tajā materiālā un 'viņos laikos'. Lai Tev labi sokas!

Taču visīstāk novēlu Tev rakstīt tīru prozu. Un nebūt pārāk kritiskam pret savu talantu - tas, piedod, ir plašāks, nekā Tev pašam liekas.

Tu vēlētos, lai būtu devis Norītim vārdu viņa paša attieksmēs un uzskatos par mākslu. Grūti atzīties, varbūt arī maldos, bet palika iespajds, ka viņam vai nu nav ko teikt šai virzienā vai pietrūkst mākas izteikties. Viņš ir virtuozs pragmatīķis, īsts tirans tehniskās prasībās pret sevi un citiem, neiedomājami kategorisks, ko tik grūti savienot ar viņa mīlīgo dabu un ārieni. Tāda ir lielākā daļa mūziķu, ko esmu pazinis, arī Arvīds Jansons ir ar ierobežotu domu pasauli, visa uzmanība un varēšana pieder amatam, mākai, prasmei, ieiešana mākslā ir vairāk intuītīva nekā intelektuāla, bieži arī naīva un lēzena. Viņi abi ir krietni bohēmīši, mūzika tur palīdz un otrādi, bet ar to viņi nepienāk tuvāk mākslai. (Vācieši par Jāni Medīnu: 'Milža talants ar putna smadzenēm'). Grāmatīņa par Norīti ir mans darbs no pirmās rindas līdz pēdējai, ieskaitot aplauzumu, teksta garumu (kas nomērīts centimetros), attēlus, iekārtojumu. Vāks ir Ernās. Par šo darbu neko nevēlējāties un arī neko nesaņēmām, izņemot sabojātas attiecības ar Abuču.

Esmu dzirdējis arī citas vēlmes - kādēļ tik maz izgaismots Latvijas laiks, kādēļ tik maz pastāstīts par Norīti kā cilvēku (visi pazīst viņa jokus), kādēļ tik maz par Austrāliju, un - kas tas par latviešu mākslinieku, kas naudas dēļ pameitis Latviju! Ja to visu gribētu ievērot, būtu nācies darbu paplašināt, bet tādas iespējas man nebija. Uzskatīju par svarīgāko - ieguldīt Norīti laikmetā, tikai tad viņš kļūst par kapacitāti; daudzi to neredz, grib priecāties par viņu kā par tādu, kāds pazīts ikdienā. Bet tad nav jāraksta monografijas.

Dati par Ernu nekad nav tikuši vākti, arī es pats savējos nekur nepieturu, tā tagad jāmeklējas pasaulē - kas kur kad

noticis. Daļu var rekonstruēt, liela daļa paliks nezināma vai neizgaismota. Uzdevums ir interesants un grūts - cilvēka tēls jaucas ar mākslinieka personību. Ko Tu darītu - rakstītu monografiju jeb autobiografisku romānu? Anšlavs Egļītis saka - atmiņas.

Savu slimošanu - Āfrikā gūtu nieru ķibeli un sirds vieglu infarktu esmu, liekas, pārvarējis, bet jāuzmanās, un tas ir grūti, jo runā pretī dabai un interesēm. Bet jācer!

*

*** 9.11.76.

Paldies par recenziju! Jāsaka, tik labvēlīga mani pārsteidza, biju sagaidījis daudz kritiskāku. Kaut arī tikai no viena lenķa skatīts, darbs ir saprasts un recenzija dod lasītājam nepieciešamo informāciju, ieskatu.

Bet man personīgi svarīgāks vēl kas cits. Tas sakarā ar to, ka šis ir mans pirmais darbs, un to, ka dzīvoju galīgā atšķirtībā no sabiedrības. Tas ir gluži kā laivā, kad krastā neredzi. Kaut arī esam tajā divatā, nevar taču orientēties viens pēc otra, ne arī pēc tā, kas kautkad papeld garām. Ir vajadzīgi drošāki pieturas punkti. Un tādi nu man radušies - ar kāda cita literātūras lietpratēja vēstuli un Tavu recenziju - , kādēļ var šaubīgie prāti nomierināties, varu ar lielāku iekšēju mieru strādāt tālāk. Normālos apstākļos tas ir citādāk, tu redzi, jūtu sabiedrības refleksus ap sevi pa labi un kreisi un klusītēm pats saliec tos kopā un topi uzmanīgs. Ko saliksi te? Jau gadu desmitiem dzīvoju kā bez ēnas bezsaules dienā. Šī izteikti materiālā vide ir man nedraudzīga, un arī no savas puses nejūtu pret to nekāda siltuma - tā ir neinteresanta, garlaicīga, apnicīga, garīgi primitīva, pretīga. Mana adrese ir gan te, bet īstenībā dzīvoju visur kur un visādos laikos, tikai ne šejienes vidē, ko vēroju ar zināmu atturīgu ziņkāri. Un tomēr es nedomāju, ka būtu handikapēts, jo ne Eiropas, ne Amerikas steigā un drūzmā būtu varējis izsekot gara strāvojumiem pasaulē tā, kā to esmu varējis šai tālajā, vientuļajā, bet dabas skaistuma bagātajā nostūrī. Taču vientuļībai, ieilgušai, ir arī savas problēmas, nedraudzīgās sabiedrības aukstā elpa ar laiku atstāj zināmu nedrošības sajūtu pašam pret sevi, kādēļ laiku pa laikam ir jānoņem sev 'asinsprove'. Un Tava recenzija ir tādas proves tests. Nav man svarīgi, ko

saka viens vai otrs (vismīlāk, ja nesaka nekā), bet ļoti svarīgi, ko saki Tu, kas 'pazīsti drēbi'. Tādēļ Tev vēlreiz liels un sirsnīgs paldies.

Dažas piezīmes, Tavu rakstu lasot. - Vispirms par nosaukumu Kaina bērni esmu Tev jau paskaidrojis kādā iepriekšējā vēstulē un kā izdevējs to samudžināja. Arī vārds 'romāns' jau tikai izdevēja patikšanai.

Pareizi Tu atzīmē, ka te rakstīšana nav bijusi pašmērķis, bet līdzeklis. Tā ir, esmu tikai domājis, risinājis problēmas. Tikai būtu bijis derīgi atzīmēt, ka te ir arī citas problēmu līnijas, ne tikai emigrantu vien. Interesanti, ka Tu izcel no daļas par skopo tanti un viņas būdu, kā arī palus. Man atkal pašam likās, ka labākās būtu tās ar Brici un Erpu ezermalā un tā pie Šlēzingeriem. To pieminu tikai Tavas un manas uzveres salīdzinājumam un bez jebkāda secinājuma.

Tu mini, ka man patīkot dialogs. Tā var gan domāt to papildinības dēļ, bet kādas man no dialoga bija bailes! Taču izvairīties nebija iespējams, jo problēmas bija jāsniedz neitrāli, bez autora noslieces. klāt. Un tad iepazīnos ar Sokrata dialogiem, kas mani uzveda uz ceļa. Beidzot arī iepatīkās. Patiesībā pats sākums, kur Erps 'apstrādā' Audriņu patriotisma jautājumā un pierāda, ka dzimtenes mīlestība mums patiesībā nav diezko lielā vērtē, dialogi ir tiešā Sokrata tehnikā, kad kāda apgalvojuma argumenti tiek pa vienam vien zināmā aspektā pretstatīti un pa vienam iznīcināti ar paša apgalvotāja motīviem, beidzot ļaujot viņam pašam savu apgalvojumu atzīt par aplamu.

Tad Tu piemini Jansonu kā manu skolotāju. -Jā, tikai apcerīgajā literatūrā zināmā mērā, darba metodikā, bet tas arī viss. Prozā par saviem skolotājiem tad drīzāk piesauktu Bergsonu, Kazantzaki, Jungu, arī Tolstoju (no katra pa bišķim). Bet tas tikai Tev zināšanai, patiesības labad. Nesmu Jansona sekotājs.

Cerēsim, ka avīze ņems Tavu rakstu pretī. Man viņa liekas drusku dīvaina palikusi, kur daudz sīku krikumu ar lielām galvām. Kādā 'ticībā' tad tas Grīns īsti ir? Pie kādas buršu greznības jau laikam piederēs. Tie mani neieredz, un tā nu manu, ka tie paši vājie sakariņi, kādi ar 'Latviju' vēl pastāvēja, taisās atmirt. Brīvas preses jau mums, Pāvul, nav.

Kaut arī nēsmu īsts Jansona 'māceklis', pret viņu kā cilvēku un paidagogu jūtu dziļu respektu un pienākumu viņu pa-

rādīt arī citiem, kas viņa nepazina, un paaudzēm pēc mums. Ne viņa, pragmatika, uzskatu dēļ, no tiem es šķīros nost jau puikas gados. Bet viņš mums iemācīja strādāt, meklēt, jautāt, turēties pie patiesības, būt iecietīgam pret citādi domājošu. Kad darbs būs pabeigts, pats redzēsi, ka tas bijis pūļu vērts. Viņš bija darba milzis, kluss, nekur viņa nedaudzināja, necildināja, bet viņa padarītā darba svētība ir liela. Savā esejā tiku mēģinājis viņam tuvoties kā paidagogam un cilvēkam. Par viņu kā zinātnieku ir runājuši citi, kas tai zinā kompetentāki.

Savas piebildes par Norīša monografiju atzīmējot, jau tobrīd iesāvēs prātā taisni tas, ko Tu pats paskaidro. Ar mūziķiem bieži gadās tā, it kā viņi būtu dalīti uz pusēm. Izteik ar gribu un intuīciju vien, atstājot intelektu neizmantoju, mākslas problēmas nesaredzētas, it kā pasaules ass ietu caurī taisni tai vietai, kur viņi stāv. Visgrūtāk, manuprāt, sarunāties ar vokālistiem, īpaši tenoriem, tik apjūsmotajiem, apmīlētajiem. Instrumentālisti liekas vairāk punktirētāji. Bet ko tur nu darīt, kādu katram Dieviņš to kalibru piešķīris, ar tādu jāizteik. (Tas spārnotais teiciens par Medīnu gan skan pēc tā cinisma, kāds allaž piemīt tiem, kas par vari grib būt asprātīgi).

Ak tad Tev arī 'sabojātas attieksmes ar Abuču'! Mani pie viņa iemaldināja Jaunsudrabiņš, savā laikā par šo izdevēju atsaukdamiem visai jūsmīgi. Bet vilos smagi.

Tu jautā, ko es Tavā vietā darītu ar Ernas piemiņu. To Tev tūlīt pateikšu, tikai papriekšu atļauj man Tevi brīdināt: neklausī nevienam, bet dari tā, kā pašam liekas labāk, vieglāk, godīgāk. Arī es teiktu - atmiņas. Atceroties Tavu meistarību miniatūrās, liktos, te varētu būt ideāls atrisinājums: atmiņas miniatūru formā. Fragmentu mozaīka. Bez kādas stīvas visaptverošas intelekta sistēmas. Intīma tuvība. Pilnīga brīvība rakstītājam, daudz iespēju.

Par veselību runājot, derētu atgādināt Ben-Gavriela teicienu par varonību - 'Labāk piecas minūtes glāvs, nekā visu mūžu beigts'. Atteikties ir tas, ko no mums nu prasa mūsu gadi. Arī man bija līdzīga ķeza, un tādēļ nu jau trešo gadu vaīrs nepipēju. Un izteik jauki. Tad atkal cita kaite: nedrīkstu ēst to kopā ar to, nedrīkstu dzert to. Atbilde: Klautos! Atkal maza pārorganizēšanās, atkal - var iztikt. Un

tā vēl šis un tas, bijis jāatsakās vēl un vēl, un dzīve ir kļu-
vusi vienkāršāka. Arī lētāka. Bet citas izejas jau nav, jo
'varonība' ir pārāk bīstama. Ne mūsu gadus vien.

*

Kopenhāgenā 3. 1. 77.

Ko Tu domā par 'gāgānu kariem' ASV sakarā ar dzejnie-
ka Petera viesošanos? Vai nav traki, ka viens vienīgs cil-
vēks spēj radīt tādu apjukumu? Tas tikai rāda, ka mums
nav bijis sava noteikta viedokļa visus šos gadus, ka blakus
avīžu, DV un citu nacionālo organizāciju domām attīstījušās
arī vēl citas, laikmetīgākas, un nu rodas kolīzijas un konfū-
zijas... Lai Dievs pas', ja kāds negadījums mūsu tautai rī-
tu no rīta uzdāvātu brīvību! Mēs taču vispirms viens otru
iedzītu stāvus zemē.

Minimonografija par Ernu Geistauti tagad sāk mani fasci-
nēt vairāk nekā bēdu tiešā iespaidā. Un kur tad paša lielie
darbi - 'Kadet, uguni' turpinājums. Pa starpām spēlēju kla-
vīerēs, pastaigājos, lāpu sirdi un mēģinu atmest pīpēšanu,
kas nav viegla lieta pēc tam, kad pīpēts kopš 14. dzīvības ga-
da. - Artur, man šogad 2. maijā piepildās 65 gadi, vai Tu ne-
gribi uzrakstīt kādas rindas par Klānu-rakstītāju? Neuzskai-
tot darbus, bet uzzīmējot cilvēku? Tā tāda pēkšņa ideja ta-
gad, Tev vēstuli rakstot; aizmirsti to, ja neliekas pievilcīga.
- Nu jābeidz rakstīt visai neizdevīgā vietā, bet Tu sapratīsi
un es ar', ja teiksi, ka esmu pārsteidzies.

*

*** 14. 2. 77.

Piedod, ka neatbildēju tūlīt. Biju iestidzis 7 nedēļu forsētā
melndarbā, sagatavojot ofsetam Jansona monografiju (teksta
'salikumu', korrektūru, aplauzumu lappusēs, izklātnes dru-
kas loksnēs u. t. t.). Bez tam, ar elektrisko mašīnu strādā-
dams, vairs neprotu lietot šo, kam citāda burtu skāla un mīk-
stinājumu novietojums, kādēļ paies vēl labs laiks, līdz atgūšu
vecu ātrumu un novērsīšu ieradumus, kādi neder te.

Par Tevis pieminēto Petera skandalu nekā nezinu, bet vieg-
li varu iedomāties. Tā te pirms gadiem aprēja Arvīdu Janso-
nu. Un kad avīzēm talkā nāk vēl DV apdzertās patriotiskās
činas, tad lai tādi dzejnieķeļi nenāk par tuvu. Bet detaļas es
nezinu. Nav arī svarīgas, jo tikai variācijas aklam brāļu nai-
dam.

Ar mūsu presi ir švaki. Latvija ar Grīniņu noplirinājās tik ātri uz leju, ka pasūtīnāju Laiku. Bet tad tas man tā apriebās, ka atkal uzdevu, un tā nu joprojām pašķirstu to pašu Latviju, kas tā kā gribētu mainīties, bet nespēj. Nomāc tas trakais 'biedriskums', nekritiska, birokrātiska plura-ļura. Un mūsu žurnālisti ir jāuzskata par vissmagāk kapitulējušo profesiju. Tā ir galīgi bez mugurkaula, un dažu labu redaktoru es cienītu vairāk, ja tas savu maizīti pelnītu meitumā. Bet prostituēt ar iespīestu vārdu apstākļos, kad viena tautas daļa ciešumā, otra izklīdināta svešumā, tirgoties ar meliem tad ir smagākā nešķīstība, kādu varu iedomāties. Runči, kas tikai mielojas, bez atbildības, pienākuma sajūtas, bez sirdsapziņas tautas priekšā. Samaksāti murgotāji, kas nu tiek pat godalgoti. Pat Rudzītīm piešķirta kāda tur prēmija par kultūras darbu. Zirgam jāsmējas. Tad jau ormanim arī var piešķirt godalgu poēzijā par to, ka savā kulbā vedis dzejnieku. - Saki man, kur ir tā avīze latviešu valodā, ko vēl var lasīt bez šķēbināšanās?

Turpretī rīdzinieki, kaut uzpasēti, nepārprotami tiecas pēc kvalitātes, un par Literatūru un Mākslu var sacīt to, ko nevar teikt ne par vienu trimdas laikrakstu. Kāpēc tā? Kāpēc tāda puve? Kas mums liedz celt kvalitāti? Neviens svešs mums pašu lietās uz pirkstiem neskatās kā tur. Te visur tā pati sīkmanība, mantrausība, gara nabadzība, patriotisma apzeltīta. Eutina, Londona, Toronto, Ņujorka, Melburna ar savām latviešu pasakām - visur tie paši meli. Un savi vēsturnieki vēl nāk no pakaļas un 'zinātnisko' tās teikas. Būs jāiztiek pilnīgi bez latviešu avīzes.

Rakstu par Tevi? - Nevaru, nedrīkstu, kaut arī gribētu. Tevis paša dēļ. Tad nevajadzēja rakstīt par manu grāmatu. Pēc tam to vairs nevar darīt. Tad iznāk kā tāda aplaizīšanās. Patiesībā man iekšēji drusku kremta, ka Tu par mani rakstīji. (Nebija gan lielas ticības, ka Tu to darīsi). Bet kad Tu tomēr uzrakstīji, man uzmācās tāda nelāga neērtības sajūta. Iznāk tāda savstarpēja apglauzīšanās. Gluži kā tai Tomsona peršīnā - 'Draudziņi, bāliņi,
Sasliesim bodīti,
Vārīsim piķīti,
Taisīsim klikīti.'

Šādās smalkākās lietās, kad citādi grūti izsvērt, vajag klausīt, ko sirds saka. Un manējā purina galvu, ka nē.

Ar pīpēšanu, ja Tev nekādi nesokas, varu nākt talkā ar kādu savu vēl neregistrētu patentu. Ievēro, ka atmešanā man bijusi liela prakse, jo tiku atmetis reizes 20. Bet pēdējo reizi pa īstam, un tā jau trešo gadu iztieku bez tabaķa. No sirds ieteicu met n-o-s-t! Un nost būs daža laba kaite. Tikai izturēt, izturēt vienu vienīgu reizi līdz pašam galam.

Nosūtīšu Tev Mirušie apsūdz'. Uz Jansonu vēl jāgaida mēnešus trīs, četrus.

*

Kopenhāgenā 21. 2. 77.

Te klāt kopija no Tavas recenzijas AL. Bet nevaru būt ar Tevi vienis prātis par to, ka savstarpēja aprakstīšanās varētu likties pēc savstarpējas apglaimošanās. Mēs jau esam tik brīvi, ka varējām rakstīt kā gribam, te piespiedu momenta nebija nemaz. Es arī neatturējos izteikt dažas kritiskas piezīmes, bet principā esmu Tava talanta cienītājs, kā Tu to labi zini, un to taču drīkstu atklāti paust. Nebija vietā Tava piezīme vēstulē, ka necerēji sagaidīt no manis recenziju. Bet ja arī nebūtu rakstījis, kā solīju, tad mana pozitīvā pārlicība par Tevi kā rakstnieku nebūtu mainījies. Mēs jau arī sarakstījāmies par to, cik nelāga ir, ka darbs paliek nerecenzēts vai recenzēts vāji resp. no nekompetentas puses. Tu arī pats saki, ka manu spriedumu vērtē citādi nekā kādu ārpusnieka ieskatu. Ko tad vēl?

Bet ir jau tā, ka kritiku sagaidīt no kādas pazīstamas autoritātes kļūst arvien grūtāk, viņu skaits sarucis, tiem nav laika visu lasīt, par visu izteikties, avīzēm nav iespējams visu iespiest. Tad labāk darīt kādu darbu pazīstamu ar šādām apmaiņas recenzijām, nekā ļaut tam nogulties anonīmitātē. Ko Tu saki par to?

Katrā ziņā esmu Tev ļoti pateicīgs par Tavu recenziju, kas ir vienīgā kārtīgā literāri izturētā atsauksme par literāru darbu. Manā vietā par Tevi kāds cits būtu uzrakstījis kompetentāk nekā es. Ko lai darām? Mums citas iespējas nebija. Es tomēr nesaskatu šajā apmaiņā neko kritizējamu, esmu priecīgs, ka mums tā izdevās, un būtu gauži noskumis, ja ne 'Latvija', ne 'AL' nekad nebūtu saņēmušas mūsu atsauksmes. Paldies Tev vēlreiz, un nebēdājies par sīkumiem.

Bet nebēdājies arī par mūsu avīzēm. Mums citu nav, dodam to, ko varam, un tie, kas varam, esam mēs paši, latviešu emigranti. Tur piederam arī mēs abi. Protams, man iet tāpat kā Tev, es bieži nolieku avīzi nost, jo daudz kas pretīgs, bet pilnīgi atmetēt šādu lektīru nevaru, tā ir vienīgā saite ar citiem tādiem pašiem emigrantiem kā mēs abi. Bet apzinīgi dzīvot pretim izolācijai un sava veida asimilācijai es nevaru, Tu arī ne.

Lasīsim latviešu trimdas avīzes, errosimies, sodīsimies, tomēr lasīsim. Ervins Grīns ir ap 50 g. vecs, mēģina darīt ko var, ir reizē ideālists un cīnītājs par progresīvāku domāšanu trimdas latviešu vidū. Kā viņam tas izdodas, ir jāņem par labu. Un pats zinu, un to tagad apstiprina arī viņš, cik grūti ir avīzei dabūt labu materiālu.

*

*** 6. 3. 77.

Paldies par vēstuli un manas recenzijas kopiju. Nebij jau tik svarīgi, bet paldies par uzmanību. Pārskatot gabaliņu, redzams, ka arī te avīžnieciskā visgudrība (daudz slimāka par skolmeistarībai pierakstīto) atstājusi savas pēdas. Nozīmīgais virsraksts 'Krusta zīmē' nost gan, tāpat 'domājošā Rīga' pārtaisīta par 'domātāju', pārvēršot jēgpilno par bezjēdzīgu. Tad taču ņēmis tās pēdiņas vismaz nost. Šī nezinīgā viszinība ir kā kašķis. Tas ir higiēnas jautājums.

Par recenziju apmaiņu jau viss, ko Tu saki, ir neapgāzami pareizi, un grūti tur ko pretī bilst. Un tomēr mana sajūta prātam nepiekrīt. Ne pret to, kas teikts. Bet ir viena lieta sakāmo pateikt tieši jeb vēstulē, pavisam cita, ja to dara publiski ļaužu priekšā. - Viens lūgums Tev, Pāvul: nekar manam vārdam, lūdzu, to 'rakstnieku' klāt, jo man šis apvienojums briesmīgi griež ausī.

Bet par mūsu avīzēm - tur Tu aizstāvi galīgi slimu lietu. Kamēr Rīgai virsū smaga sveša ķepa, puikas tur tomēr prot celt kvalitāti. Mums te ir brīvas rokas, nekādu žņaugu. Un kas noticis? Liekas, ka mūsējās drukātos fūrmaņi, ne žurnālisti. Kā jau mēslos, allaž pa vidu atrodams šis tas arī labs. Bet ne par to te runa. Es runāju par līmeni, Tas ir zems. Brīvību aprijušas dīvainas kāres: mantkāre, varaskāre, godkāre. Un mūsu avīzītes pārvērtušās par bodītēm, par bodītēm bez konkurences, kur tirgojas ar visu, ko tik var pārdot, un dro-

Šāka noieta labad visus draņķus iesaiņo nacionālajās krāsās. Par tautas kopību un nākotni, par to nedomā neviens, jo tie, kas tais bodītēs mīcās, nav tādām procesam spējīgi. Par šiem mums vissvarīgākajiem jautājumiem viņi tikai murgu un samuld pēdējās mulķības. Bet katru pārmetumu histēriski noraida.

Pa šo laiku esmu ieguvis vairāk skaidrības Petera lietā, kas tur ir vai nav noticis. Izrādās, ka tas 'skandals' Laika izperēts un pasaulē izpūsts. Laiks ir melojis, tīšām fabrikācijām šur un tur klāt piejaucot bišķi patiesības, lai izklausās ticamāk. Tas jau ir žurnālistikas huliganisms. -Lai Tevi neuztrauktu vien, bet arī paamizētu, pastāstīšu vēl vienu piemēru, kas rāda mūsu avīzniecības līmeni. Pielieku te klāt arī dažas lapas izrakstu, kas radās attiecīgo diždarbu lasot. Esi nu tik labs un nenoliec tās čupā, bet arī izlasi, kad valīgāks brītiņš. Par jautību varu galvot. Šie teksti ņemti no A. Dravnieka grāmatas, kas saucas 'Literātūras vēsture'. Autors ir slims cilvēks, un nav viņš par to smejams. Bet šīs slimības sekas nebija viela publikācijai. Kaut vairākkārt brīdināts, izdevējs, grāmatniecībā iemaldījies pēdējais nejāga, šo Dravnieka sameisterējumu izlaida grāmatā - galvenokārt skolu vajadzībām! Galīgi neiespējams liktos divkāršā negadījuma (autora slimības un izdevēja mulķības) pagarinājums vēl kritikā. Bet notika taisni tas! Jo Rudzīša Laiks spēj izburt brīnumus. Maniem vārdiem jau Tu atkal neticēsi, kādēļ pievienoju fotokopiju. Lasi pats. Un nu saki, Pāvul, kādēļ gan šādas nejēdzības būtu mums jāatbalsta? Kādēļ jāatbalsta izdevumi, kas nepārtraukti vieš melus un neieredz brīvas domas, ir bez atbildības? Tikai tādēļ, ka viss tas iespiests latviešu valodā?

Domāju, ka mēs stipri pārspīlējam mūsu avīžu lielo nozīmi. Tā varēja būt liela, nenoliedzami. Bet šī iespēja nav izmantota, jo ir iets kāds lēts un banāls ceļš. Ja vienu dienu apstātos Laiks, AL, Latvija un citas trimdas lapiņas, nebūtu nekāda trūkuma. Jo sazināties var arī ar apkārtrakstiem, vēstulēm, pa tālruni un citādi. Būtu iegūts tīrāks gaiss. Mūsu avīzītes ir kā sievas pie akas, bez kādām esam iztikuši, kopš ūdenspiegāde modernizēta. Jau 24 gadi pagājuši, kopš vairs nelasu AL, un nekā ar to neesmu zaudējis, tikai ieguvis. Tas pats attiecināms uz pārējām lapām.

Tu saki, ka avīzei grūti sadabūt materiālus? Mana pieredze rāda ko citu. Kā recenzents es esmu pat drusku vecāks nekā Tu kā rakstnieks. Esmu publicējis arī esejas un vēl šo to un šai literātūras apcerīgajā laukā mūsu avīzēm neesmu nezināms. Bet neviena no tām nekad man nav piesūtījusi kādu jauniznākušu grāmatu ar lūgumu pēc apskata. Mani pārdomāti aktuāli raksti, avīzēm paša piesūtīti, ir tikuši sašmurgāti vai pat ignorēti. Nelaime jau tā, ka mūsu avīzītes atkāpušās no brīvās preses principiem un pasauli skata caur pašiekārtotām šaurām lūciņām. Tad var gan būt, ka sadabūt materiālu, kas atbilstu šai šaurībai, nav vairs tik vienkārši.

Ja tādus viltojumus un surogātus celtu galdā kā maltīti un ja mēs tos arī ēstu, tad norītais tiktu izmests laukā pa abi gali. Bet gars? Ar to var apieties netīri bez jebkādas higiēnas, tas panesīgs. Tie, kas to dara, kas mūsu avīzītes piesmērē, neredz, ka viņi palīdz rakt kādu masu kapu, kurā būs jāapgulstas arī pašiem. Kā mūsu avīzītēm pietrūkst, nav vis materiāli (tādi, neizmantoti, guļ malu malās). Tām pietrūkst gara vēriena, bezaizsprieduma skatījuma un patiesības mīlestības. Un Vācijas Latvija cītīgi tipina pakaļ citām lapiņām. Kāpēc man būtu jābūt pretrunā pašam ar sevi un šādi negatīvi pasākumi jāatbalsta ar dālderiem? Kādēļ man būtu jāizšķiež laiks, tādus murgus un melus lasot? Lai pēc tam krenķētos? Ja tās paliek tādas, kādas ir, manis pēc lai viņas bankrotē jau rīt. Būs iegūts vairāk nekā zaudēts. Būs tīrāks gaiss elpai. Dīvaina ir latviešu tolerance - tā necieš vaļā logus, bet panes sasmakumu gandrīz vai ar tādu kā nacionālu lepnumu.

Esmu apdilis kā vērdiņš ar visiem tiem 'mīlestības darbiem', romānu ieskaitot. Jo tālāk iet laiks, jo top skaidrs, ka esmu nevien izcūkots, bet arī apkrāpts. Ar manu darbu pelnās citi, bet pats nesaņemšu ne plika graša. Nu jāskatās, kā piepelnīt kādus dālderus dzīvošanai, bet - kur vien veries - visur bezdarbs, saimnieciska stagnācija. Kaut arī esmu sities kā pliks pa nātrēm, ar visām grūtībām tomēr būšu uztaustījis ceļu, kā palikt neatkarīgam arī publikāciju lietās. Var būt vienīgi grūtības ar iespīestā izplatīšanu.

Pa vaļasbrīžiem esmu sācis pārlasīt Tolstoju. Nupat noliku stāstu par raibo zirgu, un bij jādama par Taviem artilēri-204 20

jas kumeļiem. Brīnos, cik labi Tolstojs pazinis zirgus. Es tos iepazīnu bērniībā, kad tie neņēma mani par pilnu. Mans uzdevums bija viņus rītos pārvest no ganībām. Lai tiktu mugurā, bij jāpiesien pie koka, jākāpj pašam vispirms kokā un tad no tā jālaižas zirgam mugurā, pie tam jāizkāro tā, lai, mugurā ticis, varētu atbrīvot pavadu no koka, bet otrs brīvais zirgs bija piesiets pie pirmā apaušiem. Bet mana viltība tika atriebta: vispirms mani lūkoja nobraucīt nost krūmos, tad joņojot aulekšos un pēkšņi sastaknoties, lai nomestu mani pār galvu. Bet, ja arī tas neizdevās un zirgs ietiepās, tas metās iekšā atvērtās durvīs un es, stenderē atmējies, novēlos zirgam pie pakāļas. Pašu komiskāko zirgu nācās iepazīt te gāzes fabrikā. Tam patika biedēt laudis. Acis izbolījis, zobus atņirdzis, viņš triecās izbiedētajam cilvēkam pakāļ, divričiem, kādos bija iejūgts, pa kaltajiem akmeņiem rībot. Neviena viņš nesakoda, neviena nesamina, bet nepārprotami amizējās par cilvēkos iedzītajām bailēm. Dažs labs pameta savas koka tupeles (tādu dzirksteļu drošu apavu valkājam visi) un laidās prom zekļtēs vien. -Tē vakaros, kad ar Čārlīti izejam vakara pastaigā, kāda aploka malā mūs sagaida jauks kumeliņš un skatās, vai ko nepasniegšu, ja ne vairāk, tad kušķi svaigas zāles. Vasarās viņš redz te tikai sienu. Un ja mani atmiņās pie pagātnes kas saista arī izjūtās un noskaņās, tur parasti kāda sakarība ar zirgu.

Šo 'lasītāja vēstuli' izlasījis, teiksi varbūt - vai te nav zirgam jāsmejas!

*

Kopenhāgenā 14. 3. 77.

Par Tavu interesanto sūtījumu esmu pateicīgs un reizē dīvaini noskūmis. Labi, ka Dravnieka grāmatā neesmu pieminēts. Bet žēl, ka tādas grāmatas vispār iznāk. Arī tā E. Zanthe pieder pie sirdzēju grupas, kā varspriest pēc viņas recenzijas, kur jo svarīga vieta tam, vai pēc gada skaitļa punktiņš pielikts vai nē. . . Protams, viņa domā, ka par Zīvertu būtu gan varēts arī ko uzrakstīt. Attapīga sieva.

Citos punktos nevaru Tev pievienoties. Manuprāt trimda jānes tāda, kāda tā ir. Var mēģināt ko darīt tās garīgā līmeņa labā, un tas katra apzinīga rakstītāja, gleznotāja, komponista pienākums. Bet vienkārši nokratīt to, it kā mēs tur nebūtu piederīgi, novērsties no dumjībām, sekluma, nabadzības un paviršības - tas nav iespējams, jo tad jānoliedz visa trim-

da vispār un arī mūsu piederība pie tās, kas ir absurds. To var deklarēt, bet nevar īstenot. Atliek iet kopā ar baru. Tā ir mūsu nolemtība, paralēla citai nolemtībai - dzimtenē. Piekrītu, ka tur līmenis augstāks, bet grūti salīdzināt atšķirīgo apstākļu dēļ. Mums nav tādu iespēju kā tur - lai cik paradoksalī tas skan. Tādēļ apbrīnojama tā gudrība, kas ļaudīm dzimtenē, par spīti visiem ierobežojumiem, tomēr vēl ļauj radīt kvalitāti. Ja atraujamies no savas nelaiemes, tad darām to vēl dziļāku. Itin kā mēģinām pacelties tai pāri kā kādas augstākas būtnes: 'Sieva, kas man ar tevi. . .' Tā nav un nedrīkst būt. Var kritizēt stulbumu, asi un nesaudzīgi, un arī tad vēl - un tieši tad - esam piederīgi pie sava kodola. Kad apkļustam un pagriežam muguru, tad esam beigti mēs paši.

Nenovērsies, neatvelcies, neiegrimsti tikai sevī vien. Kādu dienu ievēlc elpu, saskaiti naudu makā un dodies pasaules ceļojumā - pie savējiem visur, kur tie ir. Nāks par labu Tev un citiem. Arī ar visu nenovēršamo vilšanos tādā pasākumā.

Būdams rakstītājs, es citādi nevaru domāt. Ceļš kļūst no gada gadā šaurāks, vientuļāks, un atkrīt draugs pēc drauga, bet solis nerimst, kamēr nerimst soļotājs. Tā ir pareizi.

Mums nav citas izejas, cita ceļa, kurā galā man rādās viens vienīgs šāda ērkšķaina ceļojuma un pūļu mēķis - sadošanās rokām pāri robežām. Tā dēļ ir vērts dzīvot, gaidīt, pūlēties, cerēt, sapņot. Manā dzīves saturā nekā cita labāka nav.

Te nule ciemojās Jansons - vēl no šīs pasaules, kaut citas puses. Dirigēja Čaikovska klavierkoncertu un viņa Manfreda simfoniju, reti spēlētu, ko nebiju nekad dzirdējis. Garš, programmatisks, nogurdinošs darbs, bet svētīgi tādā ieklausītīs bez parastās emocionālās aizraušanās, kā tas parasti Čaikovska simfonijās. Viņa dēls Mariss Jansons laikam būs Leņingradas filharmonijas orķestra galvenā dirigenta Mravinska pēctecis. Tur ir ko priecāties un lepoties.

ASV esot aizmeties dīglis kādai jaunai latviešu avīzei. Tu vāk neko nezinu. Rudeni pošamies uz ASV, iznāks mazāk laika sarakstīties, būs jāgatavo lekciju manuskripti.

*

*** 1977. g. Lieldienās

Par avīzēm runājot, varu jau saprast, ka Tu, pats vecs avīžnieks būdams, aizstāvi savu cunfti, neviena kritiska vārda par mūsu izdevumiem nebilzdams. Bez tam Tu manu pik-

tumu pret avīzēm dzied kopā ar trimdu vispār, it kā ar šo nožēlojamo izdevumu noliegšanu es noliegtu, noliktu visu trimdas latvietību. Tā jau nu nav, kā pats labi zini. Pats zini, ka man trimdas lietas rūp. Taisni šo rūpju dēļ es nevaru tik dranķīgas avīzes ieredzēt. Manuprāt tās ir mūsu trimdas pats lielākais lāsts. Pats svarīgākais komunikācijas un ideju pārnēsējs līdzeklis, pats svarīgākais kopā saturēšanas līdzeklis ir ticis padarīts par atsevišķu individu veikalu. Kā silķu pagrabīni nometņu laikos, kur arī daudz tenkoja. Tā tas ir un neviens tā nevar noliegt. Neviens arī nevar apgalvot, ka viena individa mantiskās intereses katrā ziņā segsies ar tautas grupas interesēm, trimdas vispārības interesēm. Tātad? Slēdziens taču skaidrs. Tāda ir mūsu trimdas avīzniecības bilde. Nožēlojama, nejēdzīga. Nepiekrītu arī tam, ka mums nebūtu tādu iespēju kā tur, dzimtenē. Ka mums tās iespējas vēl nesalīdzināmi lielākas, tā vienīgā atšķirība. Tikai mēs tās neizmantojam. Mēs sludinām vienu, bet darām ko citu, tā mūsu nelaime. Mēs verķījam savu pašlabumu, bet zvanām par Latvijas atbrīvošanu. Bļembinām pa tukšu līdz apnikumam jau vairāk kā 30 gadu. Un kāpēc tā? Lai piedotu rebēm spožākas dimensijas, cēlāku segumu pašu mazumam. Dabīgi, ka šāda metode, ilggadīgi kopta, iedarbojas arī kā izlases princips darbinieku izvēlē, un tā, piem., Laikā ir salāsījusies kopā tāda redaktoru buķete, kas spējīga iespiest idiotisku atsauksmi par idiotisku grāmatu, ieteicot šos murgus skolām. Bez atbildības, bez jēgas, bez jebkāda vēriena. Gaužam sīki, mazi garīni, īsredzīgi, visgudri, pašapmierināti, neinformēti, kas problēmas 'risina' tā, ka tās noraida. Bet nedomā piedurties, sarga savu pūzni kā lapsenes. Tas, kādā stāvoklī ir noslīdējušas mūsu avīzes, ir reizē riebīgi un tragiski. Nacionāla nelaime mūsu trimdā. Boļševiku vietā es tās pabalstītu visiem līdzekļiem, jo tās veicina trimdas sagrāvi.

Ziņā, ka Amerikā it kā gatavojas kādai jaunai avīzei, ir savs cerīgums un jaukums, bet - arī šaubas. Var gadīties, ka tur rosās tikai kāds Rudzīša vai Dēliņa 'padēls'. Bez tam - kamēr 'tēviem' maks biezs, nebūs viegli atkritējiem celties.

Tu iesaki doties aizjūras ceļojumā. Vai nu prāts, Pāvul! Ko tad tas dotu? Un ko tas viss nemaksātu! Tad jau desmitkārt labāk ieguldīt to naudiņu kādā grāmatā. Man savējo nenākas tik viegli nopelnīt, ka varētu ar to apkārt svaidīties. Un mē-

tāties no hotela hotelī, ļaut sevi transportēt spārnēm un riteniem - tas mani atbaida. Tev tas citādāk - Tu lasīsi referātus, par Tevi gādās, rūpēsies. Mani, turpretī, neviens nekur negaidītu. Radu man nav, daudzi veci draugi tapuši sveši. Problēmas, kas mani nodarbina, ļaujas viegli izteikties rakstos, un mana personīga klātiešana tām nav vajadzīga. Kādreiz domāju, ka atbrauksi uz Austrāliju, tad jau redzētos, bet ja nē, tad gan puslīdz skaidrs, ka nekad vairs netiksimies.

Jansona grāmata ir iespiesta un kādu nedēļu pēc Lieldienām sola to laukā no sietuves. Brīnos, kāpēc Tu esi par to tā ieinteresēts. Labi, nosūtīšu pa gaisa pastu, bet rēķinu klāt likt - to es nevaru. Lai jau paliek kā līdz šim - dots pret dotu. Vienu gan gribētos piekautēt klāt: kad esi izskatījis, uzraksti atsauksmi. Lieta tāda: es nedrīkstu sludināties, jo atlaists ir tirdzniecības nodoklis, kādēļ jāapmierinās ar subskripcijām vien, bet to tik daudz nav. Tad nu recenzijas aizvietos reklāmu. Bez tam, kā pats redzēsi, šis varbūt būs pirmais plašākais mēģinājums sadarboties pašu starpā abpus robežām. Histēriskie patrioti te viegli atradīs iegāstus, kā šo krājumu savazāt pa politisko rensteli, kaut arī darbs viscaur izturēts stingri apolītisks, tikai zinātnes, pedagogijas un cilvēciņas robežās. Tādēļ nu ir tā - ja par recenzentiem neparūpēšos pats, varētu viegli iznākt tā, ka, Jansonu uz trimdas skatuves uzvedis, ļautu viņu apmētāt olām un tomātiem. Katrs ļaunprātis var rādīt ar pirkstu, ka esmu cildinājis bijušo sarkanarmieti, kurš 1917. g. sacerējis revolūcionārus pantīņus, kurš beidzis pat ļeņinisma kursu speciālā universitātē, ka krājumā pie vārda laisti autori-komūnisti u. t. t. Tāpēc šāda piesardzība. Tas nekas, ka Jansonu nepazīni, šai grāmatā iepazīsies.

Tu varbūt jautāsi - kā tad nu paliek ar mani iebildumiem. Bet te jau pavisam cita lieta, Pāvul. Te Jansons centrā, ne es. Man te tikai sīka statista lomiņa. Raksti brīvi, sauc vārdā vainas, nenoklusē trūkumus, kādu te netrūks. Man nav bail kritikas, bīstos vienīgi demagogijas - Jansona dēļ.

Šai sakarībā man vēl kāds lūgums. - Pievienoju te klāt kāda paziņojuma īsu tekstiņu, ko būtu vēlams ievietot laikrakstā Latvija. Bet man pašam ar turieni nav vairs itin nekāda kontakta. Viss, ko esmu lūdzis un rakstījis, tiek ignorēts un atstāts bez atbildes, bez ievērības. Ja, turpretī, šāda vidūtājība Tev nebūtu ērta, met to papīrīti kurvītī.

Nu ceru, no Jansona reiz vaļā ticis, ka varēšu sākt knibināt tālāk ko pats savu. Jūtos kā apdilis, kā krietni nepaēdis, kad paša darbi uz tik ilgu laiku bijuši nobīdīti malā. Arī idiotiskā sacelšanās no vecu skolāsbiedru puses nebija taisni uzmundrinoša, kad pāris vecu draugu bija jānoraksta zaudējums, kādēļ arī viss tehniskais izdošanas, pa daļai arī iespiešanas darbs bija jāveic man vienam pašam. Nu varēs uzelpot. Arī pie mājas šis un tas palicis nedarīts. Sākas jau vēsas dienas un aukstas naktis, laiks braukt mežā un vest ziemei malku mājā. Arī jāpiepelnās, jāpanaglo kādi strēķīši, lai tiek atkal kas makā, jo ar manu grāmatošanu ir gluži kā ar caurumu kabatā.

*

*** 27. 4. 77.

Liendienās Tev nosūtīju vēstuli, kurā starp citu biju lūdzis Tevi nākt talkā un recenzēt Jansona monografiju. Atcerējos, ka esi SDP biedrs, kādēļ Tev durvis vaļā būtu Stokholmas Brīvībā. Bet nu iedomājos, ka Tev tās vaļā arī Laikā, kam daudz lielāka tirāža, kaut arī, salīdzinot ar Brīvību, līmenis daudz zemāks. Varu Tev apgalvot, ka par šādu grāmatīņu ir ļoti viegli uzrakstīt, lielākais darbs ir - to izlasīt. Ja vari, ieteic skolām, bibliotēkām, lai KF pērk nost.

Gāja raibi. Uznāca degvielu pievedēju streiks. Viss apstājās, un es nedabūju grāmatu no sietuves laukā. Bet šodien viss atrisinājās, un nu mana istaba piekrauta kā spīķeris. Bet patīkami tā. Rīt jāsaīņo un jālaiž pasaulē.

*

Kopenhāgenā 16. 5. 77.

Tavu grāmatu saņēmu, arī abas vēstules. Pēdējā Tu ierosini, lai rakstu Laikam. To arī darīšu, bet lūdzu drusku pacietības. Paldies par sūtījumu, kas nozīmē pirmo šāda veida kopdarba demonstrāciju un, ar Tavu piekrišanu, noderēs manai argumentācijai par mūsu un vispār kultūras nedalāmību.

Līdzīgs gadījums - pretējā virzienā - ir Jura Soikāna darināta prof. Viņola gimetne, kas nule novietota Latvijas konservātorijā Rīgā - profesora piemiņas aktā - un nodota publikas apskatei.

Tas nozīmē, ka vairāk jādara, mazāk jābrēc par kultūras sakariem, kurus oficiāli laikam gan neizdosies ne formulēt,

ne noorganizēt nevienā no abām pusēm. Atliek rīkoties, kā dzīvības logika prasa.

Piedod, esmu steidzīgs, darba pāri galvai. Pošos rudenī uz ASV, kas prasa sagatavošanos. Bet ceru sagaidīt kādas rindas no Tevis.

*

*** 24. 5. 77.

Paldies, ka solies rakstīt. Un prieks arī par to, ka esi tik skaidri saskatījis svarīgo principu, ko šī grāmatiņa prezentē: mūsu lietas ir mūsu lietas, mums tajās jāsadarbojas neatkarīgi no citu sprauštājām robežām. - Kautkur Tu atrādīsi salīdzinājumu ar Kronvaldu un Cimzi. Starpība ir tāda: viņi mūsu kultūrā ienāca laikā, kad tā vēl nebija 'iztaisīta' un ļoti populāri kļuva vairāk netieši kā tieši - ar avīžu, vēlāk skolu palīdzību; Jansonam, turpretī, tādas palīdzības nav bijis, viņa iespaids un populāritāte ir palikusi tikai tiešuma robežās, kur tad toties tā tālu pārsniedz Cimzes un Kronvalda atstāto. Šī grāmata tad ir pats pirmais solis viņa slavas netiešajā paušanā. Es domāju, ka viņš ir pietiekami liels (ar savu patiesīgumu, godīgumu un milzīgo darbu), lai būtu jēga rādīt viņu trimdas publikai - man gribētos sacīt - kā latviešu paraugu.

Ja viss veiksies, kā esmu iecerējis, varēšu pēc laika domāt par kāda neperiodiska rakstu krājuma klajā laišanu - tādu rakstu, kas mūsu pseudopatriotiskās histērijas apklaigātajā trimdas vidē nespēj atrast ceļu uz publiku. Ko Tu sacītu par tādu projektu?

Aprīļa sākumā nosūtīju Tev savu vēstuli krājumu 'Mirusie apsūdz'. Grāmatiņai bija negaidīta atsaucība tautā, un Eglītis licis novilkt vēl papildus. Bij arī piedāvājums tulkot zviedriski, ko, diemžēl, vairāku apsvērumu dēļ nevarēju pieņemt. Kāda filoloģe Ņujorkā bija sākusi tulkot angļiski, bet necik tālu vis netika. Bet divos punktos būtu sagaidījis citādu reakciju. - 1) Šī grāmatiņa taču skaidri parāda, kur meklējami mūsu tautas vēstures pēdējā laika brutālo pārmaiņu pieraksti. Domāju, ka nu varbūt sāksies aktīvāka no dzimtenes saņemto piederīgo vēstulu apzināšana un kopā vākšana. Esmu pārliecināts, ka tās mums dotu skaidru pārskatu, detaļētu, par visu mūsu zemi, par vai ikvienu māju, ikvienu dzimtu. Taču mani mudinājumi un atgādinājumi šajā virzienā palikuši nesaklausīti. Un 210 2

tās vēstules, vienīgie uzticamie pieraksti, tiks drīz iznīcinātas, vecajai paaudzei izmirstot. Man grūti aptvert šo aklību patiesību nesaskatīt un ļaut materiāliem aiziet postā. Pasakas un teikas gan mēs vācām un apstrādājām līdz pēdējam sīkumam visos variantos. Un tas bija labi darīts. Bet šīs vēstules, kas arī ir folklorā plus svarīgs vēstures materiāls par noziedzīgu laiku, kad patiesību slēpj ar visiem līdzekļiem tai pusē, tiek ignorētas arī šajā. Kāda liktenīga apmātība! -

2) Šogad citādi diezgan drūmajā pasaulītē bija divi notikumi, kas problēmu šķirojumā stipri vien pārbīdīja akcentus, vairāk uzsverot morālo, humāno pusi. Tas notika ar jaunu valdību nākšanu pasaules bagātākās un pasaules lielākās demokrātijas priekšgalā - ar Kartera un Desai uznākšanu uz pasaules skatuves, tā radot visai izdevīgu klimatu arī mūsu problēmu lietā. Piekrītu J. Zanderam, kurš ieteic mazo grāmatiņu izlaist kādā no lielajām valodām ar kāda cita autora ievadu un īsu problēmu iepazīstinājumu. Domāju - un tāpat man vairāki citi rakstījuši - , ka tas mūsu lietas labā panāktu daudz vairāk nekā plakanie izklāsti deklarācijās, kurās dzīvība nav iepūšama. Taču nemana, ka birokrātiskais 'augšgals' būtu ievērojis, ka viņiem klāt piespēlēts trumpis. Neliekas, ka to pācels. Kungi dikti akli.

Kad esi iepazīsies ar šo grāmatiņu, uzmet kādas rindas arī par to. Ceru, ka Tu neatbildēsi man tā, kā to darīja Knuts, manu romānu saņēmis: viņam esot grāmatu par daudz un nu jāskatoties, kā tikt no liekajām vaļā ...

Tā sadrūp draudzības, kas nekad īstas nav bijušas. *)

* Klāns pat nekvitēja grāmatiņas saņemšanu. Viņa klusēšanu sapratu tā, ka nav viņš varējis man piedot viņa sastādītās deklarācijas noraidījumu.

*** 7.7.77.

Var jau būt, ka man nemaz nevajadzēja Tev šo vēstuli klāpēt (nav jau labi mīnāties, ja esi iekāpis mēslos), bet sirdsapziņa liedzas Tev jauno situāciju noklusēt. Lieta tāda, ka, spriežot pēc pāris dīvainām vēstulēm, kādas esmu saņēmis no Ņujorkas, šķiet, ka recenzenta vietu Laikā sev nodrošinājis kāds no tiem, kas Jansona grāmatas lietu gan vairāk traucēja nekā veicināja. Tad nu var iznākt tā, ka Tavai re-

cenzijai Laikā var nebūt vairs vietas. Ar šo avīzi nekāda kontakta uzņēmis neesmu, ne arī domāju tur ko darīt. Varbūt Tu pats vari noskaidrot? Vienīgi gribēju Tevi brīdināt un reizē atvainoties par situāciju, kāda radusies bez manas ziņas un pret manu gribu. *

Kopenhāgenā 12. 7. 77.

Kāds paradokss: Tava ļaunā vēsts darīja labu. Nolēmu no recenzijas atteikties. Galvenais iemesls - man grūti nākas to uzrakstīt. Tā ir pusgatava un šajās dienās būtu mēģinājis pabeigt, lai tad, varbūt, rakstītu gluži no jauna. Neesmu ar paveikto apmierināts, un tad labāk nelaist no rokām laukā. No otras puses - man gauži maz laika sakarā ar braucieni uz ASV, kur gaida gan referātu, gan kādu literāru fragmentu. Tagad viss atrisinājies, gan citādi, nekā Tu un es bijām domājuši. Ar Laiku man vairs nav nekādu labo attiecību, kopš tur ienāca Strautmanis. Bet galvenais - darbs nepaliks neatzīmēts, ja jau tur tiek gādāts, lai būtu kāds, kas uzraksta.

Latviešu sabiedrībā patiesi daudz kas izskatās citādāk nekā patiesībā ir. Zem ārējā spožuma savu neveiklību un vienkāršību, savus kompleksus un rakstura kļūdas glabā tas pats nelaimīgais latviešu zemnieks, kas čakli strādā, bet daudz dzer; dzied tautas dziesmas, bet neklausā citus; dižojas kā bajārs, bet reizē ir nodevīgs kā slikts suns; mīl savu māmuļlīti, bet kaujas ar brāļiem; labprāt mācās, bet paliek neinteligents; jāš stikla kalnā, un paliek mūžīgs Antiņš; kļūst varonis, bet vienmēr nepareizā pusē.

Ja to visu apzinās, tad vieglāk būs piederīgam pie tās pašas tautas un kārtas. Lai kādi esam, - manās acīs vislielākā cūcība ir novērsties pašam no savas līdzības tādēļ, ka tā nav skaista diezgan. Bet mērauklas ir mūsos, ne citur.

Kas lai zina, kā man pa Ameriku ies. Taču visur latviešu ļaudīs var manīt veidojamies jaunas domas, svaigus uzskatus - ar tiem jau vieglāk pa ceļam. Austrāliju nevaru pieķert klāt - esmu privāts reizotājs ar ierobežotu kabatu un laiku. *

*** 19. 7. 77.

Žēl, ka tā ir iznācis. Varbūt vēlāk, kad ceļojums būs aiz muguras, uzmetīsi ko Īsu Brīvībai. Vismaz tad sagatavotais materiāls nebūtu veltīgi apstrādāts. Vismaz Tu būsi viens, 212 2

kurš sapratis abu pušu sadarbību. - Arī pats cenšos no Jansona atbrīvoties, atrauties, lai pārietu citā interešu lokā. Bet nav tik viegli, kad lielāks 'personāls'. Vienmēr kas pa vidu, visādi pigori, un velk un velk mani atpakaļ. Var jau rasties domstarpības, var iedegties strīdus, bet tādus var jauki izcīnīt bez rupjībām. Tas ir tik nožēlojami, kad cilvēki nesaņem vai negrib saprast to, kas uzrakstīts, bet griež un maļ visu uz riņķi, tīši jaukdami putrā. Šodien, no darba atgriezies un Tavu vēstuli vaļā vērdams, sacīju Veltai, ka šī nu ir vismaz tāda, no kuras nav jābīstas, jo iespējamās pretešķības būs pateiktas civilizēta cilvēka valodā un iztikts bez prastībām.

Par latvieti un viņa sabiedrību Tu esi uzrakstījis jaukas rindas. Tā jau ir, taisni tā. Mēs esam praktiski cilvēki. Arī mācīties mēs mācāmies praktiski, un darbs mums ir iespējami labākā peļņa. Tā kā trimda nav vairs sērdienīte, bet pārtikusi robusta sieva. Rubuli verķījot, gars, novārtā pamests, ir sažuvis, kādēļ senilitāte mūsu aprinās ir ienākusi pirms laika. Tikdaudz brutālitātes, tāds respekts pret varu! Lietas vērtējam tikai praktiski, cik tās kuru brīdi noderīgas. Mūsu kultūras nogulzne vēl plāna, neparastās situācijās mūsējie ātri izgāžas. Vai mēs, nesenie vergi, būtutādi joprojām? - Protams, Pāvul, visa tā dēļ jau netiek un nevar tikt apstrīdēta piederība. Tā ir kā asinsgrupa, ko nevar mainīt. Taču katram mums ir pašam sava sirds, kas reizēm nejauki sāp - sāp savējo dēļ.

Žēl, ka Tu tik fiksi nolēci nost. Arī es drīz būšu pārslēdzies uz citām sliedēm. Un tad - ne ar varu, ne viltu nekad neviens vairs mani tādā talkas darbā iekšā nedabūs. Kas tā par traku ķēpu. Vienīgais apmierinājums, ka esmu lūkojis savu parādu Jansonam atlīdzināt. Cik tas izdevies vai nē, lai spriež viņš pats, kam tagad skaidrāks skats pār visu nekā mums.

Vēlu Tev labu ceļojuma izdošanos. Kad esi atkal mājā un atkopies, tad kādā pavaļas brīdī atlicini kādu brītiņu arī man un pastāsti, kāds ir Tavspriekšstats, kādu tur guvi.

Droši vien steigas dēļ - nekā Tu nesaki par to rakstu krājumu, nākotnē iecerēto. Nemini arī, ka būtu saņēmis 'Mirusie apsūdz'.

*

Kopenhāgenā 1. 11. 77.

Visumā ar savu braucienu esmu apmierināts. Mūsu ļaudis lielā daļā ir kā uzarta, lietū labi nogatavojušies zeme, kas tikai gaida sējēju un ir gatava dziedēt, plaucēt un audzēt kādu citu, jaunu, neapnikušu sēklu. DV ideju trūkums, garīgā nabadzība un turēšanās stenderēs visiem apnikusi. Apnikusi arī stājas turēšana, mīdīšanās uz vietas, principi formas pēc. Bet viss svaigais, kas nāk no dzimtenes, vilina, interesē, dod jaunus impulsus kādai latviskai interesei. Tev tomēr vajaga lasīt avīzes, lai tās labas vai sliktas, taču kādu informāciju var gūt. Citādi man te būtu jāstāsta, kā Latvijas grupas apmeklē Ameriku un kas par skandaliem tur iznāk. Gaisa jaucēji ir mūsu 'ultra', DV un līdzīgi. Citi saprot situāciju, piedalās, ir atsaucīgi, labprāt satiekas, kopj sakarus utt., kā var un māk. Spilners domāja, ka kritiķi un naida cēlēji trimdā lielākoties jāņem kā garīgi slimī, ar visādām neurozēm sirgstoši ļautiņi, kas savu rūgtumu noreagē sabiedriskā darbā.

Savā 5 x atkārtotā referātā runāju par situāciju, kas veidojas pasaules komūnisma ainā, kur Maskavas opozicionāri - pašā Krievijā, nacionālkomūnisti satelītos un eurokomūnisti Eiropā - rada fronti pret krievu komūnisma hegemoniju, un te paveras savas iespējas līdzdarboties arī mums, mēģinot uzkurināt (reiz garām palaista iespēja 50-os gados!) nacionālkomūnismu arī Latvijā. Bet no tā izriet konsekvences, ka kādreiz nākotnē trimdai būtu jābalsta šāds vai tāds sociālisms - varbūt pēc Prāgas pavasara parauga; jo mūsu problēma nav izraujama no Austrumeiropas problemātikas ne geografiski, ne ideoloģiski, ne politiski, un tur pie kādām agrākām sabiedrības resp. valsts formām neviens vairs negrib atgriezties.

Neesmu runātājs, man trūkst oratora dāvanu, sakāmo nolasīju klusā balsī no gara teksta, kas prasīja 1 st. un 20 min. Un kas notika? Artur, man aplaudēja - ilgi un sirsnīgi, priecīgi, neliekuļoti, un diskusijas bija tik atklātas, tik pilnas uzticības, un ļaudis nāca klāt un spieda roku - par ko? Par to, ka vairs nerunāju par pagātņi, bet esmu lūkojis ieskatīties nākotnē. Man par labu nāca tas, ka ik reizi ievadījumā apļiecināju, ka neesmu braucis ne kritizēt, ne pamācīt, ne uzspiest savas domas, bet vienkārši - pamest gaisā problēmu, par ko mums visiem diskutēt.

Vienīgi Ņujorkā kāds jaunietis 'uzbrauca' ar jautājumu, vai es turpinot savas ģimenes 'marksistiskās' tradīcijas un vai es neredzot, kāds īsti gaiss trimdā.*) Ročesterā tikko bija notikušas grandiozas jauniešu dienas jeb dziesmu svētki. Bet tādiem svētkiem ar mūsu tautas politisko nākotni nav nekāda sakara, tāpat man nav nekādas darīšanas ar to, kāda politiska pārļiecība valdījusi manā ģimenē. Tēvs bija jaunstrāvnieks, arī viņa brālis, kas vēlāk kļuva par kompartijas biedru. Brālēns Bumbērs bija sociāldemokrāts. Bet vai nav traki, ka trimdā - tāpat kā nacionālsociālisti vai komunisti - prasām legitimāciju, iekām ļauj kādam pateikt savas domas.

Biju un runāju Vašingtonā (apmeklēju māsu), Ņujorkā, Bostonā, Sanfrancisko un Losandželosā, tātad pāri visam kontinentam. Kamēr vien dzīvoju pasaulē, tik labi un skaisti nebija gājis - vienos ciemos, vienā lutināšanā, guldīšanā, ēdināšanā, dzirdīšanā. Latviešiem visur labi klājas (protams, ir arī tādi, kam tā neiet, bet tos man nerādīja) - skaistas, lielas mājas, pat pilis, komforts, nauda, stāvoklis, populāritāte. Līvija bija līdzi, tā ceļošanas prieki iznāca divkārsi. Protams, arī izdevumi, un es tikai tādu nieku atpelnīju atpakaļ ar savu runāšanu, bet tas jau nebija ne mērķis, ne uzdevums.

Dīvaina bija Laika redakcija - biju Rudzīša personīgs viesis viņa mājā, bet redaktors Strautmanis, mans skolas biedrs, neatnāca, un viņa palīgs (uz īsu laiku) Čulītis gan saņēma manuskriptu, bet neizmantoja; to izdarīja skaistā formā bostonietis Dzintars Freimaņis. Toties Laikā parādījās neglīta lasītāja vēstule, ka es neesot neko jaunu pateicis, par manu tematu jau rakstījušas amerikāņu avīzes, un nosauca mani par tālumnieku, kas atbraucis tālā vietā runāt pat politiskās gaisotnes maiņām galvaspilsētas nomalē. Kā Tev patīk? Dānija ir tālumnieka dzīves vieta, galvaspilsēta - Maskava, pārmaiņas - pasaules komūnismā.

Bet Tev pienākas kompliments par Dravnieka Literātūras vēstures aplūkošanu Rūgtajā apinī. Brīnums un kauns, ka tādas lietas vispār iespējamas. Labi, ka uzrakstīji un ka bija kur iespiest - vai tas arī nav trākums? Varbūt Latvijā nemaz nemēģināji?

Tā nu tas ir ar to 'bīš un nebīš'.

* Jautātājs nebūs zinājis, ka P. Klāna tēvs (toreiz jaunās Latvijas konsuls) ir lielnieku upuris - nošauts 1921. g.

*** 11. 12. 77.

Patīkami dzirdēt, ka esi apmierināts ar Amerikas braucienam, ka esi ticis uzņemts draudzīgi, ka referāts labi izdevies. Žēl tikai, ka nepastāstīji nekā par vecajiem mums kopējiem draugiem, paziņām, kādus droši vien sastāpi. Nav arī ne vārda par vēsti, kāda paklīda pirms Tava brauciena, it kā par kādas jaunas avīzes radīšanu. Laikam izčibējis.

Nujorkā tad nu gan esi uzdūries īstajai buķetei. Un Tavs joviālais paziņa - tam vienmēr ķešā duncītis, un nekad tunezīni, ko viņš darīs, kad tu pagriez muguru. Ne bišķi nebūtu pārsteigts, ja izrādītos, ka tā neglītā lasītāja vēstule Laikā bijusi viņa sacerēta. Tavā atreferējumā balss skan pazīstama.

Nu uz priekšlasījumu gatavojos es - t. s. rakstnieku kongresā, kāds te kaimiņu pilsētiņā (manā vecajā, riebīgajā Džīlongā) ilgšot dienas desmit. Man ierādītas 3 stundas pašā sākumā. Paredzu stundu lasīt un divas debatēm. Neceru itin nekā, esmu gatavs tikt izsvilpts un beigt runu pusvārdā. Ja būs citādi, arī nebūšu pārsteigts, jo nevar pārsteigt to, kas nekā negaida. Var jau būt, ka nemaz neaizbraucu, ka manā vietā nolasī kāds cits ar spēcīgāku balsu.

*

*** 12. 2. 78.

Materiālus savam rakstam par Ernu kopā savācis, pārlasīju visas viņas vēstules, tad visas Tavējās. Un iemantoju smagu sirdi. Būtu daudz ko sacīt, ko jautāt. Bet - Tu vienmēr esi steigā, nekad Tev nav laika.

Biju domājis aizsūtīt Tev kādu savu grāmatiņu, kas nupat uz svētkiem iznāca, bet tad uzmācās šaubas, vai tas tik nebūs Tev apgrūtinājums, kādā uzbāzīga laipnība pārvēršas un top neērta kā ņēmējam, tā devējam. Bet tad atkal bija savas šaubas par šaubām, kādēļ izšķirt ļāvu monētai, pamatot to gaisā. Tā rādīja, ka jāsūta. Ar vai bez veltījuma? - metu otrreiz. Bez. - Labi, ja nebūs laika izlasīt vai nepatiks, vari atdot citam.

Kā redzi, pamazīt reālizēju jau pirms gadu desmitiem paredzēto un savas lietas sāku izdot pats. Kam? - tas cits jautājums. Sekoju padomam (Klipp & Klar): 'Tun sie gelegentlich etwas, womit sie weniger oder gar nichts verdienen. Es zahlt sich aus!'

*

Kopenhāgenā 15. 5. 78.

Atvaino, ka tik ilgi paliki bez atbildes. Bet iekām baries, labāk noskaidro, vai neesmu beigts vai slims.

Racionalizācijas vārdā kopā ar citiem 8 kolēģām kā gados vecāks tiku atlaists no darba, un nu jāmeklē cita veida nodarbošanās, lai nebūtu sievai kaklā.

Pielieku te Ernas attēlu atkal klāt. Bet par citiem materiāliem, ko bijī lūdzis, varu tagad vairs neinteresēties, kā saprotu no Tavām rindām.

Paldies par atsūtīto grāmatu, esmu paguvis tajā vienīgi ieskatīties. Kur Tev rodas uzņēmība uzņemties tādu darbu un materiālu slogu? Bet lai Tev labi veicas ar visām iecerēm. Ticu, ka to pašu Tu novēli arī man. Esam iesaukuma gados, tāpēc būsīm ekonomiski ar spēkiem un labu omu. Vēlreiz - man žēl, ka esmu Tevi apskumdinājis.

*** 25. 5. 78.

Laiks un attēlumi draudzības pārbauda. Cita sabrūk uz vietas, cita izplēn pamazīt, cita vēršas pat naidā, ļaunumā, bet reta ir tā, kas nostiprinās. Katrā ziņā zaudējumi pārsvarā guvumiem, īpaši mūža otrā pusē, kad jaunas draudzības klāt vairs nedzimst. Lai nu būtu kā ar mums, liktu priekšā palikt korrektības robežās līdz galam un, ja viens tiek uzrunāts, lai otrs arī atbildētu kaut vai jā, nē, bet nepaliktu, muguru uzgriezis. Var jau gadīties slimības, citi kavēkli, bet hermiti jau neesam un alā nedzīvojam ne viens, ne otrs.

Protams, ka vēl Tev visu labāko, kā gan citādi. Darbojies raženi, strādā, tikai neaizmirsti, ka to pašu dara arī citi.

Kaut šīs vēstules atspoguļo ilggadīgo sazināšanos mūsu starpā, draudzība pastāvēja tikai literāra un bez ciešākas personīgas tuvības, jo kā cilvēki bijām pārāk atšķirīgi. Viņa vēstules pārļausot, kļuva skumji, jo arī viņš bija vientuļš un ar savu skepsi būšu viņu skumdinājis, taču nav arī noliedzams, ka labie vārdi, par mani sacītie, kautkā iegādās taisni tādās reizēs, kad viņam kā no manis ievajadzējies. Turpretī manās vajadzībās, ja tās sniedzās pāri vārdiem, Klāns nebija iekustināms, kādēļ daudz kam viņa teiktajam it kā pietrūka seguma.

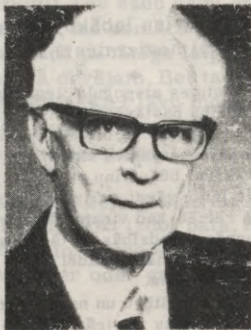
Liekas, viņš miniātūru un noveli pameta aiz neliterāriem motīviem, lai, kā pats izteicās (15. 2. 47. u. c.), 'šturmetu dzīvi', beidzot paiedams garām arī izvēlētajam romānam

un smagi nopūlēdamies ap tādu gargabalu kā 'Karsta dzelzs', ko mierīgi varēja atstāt vēsturnieku ziņā; viņš pat iestājās politiskā partijā un kļuva aktīvs ar priekšlasījumiem politiskos jautājumos, arvien vairāk attālinādamies no tā, kam manuprāt viņa talants bija izredzēts, un savu enerģiju nevietā izšķiezdams. Bet ar visu to viņa atstātais literārais mantojums ir ievērojams, kaut arī palicis apcerīgās literatūras maz ievērots.

Kad 1978. g. rudenī iznāca mans eseju krājums Akcenti, netiku viņam vairs tā sūtījis, bet tikai Ernai Geistautei vēlētā raksta novilkumu, uz ko arī viņš neatsaucās, gluži tāpat kā manus jautājumus, šo rakstu gatavojot, viņš atstāja bez atbildes. Cik tur vainojama atsvešināšanās, cik slimība, nav man zināms. Tiku saņēmis tikai dažus aizplīvurotus mājienus, kas lika saprast, ka ar veselību viņam ir savas problēmas, taču ar to bija par maz, lai saprastu, ka mans draugs ir nopietni un nedziedināmi slim. Tādēļ 1979. g. rudenī laikrakstā izlasītā vēsts, ka Klāns miris (11. augustā) nāca kā pilnīgs pārsteigums.

Varbūt lasītājs jautās - kādēļ tik daudz telpas veltīts Klānam? - Vispirms gluži dabīgi tādēļ, ka Klāna materiāls man bija visplašākais. Bez tam Klāna vēstules parāda Vācijā palicēju dzīvi, kā arī atspoguļo notikumus un attīstības vispār pasaulē un mūsu attieksmes pret tām. Šais vēstulēs daudz cilātas arī rakstniecības problēmas. Un beigu beigās lai ar šo publikāciju būtu parādīta zināma cieņa nepelnīti noklusētam autoram ('Mana nekrologa jau tu nerakstīsi', viņš kādreiz izmeta). Tā šīs lappuses būs arī piemiņas vārdu vietā aizgājušam draugam.

*

JĀNIS KLĪDZĒJS

1914

Kalifornijā 1976. g. 30. dec.

Decembra sākumā abi ar sievu lasījām Jūsu mātes grāmatu 'Mirušie apsūdz'. To lasot bieži jāiekož lūpā, lai tā nedrebētu un jāslauka acis. Ir sajūta, ka to būtu teikusi un rakstījusi mana un tūkstoši citu māšu Latvijā. Tā bija laba doma šīs vēstules sakārtot grāmatā un publicēt. Tagad vēstules ir dokumentāra literatūra un tās varēs lasīt mūsu skolās. Rakstīdams 'Latvijai' Kanadā, par šo Jūsu grāmatu izteicu tādu vēlmi. Ļoti labu un piemērotu ievadu un noslēguma vārdus esat devis. Paldies par visu šo darbu. Izlasot 'Mirušie apsūdz', Jūsu māte, tēvs, Jānis un Jūs pats ar Veltu esat kļuvuši tuvinieki, ar kuriem kopā sāpēta liela, ilga un nebeidzama sāpe.

*

*** 16. 1. 77.

Šo grāmatīņu gatavoju gaužam bažīgs, pildot kādu sirdsapziņas liktu pienākumu. Sagaidīju, ka literāti vīpsnās, īpaši par nekopto valodu, raupju kā sastrādātu roku. Esmu priecīgi pārsteigts, ka tas tā nav noticis. Jūs grāmatu pat slavējat. Ne sapņos nebūtu varējis iedomāties to, kāda atbalss grāmatīnai trimdas tautiešos. Man raksta cilvēki no Amerikas un sūdzas, ka nevarot to dabūt. Grāmatnieki saka, ka izpērkot strauji. Bet tur taču nav ne kriptiņas prieka, ir tikai tumsība un bezcerīgas ciešanas. Un ja tad ļaudis tādu ko pērk un lasa, tad tā ir laba zīme - ka viņos ir gan vēl saglabājies cilvēks dzīvs, ka viņi spēj just un dzīvot līdztiem, kam smagāks liktenis, savas tautas postam dzimtenē. Es vairs necerēju uz to, kādēļ esmu vairāk kā patīkami vīlies. Ikdienas un sabiedriskā draža, kas viņus sedz, ir tikai putekļu kārtā, zem kuras tālāk pukst dzīva sirds. Kāds prieks par to! Lai jau izplatās šī vēsts, kas stāsta par necilvēcību mūsu dzimtenē! Tā ir šīs vēsts misija - izplatīties. Lai nu Dievs palīdz.

*

Kalifornijā 21. aprīlī 1977.

Jūsu mātes vēstules no dzimtenes Rīgas kungiem ir sāpīgi kodušas vai nu godā vai sirdsapziņā (kas ir iespējams). 'Dzimtenes Balss' pielikumā uzbrūk Andrejam, ka tas pats esot tās 'sacerējis'.

Paldies par draudzīgajām vēstulēm un grāmatu 'Kaina bērni'. Steigā to palasīju. Savā romānā Jūs meklējat dziļāku iekšskatu trimdas latviešu un mūsu tautas sāpē dzimtenē. Domāšanas kultūras mūsu sadzīvē, ideoloģijas meklēšanā un mūsu politikā ļoti pietrūkst.

Par piemiņas rakstu krājumu J. A. Jansonam apceri uzrakstīšu. Viņš bija izcils latviešu jaunatnes audzinātājs, literatūras pazinējs un pētnieks, jaunradītājs kultūras gaisotnē. Savā ziņā viņš Krišjāņa Barona pēctecis latvietības apziņā.

*

Kalifornijā 26. dec. 1978.

Reizē ar nokavētiem sveicieniem Ziemas svētkos un Jaunā gadā gribas pāris rindās Jums speciālas labdienas pateikt. Pirms Ziemas svētkiem dabūju jaunākās grāmatas. Arī Jūsu 'Akcentus'. Šinī grāmatā sakopotī un latviešu lasītājam un vēsturei reti materiāli par retiem cilvēkiem. Un

beigās - redzīga mūsu dzīvošanas, pusdzīvošanas, nedzīvošanas diagnoze. Tas viss nav citur atrodams. Paldies.

Pamanīju, ka apcerē par Geistauti esmu pieminēts. Ar viņu redzējos tikai kādas trīs reizes; vienu Latvijā, divas Vācijā. Kā cilvēks un kā māksliniece viņa sevi, citus, mākslu, apkārtni, pasauli pārdzīvoja kāpinātā redzējumā un izjūtā. Varbūt tas bija Eslingenā (vai Augsburgā), atceros, ka viņa man pašam teica, kas viņai patīk un kas ļoti nepatīk manos rakstos. Arī teica apmēram kaut ko tā: "Nevaru mierīgi noskatīties un panest, ka cilvēki, kas man patīk, dara kaut ko tādu nesaskanīgu, aplamu. . . " Teicu, ka šis tāds laiks, kas visās jūtās iedur ar nazi-. Viņa: "Lai laiks iet savu ceļu, cilvēkam jāiet savs!"

Augustā abi ar sievu, kopā ar latviešu grupu, bijām Latvijā, Rīgā un apkārtņē, 14 dienas, tās, ko tur ļauj palikt. To var tikai izjust, ne vēstulē izstāstīt. Smagais, sāpīgais kopā ar skaisto, labo, cēlo. Gara Latvija dzīvo. Satikām vairumu rakstu ļaužu. Mutes telegrafs Rīgā strādā ātri: jau trešā dienā zināja, ka esam Rīgā. Nāca, zvanīja, aicināja agrāk nepazīti cilvēki. Satikāmies ar simtiem. Tikai tās 14 dienas Latvijā, un tās pašas uzpildīja manas 'baterijas' ilgākam laikam. Jūtos bagātāks, raženāks. Latviešu rakstnieku dvēseles dzimtenē skan tādās pašās balsīs kā mūsējās.

Esmu 'brīvkungs', bet laika slodze, ko visādā veidā uzliek mūsu sabiedrība, reizēm pār biezu. Mācos jau mācos teikt nē...

*

Kalifornijā 11. dec. 1980

(Kopvēstule 'austrāliešiem', fotokopija)

Pagājis gads kopš cimojāmies Jūsu pusē. No ceļojuma atgriezāmies stiprināti un pasaules tālumam redzību bagātāki. Tas viss ir palīdzējis turēties veseliem un darbīgiem.

Vasarā mazliet slinkojām, ēdām pašu dārzā audzētas skābenes, paskrējām šur un tur pa dažiem simtiem jūdžu ciemos pie draugiem, reizēm mazliet pastrādājām un tā - šo un to.

Pavasārī ziemeļos no mums, aiz kādām 700 jūdžēm, zemi un debesis drebināja Sv. Helēnas kalna vulkāns. Vasarā kādas 200 jūdzes austrumos no mums kalnus un mājas drebināja zemestrīce. Tikai pirms nedēļām kādas 400 jūdzes no mums dienvidos viens Kalifornijas gals tikpat kā nodega,

arī kādas 400 mājas aizgāja dūmos. Varbūt tāpēc, ka tanī galā dzīvo visi plikie mūsu Holivūdas puikas ar savām gērlām. Kā redziet, dzīve mūsu Kalifornijā nekad nav bijusi garlaicīga. Mūsu mājas vēl nedrebina un jumti ir savā vietā. Pāris dienas uzlija, atkal turpina būt silts un saulains, un mēs ejam garus gabalus ārpus pilsētas ar zirgiem, govīm, ēzeļiem un suniņiem parunāties. Jo tie visi saprot latviski.

'Dzīvīte, dzīvīte, šūpojos tevī' nupat iznāca otrā iespiedumā un to godalgoja ar Kr. Barona piemiņas prēmiju. Romāns 'Cilvēka bērns' iznāks otrā iespiedumā nākamā gada sākumā. Emīlija padarbojas ap gleznām un raksta garas vēstules uz Latviju.

*

INDRA GUBIŅA

1927

Toronto 1979. g. 6. februārī

Man personīgi ļoti daudz deva nometņu grāmatniecības atainojums, Pankoka apraksts, Geistautēs un Jaunsudrabiņa vēstules. Tā ir dzīva kultūras vēsture, par kuru es gaudžam maz zinu. Tie, kas tajā laikā gāja skolā un pieauguši darīšanās nemaisījās, tie, kuri tad bija bērni, vai tie, kuri dzimuši un auguši pēc tam - nekā par to nezina. Un te nu man jākonstatē vienkāršais fakts, ka mēs, augdami svešās

vidēs, gan šo to iemācījāties, bet par īstiem kultūras cilvēkiem sākām izveidoties krietni pavēlu, jo bijām bēgļu bērni, strādnieki, kuriem pie kultūras bija jātiek pa 'sētas durvīm' vai pašiem uz savu roku, kad daudz kas jau bija nokāvēts. Piemēram - ar ko mūsu vecās paaudzes izglītotie cilvēki var attaisnot Anglijas latviešu stāvokli? Kad tur sabrauca milzu bars jaunu cilvēku, kas nekā nezināja, kas savus jaunības gadus skolās bija bijuši zem okupācijām, kas bija karā, un nu izsalkumā meklēja pirmo iespēju nopelnīt maizi, kļūdami strādnieki, tur nebija neviena, kas viņus pavirzītu uz skolām, uz izglītību. Atceros sūtni K. Zariņu ar skaidu runu - ar ziedojuma šķīvi - bet ne vārda, kur mēs varētu tālāk meklēt izglītību, kā? Un Anglijā šķiru starpība toreiz vēl bija milzīga. Ja tu esi strādnieks (un tādi mēs latvieši visi bijām), tad nedomā kļūt kaut kas cits. Es biju viena no dumpiniecēm un izlauzos no strādnieku stāvokļa, vismaz līdz biroja strādnieci, bet lielākai daļai tajā laikā pietrūka spēka un iespējas to darīt. Un kā jau teicu, nebija, kas palīdzētu atrast kur un kā. Uzņēmīgākie tad no Anglijas aizbrauca, bet milzu jauno cilvēku pulks tomēr palika un tā vēl šodien nīkst kā strādnieki bez nopietniem garīgās dzīves vadītājiem. Jo pārāk maz tur tādu bija. Londona pati par sevi ir izņēmums, bet Anglija bija pilna ar latviešiem. Un ir tragiski tur tagad redzēt tos vecpuīšu barus, kas tikai strādā, sēž DV klubīšos un viņu gaišās galvas un sirdis ir nosirmojušas, apdullušas alutiņā un viņu kādreizējās cerības vai sapņi vienkārši miruši. Viņi tikai eksistē. Kas tur bija par materiālu, par spēku ko veidot, ko vadīt. Nebija, kas vada. Anglijā taču nav neviena latviešu grāmatu apgāda. Andrups viens pats turas, nespēdams piesaistīt palīgus. Sūtniecība vajadzīgos darbiniekus dabūja no tolaik spējīgiem 50-60 gadniekiem, kas nu jau kapu kalniņā. Man pagāja 10 gadu, līdz tikū universitātē pēc vidusskolas beigšanas, un no tiem Anglijā pavadītos 5 uzskatu kā daļēji zemē nosvietus. Mans draugs, kurš palika Anglijā, arī tika universitātē tikai pēc 10 gadiem. Es vainoju mūsu sūtniecību, kur taču vajadzēja zināt, kā un kur pēc stipendijām griezties, kur meklēt iespējas, bet viņi tikai - lūk, te šķīvis, strādājiet un ziedojiet un viss būs kārtībā. Mēs divdesmitgadnieki bijām zaļi, bez Latvijas stāža, bez pieredzes vispār kaut cik sakarīgā kultūrālā dzīvē un tās veidošanā, mēs bijām lieki, jo nevienam nebija ne laika, ne līdzekļu mūs apmācīt. Tagad viņi

ir 50-os, bet viņi ir par veciem, lai sāktu jaunu 'amatu', viņiem jāskolo savi bērni. Mēs esam paaudze, kurai nebija jaunības, kas tika stumdīta no vienas diktatūras otrā. Ja jaunība nāca ar dedzību un gribu, bet tika atstumta, tad tagad - kaut aicināta - tā vairās sadarboties. Es domāju, ka tas redzams vai visās skolās, organizācijās, avīzēs u. t. t.

Rakstniecība pati par sevi pašlaik ir briesmīga neērtība - dubultdarbs, pie tam nesamaksāts. Ar kaut kādu mazu simbolisku atalgojumu es nevaru eksistēt. Kur protestēt? Man liekas, ka līdz šim vienīgais īstais protestētājs ir G. Jankovskis. Kad ALAs Žurnāla redaktrise viņam prasījusi stāstu, bet viņš savukārt apjautājies par honorāru, atbilde bijusi, ka ienākumi tā tik sedzot samaksu burtličiem, sietuvei. Viņš tad nosūtījis pāris baltu lapu. Bet vēl lielāku nekaunību piedzīvojis Vācijā, kad viņam solīts maksāt ceļu uz sarīkojumu. Bet kad savu nolasījis un pienākusi maksāšanas kārtā, viņš saņēmis tikai pusi ceļanaudas.

Toronto 1979. g. 23. maijā *

Jūs sakāt, ka vēstules ir mūsu dzīvošana. Jā, man ir plaša korespondence, un tieši tādēļ kaut kā apjaušu, kā kurā pasaulē pusē dzīvo. Man ir nepieciešami ar cilvēkiem sarunāties. Mājā jau parasti runā tikai mājisko, un pie mājiniekiem jau pierod. Cilvēks cilvēkam rakstos vistiešāk atklājas. Tāpat kā uztverot kaut ko jaunu, mēs arī paši sevī it kā atklājam ko jaunu. Mani tā pārsteidza kāds dievturu sarīkojums - arāja daudzinajums. Tas bija aizkustinoši skaists ar mūsu dainām, ar tīri latvisko, mums būtiski tuvo dievturības saprašānu. Pēc tam runātājs Juris Kļaviņš draugu pulciņā sāka stāstīt par senajām rotām, par pilskalniem, un tas bija man kaut kas sen nepārdzīvots. Senais ienāca modernajā laikmetā ar tādu tiešāmību, ka vai pie rokas ņemt. Pēc tam es brīnījos, par ko gan daži mācītāji tā apkarō dievturību? Tā taču kristiānismu nevar ne aizstāt, ne izdzēst, bet tā var cilvēku papildināt, darīt labāku un katrā ziņā - uzturēt latvietību, kam pašlaik ir ārkārtīgi liela nozīme arī reliģiskā dzīvē un sadzīvē. Manuprāt mūsu mācītājiem vajadzētu dainas ievest kā dziedamās dziesmas un ievīt tās sprediķos, tā latvisko dzīves ziņu neatlaist postā, bet savienot ar kristietību kā latviešu tiešu daļu. Vai mēs gan nenēsājam krustiņu kaklā ķēdītē un tajā pašā laikā nespraužam pie krūtīm saktas?

I N D E K S S

- Abučs J. I 117 124 II 54 61 62 Bārda Z. II 46
 183 184 193 195 198 Barons Kr. II 188 220
 Aigars P. I 75 94 168 Bastjānis V. I 36
 Aistara L. II 36 38 Baumanis A. I 52 91 94 120 122
 Aistars A. II 33 35 36 II 34
 Aistars E. I 10 11 12 50 106 115 Baumanis K. I 148
 II 32-38 78 Bārene L. I 126 154
 Aistars J. II 36 Bekets S. II 102
 Aistars R. II 36 Bekons F. II 143 147
 Aistars V. II 33 35 36 Bels A. II 38
 Akmentiņš O. I 147 148 II 57 Berlings O. I 146 II 108
 Akurāters J. I 67 76 148 Bertrane A. I 19 20
 Alera I 29 Bērziņa A. II 4 5
 Amalriks A. II 101 Bērziņa I. I 9 II 4 5
 Andrupis J. I 10 11 66 II 36 79 173 Bērziņa M. II 4 6 97
 174 175 177 182 184 223 Bērziņš Alfr. I 83
 Anders A. II 137 Bērziņš Andris I 9 14 II 4 5 6
 Andersons E II 58 194 Bērziņš Ansis I 14 15 16 II 4 5 6
 Aspazija I 105 II 11 Bērziņš Art. I 60 II 46
 Aufmanis V. II 156 Bērziņš L. I 8-16 92 94 106
 Augustīns (Sv.) II 121 126 II 4-6 54 57 97 98
 Auseklis I 86 99 102
 Austrīņš A. I 74 Bērzkalns V. II 80
 Āboliņa E. I 114 Bētiņš J. II 192
 Ābele Ā. II 172 Bendrupe M. I 78 85 89 91 94
 Ābele E. II 40 98 130 160 161
 Ābele K. II 25-32 55 92 129 Ben-Gavriels M. II 198
 Ābers B. I 122 Bergens K. II 138 197
 Āboliņš E. II 64 173 Bergsons H. II 121 140 142
 Āboliņš U. II 165 166 167 Bernārs (Bernard) E. I 81
 Ādamsons E. I 42 75 160 II 11 70 Bēthovens L. II 146 161 162
 Ārons M. I 148 185 187
 Baltkājs V. I 94 Bičolis J. I 44 88 90 126 127
 Balzaks H. I 143 128 129 167
 Bārda A. II 15 Biezais H. II 194
 Bārda Fr. I 67 121 130 135 Birzgalis R. I 55
 II 11 34 Bīlovs (Bülow) H. I 148
 Bārda P. II 11 14 15 20 Bīneks (Bienek) H. II 137
 Bišops (Bishop) II 143

- Blaumanis R. I 42 71 82 107 142 Dēliņš E. II 207
 Blese E. I 91 94 121 Direnmats Fr. II 137
 Bēls (Böll) H. II 137 Dobeļe M. I 74
 Bolšteins A. I 146 Draviņa V. - sk. Rūķe-Draviņa
 Bonds F. II 150-154 159 166 Draviņš K. I 14 61 126 II 39
 Bračs J. I 168 Dravnieks A. I 10 50-53 II 41 44
 Brandts W. II 176 99 188 203 205 215
 Brāms J. II 173 Dulmanis V. II 86
 Brechmane Štengele M. I 91 Dunsdorfs E. II 37 194
 Breikšs J. I 60 Dzelzītis K. I 38-39 100 114
 Breikšs L. I 87 II 22-24 56
 Briedis Fr. II 165 Dzenis Ed. II 45 46
 Briedis O. I 68 Dziesma F. I 14 54-68 II 44-47 85
 Brigadere A. I 142 II 179 Dzīleja K. I 92 99 100 130
 Bumbērs V. I 215 Dziļums A. I 78 82 87 90 101-102
 Bundža A. I 167 105 106
 Cedriņš V. I 71 109 121 147 161 Egle K. I 105
 Celms J. I 51 II 96 Egle R. I 93
 Chruščovs N. I 56 Eglītis Andr. I 57 58 91 135 157-
 Cielēns F. I 96 -159 162 II 84 133 160 161
 Cielēns M. II 40 164 167 169 174 210 220
 Cimze J. II 210 Eglītis Anšl. I 42 72 74 75 78 79
 Cukmeiers (Zuckmayer) II 137 85 100 101 105 107 108 109
 Čaks A. I 76 78 85 89 93 112 119 128 141 151 160
 Čakste J. I 86 II 30 53 122 188 196
 Čapeks K. II 143 Eglītis M. I 78 87 130-131 167
 Čechovs A. I 92 96 168 II 32 46 50 65 84-94
 Čuibe M. II 171 Eglītis V. I 80 II 57
 Čulītis M. I 146 149 II 107 109 Eksiperī (Exupery) St. A. II 34
 113 215 85 107 141
 Čurļonis M. K. II 64 Elsiņš P. I 99 II 85
 Dagda A. I 57 63 117 162 Endzelīns J. II 20
 Dambergs V. I 89 Erss Ā. I 82
 Dāle K. I 129 132 167 II 58 Ešots V. II 5 86 87
 Dāle-Keņiņa A. II 11 14 15 Ezeriņš J. I 82 108 109 160 II 80
 Dāle N. I 31 Ēberšteina I. I 9 15 16 II 4 5 6
 Dārziņš T. II 28 Ēberšteins H. II 5
 Dārziņš V. I 147 148 II 80 104 Ērmanis P. I 16 18 27 56 57 58 66
 Debisī (Debussy) C. II 150 68 74 78 83 84 91 96-100 101
 Desai M. II 56 211 106 109 111 112 114 129 135 140
 152 153 154 156 159 II 24-25 226 2
 27 52 60 100 172

- Ērna I II 25
 Foslers (Vossler) K. I 148
 Francis A. I 55
 Freimanis Dz. I 168 II 215
 Freinbergs K. I 91
 Frenkels E. I 14 15 89
 Frišs M. II 137

 Gailits A. I 116
 Gailīte A. I 94
 Gaisers G. II 137
 Galeniece R. I 74
 Gāters A. II 172
 Geistaute E. I 76 77 79 137 141 143
     146 147 151 II 107 108
     109 111 112 113 115 118
     119 122 123 125 126 127
     129 131 133 134 138 139
     144 150 154 160 167 169
     170 173 179 180 181 182
     191 193 194 195 198 199
     216 217 218 221 222
 Gēlens R. I 35
 Gēte W. I 147
 Ginters V. I 14
 Goppers M. I 12 59 73 76 80
 Grāmatnieks Kr. II 149
 Grebзде I. I 40 42 43 44 48 73
     74 78 83 84 101 109 110 111 112
     114 145 152-157 159 II 25
 Greste J. I 91
 Grēviņš V. II 13
 Grigulis A. I 91
 Grīnbergs G. II 115
 Grīns J. I 25 59 60 61 63 86 98
     II 127 184
 Grīns E. II 184 194 195 197 200 202
 Grosbachs A. II 52
 Grots J. I 91 98 99
 Grunde A. II 76
 Gruzna P. I 75 78 87 88 97 100
     167 168 II 91 92 188

 Gubiņa I. II 222-224
 Gulbergs K. II 30
 Gulbis M. I 26
 Ģērmanis U. II 171 172
 Hammericha K. II 138
 Hamsuns K. I 77 79 124 II 115 152
 Hāzners V. II 184
 Henri O. I 108 109 144
 Herders J. I 147
 Hiršs R. II 52
 Hofmanis R. I 52

 Ibsens H. I 51
 Ieleja K. I 103
 Ieviņš K. I 94
 Iksens A. I 28-38 II 22 52
 Irbe G. II 184 185 189
 Janelsiņa V. I 76
 Jankovskis G. II 224
 Jansone E. II 38 54 80 98
 Jansons A. II 160 161 162 166 167
     168 170 177 178 195 199 206
 Jansons Fr. I 15 114 II 100
 Jansons J.A. II 38 43 57 77 183 186
     188 189 191 193 195 197 198 199
     201 208 209 210 211 213 220
 Jansons M. II 177 206
 Janums V. I 36
 Jaundzems S. I 96 100 105
 Jaunsudrabiņa N. II 83
 Jaunsudrabiņš J. I 6 42 46 51 78
     82 84 85 86 87 88 90 106 108
     113 152 159 167 II 58 83 169
     198 222
 Jessens A. I 91
 Jēgens O. II 147 185 188
 Jēger-Freimane P. I 100 102
     115 167 168
 Jēkabsons K. I 84
 Jēpe O. II 194

- Jirgense S. I 168
 Johansons A. I14 57 68100 II 46
 Jonsons U. II 137
 Jungs K.G. II 54 142 196
 Jurēvičs P. II 5
 Kacens A. I 36
 Kadilis J. I 48 58 64 71 83 92 93
     95 106 112 115 129 145 153
     156 II 78
 Kaktiņš Ā. I 84
 Kalējs O. II 83-84 145 158 159 171
     172 174
 Kalme E. I 87 167 168
 Kalmīte J. II 76
 Kalnājs A. II 36
 Kalniņa L. II 149 169
 Kalniņš A. I 91
 Kalniņš B. I 60 65 II 170 171 182
 Kalniņš J. I 87 91
 Kalniņš Jēk. II 187
 Kalniņš N. I 44 131-132 II 94-100
 Kalniņš S. I 26
 Kalpaks O. II 165
 Kalve V. I 78 82 92 112 113 141 159
     160-162 II 95
 Kamī (Camus) A. I 150 151
 Kampe I 53
 Karnāts I 124
 Kašnica M.L. II 137
 Kaudzīši I 84 II 39
 Kaufmanis R. II 181
 Kaugars A. I 74 106 109 125-129
 Kaupmanis H. II 85 90
 Kazancakis N. II 32 37 52 70 71
     80 125 139 141 145 197
 Kārklīņa A. II 14
 Kārklīņa M.G. I 99
 Kārklīņš J. I 65 II 46
 Kārklīņš K. I 52 53 108
 Kārklīņš V. I 42 77 83 91 110 II 30
 Kārteris (Carter) D. II 56 211
 Keggi J. II 6
 Keggi K. I10 15 II 5 98
 Keggi Kr. II 6
 Keggi R. II 5 97 98
 Kepens (Koeppen) W. II 137
 Kestens H. II 137
 Kestlers A. II 143 161
 Kirchenšteins A. I 72 82
 Klauverts S. II 67 85 88 89 90 91
 Klāns P. I 56 57 74 76 77 78 79 82
     91 107 108 124 136-151 II 52
     53 56 62 71 104-218
 Klāvsons A. I 93 96
 Kleists W von II 176
 Klemperers O. II 173
 Klīdzēja E. 222
 Klīdzējs J. I 42 72 75 76 80 96 107
     109 110 115 128 155 II 188
     219-222
 Klints A. II 14
 Klīve Ā. I 36
 Kļaviņš J. II 224
 Kovaļevska L. II 215
 Kovaļevska M. I 87 143 168
     II 155 157 215
 Kovaļevskis P. - sk Klāns P.
 Krafts R. II 73 74
 Krastiņš J. II 183
 Krauja H. I 91
 Krečmers E. II 27
 Kreicers H. II 34
 Kreišmanis E. I 71 76 77 79 94
 Krišfelds K. II 91
 Kroders A. I 79
 Kroders R. I 82
 Kronberga L. I 57
 Kronvalds A. I 86 II 210
 Krūklītis R. I 32
 Krūmiņš H. I 87 90 167 168
 Krūmiņš V. I 91
 Krūza K. I 126 II 144

- Kundziņš K. I 52 132 II 52
 Kupčs J. II 42
 Kupčs P. II 42
 Kurbads K. I 74
 Kurcalts K. I 12
 Kuršinska L. II 180
 Kuevedo (Quevedo) de Fr. I 148
 Ķeniņš A. I 91
 Ķezbere E. I 87 117 167 168 II 105
 Ķēmanis J. I 30
 Ķīkauka P. I 80
 Ķiploks E. II 54
 Ķīselis B. I 146 148 149
 Lambergs V. I 149
 Lapinš J. I 110
 Lazda Z. I 52 83 89 112 132 167
 Lazdiņš I 124 II 76
 Lācis V. I 72
 Leimane I. I 78 94 128 167 II 49
 50 112
 Lejasmeijers K. I 119
 Lejiņš J. II 58
 Leščevskis E. I 94
 Lesiņa V. II 81
 Lesiņš K. I 12 45 46 72 75 83 84
 85 96 98 103 106 107 117 -124
 128 141 167 II 13 35 54 72 -82
 113 174 188 211
 Lesiņš V. I 149 168 II 109 115 116 148
 Lēmanis O. I 145
 Lēmans V II 137
 Liepa A. I 93 146
 Liepa R. I 124 128 135 141 147 II 157
 Liepiņa P. I 168
 Liepiņš J. II 14
 Liepiņš O. I 48 69 -100 102 111 112
 116 117 137 148 151 167 168
 II 34 47 -65 77 85 86
 Liepiņš R. I 36. 51
 Liepsala I. I 78 84 145
 Linde I. II 166 167 168
 Lists Fr. II 146
 Lōcis V. I 110
 Lunts Dr. II 56
 Luters M. II 149
 Lūsis A. II 52
 Ļudēns V. II 9 13 15
 Maizītis V. I 167
 Mansfīlde K. II 8
 Mantnieks P. II 45
 Martinsons J. II 64
 Mauriņa Z. I 56 75 78 94 96 100 108
 II 133 136 142 166 168 169
 170 188
 Medenis J. I 121 161 II 66 67 85
 172
 Mediņš J. II 195 198
 Meierovics A. I 86
 Meilerte L. II 51
 Metjūss V. I 115
 Mets Metums - sk. Bārda Z.
 Mežezers V. I 116 40 58 61 63 64
 71 83 91 94 112 125 127 129
 152 153 154 155 156 159
 Mickjēvičs A. I 86
 Miesnieks J. I 42 43 45 -47 94 156
 II 188
 Miķelsone K. I 74 87 100
 Mindenbergs H. I 146
 Mōms (Maugham) S. II 141 146
 Moors H. I 82 92
 Mopasans G. I 160
 Motmillers V. II 169
 Mravinskis II 206
 Munchs E. II 115
 Munters V. I 94
 Nadlers J. I 90
 Neimanis O. I 167
 Neimanis V. I 167

- Neumans R. II 137
 Niedra Aīda I 42 78 84 94
 Niksons R. II 56
 Nollendorfs V. II 53 54
 Norītis A. II 185 189 191 192 195 198
 Norvilis P. I 167 II 96
 Nosaks H.E. II 137 174

 Ogule A. I 130
 Opmanis K. II 98
 Ozoliņa A. II 34
 Ozoliņš A. I 119
 Ozoliņš Art. II 170
 Ozoliņš L. I 114 122
 Ozols R. I 82

 Pankoks M. I 222
 Pasternaks B. II 124
 Paskāls B. II 121
 Patons A. II 129
 Pelēcis A. I 89 90
 Perro O. II 52
 Peskats J. I 167
 Peters J. II 199 203
 Platons II 55
 Plaudis J. I 93
 Plensners A. I 87 88 II 182
 Plēpis J. I 93
 Plūdons V. I 75 93
 Pļesickaja M. II 15
 Podnieks A. I 166
 Podolinskis S. II 62
 Polis K. II 5
 Pone V. II 85
 Porietis J. I 84 167
 Poruks J. I 71 107
 Poruks Jēk. I 115
 Priede A. II 15
 Priedīte A. II 88 90
 Priedītis A. I 122 II 40 48 51
     87 88 89 90
 Priednieks A. II 75

 Prīmanis M. II 42
 Purdy I 29
 Pustovskis II 10
 Puškins A. I 108
 Pūķis L. II 15
 Pūrītis M. II 18

 Rabācs K. I 33 52 56 75 78 83 93
     94 95 II 39-40 53 73 158 183
 Radāns J. I 14
 Rainis J. I 67 71 II 10 13 16 17 18 19
     30 70 85 137
 Raisters Ē. I 32 75 77 87 92 168
     II 85
 Raits I 50
 Ramizovs I 147
 Rancāns J. I 51
 Rasa A. I 87 167 168
 Rasels (Russel) B. I 123
 Rasiņš K. I 12
 Raudīve K. I 96 II 188
 Raudupe II 124
 Ravēls M. I 87 II 177
 Rāzna S. I 82 110
 Reiters T. II 46 70
 Reitmanis I. II 71 137 138 139 147
 Reitmanis II 88
 Rieksts A. II 64 65
 Rinka A. II 9
 Rinka V. II 9 20
 Rirdāns E. II 46
 Rolāns R. II 9 10
 Rostropovičs M. II 162
 Rozītis O. II 56
 Rozītis P. I 82
 Rožlapa P. II 76
 Rudītis A. I 50
 Rudzīte B. I 100
 Rudzītis H. I 32 35 52 59 91 121 126
     129 II 40 49 52 115 139 181 184
     185 200 203 207
 Rudzītis J. I 113
230 23

- Rudzītis Jānis I 56 62 63 68 71 72
 73 75 76 78 80 82 85 88 90
 95 96 99 100 101 103 -117 131
 137 146 151 154 155 156 II 23
 24 27 29 50 60 66 68-71 85
 109 127 130 158
- Rupainis A. I 100 114 167 II 188
 Rūķe-Draviņa V. II 101
- Saliņš G. I 74 II 64
 Salminene S. I 116
 Salnais G. I 71 100 110 153 II 79 84
 98
- Sarma J. I 6 26-27 82 113 II 56
 Sartrs J. P. I 150 151 II 141
 Saulietis A. I 74 II 164
 Saulītis B. II 13 15
 Sezāns (Cezanne) P. I 81
 Sēļzemnieks I 168
 Silgaile A. I 154
 Silinš U. II 30
 Sils H. I 47 144 II 52 88 90 91 93 119
 Sināte I 80
 Sināts E. I 112 126 127
 Sirsone I 94
 Sflis I. II 162
 Skalbe K. I 12 76 80 92 93 124 128
 165 II 60 169
- Skalbe L. I 68
 Skots V. I 82
 Skrastiņš H. I 105 128 II 77 162 174
 Skujeniēks E. I 87 88 120 155 167
 168 II 85
- Skulme O. II 10
 Skulme U. I 95
 Smilgis E. I 89
 Sņikere V. I 44 II 60 63 64 84 188
 Sodums Dz. I 44 57 II 45
 Soikāns J. I 167 II 209
 Sokrats II 196
- 0 231 SolženĶcins A. II 158 162
 Spekke A. II 52
- Spilners I. II 56 214
 Sprūdžs A. I 115 II 188
 Stenders O. I 128
 Stērste A. II 16
 Stērste E. II 7-21 188
 Stikhevicis I 39
 Straufmanis A. II 170 173 215
 Stravinskis I. II 184 212
 Strazdiņš Fr. I 167
 Strāmelis I 98
 Strēlerte V. I 12 57 60 71 91 94
 108 109 111 114 135 159 II 50
 84 184
- Strēlerts T. I 108
 Strunke N. I 14 84 158 II 46
 Students K. I 90 93
 Stumbrs O. II 84
 Sudrabiņš J. I 167 168
 Sudrabkalns J. I 16 85 93 II 150
 Suta R. I 93
 Svenne II 52
- Šakins S. I 124 II 33 76
 Šekspīrs W. I 147 151 II 81 143 147
 Šēfers V. I 80 83
 Širmane A. II 41
 Širmanis J. I 44 49-50 93 94 128
 129 II 40-41
- Šīns J. I 96
 Šķirmants J. II 64
 Šleiere D. II 50 62
 Šmits A. I 149 II 53
 Šmits P. I 12
 Šopēns Fr. I 87
 Štāls Vilib. II 85
 Štāls V. I 9 12 30 47 53 105 108 109
 112 114 119 144 II 35 49 50 51
 77 78 95
- Štegmāne I. II 8
 Šteinbeks J. II 188
 Šteinberga A. I 87 90
 Šteinbergs Z. II 188

Štengele L. I 84 135
 Šterns S. II 85
 Štrāls K. II 14
 Šturma E. I 15
 Šturms A. I 87 167
 Švarcs L. I 149 II 107 109
 Švābe A. I 10 72 92 94 100 105 112
 115 II 45 46 50 65
 Tagore R. II 156
 Tamuža A. I 64 II 49 98 149 183
 Tidemanis J. II 184
 Timma M. I 74
 Toma V. I 62 71 89 134-135 II 85
 95 103 158 170 174 175 176
 Tomass (Thomas) II 34
 Tomsons T. I 103 II 46 50 56 65-
 -68 85 119 171 172 200
 Trūmans H. II 28
 Ulmanis K. I 83 86 94 114 115 140
 II 23 49 55 165 171
 Upīts A. II 16
 Urnežus M. I 84 167
 Vailds O. I 151
 Valcels O. I 90
 Valdmanis A. I 30 51
 Valsers M. II 137
 Valters Br. II 192
 Valters Kr. I 82
 Valters M. I 16-26 II 187
 Vācietis O. II 13 38
 Vāne A. I 91
 Vārpa J. I 101
 Vecozols J. I 120
 Veinbergs Fr. I 148
 Veselis J. I 76 82 83 87 88 91 105
 112 130 153 II 47 85
 Vestena I 94
 Vējāns A. II 177
 Vētra M. II 46
 Vidbergs S. II 77
 Vilemsons V. I 166
 Vinčelis A. I 149
 Vinters J. I 9 10
 Virza E. I 89 111 122 130 161 II 15
 50 150 172
 Vīlips O. I 91
 Vītols J. II 209
 Zanders J. I 12 132-133 II 42
 100-102 211
 Zante E. II 205
 Zariņš K. (rakstn.) I 71 113 160
 Zariņš K. I 53 II 223
 Zariņš M. II 21
 Zābers J. II 20
 Zāle Kl. I 89 167
 Zālīte E. I 91 99
 Zeberīņš I. II 148
 Zeberīņš M. I 117
 Zeiferts T. I 84 90
 Zeltiņš T. I 74 84 153 II 52
 Zemgale L. II 85
 Zicāns E. II 41 42
 Ziedonis I. II 13
 Zīburs (Sieburg) Fr. II 137
 Zīverts M. I 11 113 128 II 30 92 94
 136 141 147 167 174 205
 Zonbergs (Sauleskalns) V. I 91 92
 Zvirbulis J. I 95 130 161 II 35
 Žilinskis A. I 87

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0306021511

2,30

L $\frac{94-3}{334}$ II

ISBN 9596421 7 X